

MEDYA VE EĞİTİMDE BİRİKİMLERİM

Prof. Dr. Suat Gezgin



Medya ve Eğitimde
Birikimlerim

Istanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları • 12

© Tüm hakları saklıdır. Bu eserin tamamı ya da bir bölümü, 4110 Sayılı Yasa ile değişik 5846 Sayılı FSEK'ni uyarınca kullanılmaz-
dan önce hak sahibinden 52. maddeye uygun yazılı izin alınmadıkça, hiçbir şekil ve yöntemle işlenmek, çoğaltılmak,
çoğaltılmış nüshaları yayılmak, satılmak, kiralanılmak, ödünç ver-
ilmek, temsil edilmek, sunulmak, telli/telsiz ya da başka teknik,
sayısal ve/veya elektronik yöntemlerle iletilmek suretiyle
kullanılmaz.



Kapak Tasarım

Ayşe Gül Tolgay

Sayfa Düzeni

Ahmet Kadri KURŞUN

Baskı

İ. Ü. Basım ve Yayınevi Müdürlüğü

Tel : 631 35 04 - 631 35 05

İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi

Kaptan-ı Derya İbrahim Paşa Sokak

34452 Vezneciler/Beyazıt/İstanbul

Tel: 212 512 52 57

Faks: 212 511 35 02

Medya ve Eğitimde Birikimlerim

Prof. Dr. Suat GEZGİN

Üniversite Yayın No : 4321

I S B N 975 - 404 - 643 - 3

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
İLETİŞİM FAKÜLTESİ YAYINLARI

İstanbul

2002

Sevgili Kızım

BASAĞ'a...

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
1. MEDYA	
1.1. Türk basınının gelişiminin tarihsel açıdan kısa bir değerlendirmesi	12
1.2. Türk basınındaki polemiklere tarihsel açıdan genel bir yaklaşım	16
1.3. Medyada son gelişmeler ve tekelleşme	25
1.4. Türk medyasına genel bir bakış	28
1.5. Medya dünyamızda son olaylar ve gelişmeler	32
1.6. Medyanın toplumsal işlevi ve kamuoyu oluşumu	35
1.7. Türk basınının gerçeği	40
1.8. Günümüzde gazeteci kimdir?	43
1.9. Gazeteci ve vatandaş	45
1.10. Gazeteciliğin sonu ya da geleceği	48
1.11. Köşe yazarlığı ve haber-yorum ayrımı	52
1.12. Basında yozlaşma	53
1.13. Türk medyasında manken sunucular sorunu	56
1.14. Ekonomik kriz ve medya	58
1.15. Toplumsal denetim ve duyarlılıkta medyanın yeri	60
1.16. Günümüzde basın özgürlüğü kavramı	64
1.17. Medyada şiddet olgusu ve medyatik şiddetin toplumsal etkisi	67
1.18. <i>Hürriyet</i> ve <i>Sabah</i> gazetelerinde çıkan bir kaza haberinin haber analizi ..	69
1.19. Basınıımızda son günlerde gelişen olaylar ve bir değerlendirme	71
1.20. Yerel basının tarihsel gelişimi ve günümüzdeki sorunları	74
1.21. XXI. yüzyılda iletişim alanındaki gelişmeler ve internet gazeteciliği ..	77
1.22. İnternet ve iletişim devrimi	79
1.23. İnternet uygulamasının getirdiği kazanımlar	83
1.24. İnternette gazetecilik uygulamasında kalite arayışları ve üniversite-sektör işbirliği	85
1.25. İletişim dünyasında son dönemde internetle ilgili gelişmeler	88
1.26. Yarının karşılıklı etkileşimi internetle anlam kazanıyor	91
1.27. İletişim ve toplum arasındaki ilişkinin önemi	93
1.28. İletişim ile trafik arasındaki ilişkinin boyutları ve önemi	95
1.29. Rüzgâr nereden eser?	97
1.30. XXI. yüzyıl ve medya	99
1.31. Türkiye'nin çevre politikalarına genel bir bakış ve Türk basınında çevre sorunlarının ele alınışı	101
1.32. Televizyon alanındaki son gelişmelere bir bakış	104
1.33. Dünyanın önde gelen şifreli TV kanalı: <i>BskyB</i>	106
1.34. AGB ölçümleri ve eleştirel bir yaklaşım	108
1.35. Reklam dünyasından son gelişmeler	110
1.36. Yeni RTÜK Yasası	113

2. EĞİTİM

- 2.1. Küreselleşmenin eğitimdeki rolü ve Türkiye'nin eğitim sistemine genel bir bakış 122
- 2.2. Türkiye'deki iletişim fakülteleri ve sorunları 129
- 2.3. İstanbul Üniversitesi'nin hedefi 2000'li yıllar 134
- 2.4. İstanbul Üniversitesi'ndeki değişim ve gelişmeler 136
- 2.5. Küreselleşen dünyada bilgi toplumu 139

3. KÜLTÜR

- 3.1. Günümüzde kültürel yozlaşmanın boyutları 142
- 3.2. Küreselleşmenin enformasyon teknolojileri ve sosyokültürel etkinlikler çerçevesinde eğitime etkisi 145
- 3.3. Kültür 149

4. SUAT GEZGİN'LE YAPILAN VE ÇEŞİTLİ GAZETELERDE YER ALAN BAZI RÖPORTAJLAR

- 4.1. *Yeni Gündem* gazetesinde 23 Kasım 1997 tarihinde yayımlanan röportaj.154
- 4.2. *Bizim Kampüs* dergisinin Kasım 1998 tarihli sayısında yayımlanan bir röportaj 159
- 4.3. Prof. Dr. Suat Gezgin ile yapılan ve 15 Ekim 2000 tarihinde *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan röportaj 163
- 4.4. 21 Ocak 2001 tarihli *Cumhuriyet Gazetesi*'nde yayımlanan bir röportaj 171
- 4.5. 30 Ağustos 2001 tarihli *Nokta* dergisinde yayımlanmış bir röportaj . . . 176

YAYIMLANMIŞ MAKALELER 182

EKLER 183

ÖNSÖZ

Bugüne kadar iletişim alanının hem kurumsal hem de uygulama alanlarında çalışmanın ve bu çalışmaların üzerine ayrıca antropoloji birikimlerimi de eklemenin mutluluğunu yaşıyorum. Türkiye ve Fransa gibi birbirlerinden farklı mesleki ve kültürel özellikleri taşıyan iki ülkede yaşamam, olaylara bakış açımı da varsıllaştırdı. Uzun yıllar içerisinde edindiğim deneyimler, iletişim ile ilgili görüşlerim *Medya ve Eğitimde Birikimlerim* adlı kitabımda buluşuyor. İletişim bilimlerine ilgi duyan ve çevresindeki gelişmelere duyarlı okurlarımla bu anlamda bir araya gelmek ve düşüncelerimi paylaşmak, benim için büyük bir onur.

Kitabımı medya, eğitim, kültür ve röportajlar olmak üzere dört ayrı bölümde okurlara sunuyorum. Yazılı, görsel ve işitsel medyaya ilişkin makalelerin yer aldığı birinci bölümde, özel ilgi alanıma ağırlıklı olarak giren yazılı basına yer verdim. Bu bölümde; Türk basınının tarihi, gelişimi, genel yapısı, basın etiği, basın özgürlüğü, yerel basın ve basının son dönemlerde içinde bulunduğu koşulları açıklayıcı makalelerin yanı sıra küreselleşme kavramını evlerimize kadar taşıyan internet ile ilgili yazılar yer alıyor. Yine bu bölümde, televizyon alanındaki son uygulamalardan ve reklam sektöründeki gelişmelerden de söz ediyorum.

Eğitim başlığını taşıyan ikinci bölümde ise eğitim alanında çalıştığım yıllarda edindiğim deneyimleri, karşılaştığım sorunları ve bu sorunlara getirilebilecek çözüm önerilerini okurlara iletmek amacındayım. Özellikle Türk üniversitelerinin içinde bulunduğu koşullar, İstanbul Üniversitesi ve tabii ki iletişim fakültelerinin sorunları, gereksinimleri, çağın gereksinimlerini karşılayacak düzeyde yeniden yapılanma önerileri bu bölümde işlediğim konulardan sadece birkaçı.

Üçüncü bölüm ise küreselleşmeye ve kültüre ayrıldı. Günümüz dünyasında küreselleşmenin yerel ve ulusal kültürlerle yaptığı etkiler, ekonomik açılımları, tüm olumlu ve olumsuz yönleriyle ele alınmaktadır. Ben de bu bölümde, bu konularla ilgili kendi görüşlerimi okurlarla paylaşmak istedim.

Son bölümde ise röportajlara yer verildi. Bu röportajlarda, özellikle yazılı basınımızın içinde bulunduğu sorunlar ve bu sorunlara çözüm olabilecek öneriler yer alıyor. Bu bölümün, mesleğe hazırlanmakta olan genç meslektaşlarıma daha mantıklı ve planlı bir başlangıç yapmaları açısından önemli ipuçları vereceği düşüncesindeyim.

Mesleki yaşantım boyunca edindiğim acı ve tatlı deneyimler bu sayfalarda yoğruldu; şimdi de sizlerin beğenilerine sunuluyor... Görüşlerimizi, deneyimlerimizi paylaştığımız, eleştirilere açık olduğumuz ve kendimizi geliştirdiğimiz sürece var oluyoruz. İşte *Medya ve Eğitimde Birikimlerim* de var olabilme çabamın bir parçası...

Prof. Dr. Suat Gezgin
Tarabya, 9 Aralık 2001

MEDIA

1. MEDYA

1. 1. TÜRK BASINININ GELİŞİMİNİN TARİHSEL AÇIDAN KISA BİR DEĞERLENDİRMESİ

Ülkemizde yazılı basın tarihe açısından bir değerlendirmesini yapmak kuşkusuz, matbaanın ilk defa kuruluşuna kadar gitmekle olasıdır. İbrahim Müteferrika adlı Polonyalı bir göçmenin girişimiyle 1727 tarihinde Osmanlı'da ilk kez kurulan matbaa, aynı zamanda gazetenin de ilk habercisi olarak görülmelidir.

Osmanlı döneminde yayımlanan ilk gazeteler, bir anlamda 1789 Fransız İhtilali'nin devrimci ruhunu ve düşünce biçimini de Osmanlı ülkesi sınırları içine yansıtmak amacını taşıyarak çıkarılmıştır. İstanbul'da Fransız elçiliği basım evinde basılan bu tür gazetelerin ilk örneği, 1795'de yayımlanan *Bulletin des Nouvelles*'dir. Bunun ardından çıkarılan gazete, *Gazette Française de Constantinople* adını taşımakta ve yine benzer hedefler doğrultusunda düşünceleri yaymak gibi bir amaç taşımaktaydı.

Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde ilk kez Türkçe olarak çıkartılan gazetenin tarihi ise 1831'e kadar gitmektedir. 1831 yılında çıkarılan *Takvim-i Vakayi* bir anlamda resmi gazete işlevi görmüştür.

Osmanlı ülkesindeki ilk özel gazete ise, 1840 yılında William Churchill adlı bir İngiliz tarafından çıkarılmıştır. Bu olayın ilginç bir yanı da, William Churchill'in saraydan gazete çıkarma imtiyazını bir rastlantı sonucunda almasıydı. İlk özel gazetenin çıkmasının ardından başlayan gelişmeler 1876 yılına kadar diğer gazetelerin de yayın hayatına girmesiyle sonuçlanmış, ancak bu tarihten sonra Sultan II. Abdülhamit'in tahta geçmesiyle başlayan istibdat devri, basın üzerinde yoğun bir baskı oluşmasına ve sansürün acımasızca uygulanmasına neden olmuştur. 1876-1908 dönemi II. Abdülhamit'in basın üzerinde uyguladığı sansür uygulamaları altında geçmiştir.

II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesinde önemli rol üstlenen İttihat ve Terakki Partisi'nin iktidara gelişi, ülkede geçici de olsa bir rahatlama sağlamış, ancak daha sonraki uygulamalar II. Abdülhamit dönemini aratmayacak nitelikte olmuştur.

Hürriyet ve eşitlik söylemiyle iktidara gelmiş olan İttihat ve Terakki Partisi döneminde, siyasi nedenlerden dolayı ilk gazeteci öldürme olayları yaşanmıştır. Bu, bir anlamda basının gücünün iktidar partisine anlaşılmış olduğunun da kanıtı olmuştur.

1919 yılına kadar geçen sürede Osmanlı İmparatorluğu'nda, basında görülen çekişme, genel olarak padişah yanlılarıyla ittihatçılar arasında gerçekleşmiştir. 1919 yılının önemli bir dönüm noktası olması ise, 19 Mayıs 1919'da ulu önder Atatürk'ün Samsun'a çıkarak Anadolu'da kurtuluş mücadelesini başlatmasından kaynaklanmaktadır.

1919-1922 yılları arasında geçen dönem, bir anlamda da İstanbul hükümetiyle Ankara hükümeti arasında gelişen iktidar mücadelesinin basına yansımaları şeklinde yaşanmıştır.

1923 yılında ilan edilen Cumhuriyet aynı zamanda yeni bir devletin ilanı anlamına da gelmekteydi. Bu dönemde yaşanan birçok sıkıntı arasında, basının merkezi olan İstanbul'un ve oradaki saltanat ve hilafet yanlısı aydın çevrelerin bu yeni devlet oluşumuna karşı çıkışı da sayılabilir.

Bu karşı çıkış, 1925 yılında Türkiye'nin doğu illerinde büyük oranda İngiltere'nin önderliği sonucunda ortaya çıkan, dini niteliği ağır basan ayaklanmanın baş göstermesine kadar sürmüştür, ancak bu tarihten itibaren yani 1925'ten 1946'ya kadar geçen sürede, muhalif fikirler basında pek fazla yer bulamamışlardır.

1946 yılı, 2. Dünya Savaşı'nın bittiği ve demokrasi cephesinin savaşı kazandığı bir atılım yılı olarak Türkiye'de de yansımalarını hissettirmiştir. Bu yıllarda çok partili demokrasiye geçen Türkiye, 1950'de tek parti iktidarının ortadan kalkmasıyla çok partili demokratik yaşama geçmiştir.

1950 Mayıs'ında iktidara gelen Demokrat Parti'nin ilk yaptığı işlerden biri de, 1931 tarihli ve tek parti iktidarından kalan basın kanununu değiştirmek olmuştur. Ancak yeni iktidar partisi olan Demokrat Parti, özellikle 1955'ten sonraki uygulamalarında tek parti dönemini aratmayacak kanunları meclisten geçirerek bunları basına karşı baskı aracı olarak kullanmıştır.

1960 yılında Demokrat Parti iktidarına karşı gerçekleştirilen askeri ihtilal sonucunda Türk basını görece rahatlamış, ayrıca çalışanların haklarını düzenleyen ve iyileştiren 212 Sayılı Yasa da bu dönemde yürürlüğe girmiştir.

1960-1980 arasında geçen sürede çok kısa bir zaman dilimi hariç Türkiye'de merkez sağ partiler iktidarda kalmışlar ve bu dönemde ülkede

görülen politik kutuplaşma, özellikle 1973-1980 arasında basında da belirgin bir şekilde kendisini hissettirmiştir.

Türkiye’de 1980 Eylül’ünde yapılan askeri müdahaleyle yeni bir süreç yaşanmaya başlamış, bu dönem ile birlikte ülkede pek çok şey değişmiş ya da ilerdeki dönemde değişikliğe uğramıştır.

Bu süreçte değişen ekonomik yapı ve toplumsal yaşam, aynı zamanda basının da değişimi ile sonuçlanmıştır. Basın bu dönemde özellikle askeri iktidar baskısı altında "magazinleşme" olgusunu yaşamış, toplumsal muhalefetin basın yoluyla sesini duyurmasının önü kesilmiştir.

1980 sonrası gazetelerin kapatılma, gazetecilerin mesleklerinden men edilerek hapse düşmeleri tedirginliği, topluma önemli mesajlar vermeyen, magazin haber peşinde koşan, halkın sözcülüğünü yapmayan bir medya olgusunu ülke gündeminin tam ortasına getirip oturtmuştur.

1980’li yılların sonlarına doğru Kıbrıslı işadamı Asil Nadir’le başlayan, holdinglerin ve büyük sermayenin Türk basınında yer alması olgusu, 1990’larda da giderek boyutunu artırmıştır. Bu gelişme aynı zamanda, basın alanına holding patronlarının girmesi ve ailelere ait basın kuruluşu türünün ortadan kalkması ile sonuçlanmıştır.

Oysa bundan yaklaşık otuz sene önce, Türk basın dünyasında aile adları büyük basın kuruluşlarıyla özdeşleşmiş durumdaydı. Örneğin, Simavi soyadı *Hürriyet* gazetesini, Karacan *Milliyet*’i, Nadi ise *Cumhuriyet*’i anımsatmaktaydı.

Bugün Türk medyası büyük sermayenin geniş ölçüde etkisi altındadır. Kuşkusuz bu sonuç yerel basının zayıf kalmasına ve yerel sorunların topluma ve yönetim erkini elinde tutanlara yeterince yansımamasına neden olmaktadır. Bu, aynı zamanda son yılların en önemli sorunlarından olan çevre sorunlarıyla ilgili konuların gündeme gelmesini de olumsuz biçimde etkilemektedir.

Büyük sermayenin medyaya yatırım yapması, bu alanın bir anlamda muhalefet görevini unutmaması, diğer yandan da izleyici ve okuyucuyu "müşteri" olarak görmesi sonucunu da doğurmuştur. Böylesi bir yapılanma içinde, çeşitli sanayi kollarında faaliyet gösteren, aynı zamanda medya sektöründe de yer alan büyük kapital sahiplerinin toplumsal çıkarlar uğruna çevre sorunlarına eğilmesi ne ölçüde gerçekçi bir yaklaşım olabilir?

Diğer yandan, ülkemizde 1960’lı yıllardan bugüne kadar gazete satışlarında hiçbir önemli gelişme kaydedilememiştir. 2000’li yıllara geldiğimiz bugünlerde, gazete tirajları promosyon kampanyalarına rağmen 3 ile 4 milyon

civarında dolaşmaktadır.

Oysa OECD'nin kalkınmış ülkelerle ilgili kriterlerinden biri de, bir ülkedeki nüfusun onda birinin gazete okuyucusu olmasıdır. Buna göre ülkemizdeki gazete tirajının en az 6 milyon olması gerekirken biz bu sayının günümüz itibariyle yaklaşık olarak ancak yarısını bulabilmiş durumdayız.

1. 2. TÜRK BASININDAKİ POLEMİKLERE TARİHSEL AÇIDAN GENEL BİR YAKLAŞIM

İlk Türkçe gazete olan -ya da Osmanlıca demek daha doğru olur- *Takvim-i Vekayi*'nin yayın hayatına girmesinin üzerinden 170 yıl geçmiştir (2001 itibarıyla). Bu süre içinde Türk basın hayatında görülen gazeteciler arasındaki tartışmaların önemli özelliklerinin başında, bunların ortaya çıktıkları dönemin siyasal, toplumsal ve ekonomik özelliklerinden geniş ölçüde etkilenmiş olmaları gelmektedir.

Batı'ya oranla daha kısa bir geçmişe sahip olan Türk basın hayatı incelendiğinde ilgili olduğu dönemin özelliklerini üzerinde taşıdığı görülmektedir. Doğal olarak bu nitelik, basının toplum yaşamının her evresinde yer almasından ve o yaşamın değişmez bir parçası olmasından kaynaklanmaktadır.

Osmanlı dönemi ve ilk polemikler

Osmanlı döneminde görülen ilk basın polemigi, ilk özel Türkçe gazete olma özelliğini taşıyan *Ceride-i Havadis* ile *Tercüman-ı Ahval* gazetesi arasında gelişen tartışma olarak tarihe geçmiştir. Hem şair ve yazar, hem gazeteci olan Şinasi'nin "Şair Evlenmesi" adlı yapıtını ilk sayısından başlayarak yayımlayan *Tercüman-ı Ahval* gazetesi, kendinden daha önce yayın hayatına girmiş bulunan *Ceride-i Havadis*'in tepkisi ile karşılaşmıştır.

Ceride-i Havadis aynı zamanda ilk Türk tiyatro eseri olan Şair Evlenmesi adlı yapıt için "kocakarılar hitap eden bir masal" benzetmesini kullanarak buna benzer yazılar yayımlamaya başlamıştı.

Bir süre sonra, *Tercüman-ı Ahval* gazetesinin ülkedeki eğitim sistemini eleştirmesinden dolayı bir dönem için kapatılması, *Ceride-i Havadis* gazetesi tarafından memnuniyetle karşılanmış ve bu haber yorumlu olarak okuyucuya şöyle duyurulmuştur:

"*Tercüman-ı Ahval* adlı gazetenin yazarı yetkisinin dışında hareket ettiğinden kendisi Babıâli'ye çağrılarak matbaasının kapatıldığının resmen tebliğ olunduğu haber alınmıştır."

20. yüzyıla girilirken Osmanlı İmparatorluğu'nun başında bulunan II. Abdülhamit dönemi bir anlamda istibdat yönetiminin ve jurnalin simgesel anlamlar kazandığı bir zaman dilimi olarak İmparatorluk tarihine geçmiştir. Bu dönemde basın üzerinde görülen sıkı denetimin bir nedeni de padişahın muhalif güçleri olabildiğince geniş olarak yönetimi altında tutabilme isteğinden kaynaklanıyordu.

O dönemde sansür öylesine ileri boyutlara ulaşmıştı ki, padişahı anımsatır gerekçesiyle onu çağrıştıracabilecek kelimelerin basında kullanılması yasaktı. Örneğin büyük burunlu padişahı çağrıştıracabilecek olması nedeniyle "burun" ve Yıldız Sarayı'nı anımsatacağı düşüncesiyle "yıldız" kelimeleri bu yasaktan nasibi almıştı.

Böylesine zor bir dönemden geçen Türk basını, 23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanı ile önemli ölçüde bir rahatlama havasına girmiştir. Bu dönemden sonra basındaki kalem kavgaları, saltanat yanlılarıyla İttihat ve Terakki Partisi yandaşları arasında gelişmiştir.

31 Mart 1909'da meydana gelen ve padişah II. Abdülhamit yanlısı gerici ayaklanmanın ortaya çıkışında *Volkan* gazetesinin yayınlarının payını reddetmek, gerçeği görmemek anlamına gelecektir. Bu ayaklanma sırasında İttihatçı olarak bilinen *Şura-yı Ümmet* ve *Tanin* gazeteleri ayaklanmacılar tarafından yağmalanıp yıkılmıştır. Bu gelişme, gazeteler arasındaki çekişmenin en uç noktası olarak basın tarihimizdeki yerini almıştır.

Diğer yandan 31 Mart olayından hemen sonra, bu kez İttihat ve Terakki karşıtı olan gazeteciler yaşamlarını yitirmeye başlamışlardır. 5 Nisan 1909'da *Serbesti* gazetesi yazarı Hasan Fehmi Bey'in öldürülmesiyle başlayan suikastlar, 9 Haziran 1910'da *Sadayı Millet* gazetesi yazarı Ahmet Samim'in ve 10 Temmuz 1911'de *Şehrah* gazetesi yazarı Zeki Bey'in öldürülmesiyle devam etmiştir. Bu öldürme olayları aynı zamanda Cumhuriyet döneminde de devam edecek olan gazetecilere karşı gerçekleştirilecek suikast olaylarının başlangıç noktasını da oluşturmaktadır.

Osmanlı döneminin önemli kalem kavgalarından birini oluşturan Hüseyin Cahit-Tevfik Fikret çekişmesi de, yine bu dönemin özelliklerini taşıyan yanı sıra dikkat çekmektedir. Hüseyin Cahit'le Tevfik Fikret, II. Meşrutiyet'in ilanından hemen sonra *Tanin* gazetesini çıkarmaya başlarlar. Ancak İttihat ve Terakki yanlısı olan Hüseyin Cahit, Tevfik Fikret'in buradan uzaklaşmasını sağlamaya ve gazeteyi kendi görüşleri doğrultusunda bir yayın çizgisine çekmeye çalışmaktaydı. Tevfik Fikret ise bu gelişmenin farkındaydı.

Tevfik Fikret aynı zamanda İttihat ve Terakki iktidarını acımasızca eleştiren "Han-ı Yağma" adlı şiirini kaleme almış olan şairdi.

İttihat ve Terakki'ye karşı olan tutumu dolayısıyla Galatasaray Lisesi müdürlüğü görevinden alınan Tevfik Fikret, bu durumu protesto eden bir mektubu *Tanın* gazetesine göndermiş, ancak mektup iç sayfalardan birinde yayımlanmış ve dolayısıyla çok yankı getirmemişti. Bu olay, iki yakın arkadaş olan Hüseyin Cahit ile Tevfik Fikret'in arasının açılmasına neden olmuştu. Bunun üzerine Tevfik Fikret Hüseyin Cahit'i namussuzlukla suçlamış, diğer yandan Hüseyin Cahit de Tevfik Fikret'in müdürlük görevinden alınması ve yerine bir üniversite hocasının getirilmesini onaylayan "Şair Yerine Alim" başlıklı yazıyı gazetede yayımlamıştı.

Cumhuriyet öncesinin ilginç ve o dönemin özelliklerini bize yansıtan diğer bir kalem kavgası da, I. Dünya Savaşı'ndan sonraki mütareke döneminde ortaya çıkan gazeteciler arasındaki tartışmadır. O dönemde artık Osmanlı İmparatorluğu savaşı kaybetmiş ve dağılma sürecine girmiştir. Bu yıkılışın en önemli sebepleri arasında iktidar partisi konumundaki İttihat ve Terakki gelmektedir. Ülke, yenilginin tüm acısını içinde hissederken bir yandan da savaşa girilmesine neden olan İttihatçılara ateş püskürmekteydi. Artık İttihat Terakki iktidardan çekilmiş ve İttihat Terakki karşıtları bu partiye olan hınçlarını alabildiğine dile getirmeye başlamışlardı.

Amansız bir İttihatçı düşmanı olan, daha sonraları Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasının hemen ardından İzmit'te linç edilerek öldürülen gazeteci Ali Kemal Bey, *Peyam-ı Sabah* gazetesinde tüm İttihatçılara ve onların tarafındaki gazetecilere karşı sürekli saldırmaktaydı. Bunun üzerine İttihatçı Hüseyin Cahit Bey, 21 Şubat 1919'da *Akşam* gazetesinde, gazeteci Ali Kemal'in Paris ve Mısır'da hürriyet hareketi içindeymiş gibi görünüp dönemin padişahı II. Abdülhamit'e verdiği jurnalleri yayımladı.

Diğer yandan *Akşam* gazetesinin yazarlarından ve aynı zamanda da ortaklarından olan Falih Rıfkı Bey de gazeteci Ali Kemal'i işgalci-sömürgecilerin tarafında yer almakla ve teslimiyetçilikle suçlayarak hakkında şunları yazmıştır:

"...Ali Kemal, kafamızın son düşüncesine kadar her şeyi düvel-i muazzamaya bağışlamadıkça kurtuluş imkânsızdır diyordu. Bize yalnız nefesimiz kalacaktı. Onu da Ali Kemal'in temposuyla alıp verecektik."

Yıl 1919'dur. Babıâli basını Hürriyet ve İtilaf Partisi hükümetiyle işgalci

güçlerin sansürü altında bulunmaktadır. Bu dönemde Damat Ferit Paşa hükümeti Maarif Nezareti'ne getirilen Ali Kemal Bey *Sabah* gazetesindeki görevini bırakınca, onun yerine Refik Halit getirilmiştir. Refik Halit *Alemdar* adlı gazetede yazmış ve bu dönemdeki yazılarında eski İttihatçı-gazeteci yazarlarla, ayrıca Anadolu'da başlamış olan Kuvayi Milliye taraftarı yazarlarla kalem kavgasına tutuşmuştur.

Cumhuriyet dönemi

Cumhuriyet döneminin basın açısından en önemli olaylarının başlangıcında, 4 Mart 1925 tarihli *Takrirî Sükun Kanunu* yer almaktadır. Bu kanunun 1. maddesi ülkede basını tam anlamıyla denetim altına almak için gerekli yetkiyi hükümete vermekte ve hükümeti olağanüstü yetkilerle donatmaktaydı. Bu kanunun çıkmasına neden, 1925 yılının ilk aylarında doğu illerinde ortaya çıkan hükümet karşıtı ayaklanmaydı. Ancak bu yolla sağlanan bir başka gelişme de gözden kaçmıyordu. Buna göre Ankara hükümeti, kendisine muhalefet eden Babıâli basınına böylece daha güçlü biçimde kontrol altında tutabilecekti.

Türkiye 1930'lu yılların başlangıcına bu koşullarla geldi. Tek parti iktidarı gerek halk arasında gerekse iktidar partisi içinde hoşnutsuzlukları da beraberinde getiren bir etkiye sahipti. 1930'lu yıllar aynı zamanda Türkiye'de çok partili demokrasiye geçilmesi yolunda atılmış olan adımların başlangıcıdır.

Bu çabanın bir sonucu olarak çocukluk ve aynı zamanda da askerlik arkadaşı olan Fethi Okyar'a bir parti kurması fikri, yine Atatürk tarafından verilmiştir. Bu yeni partinin adı: Cumhuriyetçi Serbest Fırka'dır.

Bu başlangıç aynı zamanda Türk basınında bir yanda Fethi Bey, bir yanda ise iktidarla başbakan ve İstiklal Savaşı kahramanlarından, aynı zamanda Atatürk'ün yakın çalışma arkadaşı İsmet İnönü taraftarı olarak, gazetecilerin ikiye bölünmesi sonucunu ortaya çıkardı.

Bu tartışmalardan en önemlisi, Fethi Bey taraftarı olan gazeteci Arif Oruç ile İsmet Paşa taraftarı Ali Naci Bey arasında gelişenidir. Ali Naci Bey *İnkılap*, Arif Oruç ise *Yarın* gazetelerinde birbirleri hakkında alabildiğine suçlamalarda bulunuyorlardı. Ali Naci, 30 Ağustos 1930'da *İnkılap*'ta yayımlanan "Arif Oruç, Sen de Dinle" başlığını taşıyan yazısında Arif Bey'e şunları söylüyordu:

"...Arif Oruç, alınımız açık ve sokak köpeklerinden korkumuz yoktur; işitiyor musun, itlerden korkmuyoruz..."

1930'lu yılların hemen başlarında çıkan bu tartışma, aslında daha sonraki yıllarda Türk siyasi hayatında en önemli çekişmelerin başında gelecek olan CHP-DP çekişmesinin de ilk habercisi sayılabilir. 1930'lu yıllar ve 1940'ların ilk yarısı ekonomik kriz, bunalım ve savaş yıllarıdır. Türk basını bu yıllarda önemli ölçüde baskı altında kalmış, sıkı bir sansür döneminden geçmiştir. 1945'e kadar bu olgu Türk basınına önemli boyutlarda etkilemiştir. 1945 yılında II. Dünya Savaşı'nın demokratik görüşü savunan Batılı devletlerce kazanılması sonucunda Türkiye'de de bir demokratikleşme hareketi görülmüş, 1946'da yapılan seçimler de ilk defa çok partili olarak gerçekleştirilmiştir.

1945 yılı, sosyalist düşünceye sahip Sabiha ve Zekeriya Sertel'in *Tan* gazetesindeki yazılarına karşılık *Tanın* gazetesinde Hüseyin Cahit Yalçın'ın yazdığı yazılarla ortaya çıkan kalem kavgasına sahne olur. Sertel'ler H. C. Yalçın'ı suiistimallere karışmakla ve baskıcı yönetime arka çıkmakla itham ederlerken, H. C. Yalçın da onları vatan hainliği ile suçlamaktadır. 3 Aralık 1945 tarihli *Tanın* gazetesinde yayımlanan ve "Kalkın Ey ... Ehli Vatan" adlı başlığını taşıyan H. C. Yalçın tarafından kaleme alınmış yazı, bu tartışmanın boyutlarını geri dönülemez bir noktaya getirmiştir. 4 Aralık 1945'te İstanbul Üniversitesi bahçesinde toplanan bir öğrenci grubu *Tan* gazetesinin bulunduğu Sirkeci yönüne doğru yürüyüşe geçmiş ve bu olayda *Tan* gazetesi adeta "haritadan silinmiştir". Meydana gelen bu olay daha sonraki yıllarda basın alanında çeşitli açılardan en çok tartışılan olaylar arasında yer alacaktır.

1950 yılı Türkiye'de yeni bir başlangıcın habercisi olarak gelmişti. Yapılan çok partili seçimleri Demokrat Parti kazanarak tek başına iktidar olmuştu. DP iktidarının yaptığı ilk işlerden biri de 1931'den beri yürürlükte olan ve tek parti yönetiminin izlerini üzerinde taşıyan basın kanununu değiştirmek olmuştu.

1950 tarihli yeni basın kanunu aynı zamanda Türkiye'de yeni bir başlangıcın habercisi olarak da algılanmaktaydı. İktidar yıllarının ilk beş yılında DP basınla olan iyi ilişkilerini sürdürmüş, ancak 1950'lerin ikinci yarısından itibaren bozulan ekonomik dengelerle birlikte DP-basın ilişkileri de tatsız bir hal almıştı. DP iktidarının ilk yıllarında ekonomik durumdaki yapay düzelmenin en büyük nedeni, dışarıdan, özellikle ABD'den gelen yardımlardı. Ancak bu yardımın, 1960'lara doğru hızını iyice azaltması sonucunda, bu yapay toplumsal refah da sona erdi. Basının eleştirilerine alışık olmayan DP iktidarı, 1930'lu yılların tek parti iktidarı dönemini aratmayacak ölçüde basın üzerine baskı yaptı. Toplumda ve ordudaki genel rahatsızlık da buna eklenince, basın, üniversite ve ordu DP iktidarının sonunu getirdi.

Türk Silahlı Kuvvetleri, 27 Mayıs 1960 ihtilali ile yönetime el koydu ve eski iktidar sahipleri ölüm cezasına kadar varan çeşitli cezalara çarptırıldılar. Ancak bu gelişme, basındaki DP taraftarlarıyla CHP taraftarlarının çekişmesine son veremedi. Her iki taraf arasındaki kalem kavgaları sürdü gitti. Bunların en önemlilerinden biri de, şair ve yazar, aynı zamanda da gazeteci olan Necip Fazıl Kısakürek ile Bedii Faik arasında geçen kalem kavgasıdır.

Necip Fazıl, DP milletvekili olan ve ihtilal sonrasında hapis cezasına çarptırılan Selim Ragıp Emeç'in sahibi olduğu, ancak hapiste bulunması dolayısıyla oğlu Çetin Emeç tarafından yönetilen *Son Posta* gazetesinde yazılarını kaleme alırken, Bedii Faik de *Dünya* gazetesinde yazıyordu. Necip Fazıl, Bedii Faik ve onun gibilerine yaptığı suçlamasını, 18 Ocak 1962 tarihli bir yazısında şöyle belirtiyordu:

"Kurmaylar münezzeh ve başımızın tacıdır; tahrikçi ise deni ve şeni bir köpek!"

Bu kez 19 Ocak 1962 tarihli Dünya gazetesinde Bedii Faik'in, Necip Fazıl'a cevap olarak yazdığı yazının başlığı şöyleydi: "Bir Kudurganı İtlaf". Bedii Faik ile Necip Fazıl arasındaki bu kalem kavgasının sonu adliyede bitmiştir. Necip Fazıl'ın hakkında bu çekişme sırasında yazdığı bir yazıdan dolayı, Türk Ceza Kanunu'nun 161. maddesine göre "milli menfaatlere zarar verici faaliyet" gerekçesi ile kamu davası açılmıştır.

1960'lı yılların ikinci yarısından itibaren Türkiye tüm dünyada olduğu gibi öğrenci hareketleriyle sarsılıyordu. O güne kadar olan durumu koruma yönünde gelişen ve DP-CHP, daha sonra da AP-CHP iktidar çekişmesine odaklanan dikkatler, artık tüm dünyada olduğu gibi dışarıya çevriliyordu.

1968 İlkbaharında şiddetlenen ve ülkemize de kelimenin tam anlamıyla sıçrayan öğrenci hareketleri, Türkiye'de bugün bile çok konuşulan ve 1980 askeri darbesiyle sona eren bir dönemin ilk habercisi olma niteliğini taşımaktaydı.

Yaklaşık olarak on iki yıllık çok çalkantılı bir dönem olan bu tarihsel süreçte en önemli kalem kavgalarından biri, 1993'de bir suikaste kurban giden Uğur Mumcu ile merkez sağ eğilimli ve AP lideri Süleyman Demireli'ni destekleyen *Tercüman* gazetesi arasında gelişeni olmuştur.

Uğur Mumcu, *Cumhuriyet* gazetesindeki köşesinde, 23 Ocak 1979 tarihli yazısında *Tercüman* gazetesi sahibi Kemal Ilıcak'ı çok uluslu şirketlerle olan

gizli ilişkilerinden dolayı itham ediyordu. Bu yazılarına bir süre devam eden Mumcu yaklaşık bir sene sonra da, bu kez aynı gazetesinin yöneticisi olan Güneri Cıvaoğlu'nu, Başbakan Demirel'le gazetecilik ahlakına sığmayacak biçimde yakın ilişki içinde olması nedeniyle suçlamıştır. Burada tarihi bir gerçeği saptamak açısından bilinmesi gereken bir nokta da, *Tercüman* gazetesinin o dönemde Demirel'e kayıtsız şartsız destek sağladığı, *Cumhuriyet* gazetesinin ise tam bir sol muhalefet hareketi içinde olduğudur.

12 Eylül 1980 askeri darbesi ile dünyada ortaya çıkan gelişmeler Türkiye'de yeni oluşum ve dönüşümlerin ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştı. Darbe sonrası geçiş dönemi sonunda 1983'te yapılan seçimlerde Turgut Özal'ın partisi ANAP tek başına iktidara geliyor, ardından Turgut Özal'ın, alışılmış lider kompozisyonu dışındaki yaklaşımı ve tavrı, onun gerek sağ gerekse eski Marksist gazeteci-yazarlar arasında popülaritesinin artmasıyla sonuçlanıyordu.

Bu dönemde Uğur Mumcu, eski Marksist ve 1965'lerin TİP milletvekili Çetin Altan'ı davaya ihanetle ve "döneklik" ile suçluyordu. Mumcu, 12 Ocak 1988 tarihli "Eski Marksistler" başlığını taşıyan ve Çetin Altan'ın 11 Ocak 1988 tarihinde *Güneş* gazetesinde yayımlanan "Ben Sayın Özal'ın Politikasını Yürekten Destekliyorum" adlı yazısına cevap niteliğini taşıyan yazısında, Altan için şu satırları kaleme alıyordu:

"Bu 'hezeyanları' bu dönem Marksistlerin, içinde çırpındıkları, çırpındıkça da iyice battıkları çukurdan geliyor. Şeytanın bile götüp çıkaramayacağı bir çamur çukurundan!"

1980'li yılların ikinci yarısında yaşanan gazeteler arası kalem kavgaları da vardır. Bu kavgaların en dikkat çekeni, *Sabah* gazetesinin 21 Nisan 1987 günkü manşet haberindeki başlığıyla başlar. Bu haberle *Sabah* gazetesi İstanbul Belediyesi'nde ihale işi takip eden bir genel yayın müdürünü konu ediyordu, 22 Nisan 1987 tarihli *Sabah* gazetesi vermiş olduğu manşet haberle ihale takip eden gazetecinin Mehmet Barlas olduğunu açıklamaktaydı.

Buna karşın Mehmet Barlas da 23 Nisan 1987 günkü *Güneş* gazetesinde, *Yeni Asır* ve *Sabah* gazetelerinin usulsüzlükleri ile ilgili bir haber yayımlıyordu. Bunun üzerine *Sabah* gazetesi, 24 Nisan 1987 tarihli nüshasının birinci sayfasında manşetten şu haberi vermekteydi:

"Mehmet Barlas bir iftiracıdır!"

Mehmet Barlas'ın ihale takipçiliği konusu, sonraki yıllarda gazeteci Emin Çölaşan tarafından da çeşitli defalar gündeme getirildi. Emin Çölaşan, Mehmet Barlas için "Liboş Mehmet" sıfatını kullandı. Buna karşılık Barlas'ın cevabı da sert olmuştur. 10 Eylül 1993 tarihli *Sabah* gazetesinde kaleme aldığı küçük bir fıkra "Gerzekler Ölmez" başlığını taşımaktaydı. Mehmet Barlas, Emin Çölaşan için şöyle diyordu:

"Geri zekâlılık sersemliğe dönüşür mü? El cevap dönüşür. Kanıt mı? *Hürriyet*'in geri zekâlı çöl ajanı, hâlâ, binalar ve makinelerle birlikte satıldığının farkında değil..."

Emin Çölaşan, Turgut Özal'a karşı duyduğu antipatiyi onu destekleyenlere karşı da duymuştu. Gazeteci Cengiz Çandar, bir yazısında Atatürk'le Özal'ı kıyaslaması yüzünden, Çölaşan tarafından Özal'ın yağcısı ve kuryesi olmakla suçlanmıştır. Buna karşılık Cengiz Çandar da Çölaşan'ı genelkurmayın adamı olmakla ve oradan emir almakla suçlamıştır.

Kronolojik bir sıralamaya göre, Türk basınında kalem kavgalarına genel bir bakış açısı getiren yazımızın sonuna gelmiş bulunmaktayız. Burada görülen en önemli nokta, basın alanında gazeteciler arasındaki kalem kavgalarının her zaman yaşanan dönemin etkilerini üzerinde taşıdığıdır. Bu çekişmelerden, ülkenin içinde bulunduğu toplumsal, siyasal ve ekonomik etkenlerden basının ve gazetecilerin geniş bir biçimde etkilendiği görülmektedir.

Burada unutulmaması gereken ise, okuyucunun tercihlerinin önemidir. Tüm bu anlatımlardan sonra, basınımda kalem kavgaları ile ilgili olarak *Milliyet* gazetesinde 1961 yılında Çetin Altan tarafından "Yazar Çatışmaları" adlı yazıda yapılan yorumu vermek, konuya açıklık getirecektir:

"Bizim gazetecilikte öteden beri adettir. Çatacak doğru dürüst bir hedef kalmadı mı ortada, yazarlar birbirlerine çatmaya başlarlar. Ve çokçası ya ünsüz bir yazar ünlü bir yazara çatar ya gazetesi satmayan bir yazar gazetesi satan bir yazara çatar..."

Bizdeki yazar çatışmaları dünyanın en komik olayıdır ve hemen hepsinin özeti şudur: Ben daha iyi, daha büyük, daha akıllı, daha dürüst yazarım. O yazar

benden daha kötü, daha küçük, daha akılsız, daha az dürtüst ... Bir yazarın başka bir yazarı tepine tepine çürütmeye çalışması, onu karatahtadan tebeşir siler gibi silmeye uğraşması, ille de en iyi yazan benim, başkası yok demesi pek çocukça ve biraz da fazlaca basit bir iddiadır... Gazetecilik apaçık, oportada bir meslektir. Okuyucu kimi isterse onu okur."

Gazeteciler olarak bizlere düşen de olabildiğince okuyucuya hizmet etmek, ona onun yararlanacağı bilgileri ve haberleri vermektir. Gerisi okuyucunun hür iradesi ve seçimine kalmıştır.

1. 3. MEDYADA SON GELİŞMELER VE TEKELLEŞME

Günümüzde Anglo-Sakson toplumların dilinde, "bir düşünceyi, bir duyguyu ifade etme yolu, aracı" anlamına gelen "medium" sözcüğünün çoğulu olan "media" ya da dilimizdeki kullanımıyla "medya", artık "araç" olma niteliğinden sıyrılarak "amaç" olma konumuna gelmiştir. Bu gelişme, bir anlamda toplumsal bir dönüşüm ve değişimin de göstergesidir.

21. yüzyıla iki kala artık ulus-devlet oluşumu bilgi otoyolları, küreselleşme, bilgi çağı gibi etkin kavramlar ve olgular tarafından zorlanmaktadır. Bugün Avrupa kıtasında yer alan devletlerin önemli bir bölümü kendi aralarında oluşturdukları önce ekonomik sonra siyasal birlik sayesinde, gerek Amerika Birleşik Devletleri'nin gerekse Japonya'nın dünya üzerindeki ekonomik ve dolayısıyla da siyasal gücüne karşı koyma girişimini başlatmış bulunmaktadırlar. Bu girişim çabası sürdürülürken "bilgi" birikimi önümüze önemli bir kilometre taşı olarak çıkmaktadır.

İçinde yaşamakta olduğumuz bu dönemin en önemli olguları hiç kuşkusuz "bilgi çağı" ve "bilgi toplumu"dur. Bilginin topluma aktarılması ise en az bunlar kadar önem taşımaktadır. Günümüzde bilginin önem kazanması ve bunun topluma aktarılması bağlamında medya "dördüncü güç" olmanın ötesinde "birinci güç" konumuna gelmiştir.

Bugün medya, oluşumunun ona kazandırmış olduğu özellikten dolayı devletin elinde bulundurduğu üç erkten çok daha ileride bir dinamizmi kendi bünyesinde barındırmaktadır.

Gerçekten de medya, 18. yüzyılda Fransız Devrimi'yle temellerinin atılmış olduğu ulus-devlet olgusunun içermiş olduğu kavramların ötesinde bir hareketlilik potansiyeline sahiptir.

Çağımızda, medya insanları yargılayabilmekte ve onların cezalarını adeta kendi elleriyle verebilmektedir. Diğer yandan yine sansasyonel biçimde olayların içinde yer almış kişileri farklı alanlarda değişik kişiliklerle karşımıza çıkarabilmektedir.

Bugün güç, artık medyanın haber bültenlerinden kaynaklanan artı bir değer durumundadır. Böylesine kritik bir noktada yer alan medya, çağımızda güce ve itibara sahip olmak isteyenlerin varmak ve elde etmek istedikleri hedef haline gelmiştir.

Ülkemizde 1980'li yılların sonlarına doğru, Asil Nadir'in medya sektörüne girmesiyle görülen "tekelleşme" hareketi, 1990'lı yıllarda da tüm hızıyla sürmüş ve halen de sürmektedir.

Türkiye'de 1990'lı yılların ilk yarısında yazılı basında görülen tekelleşme hareketi, yine aynı yıllarda görsel-ışitsel medya alanında ortaya çıkan yenilik ve gelişmelerin de etkin olmasıyla genişlik kazanmıştır.

Türkiye gündemi Suriye kriziyle meşgulken medya dünyasında önemli bir gelişme kaydedildi. Bu gelişme, *Milliyet* gazetesi sahibi Aydın Doğan'ın 8 Ekim 1998 Perşembe günü *Milliyet* gazetesinin birinci sayfasında yer alan okuyuculara yönelik bildirisi ile ortaya çıkıyordu.

Aydın Doğan, okuyucuya mesajında gazeteyi devretmesinin nedenlerinden bahsederken Türk medyasındaki tekelleşme eğiliminin son yıllarda ortaya çıktığını, bu kararının maddi olmadığını, ancak bu gibi spekülasyonları önleme yönünde bir çabanın sonucu olduğunu vurgulamaktaydı. Kısaca belirtmek gerekirse tekelleşmeden kaçınmak amacıyla yapılmış bir satış gibi görülmesine rağmen satış nedeni çok belirgin değildir.

Bu kaniya varmamızdaki asıl neden, *Milliyet Gazetecilik A.Ş.*'nin Korkmaz Yiğit grubuna devredilmesi ve bu grubun elinde bir televizyon kanalı ile diğer ticari girişimlerden kaynaklanan belli bir kazanç potansiyelinin bulunmasıdır.

Özet olarak belirtmemiz gerekirse, Doğan grubu gerek medya gerekse diğer ticari faaliyetleriyle dikkati çekerken tekelleşme gerekçesi ile *Milliyet*'in Korkmaz Yiğit grubuna devri söz konusu olmuş, ancak görüntünün değişmesi niteliğinin de değişmesine yetmemiştir.

Bu sonuç doğal olarak bazı gelişmeleri de beraberinde getirecektir. Son yıllarda Türk medya dünyasında görülen iki başlı tekelleşme eğilimi Korkmaz Yiğit grubunun da dahil olmasıyla bir oligopolleşme durumuna gelmiştir.

Kanaatimizce, *Milliyet* gibi büyük ve ulusal çapta yayın yapan medya kuruluşlarının başında bulunan kişinin değişimi, tekelleşme olgusunu bugünden yarına değiştirecek çapta bir etkiye sahip olamaz. Zaten o düzeyde alım gücüne sahip olan ve böylesi bir yatırımı göze alan kişinin ileride tekelleşme konusunda titiz davranacağını varsaymak çok iyimser bir yaklaşımdan öteye gidemez.

Bu sonucun ortaya çıkışı konusunda yapılacak bir incelemede, 12 Eylül 1980 askeri müdahalesinin ülkemizde ortaya çıkardığı etkileri dikkate almak ve bunlar üzerinde durmak, konuya doğru bir tanı koymanın olmazsa olmaz koşuludur.

12 Eylül hareketi Türkiye’de her alanda apolitik bir gelişmenin ana çıkış noktası olmuştur. Bu gelişmeden o dönemde gazeteler de paylarını almışlar ve zorunlu nedenlerden dolayı politik olmayan konulara kaymışlardır.

O yıllarda gazeteler kapatılma tehlikesi ile karşı karşıya gelmemek için aşırı oranda magazinleşmişler, bunun sonucunda okuyucu yazılı basından kaçmış, diğer yandan asıl okuyucu olmayan "magazin takipçisi kitle" gazetelerin yayın politikalarını belirler hale gelmiştir. O dönemde ortaya çıkan *Tan* gazetesi örneği, bunun en belirgin ve canlı göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

1990’lı yıllarda ansiklopedi savaşları ile başlayan gazeteler arası savaş günümüze kadar çeşitli varyasyonlar halinde devam etmiş, son olarak tencere-tava savaşları görüntüsünü almıştır. Yaklaşık on seneye sığabilecek bir macera dönemi içinde bugün yazılı basınımız ne yazık ki okuyucu kitlesini artıramamış, buna karşın tekelleşme yönündeki gelişmeler daha belirgin hale gelmiştir.

Bugün Türkiye’de medya alanında son gelişmeler doğrultusunda üç başlı bir tekelleşme olgusu ya da daha başka bir deyişle oligopolleşme olgusu ortaya çıkmıştır. Daha önce bu alanda var olan Bilgin ve Doğan grupları yanlarına Yiğit grubunu da alarak yollarına devam edecek gibi görünmektedirler.

Bu konuda çalışan bir akademisyen ve Türkiye Cumhuriyeti’nin bir vatandaşı olarak dileğimiz, medyamızın vatandaşlar katındaki saygın ve etkin yerini bir an önce almasıdır.

Unutulmamalıdır ki, özgür, demokratik ve çağdaş bir ülkenin en önemli güvencelerinden biri de, gerek siyasi gerekse ekonomik güç odaklarının baskılarından olabildiğince kendini soyutlamış medya kuruluşlarıdır. Burada, kuşkusuz kendisini tamamen soyutlamış demek "ütopik" bir yaklaşım olacaktır.

Gazetelerin bir ülkenin siyasal ve demokratik yaşamında ne ölçüde önemli olduğunu göstermesi bakımından ABD eski başkanlarından Thomas Jefferson’ın 1787 tarihli sözleri bugün bile değerinden hiç bir şey yitirmemiştir. Jefferson şöyle demektedir:

"Hükümeti olmayan gazeteleri, gazeteleri olmayan bir hükümete tercih ederim".

Tüm kurum ve kuruluşlarının, ulu önder Atatürk’ün gösterdiği çağdaş, demokratik ve laik bir sistem içinde çalışıp geliştiği bir Türkiye dileğiyle...

1. 4. TÜRK MEDYASINA GENEL BİR BAKIŞ

Montesquieu, 1748 yılında Cenevre'de yayımlanan "L'Esprit des Lois" (Yasaların Ruhu) adlı kitabında, bugün parlamenter, çoğulcu demokrasiyle yönetilen ülkelerde, rejimin dayanak noktasını oluşturan "kuvvetler ayrılığı prensibi"ni ortaya koymuştur. Bu prensibin hareket noktası, birbirini denetleyen erkler bağlamında devlet mekanizmasının işlerliğini sağlamak ve aynı zamanda da eldeki gücün tek bir kaynaktan yönetilmeyerek, yozlaşmasını önlemektir. Yasama, yürütme ve yargı erkinin ayrılığı yönetim aşamasında, bunların birbirleri üzerinde, denetim mekanizmaları oluşturmalarını sağlar. Medya bu üç gücün dışında "4. Güç" (ya da 4. Kuvvet) olarak adlandırılır. Bağımsız ve tarafsız medyanın asıl görevi, yönetilenler adına yönetenleri "kontrol etmek"tir. Bir başka tanımlamayla medyanın bu görevi, Anglo-Amerikan literatürde geçen "watchdog" (bekçi köpeği) rolünü üstlenmek suretiyle yönetim erkini elinde bulunduranları denetlemek, veya deyim yerindeyse yetkileri dışında işler yaptıklarında onlara dişlerini göstererek, uyarma görevini yerine getirmektir.

O halde denilebilir ki, medya bu üç gücün dışında kalan bir kontrol mekanizmasıdır ve "onun" bağımsız olması, görevini yerine getirmesi açısından önem taşır.

Medya, her toplumsal olayda olduğu gibi, içinde bulunduğu ve görev yaptığı toplumun yapısına uygun olarak şekil alır. Unutulmamalıdır ki, medya çalışanları da ne olursa olsun toplumsal yaşamın birer ürünüdürler. O halde toplum, bizlere birleşik kaplar prensibine bağlı olarak, şekil verir.

Toplumsal yapıda her kurum nitelik olarak eşit düzeyde bulunan seviyede yer alır. Yani, bir toplumda sağlık hizmetlerindeki aksaklık düzeyi neyse, hukuk sisteminde de benzer ya da birbirinin türevi olan sorunlar vardır. Veya sosyal güvenlik alanında büyük problemler yaşayan bir toplum, eğitimde de aynı oranda sorunla karşı karşıyadır.

Türkiye'de medyanın içinde bulunduğu çıkmaz, aslında toplumsal düzlemde yaşanan problemlerin ortaya çıkardığı yozlaşma ve aşınmadan kaynaklanmaktadır. Devletten teşvik ve/veya kredi alınarak kurulan medya plazalar aslında gerçek habercilikten kopuşun birer simgesi olarak abideleşmişlerdir. Eski masallardaki sırça köşkler artık "sırça plazalar"a dönüştüler. Ne yazık ki,

bu plazalarda yaşayan, görev yapan gazeteciler ve televizyoncular kısacası medya mensupları halktan kopuk yaşıyorlar. Sırça plazalarda toplumdaki soyut bir yaşam süren üst düzey yönetici-gazeteci medya mensupları, örneğin Kuzey Irak' a röportaja giderken bir gün içinde uçakla gidip uçakla dönebilmektedirler. Bu, gazetecinin doğal ortamdan kopuşu ve gözlemlerinde de objektiflikten uzaklaşması anlamına gelir.

İçinde bulunduğu konum toplumsal açıdan değerlendirildiğinde, ne yazık ki bugün ülkemizde, medya, olması beklenen yerde değildir. Bizler, kendi öğretim kurumumuz olan İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde öğrencileri meslek yaşamlarında kullanacakları teorik ve pratik bilgilerle donatarak onları mesleğe hazırlamak çabası içindeyiz. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi, kurumlar içinde buldukları toplumsal yapıdan derinden etkilenirler. Bu nedenle günümüzde maddi bir dünya görüşü üzerine kurulmuş olan düşünce sistemimiz, medyamızı da derinden etkilemiştir. Dolayısıyla, bir insanı toplumdan soyutlayamayacağımıza göre, medya mensubu olan ya da ileride olacak öğrencilerin de toplumdan tamamen ayrı bir düşünce yapısına sahip olmalarını beklemek, şu andaki uygulama açısından bakıldığında oldukça iyimser bir yaklaşım olacaktır kanaatindeyim. Bu, makro düzeyde ele alınması ve düşünülmesi gereken, sosyal politikalar açısından da yaklaşım sağlanması koşulu olan bir konudur. Sorun aslında toplumsaldır. Sorun uzun vadeli fakat kaliteli eğitim ve öğretim meselesidir.

Ancak konu, sadece medya alanında çalışacak iletişimcilerin eğitimi olarak anlaşılmamalıdır. Bu, aynı zamanda toplumun köklü ve kaliteli bir eğitimden geçme gereksinimi ile ilgili bir sorundur. Ancak eğitilen toplum doğruyu görebilir ve seçebilir. O halde, yalnızca medyadan doğru hareketi beklemek yanlış olacaktır. Toplum baskısı medyayı doğru olanı yapmaya zorlamalıdır. Bu arada yalnızca okulda görülen eğitim yeterli değildir. Medyada makine ve binalara yapılan yatırım ve harcamaların, hiç olmazsa bir bölümünün insan kaynakları ve onların eğitimlerine ayrılması gereklidir.

Yeterlilik, tıpkı azlık ya da çokluk gibi görece bir kavramdır. Ortaya konan pasta ne kadar çok parçaya bölünürse, payların doyuruculuğu o derece azalır. Son on yılda popülist politikalar nedeniyle, genel olarak üniversitelerin öğrenci kapasitesi artırılırken, ne yazık ki eğitim kurumlarına bu artış oranında maddi olanaklar sağlanmamıştır. Dolayısıyla sayısal artış oranında da olanakların azalması konusu gündeme gelmiştir. Bizler eğitimciler olarak öğrencilerimize elimizdeki olanakların azamısını vermeye çalışmaktayız. Ancak bu iyi

niyetli yaklaşımımıza rağmen, fakültemizin gereksinimini duyduğu, uygulamalı derslerde kullanılacak araç gereçler için, "yeterli" demek olası değildir. Teknik donanımın daha da zenginleştirilmesi ve elde atıl olarak bulunanların verimli alanlara kaydırılması ve kullanılması, bizim gibi uygulama yönü ağır basan eğitim kurumları için çok büyük öneme sahiptir. Bu nedenle çabalarımızı bu yönde yoğunlaştırmış bulunmaktayız.

Kanaatimce, bugün Türk medyasının dünya çapındaki medyalarla kıyaslanması yapılırken iki nokta baz alınmalıdır. Birincisi, medyamızın sahip olduğu teknik olanaklar, ikincisi ise, medyamızın insan kaynaklarına yaptığı yatırımdır. Türkiye’de medya teknik imkânlar bakımından dünya ülkeleriyle boy ölçüşecek olanaklara sahiptir. Ancak, ne yazık ki, yukarıda da belirttiğimiz gibi insan faktörüne yapılan yatırımlar çok sınırlı kalmaktadır. Astronomik rakamlarla ifade edilen maaşlar alan köşe yazarlarının çalıştıkları medya kuruluşlarında sosyal güvenlik yoksun muhabirler görev yapabilmektedir. Medyamız, bu pragmatist ve oportünist Anglo-Amerikan yapılanmasından bir an önce kendisini sıyrarak, "star sistemi"ne son vermeli ve gerçek görevine geri dönmelidir. Bu da, iyi eğitilmiş medya mensuplarının yanı sıra iyi eğitilmiş medya izleyicisinin varlığına bağlıdır. Toplumsal baskı ve zorlama olmadan medyanın kendinden beklenen düzeye gelmesi, görevlerini yerine getirebilmesi olası değildir.

Bir ülkede gazeteler, televizyonlar kişisel bazı çıkar çatışmaları uğruna kullanılıyorsa o ülkede medya sırtını izleyicisine dayamaz, dayayamaz. Devletten kazanç sağlamaya, teşvik ve kredi almaya mecburdur. Bir gazete ya da televizyon, izleyicisiyle var olur. Eski Yunan filozofu Protagoras’ın dediği gibi, "Her şeyin ölçüsü insandır. Var olanların varlığı da yok olanların yokluğu da ‘ona’, yani insana bağlıdır". Bu anlamda medya da hizmet ettiği kitle için vardır. Halka hizmet eden medya, halk tarafından izlenir ve sahiplenilir. Şahsi ve politik çıkarlara hizmet eden medya kuruluşu ya da medya mensubunun halka vereceği hiçbir şey olamaz.

Ülkemizde medya siyasetçi ilişkileri Batı’da görülen örneklerini aratır niteliktedir. 1995 Aralık ayı genel seçimlerinde bazı ulusal televizyon kanallarının ve gazetelerin net olarak parti ve parti başkanlarının lehinde veya aleyhinde çalıştıkları açıkça görülmüştü. Ne yazık ki, ülkemizde siyasilerle medya mensuplarının ilişkileri ya çok sıcak ya da çok kopuktur. Her iki durumun da mesleki açıdan sakıncalı olduğunu belirtmek isterim. Sonuç olarak, ülkemizde medya siyasetçi ilişkileri, mesleki açıdan istenen düzeyi ne yazık ki yakalayamamıştır.

Türkiye’de gazete tirajları 1960’lı yıllardan bu yana gözle görülür bir

gelişme eğilimi içine girememiştir. Halkın sorunlarına eğilmeyen gazeteciliğin yanı sıra, Türk halkının okumaktan ve basılı kâğıttan soğutulması da, bu sonucun ortaya çıkmasında önemli bir etkindir. Yıllarca televizyonlarda teksir makineleri, bilgisayar ve daktiloların yanı sıra kitaplar, dergiler, gazeteler Türk halkına suç aleti olarak gösterildi. Birbiri ardı sıra gelen askeri darbeler, demokratik ortamın serpilip gelişmesine engel oluştururken, 1980 sonrasında Türk basınında yaşanan "magazinleşme" olgusu, yüksek lisans ve doktora çalışmalarına konu oldu. Bu ortamda basının gelişme kaydetmesi zaten beklene- mezdi.

1960'lı yıllardan bu yana Türkiye nüfusu yaklaşık ikiye katlanırken, gazete tirajları bu süre içinde, 3 ile 6 milyon arasında oynadı. Bu dönemde okuma yazma oranı artarken, gazete okurları sayısında artış görülmedi ya da bu rakam çok önemsiz şekilde arttı. Bu şartlar altında da artması zaten beklenemezdi. 1990'lı yıllarda ortaya çıkan promosyon furyası gazete okuyucusunu artırmak bir yana, bakkalına ya da gazete bayiiine "Sen gazeteyi bırak bana hediyesini ver" diyen bir avantacı grubun ortaya çıkması ile sonuçlandı.

Türk basını kârı amaçladığı için, kaliteyi boş verdi. Çok satan çok kalite- lidir anlamına gelmiyordu. Aksine çok satanın kalitesi her zaman tartışmaya açık olmuştur. Örneğin *Le Monde* gazetesi Fransa'nın en çok satılan gazetesi değildir. Oysa bütün dünyada güvenilirliğinden şüphe edilmeyen, itibar sahibi, haberine ve yorumlarına güvenilen gazetelerin başında gelir. Ne yazık ki, bu gerçekler Türk halkından hep saklandı. Gazete reklamları hep satış rakamlarına dayandırıldı. Oysa halk kendi sorunlarını görmek istiyordu basılı kâğıtlarda; hiçbir şekilde kendi yaşam standardına uymayan artist, topçu ya da şarkıcıların evliliklerini, boşanmalarını veya tatil maceralarını değil. Ne yazık ki, bugün medya kâr amaçlı çalıştığı için pastadan daha fazla pay alma çabasıyla bu yanlış tutumunu sürdürmektedir. Kısacası Türk medyası kendi bindiği dalı kesiyor. Promosyon da ileride artık gazeteleri kurtaramayacak, üstelik gazeteler bu pro- mosyon harcamalarıyla daha da büyük mali yük altına gireceklerdir. Bu duru- ma uygun ünlü bir cümleyle satırlarıma son vermek istiyorum:

"Kimileri vardır ki onları her zaman aldatabilirsiniz; kimilerini ise bazen aldatabilirsiniz; fakat herkesi, her zaman aldatabilmeniz imkânsızdır."

1. 5. MEDYA DÜNYAMIZDA SON OLAYLAR VE GELİŞMELER

Ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik kriz her alanda olduğu gibi medyayı da olumsuz olarak etkilemiş ve etkilemeye de devam etmektedir. Toplumsal yapımızdaki dengelerin ince ve hassas ölçülere bağlı olarak korunduğu dikkate alınacak olursa, böylesi bir gelişmenin ortaya çıkmasına da şaşırمامamız gerekir.

Türkiye tarihinde, yaklaşık yirmi yılı içine alan bir zaman dilimi ele alındığında, medyamızdaki yapılanmanın niteliksel dökümü göz önünde tutulacak olursa bunun ne ölçüde sağlıksız olduğu kolaylıkla görülecektir. Bugünkü koşullar açısından bakıldığında, Türkiye’de medyadaki donanım ve makineler son derece modern ve her tür gereksinime yanıt verecek durumdadır.

Buna karşın, özellikle gazetelerin "Babıâli"den "İkitelli"ye göç etmesinden sonra medya dünyamız adeta bir mirasyedi gibi davranmış ve insana yatırım yapmamıştır. Üstelik yetişmiş insan potansiyeli de tam bir savurganlık içinde ve dikkatsizce harcanmaktadır.

Bunun en somut örneğini, bugün iletişim fakültelerinden mezun olan başarılı öğrencilerin ya medya dünyasında kendilerine yer bulamamaları ya da bulsalar bile çok az bir maaşa, adeta boğaz tokluğuna çalıştırılmaları oluşturmaktadır. Üzülerek söylememiz gerekirse, "torpil", mesleki bilgi ve yetenek karşısında galebe çalmaktadır.

Üstelik, şans eseri de olsa medya kuruluşlarında iş bulanlar, Türkiye’de bir gazetecinin ya da iletişim alanında çalışan fikir emekçisinin en doğal hakkı olan 212 Sayılı Yasaya tabi olarak çalışmak yerine, farklı yasal uygulamalar dahilinde işçi statüsünde çalıştırılmaktadır. İşin daha da vahim tarafı, 212 haricinde herhangi bir statüye tabi şekilde sigortalı olarak çalışma hakkını elde etmiş olanlar bile, yine de kendilerini şanslı saymaktadırlar.

"Star" sistemini benimseyen medyada, bu alanda kendini yetiştirmemiş, ancak rastlantıların sonucunda medya dünyasına girmiş kişilere her türlü program yapma yetki ve bütçesi verilebilirken, ne yazık ki gazeteciliğe senelerini vermiş insanlar ikinci plana itilmektedir. İkinci plana itilmekle kalmayarak adeta bu değerli kişiler verdikleri emek ve seneler yüzünden cezalandırılmaktadırlar.

Son gelişen olaylar ve ekonomik kriz dolayısıyla gazete ve televizyonlarda,

çeşitli görevler yapan üç bin dolayında çalışanın işine son verildiği ve bunu ikinci bir krizin de takip edeceği yolunda duyumlar almaktayız. Yıllardan beri, Türk medyasının kanayan yarası olan "sendikasılaştırma" hareketinin, bu gelişmenin ortaya çıkmasında önemli rolü vardır. Tabii daha önce medyada magazinleşme olgusunun ve işten çıkarmaların panzehirinin sendikalı fikir emekçileri olduğunu da burada belirtmemiz gerekir.

12 Eylül hareketiyle, önemli bir travmaya maruz kalan Türk toplumu ve demokrasisi, o günlerden bugünlere gelinceye dek çok değerli reflekslerinden de yoksun kalmıştır. Örgütlü toplum hareketinin oluşumunu tamamen reddeden 12 Eylül mantığı, o dönemde ortaya çıkan toplumsal uyanışın önüne bir engel olarak, toplumun ve bireylerin örgütlü mücadelesinin yasal düzenlemelerle yasaklanmasını koymuştur.

Böylesi yasakçı bir zihniyet, medyadaki sendikasılaştırma hareketinin doğal dayanağı olmuş, ayrıca medya patronları tarafından da desteklenen bu görüş "sendikasılaştırma"nın ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır.

Bugün medyamız izleyicisinden ve okuyucusundan yoksun, adeta seyircisiz sahneye konulan bir tiyatro eseri gibidir. Medyaya ve çalışanlarına sahip çıkacak izleyiciler ve okuyuculardır. Sağlıklı düşünen toplumlarda, medya gibi önemli bir kamusal kurumun ne ölçüde dikkate alındığının en taze örneği geçtiğimiz aylarda Çek Cumhuriyeti'nde meydana gelen olaylarda görülmüştür. Çok yakın bir geçmişte, yine buna benzer bir olay komşumuz Bulgaristan'da yaşandı.

Türk toplumu bugün, önemli sorunlar yumağının içinde bir varoluş mücadelesi vermektedir. Unutmamalıyız ki, hepimiz aynı gemi içinde yer almaktayız ve bu mücadelenin ülkemiz açısından olumlu sonuçlanmasında herkese görev düşmektedir. Toplum olarak kültürümüze ve değerlerimize sahip çıkmanın zamanı çoktan geldi de geçiyor. İşçisinden patronuna, çalışanından emeklisine, yaşlısından gencine kadar herkesin bu ülke için yapacağı çok şey var.

Gerçek anlamda demokrasiyi yaşamak istiyorsak bu durumda medyadaki gelişmeleri dikkatle izlemeliyiz. Çünkü medya yalnızca ona sahip olan patronların özel mülkiyet alanı değil, aynı zamanda kendisinden topluma hizmet götürmesi beklenen kamusal bir alandır.

Son olarak şunu belirtmemiz gerekir ki, bir toplumun bilinç düzeyinin yüksek olması ya da olmaması, o toplumun yasal düzenlemeleriyle de paralellik gösterir. Bilinç düzeyi yüksek toplumlarda, her alanda az ve öz düzenleme yeterlidir. Çünkü bu tür toplumların sağduyusu, sorunların üstesinden gelme konusunda önemli bir yol göstericidir. Örneğin, bugün demokrasinin beşiği

olarak kabul edilen İngiltere’de, yazılı bir anayasa bulunmamaktadır. Buna karşın her tür toplumsal sorun, görüşmeler, gelenekler, görenekler ve en önemlisi toplumun sağduyusu sayesinde aşılabilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde medyamızın belirli ilkeler ve doğrular içinde hareketinin sağlanmasında en önemli çıkış yolu, bilinçli bir toplumun yaptığı denetimdir. Bu, aynı zamanda, sağlıklı bir demokratik yaşamın da önkoşuludur. Kendisi için, yaşamsal öneme sahip medya üzerine toplumumuzun dikkatini çekmek, biz akademisyenlerin asli görevidir. Bu görevi, her zaman yerine getireceğimizden de, kimsenin kuşkusu olmasın.

1. 6. MEDYANIN TOPLUMSAL İŞLEVİ VE KAMUOYU OLUŞUMU

Günümüzde çağdaş ülkelerde, geleneksel anlamda "medya"nın üstlenmiş olduğu görevler ve sorumluluklar belli ilkesel doğrulara bağlanmıştır. Bugün medya, kendi yapısal ve işlevsel özelliklerinin bir gereği olarak üzerine düşen toplumsal sorumluluğu yerine getirir ya da en azından, getirmesi kendisinden beklenir durumdadır.

Buna bağlı olarak demokratik, özgürlükçü bir hukuk devletinde kamusal alanda görev yapan medyadan beklenen, bu alanı ortak payda ya da paydalar altında toplayacak olan ve kamunun ortak konusu haline gelmiş sorunları ele alıp incelemesi; gereğinde ise, bu konularda bir konsensüsün sağlanmasıdır.

Batılı demokratik ülkelerde ortaya çıkarak, uzun bir süreçte ve tarihsel bir determinizm gereği biçiminde beliren demokrasi ve demokratik kurumların, bugün ülkemiz açısından oluşumlarının henüz daha çok başında olduğunu söylemek, yanlış bir hüküm değildir. Elbette birleşik kaplar kuralı gereği, toplumsal kurumların birbirleriyle organik bağlantıları vardır ve bu bağlantının mevcudiyeti de doğaldır.

Diğer yandan, ülkemiz açısından belirtmek gerekirse, medyamızın da, kurumsal ve kuramsal bakımdan diğer alanlarda olduğu gibi, bir oturmamışlık içinde olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Kısaca özetlersek eğer, bugün medyamızın düzeyini belirleyen, ülkemiz açısından diğer kurumların içinde buldukları seviyedir.

Bu somut veriden yola çıkıldığında, Türkiye'de tartışılan sorunlar arasında hiyerarşik ve organik bir bağlantı kurmak gerekirse, çözümü bir öncekine ya da çok daha öncekilere bağlanan sorunların temel sorun ya da en yaşamsal sorun gibi aktarılması yanlış ortaya çıkmaktadır. Öncelikle belirtmek gerekir ki, kamusal alanı böylesine etkileyen konularda ya da sorunlarda aynı dili, simgeleri, kavramları veya dizini vurgulamak temel amaç olmalıdır. Aksi takdirde, aracın amacı aştığı bir amaçsızlığa doğru yola çıkılır hale gelinir. Doğal olarak bu da, kitlesel iletişim araçlarında geleneksel işlevsellik açısından olması istenmeyen bir gelişme tarzıdır.

Türk medyası açısından konuya baktığımızda genel görünüm itibarıyla, bu alanı etkileyen pek çok olumsuz gelişme ve oluşumun art arda sıralanmış

olduğunu görmekteyiz. Denilebilir ki, medyamız bugün görev ve sorumluluklarının gereklerini tam anlamıyla yerine getirememekte ve/veya getirmemektedir. Bu gelişme neden-sonuç ilişkisinin yol açtığı bir sonuç olarak da değerlendirilebilir.

Diğer yandan ise, sonuçların ortaya çıkmasında geçilen aşamaların ve nedenlerin saptanması da önemlidir. Nedenlerin saptanması yoluyla istenilmeyen durumlarda, bir daha aynı sonuçlara varılmaması sağlanacaktır.

Ülkemizdeki medyatik faaliyetler ve bunun sonuçları açısından ele alındığında bazı aksaklıkların olduğu yadsınamaz bir gerçektir. İşlevsel açıdan, medyamız "eğlence" işlevi dışına bugün ne yazık ki, çıkamaz hale gelmiştir.

Bu sürecin yaşanmasında ve sonucun ortaya çıkışında, ülkemizin özellikle son 50 yılda yaşadığı toplumsal, ekonomik, kültürel ve politik değişim ve dönüşümün önemli ölçüde katkısı vardır. 1980 sonrası yaşananlar ise, başlı başına toplumsal bir travmadır.

Medyanın geleneksel görev ve işlevleri ile Türkiye'deki durum

Medya bugün kamusal alanda "dördüncü" güç olarak adlandırılmaktadır. Kendisinden, yasama, yargı ve yürütme üçlemesi dışında ve bunlardan bağımsız şekilde hareket etmesi beklenen medya, gerçekten de bu gerekleri yerine getirmekte midir ve eğer getiriyorsa bunun sebep ve sonuçları nelerdir? Burada, bir ülke açısından sorulması ve yanıtlanması gereken sorular bunlardır ve bu temel soru ve cevaplar, bizce, medyanın toplumsal platformdaki yerini göstermektedir.

Geleneksel tanımlama ve adlandırma gereği, "dördüncü" güç olarak anılan medya, günümüz dünyasında tartışılmaz biçimde "birinci" güç haline gelmiştir. Medyanın bugün elinde bulundurduğu güç, kitleleri bir anda harekete geçirebilme, istenilen bir konu ya da kişiyi gündemin birinci sırasına oturtabilme, halkı asıl dertlerinden uzaklaştırıp insanlara "sahte ve sanal" bir dünya yaşatabilmesiyle doğru orantılı olarak, giderek etkinliği ve etki alanı büyüyen bir silah biçiminde karşımıza çıkmaktadır.

Ülkemizde medyanın etkin olmadığı sosyal bir alanı göstermek hemen hemen imkânsız hale gelmiştir. Adalet mekanizmasından sağlık kurumlarındaki aksaklıklara, eğitimdeki yetersizlikten aile içi ensest ilişkilere kadar, bugün medya her konuda etkin ve konuya "müdahil" bir avukat görünümündedir. Yalnızca avukatlıkla da kalmayıp, aynı zamanda yargıç ve savcı rollerini de üstlenmektedir.

Elbette bunun sebepleri var. Her şeyden önce medya, işlevi ve yapısı gereği içinde barındırdığı dinamizmi toplumsal yapıda yer alan diğer kurumlara oranla daha etkin ve çabuk kullanabiliyor. Örnek vermek gerekirse, bir hukuk davasında ortaya çıkan gecikme ve aksaklıkların aksine medyada anında ve daha birinci celsede karar belirlenebiliyor ve bu da kamuoyuna benimsetilebiliyor; çünkü artık çağımızda "sürat" in dışında hiçbir şeyin değeri adeta "yok" gibi. O anda ne adalet, ne kamu vicdanı, ne de hukuk geçerli; o sırada geçerli olan yalnızca toplumun bazı duygularının tatmini ve yinelenen biçimde başka konu ya da bireylerin tüketimi tekrar tekrar söz konusu.

Bu koşullar altında medya, kendi iç dinamizminden gelen gücü bu yapının devamında, isteyerek ya da istemeyerek, ancak bu sonuçlara neden olacak biçimde kullanmakta ve sistem her defasında kendini yeniden üretmektedir. Aslında, bu işlevsel deformasyon, doğal olarak ortaya çıkmakta ve kontrol edilmeyen güç, güç olmaktan çıkmanın yanı sıra bozulmaya da eğilimli duruma gelmektedir.

Demokratik ve evrensel hukuk kurallarının geçerli olduğu batı ülkelerinde bu "yozlaşma" eğiliminin önüne daha 19. yüzyılda geçilmeye çalışılmış ve bugün de siyasi iktidarlar bu savaşı sürdürmektedirler.

Bilinen ilk anti-tekel yasasının yürürlüğe girdiği ülke olan ABD, piyasaları olumsuz etkileyecek tekelleşme ve kartelleşme oluşumlarına karşı önemli ve etkin yasal mücadelesini bugün de devam ettirmektedir. Bu arada belirtmek gerekir ki yasal düzenleme kadar önemli olan, bu yasaları kararlılıkla uygulayabilme yeteneği ve isteğidir.

Nisan 1994'de yürürlüğe giren RTÜK yasasına rağmen, aradan yedi yılı aşan bir süre geçmesine karşın yasanın her maddesinin tam anlamıyla uygulanabildiğini söylemek oldukça güçtür. Burada önemli olan insanların kafalarının içinde taşıdıkları bilinç ve niyettir. Unutmamak gerekir ki, en iyi yasa bile uygulayıcının elinde korkunç ölçüde kötü bir hal alabilir. O halde dikkat edilmesi gereken, yalnızca yasama aşaması değil, aynı zamanda yasanın uygulama süreci ve uygulayıcısıdır.

Kamuoyu oluşumunun sağlıklı biçimde gelişmesi demokrasilerde, medya aracılığı ile gerçekleşir. "Doğru" ve "dürüst" bir medya ortamına sahip olmayan ülkelerde seçmenlerin yapacakları tercihlerde her zaman yanlış payı yüksek olacaktır. Demokrasinin erdemi, esas itibarıyla hiçbir yanlışın yapılmadığı, her zaman doğru tercihlerin ortaya konulduğu bir yönetim tarzı olmasından kaynaklanmaz. Elbette yanlışlar her zaman olacaktır. Ancak yönetim tarzı olarak

demokrasi, halka yanlıştan dönme olanağını elinde tutma ayrıcalığını verir. Burada medyanın işlev ve sorumluluğu devreye girmekte ve medyanın halka, yönetim ve yürütme ile ilgili sağlıklı ve doğru haberler aktarma görevini üstlenmesi gerekmektedir. Doğal olarak, medya, elinde bulundurmuş olduğu denetimsel güç aracılığıyla kamuoyu duyarlılığının oluşumundaki en önemli araç olarak gündeme gelmektedir.

Bu bağlamda da medyanın, salt siyasal iktidar üzerinde değil, aynı zamanda ülkedeki ekonomik iktidar ve/veya iktidarlara, tüzel ya da özel kişiler üzerinde de "halkın denetim gücü" kimliğine kavuşabilmesi için "doğru ve güvenilir" bir kimlik içinde bulunması gerekmektedir. Aksi takdirde, sağlıklı olarak gelişen bir medya oluşumunun yarattığı sonuçların, gerçek anlamda bir toplumsal duyarlılık ya da denetim sağlaması ve bu koşullarda demokrasinin yaşaması olası değildir.

Bugün ülkemizde medya alanında gerçekten de kaotik bir ortam yaşanmaktadır. İktidar savaşının ve pastadan pay alma mücadelesinin önemli bir enstrümanı durumuna gelmiş olan ülkemizdeki medya ortamı eleştirilirken, geniş ölçekli düşünülüp değerlendirme yapılması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

Özellikle 1980'li yılların sonu ile 1990'ların başında yapı ve içerik değiştiren medya sektörü, o günden günümüzde işlevsel olarak da önemli bir transformasyona uğramıştır. Bu değişim ve dönüşümde medyadaki ekonomik ve politik hakimiyetin rolü de, kuşkusuz çok büyüktür.

Kamuoyu baskısı ve bilinçli olarak yapılacak yönlendirmelerle medyayı kendi mecrasına çekmek ve orada ilerlemesini sağlamak elbette olasıdır. Ancak bu, bugünden yarıya olacak bir değişim değildir. Çek Cumhuriyeti ve Rusya'daki gelişmelerde halkın medya organlarına nasıl sahip çıktığını ise, çok kısa bir süre önce gördük. Bu, aynı zamanda, doğru ve güvenilir haberciliğe olan talebin de önemli bir göstergesiydi.

Sonuç olarak, medya yapısal ve işlevsel özellikleri dolayısıyla kamuoyu ve toplum üzerinde çok geniş ve önemli bir etkiye sahiptir. Çağdaş demokratik ülkelerde medyanın bu gücü dördüncü kuvvet olarak adlandırılır ve bundan gelen denetim erki de, demokratik ortamın sağlıklı biçimde yaşatılması ve sürdürülmesinde önemli bir etkidir.

Ancak ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde, toplumsal kurumlarda görülen ve hızlı ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel değişimlerin toplumu olumsuz olarak etkilediği gelişmelerden dolayı medya alanında da önemli aksaklıklar görülebilmektedir.

Bu aksaklıkların ilk elde yasal düzenlemeler yoluyla düzeltilmesi gerek-
mekteyse de, bilinçli bir toplumsal baskı yanında, uygulama aşamasında da bazı
sorunların giderilmesinin söz konusu olacağı çok açıktır.

Demokratik ortamın sağlıklı işleme ve yaşatılmasında vazgeçilmez bir
öge olan medya kurumu, kamuoyu yaratılmasında halka, "doğru" ve "güvenilir"
bilgileri aktarmakla sorumludur. Ülkemizde, özellikle son yıllarda medya
patronajında görülen bazı olumsuzlukların, medyanın işlevsel sorumluluklarına
da olumsuz olarak yansdığı, inkâr edilemez bir gerçektir.

Medyamız, elbette zaman zaman da olsa önemi görmezliğe gelinemeyecek
bazı aksaklıkların topluma yansıtılmasında katkılarda bulunmuştur. Örneğin
Susurluk olayına Türk medyası gerçekten de sorgulayıcı bir tavır içinde
yaklaşmıştır. Diğer yandan bazı olaylarda ise, toplumu çok ilgilendirmesine
karşın medyamız "sessiz" denilebilecek bir tavır sergilemiş ve adeta "suskunluk
sarmalı"na girmiştir.

Bugün, ülkemizde yıllardan beri gazete okuru sayısında önemli bir artış ne
yazık ki görülememektedir. Bunda televizyon haberciliği ya da internetin de
etkisi doğal olarak vardır. Fakat ne yazık ki, daha "şehirleşme" aşamasında olan
büyük kentlerimizde bile, gazete okuru sayısı çok kısıtlıdır. Bu gelişmenin
ortaya çıkışında, halkın ilgisizliği kadar, elbette, medyanın toplumun gerçek
dertlerini dile getirmeme nedeni de vardır.

Bir ünlü yazar, "gazete okumak, burjuva sınıfının sabah ibadetidir" der.
Bu durumda medyanın insanları kendine bağlamasının ilk koşulu, halkın dert-
lerine sahip çıkması ve bunları bir ayna gibi yansıtmasıdır. Aksi takdirde, medya
ve toplum birbirinden habersiz iki nehir gibi kendi yataklarında akacaktır. Oysa
bu iki nehrin birleşiminden elde edilecek yarar, kaçınılmaz biçimde yine kendi-
lerine dönecektir ve bu yararın doğal olarak her iki tarafa da kazanımlar sağla-
yacağı çok açıktır.

1. 7. TÜRK BASINININ GERÇEĞİ

Türk basınına ilişkin yoğun tartışmaların, eleştirilerin yaşandığı bir süreçte, bu tartışmalara bir akademisyen, bir bilim adamı kimliğiyle, gözlüğüyle bakmak yazılacakların ya da söyleneceklerin sorumluluğunu daha da artırmaktadır. Bu sorumluluk karşısında elini taşın altına koymadan ya da deyim yerindeyse "suya sabuna dokunmadan" değerlendirmelerde bulunmak, gelecekteki günahların vebalini de kabul etmek anlamına gelir. Bu bilinçle düşüncelerimizin, yazdıklarımızın günahlarımızı azaltma adına akademik bir sorumlulukla ve duyarlılıkla dile getirildiği dikkate alınmalıdır.

Türk basını aynı havayı soluyor

Öncelikle belirtmek gerekir ki, adına "küreselleşme" denilen gelişmeler, çok uluslu, çok kültürlü (gerçekten öyle mi?) ve fiziksel sınırların ötesinde bir yapılanmayı gündeme getirmiştir. Bu gelişmeler merkez ülke ya da ülkeler ve çevre ülkeler gerçeğiyle örtüşmekte ve bu savı doğrular verileri ortaya koymaktadır. Yalın bir anlatımla artık hiçbir şey kendisi değildir. Yapısal özellikleri özgünlüğünü yitirmiş, birleşik ve "uluslararası" bir kimlik kazanmıştır. Tıpkı İngiltere'de, tıpkı İtalya'da, tıpkı Amerika'da, tıpkı dünyanın diğer ülkelerinde olduğu gibi aynı sorunları, aynı yönelimleri, eğilimleri sergilemekte ve çizilen çizgi üzerinde "doğru adım"larla yürümektedir. Tek merkezli, tek kaynaklı haber akışı, haber yapılanması Türkiye'nin bir gerçeğidir. İçeriksel kan kaybı Türkiye'nin de bir gerçeğidir. Tüketim toplumunun kültürel ve toplumsal gereklilikleri, Türk basını için tümüyle yapısal bir değer niteliği kazanmıştır. Türk basını gerçekten dünya ile aynı havayı soluyor. Dünya basınına hastalıklarının belirtileri, Türk basınında da gözlemleniyor. Ancak, tüm bunlara karşın Türk basınına kendine özgü hastalıkları, kendine özgü yapısal değişimleri de anımsanması gereken bir özelliktir. Ücret dengesizliğinin, sosyal güvence yoksunluğunun, yoğun bir mesleki yıpranmanın hüküm sürdüğü Türkiye, kendi özgülünde, kendi "mayasına" uygun sendromlar göstermektedir.

Örgütsüz basın

Türk basını, gerçek anlamda bir bölünmüşlük ve parçalanmışlık içerisinde yaşamaktadır. Örgütsel doku sağlıklı bir koordinasyon (eşgüdüm) yerine,

çatışmayı, ayrılıkları öne çıkarma anlayışıyla hareket etmektedir. Mesleki örgütlerin amaçları, yapıları, görevleri açısından ayrı işlevler üstlendiği söylenebilir, ancak bu işlevlerin her birinin bir bütünün parçası olduğu da unutulmamalıdır. Öncelikle bu dağınıklığın giderilmesi gerekir. Çoklu yapı bugün için belki aşılması güç bir engeldir, ancak bu yapının bileşenlerinin ortak amaçlar ve değerler çevresinde bütünleşmesi, birlikte hareket etmesi bir zorunluluktur. İletişime, diyaloga açık bir anlayış, bütün basın örgütlenmelerinde öncelikli ilke olmalıdır. Ne yazık ki bugün, sürüttümeden, çatışmadan öteye bir düşünce birlikteliğini gözlemlemek olası değildir. Bu koşullar altında çalışanların daha verimli ve meslek etiğine uygun bir çalışma ortamına kavuşması hemen hemen olanaksız gözükmektedir. Basın Konseyi, Gazeteciler Cemiyeti, Çağdaş Gazeteciler Derneği, Türk Basın Birliği, Gazeteciler Meclisi, Türkiye Gazeteciler Sendikası ve diğerlerinin üyelerine karşı birincil sorumluluğu güç birliğinde bulunmaktadır. Olası birlikteliklerin, birleşmelerin zemini hazırlanmalıdır. Tüm kaygılardan, hesaplaşmalardan uzak bir anlayışı öne çıkarmak herkesin sorumluluğudur. Birbirini yadsımak, dışlamak başarısızlığın altına imza atmak demektir. Benim ilkelerim, benim ayrıcalığım düşüncesinden uzaklaşmak öncelikli hedefdir.

Bugün için basın çalışanları sendikal güvenceden yoksundur. Hiçbir gazete ya da televizyon kuruluşu sendikal örgütlenmeye olanak vermemektedir -birkaç örneğe haksızlık etmemek gerekir-. Tekelleşme sarhoşluğunu yaşayan Türk basını, ortak sözleşmeler, yazışmalar, protokoller çerçevesinde çalışan kıyımını alabildiğine cüretkar bir biçimde gerçekleştirmektedir. Çalışanlar arasındaki ücret dengesizliği, arabin dudağı gibi biri Şam'da biri Halep'te; yanlış oldu, biri dünyanın bir ucunda diğeri bir ucunda gibidir. Tüm ayrıcalıklar basın sosyetesinin tekelindedir. Bu sosyeteden hakları uğruna savaşım vermeyi beklemek biraz safdillik olur. Bu yüzden bu sosyeteye bir çağrıda bulunmak yerine, utançlarını anımsatmak daha yerinde bir yaklaşımdır. Köşe başlarına çöreklenmiş bu sofralardan kurtulmak, tıpkı Türk siyasetinde olduğu gibi hepimizin sorumluluğudur. Bu, haber alma hakkını taşıyan Türk Ulusu'na karşı bir yükümlülüktür. Bir vicdan muhasebesi çağrısıdır bu sertlik. Meslektaşlarına karşı sermaye işbirliğini yeğleyen gazetecilik, kalemı kırarak basın için idam kararı vermek anlamını taşır. Bu yetkiyi kendilerinde nasıl buluyorlar, sormak gerekir.

Dikey, yatay ve çapraz yoğunlaşma

Realite kuramlara kaynaklık ediyor. Matematiksel, fiziksel doğrular, kavramlar ya da biçimler üzerinde realiteyi tanımlamak da kuramcılara ya da bu

alandaki çalışan araştırmacılara kalmaktadır. Türk basınının yapısını inceleyen araştırmacılar, kuramcılar da "dikey, yatay ve çapraz" yoğunlaşma adıyla anılan bir tanımlama yoluna gitmişlerdir. Bu noktada sayısal verilere, dökümlere gitmek yerine Türk basınının yaşadığı yoğunluğa ilişkin genel özellikleriyle birkaç söz söylemek daha yerinde bir yaklaşım olur. Basın dünyası anlaşmalı, sözleşmeli bir tekelleşme yaşamaktadır. Birkaç grubun eline terk edilen basın, bütün yasal sınırlamaların, yaptırımların uzağında bir "dikta rejimi" uygulamaktadır. Birkaç gazete birden çıkarmak, bu arada televizyon ve radyo sahibi olmak ve bunları alabildiğince çoğaltmak, bugünün basın girişimcileri için çok ayrı anlamlar taşımaktadır. Bu anlamlardan biri siyasal güç, biri basın dışında güç odakları yaratmaktır. Türk basını, gündem belirleme adına akıllara durgunluk veren bir anlayış sergilemektedir. Kamu sorumluluğu büyük ölçüde göz ardı edilmekte ve çıkarlar öne alınmaktadır. Türk basını bu zinciri kırmak zorundadır. Türk basınının sermaye yapısı, bu yapıyı oluşturan ek dağılımlar için Parlatmentonun, yargının bir an önce harekete geçmesi gerekir. Türk siyaseti ve ekonomisi aklanmadıkça, arınmadıkça basının da bir arınma yaşamaması pek olası gözüküyor. İlişkiler öylesine girift, öylesine iç içe ki, bu yapının çözülmesi olanaksız gözükmektedir. Ancak, Türkiye gerçekten kabuk değıştiriyor; bu yüzden umudumuz gelecektekenden yana devam ediyor. Zaman içerisinde Türk basınının bir değışim, bir yenilenme devinimi göstereceğine inanıyoruz ve umut ediyoruz.

1. 8. GÜNÜMÜZDE GAZETECİ KİMDİR?

Yaşanan gelişmeler doğrultusunda bugün "Gazeteci kimdir?" sorusu önem taşımaktadır. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin yayımladığı "Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluklar Bildirgesi"ne göre gazeteci; "Düzenli bir şekilde, günlük yahut süreli bir yazılı, görüntülü, sesli veya elektronik basın ve yayın organında, kadrolu, sözleşmeli ya da telif karşılığı, haber alma, işleme, iletme veya görüş, fikir belirtme görevi üstlenen ve asıl işi ile başlıca geçim kaynağı bu olup, çalıştığı işletme ile ilgili yasalar karşısındaki konumu bu tanıma uygun olanlar..."dır. Mevcut yasalara göre de, "Gazeteci yaşamını gazetecilik mesleğini yürüterek kazanan ve sarı basın kartı sahibi olan kişidir."

Her "Sarı Basın Kartı" taşıyan gazeteci midir? "Sarı Basın Kartı" bugünün koşulları içerisinde gazeteci sıfatını taşımak için gerek ve yeter koşul değildir. Çok iyi biliniyor ki, basın-yayın organları hukuki, mali yükümlülükleri yüzünden çalışanlarına 212 Sayılı Yasa uyarınca kadro açmaktan kaçınmaktadır. 212 Sayılı Yasanın sağladığı kimi haklar zaman zaman göz ardı edilse de, bu hakkı kullanmak önemlidir. Bağımsızlık, haber özgürlüğü adına bu güvencenin sağlanması gerekir. Ancak, gazetecilik düşünüldüğü gibi salt "Sarı Basın Kartı" taşımak koşuluna indirgenemez. Hele Türkiye'de hiç indirgenemez.

Bu noktada "Gazeteci kimdir ve hangi niteliklere sahip olmalıdır?" sorusuna cevap vermek mümkündür. Gazeteci, basın ile halk arasındaki en güçlü ve en önemli iletişim uzmanıdır. Basın, gazeteci aracılığıyla haber verir, bilgilendirir, aydınlatır. Gazeteci, birçok teknolojik gelişme ve yenilikten yararlanmaktadır. Bununla birlikte gerçekten okunulabilir nitelikte bir haberi yakalayanın, ortaya çıkarmanın, irdelleyenin, açıklayıcı yorumları getirenin gazeteci olduğu bilinmektedir. Albert Camus gazetecilik mesleğini "Dünyanın en asil mesleği" olarak tanımlamıştır. Türkiye'de gazeteci tanımı yasalarla yapılmış olsa da, uygulama alanında, Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Oktay Ekşi'nin de belirttiği gibi, "Halen herkesi tatmin edici bir tanıma ulaşılmış değildir." Değerli gazetecilerimizden Cevat Fehmi Başkut gazeteciyi şöyle tanımlamaktadır: "Yalnız gazetecilikle meşgul olan, uyanık bulunduğu her dakikasını bu mesleğe hasreden, yalnız bu meslek sayesinde geçinen ve yaşayan adamdır." Türk Basın Yasası'na göre ise "Türkiye'de yayımlanan gazete ve mekutelere haber ve fotoğraf ajanslarında ücret karşılığı çalışanlara" gazeteci denmektedir.

Gazeteci öncelikle sosyal bir sorumluluğa sahip olmalıdır. Gazetecilerin sosyal sorumluluklarının ilk kuralı ise okuyucularına haber iletmektir. Gazeteci haberleriyle toplumu bilgilendirirken gerçeğe uygunluğu göz ardı etmemelidir. Yanlış, yanlış ya da eksik bilgiler vermemelidir. Bu sorumluluğun tam olarak yerine getirilebilmesi için gazeteci her konuya duyarlı, geniş bir kültüre sahip, kendini sürekli yenileyen, gündemi izleyen, meslek içi eğitimin peşini bırakmayan kişi olmak durumundadır. Gazeteci, kendisinin ve gazetesinin kullanılarak, kişisel ticari ve siyasi çıkarlara alet edilmesine ve bu yolla toplumun yara almasına, dolayısıyla basın saygınlığını yitirmesine, ancak Basın Ahlak ve Basın Meslek İlkelerine sahip çıkarak engel olabilir. İbni Haldun'un da belirttiği gibi gazeteci yansız olmalı, bağımsız olmalı, kendi düşüncelerini değil, gerçekleri ön plana çıkarmalıdır. Bir haberin gerçekliğini iyice araştırmalı ve belgelere dayandırmalıdır. Bu görevi yerine getirirken de hiç kimsenin, hiçbir kurum ya da kuruluşun etkisi altında kalmamalıdır.

Gazetecinin en temel özelliklerinden biri de dürüstlüğüdür. Gazeteci, olayları kendi oluşturmaz, olan olayları belirli ilkeler çerçevesinde ele alarak kamuya aktarır. Gazeteci dış dünya ile bağlantılarını koparmamalı, gerek ülke gündemindeki, gerek basın alanındaki sorunları ortaya koyup tartışabilmelidir. Basın alanındaki sorunlara, basın alanının çalışanları olan gazeteciler sahip çıkmalıdır. Çünkü yasal yaptırımları uygulayan kurum ve kuruluşlar gazeteci üzerinde bir baskı unsuru olabilmektedirler. Gazeteci, bireyler üzerinde egemenlik kurmamalıdır. Bununla birlikte bireylerin özgürce düşünüp karar alabilmesini sağlamalıdır. Gazetecinin toplumsal görevi ve mesleki yükümlülükleri bütün bunları gerektirir. Kimliğini de tüm bu özellikler oluşturur.

Gazeteci gündemle kamu arasında yalnızca bir aracı olduğunu, olayların kahramanı ya da bir yıldız olmadığını unutmamalıdır. Bu temel özelliklere uyulması, haberlerin inanılabilirliğini ve buna bağlı olarak da gazetecilik mesleğinin süreldiğini ve toplum içindeki saygınlığını sağlayacaktır.

1. 9. GAZETECİ VE VATANDAŞ

Basın Tarihi ve basının dördüncü güç mü yoksa bir karşı güç mü olacağı 1789'daki düşüncelerle belirlenmiştir. Bütün evrimlerin ve devrimlerin köklerinin medyada bulunduğu doğrudur. Fransa'da uzun yıllar boyunca yazılı basın fikir gazeteciliğiyle özdeşleştirilmiştir. Fakat bu fikir gazeteleri gerçek bir bilgilendirmenin doruk noktasına ulaştığı yer olmak yerine siyasal partilerin dogmalarının ve düşünce akımlarının taşıyıcısı olmuşlardır. Şimdiki anlamıyla basın biz İkinci Dünya Savaşı'nın öncesinde tanıdık. 1944 yılında günlük yerel gazetelerin doğuşu bu eğilimi net olarak yansıtmaktadır. Yazılı basın, görsel-ışitsel basının ortaya çıkmasıyla kendini bir rekabetin içinde bulmuştur.

Bir gazeteci için sorumluluk anlayışına sahip olmak demek, olayları yorumsuz olarak vermek demektir. Tarafsızlık ve dürüstlük üzerine tartışmalar işte bu noktada başlamaktadır. Basın-yayın organlarının, haberi mikroptan arındırma işine yoğunlaştığı hiç hesaba katılmamıştır.

1968 yılındaki bunalımın bu konudaki tanımsızlığı büyütmesine karşın, 1960'lı yıllarda gazetelerin koridorlarında şu sözler dolaşıyordu: "Biz bir sınıfın ya da bir siyasal partinin gazetesi değiliz. Dünya tarafından beğenilmek için hoş gitmeyen şeylerden söz etmek gibi bir yol seçmeyiz." İşte bu noktada gazetecinin iletişimle beslendiği inancı ortaya çıkmaktadır. Gazeteci asla bir tüccar değildir.

Fotoğraflı haberin hiyerarşilendirilmesinde de bir karışıklık yaşanmıştır. Bu karışıklık gazetecilerle muhabirler arasındaki rollerin dağılımında da yaşanmıştır.

Bilgi-işlemin basın dünyasına girmesiyle bu bulanıklık bir paradoksa dönüşmüştür. Denilebilir ki bu kriz yeni nesli, gazetenin faydaları üzerinde bilinçlendirmeyi sağlayacak yasalar yapmaya götürecektir.

Fakat okurlarımız bizden ne bekliyorlar? Bir aydınlar topluluğu olan basın kuruluşları hizmet topluluklarına mı dönüşüyor? Rekabetin çok güçlü olduğu bir dünyada haberin yeri ne olacak? Hangi beklentilerle karşılaşılacak? Yazılı basın yeterince doyurucu olabiliyor mu? Coğrafi yakınlığının ve tazeliğinin dışında yerel gazetelerin erdemleri nelerdir? Gazeteler alıcı bulabilmek için kendilerine ne tür değerler eklemelidir?

Elbette ki halk ile entelektüel düzeyde bir yakınlık kurmak gerekmektedir.

Bu da okuyucuların günlük endişelerine daha yakın olmak demektir. Yani dinlemeyi bilmek, bakmak, iyi sorular sormak, bağımsızlığı koruyarak daha sıcak kanlı olmak demektir.

Okuyucularımızın beklentilerini daha iyi kavrayabilmek ve diğerlerinin dikkatini çekebilmek için olay yerinde olmak gerekmektedir. Aynı zamanda kavramdan gerçeğe geçebilmek, habere yoğunluk kazandırmaktır. Çok sık olarak, gazeteciler, çok genel ve kavramsal haberler vermekle yetinirler. Verdikleri bu haberler çok "makro" düzeydedir ve yeter derecede "mikro" düzeye inmemektedir.

Bu durum halkın üzerinde belirli bir rahatsızlık yaratırken, aynı zamanda mesleğin imajı üzerinde toplu bir bilinçsizlik olduğu izlenimini de vermektedir. Basının güvenilirliği üzerinde yapılan son kamuoyu araştırmaları bu durumu doğrulamaktadır.

Tüm olarak bakıldığında, basında çok belirsizlik, çok manipülasyon, çok yaklaşıklık vardır. Yeterince analiz, yeterince açıklama yoktur. Derinlikten yoksundur.

Gazetecinin yerini ve rolünü yeniden belirlemek

Gazetecinin yerini ve rolünü yeniden belirlemek için mesleğin temeline inmek gerekmektedir. İşe önce gazetecinin yerinin kesin olarak yeniden tanımlanmasıyla başlamak gerekmektedir. Daha sonra gazetecilik görevinin yeni bir modele kavuşturulması, haberciler, muhabirler ve profesyonellerin görevlerindeki hiyerarşinin saptanması gibi işler bulunmaktadır. Çünkü gerçek, gazetecileri vatandaşlara yaklaşmaya zorlamaktadır. Bu durum insana yapılması gereken yatırıma avantaj sağlamaktadır.

Bir topluluk içinde doğal bir bağ haline gelmek bütün fikirlerin birbirleriyle rastlaştığı ortak nokta haline gelmek demektir. Bu da sağduyunun ve ahlakın kefilî olmakla eş anlamlıdır.

Olgunluk düzeyine ulaşmış özgür ruhları gazetecileri tuhaf insanlar yapmaktadır. Halbuki onların dokularında tekdüzelikten ve basitlikten eser yoktur. Bu özgürlük biçimine her türlü insan grubunda rastlamak mümkündür aslında...

Gazeteci olmak için hiç tartışmasız insanları sevmek gerekir. Yani gözü her zaman toplumun üzerinde olan, anakroniden uzak kalan gazetecilik ile gösteri yapmak arasındaki farkı çok iyi kavramış olmak gerekir.

Bu bakımdan, siyasi kişilikler ve kurumlarla, buna eşdeğer kuruluş ve kişilerle yakınlığının olmaması gerektiğini söylemeye gerek yoktur. Gazetecilerin ahlak bütünlüğünden kuşku duymak söz konusu olamaz.

Bunun dışında bazen, bazı grupların basını çok kullandıklarını ve diledikleri her şeyi kolayca yazdırdıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Bunun ötesinde, insanlara yapılmış bir araştırmayı gazete yazıları aracılığıyla okutmanın ya da tutarlı fikirleri gazete aracılığıyla ifade ederek insanlara bu düşüncelerle bir şey öğretmenin ve onları şaşırtmanın keyfi hiçbir şeyle ölçülemez.

1. 10. GAZETECİLİĞİN SONU YA DA GELECEĞİ?

Böyle bir soru, ilk etapta kulağa çok basit geliyor; hatta akademik bir düzeyde böylesi bir sorunu tartışmak pek yakışmıyor. Çünkü sivil toplum var olduğu sürece gazetecilik de varlığını sürdürecektir. Bu açıdan bakınca gazeteciliğin bir geleceği kuşkusuz vardır. Soruyu daha çok, bildiğimiz gazeteciliğin artık bitmek üzere mi olduğu ya da bu mevcut gazeteciliğin bir geleceğinin olup olmadığı şeklinde algılamak gerekiyor.

Bugün, yayımcı Hermann Buventar'a göre hesaplar doğru. Geleneksel gazetecilikte ise haberler doğru olmalıdır. Aslında öncelikli olarak yapılması gereken, gazeteciliğin geleceği üzerine tartışmaktır: Neyin gazetecilik olduğu neyin olmadığı ve bu bağlamda da yayıncılığın kalite güvencesi üzerine tartışmak gerekmektedir. Hesap doğru, çünkü haberler doğrudur. Bununla ciddi fikir gazeteciliğini kastediyoruz.

Bugün kariyer yapmak isteyen gazeteci sadece haberlerle ve devletle uğraşmamalı, kendi yayınlarıyla da uğraşmalıdır. İletişim araçlarının izlenme oranları, satış tirajları, haber pazarlaması ve medya kuruluşlarının ticari yönleriyle de ilişkilidir. Bazı uygulayıcıların ve medya bilim adamlarının ortak görüşü şöyle: Gazeteciler ne öğrendilerse, neyi görev olarak görüyorlarsa onunla ilgilenmelidirler. Pazarlama onların işi değildir. Wolf Schneider ise bu konuda: "Kalite, verilen yoğun uğraşlar sonucunda oluşur." diyor.

Gazetecilikte kalite nedir? Bunun kısa bir yanıtı yok ne yazık ki. Gazetecilikte kalite belli bir boyut üzerinden tanımlanamaz. Redaksiyonla bu konu doğrultusunda anlaşmaya varılmış olması gerekir. Bu yayın çeşitliliği içinde bilim adamlarının kaliteyi tanımlaması gerekir:

1. Tez: Makro düzeyde bakıldığında niteliklerin çeşitliliği gazeteciliğe özgü bir özelliktir. Bu özellik profesyonellik standartlarıyla bağlantılandırılabilir. Ama salt kuralları uygulamak her zaman iyi ürünler ortaya çıkarmaz. Gazetecilik iddia edildiği gibi sadece bir zanaat değildir, kafa işidir. Hatta sanatsal bir etkinliktir. Bu da yaratıcılık gerektirir.

2. Tez: Eğer kültür ve sanat eklerinde müzik, tiyatro ve yazın alanına yönelik eleştirilere verilen değer gazetecilik ve medya eleştirisine de verilirse, bu, gazeteciliğe ve yayınlanan niteliğin güvence altına alınmasına olduğu gibi halkın kararlarına da katkı sağlayacaktır.

3. Tez: Halkın beğenisinin göz ardı edildiği yerde kalite güvencesinden söz edilemez. Çünkü hedef gruplar bu konuda söz sahibi olan önemli etkenlerdir.

4. Tez: Nitelik güvencesi için eşit düzeydeki yayınlar birbirleriyle karşılaştırılmalıdır. Ürün, hedef kitleler ve elit tabakalar değil.

5. Tez: Nitelik güvencesi, kıt kaynaklarla etkili bir kontakın kurulma sorunudur. Önemli olan varolan kaynakları iyi değerlendirmektir. Gazeteciler ekonomik kategoriler çerçevesinde düşünmeyi öğrenmelidirler. Her zaman çok olan, iyi olan demek değildir. Çeşitli redaktörlerce yönetilen yerler her zaman iyi bir programın ya da iyi bir gazetenin habercisi demek değildir. Yayımlanan ürünler için önemli olan, aynı değerdeki yeniden tanınabilen kalitedir. Halk bir ürünü tekrar tanıyabilmeli, ona yeniden adapte olabilmelidir.

6. Tez: Halkı aydınlatmak isteyen gazetecilerin iyi bir matematik zekasına sahip olmaları gerekir. Okudukları o birkaç sayfalık şeyi aynen yazmaktan vazgeçtikleri takdirde kalite güvencesi amacına ulaşabilir. Okumak sadece eğitmez, dil ile yaratıcı bir etkinlik içine girmeyi de sağlar. Çok okuyan kişi kompleks konularını anlama becerisini de geliştirir. Çok okuyan gazeteci, bazı yazarların habercilik materyallerini nasıl değerlendirdiğini de öğrenir. Her gün dil ile haşır neşir olan kişi dili kullanır. Kendi kendine güven duyar, dilin gücüne sahip bir kişi olur.

7. Tez: Gazeteciler sadece rakip ürünleri değil, arada sırada farklı bir alana yönelik konu içerikli ya da bilimsel bir makale de okumalıdır. Okumamanın riskleri karşısında uyarılmalıdır.

Gazeteciliğin geleceğinin var olup olmadığını sorgulamadan önce, bunun nasıl bir gelecek olabileceğini konuşup tartışmak, her zaman için daha mantıklıdır. Her şey değişim içinde: Olayın olduğu anla yayılması arasındaki zaman süresi sifra inmektedir. Pek çok gazete dış görüntüsünü, imajını değiştiriyor, metinleri kısaltıyor. Bunun nedeni olarak da değişen okur profili gösteriliyor. Televizyon seyreden, PC ile çalışan kişiler artık yalnız uzun metinleri değil, kısa metinleri de, ancak görselle birlikte kullanıldığında okuyorlar. Almanlar günde 3-5 saat arasında radyo dinler, 2-3 saat arasında televizyon seyrederek ama günde sadece 20 dakika okurlar. Bu tür sonuçlar düzenli olarak iletilmektedir. Ama ben bunun genellenmesi gerektiğini savunuyorum. Kısa metinlerle oluşturulan bir bulvar gazetesinin *FAZ*'dan (*Frankfurter Allgemeine Zeitung*) daha kolay hazırlandığı söylenemez; daha çok bunun tersi iddia edilebilir. Fark ise içerikteki kalitede yatıyor. Basılı medya pazarına değişim yarışı hakimdir; ölçütler de değişmektedir.

Gazetecilerin ürettikleri, ilk planda pazar segmentlerinde, hedef gruplar uğruna verilen savaşta silah olarak hizmet görüyor. Çok fazla haber akışı var. Hatta bu çoğu zaman dezenformasyonlara neden oluyor. Çünkü alıcıları gerçek önemli haberin seçiminde zorlanıyorlar. Enforme edilmiş toplum aslında enforme edilmiş değil; haber bombardımanına tutulmuş, hatta eksik enforme edilmiş. Kontrol ve otokontrol yararlıdır; niteliği güvence altına almaya çalışılmıyorsa, yeni ve farklı olana yoğun bir talep vardır. Stefan-Ruß-Mohl'a göre kalite güvencesi, her türlü şeyin içine doluştuğu bir minibüs gibidir. Bu minibüse binmemiz gerekiyor. Gazetecilikte kaliteyi tanımlamak, duvara çivi yerine puding çakmaya benzer. (Ruß-Mohl). *Bild* gazetesinde heyecan yaratan bir öykü, *Süddeutsche Zeitung*'da tiksintiyle çöp kutusuna atılır ya da bunun tersi durumlar da söz konusudur.

Gazetede nitelik ölçütü çok çeşitli faktörlere bağlıdır. Örneğin, iletişim aracının karakteri, güncellik derecesi, yazılı basın ürününün çeşitliliği, gazetecinin mantalitesi ve "hedef kitle". Ya da, kullanılan dil, habercilik hızı, gerçek haber anlayışı, görüşlerin kanıtlanabilirliği, görüş ve enformasyon ayrımı, okurun fikir oluşturabilecek konuma getirilmesi, güvenilirlik, çeşitlilik, toplumsal içeriğin açıklanması, ileti tekniğinin dikkate alınması, kapsamlı bilgi iletimi, eleştirel bakış, sunuya uygunluk. Bazı eksikleri tamamlarsak; doğru haber iletimi için zorlama bir objektiflik yerine bence, anlaşılır olmak ve sıkıcı olmamak daha da fazla önem taşımaktadır. Gazeteciler pek çok şey yapabilirler ama bir şeyi asla yapmamalıdır: Bu da "okuru sıkma"tır. Çünkü okuru sıkılan gazeteci, mesleği bırakmak zorunda kalabilir.

Marcel Reich-Ranidi'ye göre gazetecilikle edebiyat arasındaki fark: Yazın alanından bir yazar, satır arasının okunabilmesini isteyebilir ya da bunu istemeye yetkisi vardır. Ama gazeteci söylemek istediği her şeyi satırlara sığdırmalıdır. Yani olduğunca yalın ve açık yazmalıdır. Ruß-Mohl'e göre: Kalite de objektif ölçülemez. Gazetecilikte kalite kriterleri belli bir kalıp içinde algılanamaz, diyalog yoluyla elde edilir. FAZ'dan Pfeifer'a göre kalite gazetecilik zanaatı ile bireysel entelektüel çabanın birleşimi sonucunda ortaya çıkar. Zanaat, organize etmek ve öğrenmektir. Bireysel entelektüel çaba ise her kişide farklı öğelerin bir araya gelmesiyle oluşur.

Kalite istenilmelidir; pahalıdır ve her katılımcıdan yatırım isteminde bulunur. Tutumlu ve rahat yaşam isteyen insanlarla kaliteli ürün elde edilmez. Kalite iyi olmaktır; eğer yeterli oluyorsa hep on ikiyi hedef almak gerekir. Kalite, uygulamada her şeyden önce kişiler ve onların spesifik yetenekleriyle ilgilidir:

Vasat gazetecilerle iyi gazete çıkarılamaz. Peki ama çok iyi gazeteciyi hangi ölçütlere göre belirleyebilirsiniz? Gazetecilik bugün artık bir öğrenim gerektiren meslektir ve bunun da pek çok avantajı vardır. İyi bir gazeteci olmak öğrenilemez. Öğrenilmesi gereken şey mesleği iyi icra edebilmektir. Yani görüşmelerdeki soru çeşitleri, haberin yapısı, bir röportajın kurgusu; ama iyi bir gazeteci ya vardır ya da yoktur. Bu bir Tanrı vergisidir. Okullarımızın başarılarını takdir ediyorum, saygı duyuyorum. Ama ben henüz son derece mükemmel, yetenekli, öğrenimden bağımsız yükselmiş bir gazeteci göremedim.

Redaksiyonlarda yanlış konumlarda bulunan gazeteci de iyi sayılmaz. Ya da yaratıcılığı desteklenemez. Şef redaktörler, yetenekli gazetecileri yeteneklerine uygun görevlere getirmelidirler ve onlar orada huzur içinde, baskılardan uzak çalışabilmelidirler. Bu sayede şef redaktör hem görevini tam anlamıyla yerine getirmiş olur, hem de kalitenin güvence altına alınmasına etkili bir katkı sağlamış olur. Kalite redaksiyonlarda şekil olarak değil, diyaloglarla belirlenmelidir. En son söz şef redaktörün sözüdür. Ama diğer çalışanların da fikri alınmalıdır.

Motivasyonun eksik olduğu yerde kaliteli iş olmaz. Armin Dörfel şöyle diyor: Yukarıdan aşağıya doğru yönetilen bir kuruluş ileri gidemez. Yatay örgütlenmelerse işe duyulan haz yanında başarıyı da getirir. Kalite sadece kişilere bağlı değildir; materyale ve paraya da bağlıdır. "News is expensive", kalite daha pahalıdır. Kalitenin güvence altına alınması bir süreçtir.

Bizler dünya olaylarının aktörleri değiliz. Bizden her olaya yönelik çözüm de beklenmemelidir. Hep çok sorun az çözüm vardır. Fakat dünya bu yüzden yerle bir olmuyor. Bu, bir anlamda okurlara da bağlı bir olaydır. Eğer okur renkli resimli, kısa metinlerle bezenmiş bir gazeteye razıysa o zaman bizim daha kaliteli bir gazete arayışı içine girmemize hiç gerek yok. Dünya üç tümceyle açıklanamaz. Gerçeklerin önemini ve anlamını dışta bırakmış hiçbir öykü hoş değildir. Hoşluk olmadan da kalite olmaz. Biz gazeteciler bunu biliyoruz da, acaba halkımız da bunu biliyor mu?

1. 11. KÖŞE YAZARLIĞI VE HABER-YORUM AYRIMI

Köşe yazarlığı ülkemiz basın yaşamında önemli bir kurum olarak yer almaktadır. Bugün gazetelerin hemen her sayfasında yer alan bu türden yazarlar yazılı ve görsel-işitsel basının hemen hemen en önemli dinamik noktalarından birini oluşturmaktadır. Ancak bu oluşum, dünya ve özellikle de Batı basını ile karşılaştırıldığında bazı noktalarda farklılık göstermektedir. Sözlerimizi somuta indirgeyecek olursak, örneğin Batı'da her konuda ve her gün yazı yazan bir köşe yazarı modeline artık rastlamak mümkün değildir. Aksine, Batı basınında köşe yazarları, bizde olduğu gibi her konuda yazmak yerine, uzmanlık konularında yazarlar ve gazetelerin kadrolarında yer alan köşe yazarı sayısı bizde olduğu kadar çok değildir. Denilebilir ki, ülkemizde onlarla ifade edilebilen köşe yazarı sayısı, batı basınında bir gazete için, bir elin parmaklarını geçmez. Özellikle kendisi yorumdan kaçınarak, okuyucuya somut veriler ışığında yorum hakkı tanıyan Anglo-Amerikan türü gazetecilik, bu konuda ülkemiz gazeteciliği ile taban tabana bir tezat oluşturmaktadır.

Bu konudaki diğer bir mesele de, köşe yazarlarının, yapmış oldukları yorumlar konusunda tamamen özgür olup olmadıklarıdır. Genel geçer bir kural olarak ortaya konulması gereken ise, haberin kutsal, yorumun ise özgür olduğudur. Kısaca belirtmek gerekirse, haberin içeriği, unsurları dokunulmazlık arz ederken, yorum özgürce yapılabilir bir niteliğe sahiptir. Konusunda uzman olan kişilerin kaleminden çıktığı takdirde bu yorumsal yaklaşımların, topluma değişik ve farklı bakış açıları getirmesi de çok önemlidir. Değerlendirmenin bu açıdan yapılması, konunun önemini daha iyi ortaya çıkartacaktır. Son tahlilde, habercilik açısından değerlendirdiğimizde, yorumsal bir niteliğe sahip olan köşe yazarlığının okuyucu açısından rahatlatan bir yönü olduğu gerçeğini de kabul etmek zorundayız. Diğer yandan, yorumsal yaklaşımlarda okuyucuyu sıkımsatmak ve haber aktararak yorumu onlara bırakmak da, gazetecilik anlayışı açısından, ilkel bir davranış biçimi olacaktır.

1. 12. BASINDA YOZLAŞMA

Basının ya da daha genel anlamda medyanın, çoğulcu-parlamenter sisteme dayalı, demokratik sisteme dayalı rejimlerde "4. Kuvvet" olarak kabul edilmesi ve bu yönde görev yapması öngörüldüğünden, basına son derece sorumluluk isteyen bir görev yüklenmiştir. Kamuoyunun oluşumu ve yönlendirilmesinde etkin rol üstlenen basının tamamen tarafsız olması, kamuoyunun serbest karar verebilmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Burada basın meslek ilkeleri devreye girmektedir. Ancak demokrasi bilinci basında meslek etik ilkelerini saptayıp, bunları uygulamaya koyabilecek kadar gelişmiş duyarlı bir halk ve okur kitlesinin varlığı da, bu alandaki ilkelerin uygulanması konusunda doğrudan ve mutlak bir etkiye sahiptir. Gazeteci, içinde yaşadığı toplumun bir ürünü olarak, toplumdaki ve onun etik değerlerinden doğrudan etkilenirken, bunun yansımalarını da meslek alanında kaçınılmaz olarak hissedecektir.

Ancak, Türkiye'nin basın ahlakı açısından belirli standartların oldukça gerisinde kaldığı görülmektedir. Gazetecilere uygulanan yaptırımlar çok sınırlıdır. Geride bıraktığımız yıllar Türkiye'yi olumlu-olumsuz birtakım zihniyetle tanıştıran, korunması gereken bazı yerleşik değerlerin, ahlaki ölçülerin ciddi bir şekilde sarsılmasına neden olmuştur. Türkiye'deki pek çok kurum gibi basın da bu olumsuz yönelişlerin etkisine açık olmuştur. Türk basınının mesleki ilkeler bakımından kendisine ciddi bir şekilde çeki düzen vermeye başlaması gerekmektedir. Ülkedeki kurumları kamuoyu adına denetleyen basının, kendi içinde etkili bir denetim mekanizmasını henüz yerleştirememiş olması, 21. yüzyıla girdiğimiz bu dönemde, Türk demokrasisinin en önemli eksikliklerinden birini teşkil etmektedir. Basın ahlakı, demokrasilerde en kutsal kavramlardan biridir. Basın ve yayın etiğine uyacak olan ve onu geliştirecek olan medya mensuplarıdır. Basın ahlakına uymayarak, basını tartışılır duruma getirecek olan da yine basın mensuplarıdır. Bir Avrupa ülkesi olan Türkiye, medya ahlakı konusunda Avrupa'nın geliştirdiği normları göz ardı etmemelidir. Bu normlar, Avrupa Konseyi'nce altı çizilmiş olan ama bütün uygar dünyanın uyduğu normlardır.

Ülkemizde, medyanın bugün geldiği durumdan çıkış yolunu bulması güç görünmektedir. Çünkü vaktiyle Türkiye'de, basın dünyasının moral ölçütlerine destek sağlayan ve bir çeşit denetlemeyi de getiren meslek kuruluşları, günümüz Türkiye'sinde etkisiz bırakılmıştır. Bu sonuç tekelleşmenin getirdiği noktada al-

tı çizilmesi gereken bir olumsuzluktur. Gazete sahiplerini bir araya getiren hatırı sayılır bir meslek kuruluşu da yoktur. Bu gidişle hükümetin, medya dünyasına kendi siyasal görüşleri ile müdahaleye hazırlanabileceği de görülebilmektedir. Eğer karşılıklı anlayış içerisinde bir kamuoyu oluşturulabilirse, mesleğin saygınlığını korumak ve tekelciliği engellemek için gerekli önlemler alınabilirse, basın yayın dünyası da rahat bir çalışma ortamına kavuşabilecektir. Tekelci basına mensup gazeteciler, bağlı oldukları grubun basın dışı işlerinin bulunduğu sektörlere ilişkin haberlerinde, yorumlarında taraflı davranıp, grubun çıkarlarının korunmasını amaçlayan bu yazılarla, o sektördeki diğer firmaları ve alıcıları yanlış bilgilendirebilir ve grubun çıkarlarına göre yönlendirebilirler. Ayrıca bu gazeteciler siyasi kişilerle ortak ihaleler takip etmekte ve kendi şahsi çıkarları uğruna kamuoyunu yanıltıcı haber ve yorumlara da başvurmaktalardır.

Bütün bunları önlemek için devlet demokratikleşme sürecini tamamlamalı ve hukukun üstünlüğünü temel ilke edinmelidir. Medya tekelleşmeyi bırakmalı, meslek kuruluşlarının ve okulların da görüşlerinin alındığı bir "Gazeteciler Odası" oluşumuna gidilmelidir. Batı'da örnekleri görüldüğü gibi medya sadece ve sadece işiyle ilgilenmeli, güvenilirliğini artırmalı ve saygınlığını korumalıdır.

Basınımızın günümüzdeki bir diğer sorunu da içerik ve dil sorunudur. Türkiye'de gerek içsel, gerek dışsal nedenlerle yoğun bir kirlenme yaşanmaktadır. Bu kirlenmenin toplumun tüm yapı taşlarını etkisi altına aldığını söylemek olasıdır. Bu kirlenme karşısında bir savunma düzeneği, bir eşik, bir süzgeç görevi görmesi gereken kitle iletişim araçları da maalesef bu çekime kendilerini kaptırmışlardır. Bu toplumun bileşenlerinden biri konumundaki kitle iletişim araçları, ne yazık ki öncül görev ve kamusal sorumluluklarını yitirmiş durumdadırlar. Özellikle bir toplumun tarihsel destanı konumundaki gazetelerin bu anlamdaki yozlaşması çok daha acı verici ve toplumsal maliyetler yaratacak bir yaradır.

Türk basını bugünkü tartışmalar içerisinde, özellikle okur-izleyici-dinleyici istemleri doğrultusunda, kara endeksli bir yayın anlayışını öne çıkarmaktadır. Deyim yerindeyse "müşteri velinimetimizdir" mantığı egemendir. Böylesi bir mantığın popülizmin sıradanlığından uzak kalması güçtür.

Kuşkusuz ulusal hedefimiz uygar bir toplumdur, dolayısıyla da bunun gereklerini yerine getirmektir. Ancak bu konuda yeterince çalışmadığımızı da kabul etmek gerekir. Türk toplumu aynı tembelliği günlük yaşamında ve basınında da göstermektedir. Yozlaşma tehlikesine karşın, anlatımda kolaycılığı

kabul etmektedir. Düşleri sınırlanan, daralan ve düşünme ve üretme yetisi belli egemen merkezlere bağlı bir toplumdaki güçlü, çok sesli, renkli bir anlatım beklemek güçtür. Türkiye bu anlamda bir geçiş süreci yaşamaktadır. Bilindiği gibi dil ve düşünce arasında yaşamsal bir ilişki vardır. Bu iki öğeden birinin kimi dengesizliklerle karşı karşıya kalması, üretmeyen, yozlaşan ve düşünemeyen bir toplumun da habercisidir. Türk basını, yozlaşan içeriğinden ve dilinden kurtulmak zorundadır. Kültürel zenginliğini yansıtmak ve basın etiğine uygun tarzda hareket edecek güçlere gereksinimi vardır. Elbette ki Türk basınında bu yetiye, birikime sahip nice değerler vardır. Yeter ki önleri kapatılmasın.

1. 13. TÜRK MEDYASINDA MANKEN SUNUCULAR SORUNU

Son yıllarda ülkemizde toplumun her alanında ortaya çıkan erozyon, bozulma ve kirlenme medyada da görülmektedir. Özellikle 1980 sonrasında nitelik ve nicelik değişimine uğrayan Türk medyası 1990'lı yıllarda hiç de hazırlıklı olmadığı sayıca artan bir televizyon kanalı patlaması yaşamıştır. Bu gelişme, medya dünyasına pek çok sorunu da beraberinde taşımıştır.

Geçtiğimiz son 10 yıllık süreçte, sayısal olarak artan radyo ve televizyon kanallarında -özellikle televizyonlarda- çalışabilecek yetişmiş eleman sıkıntısı ortaya çıkmış, diğer taraftan ise iletişim fakültelerinden mezun olanların bu kanallarda iş bulamamaları sorunu çok açık biçimde yaşanmaya başlanmıştır.

Bu dönemde tecimsel televizyonculuğun tamamen kâr amacına yönelimi, medyanın toplumsal işlevinde önemli sapmalara ve yetersizliklere yol açmıştır. Özellikle tecimsel televizyonların popülist yaklaşımları, ayrıca bu alandaki niteliksizleşme, sektörde yeni oluşum ve tartışmaların da gündeme gelmesi olgusunu su üstüne çıkarmıştır.

Son günlerde tartışmalara neden olan ve çeşitli görüşlerin ortaya konulmasıyla alevlenen önemli olgulardan biri de, manken-sunucuların medyada çalışıp çalışamayacakları konusudur. Yukarıda da belirttiği gibi, tecimsel televizyonların, kâr maksimizasyonu dışında farklı bir yaklaşımı benimsemeyen tavır ve tutumu, böylesi bir konunun gündemi işgal etmesine yol açmıştır.

Bizce, toplumsal yapının ve iş bölümünün iyi organize edilmesi gerekmektedir. Nitekim, toplum olarak mutluluğun ve başarının yakalanmasının en önemli yollarından biri de, toplumdaki bireylerin eğitimi aldıkları uzmanlık alanlarında görev yapmalarıdır.

Ne yazık ki, son yıllarda açılan iletişim fakültelerinin sayısında görülen oransal artış, bu fakültelerden mezun olup medyada iş bulmuş çalışanların sayısal oranına eşit değildir. Tam aksine, burada ters orantılı bir gelişme çizgisi görülmektedir. Medyada sunucu veya vitrin olarak tabir edebileceğimiz türdeki görevlerde yer alan mankenlerin, bu alanda çalışmadan önce almaları gereken temel eğitimlerden tamamen yoksun olarak izleyici karşısına çıktıkları herkes tarafından bilinmektedir.

Üstelik işin asıl can inciten yanı, manken sıfatlı bu kişilerin eğitim yılı orta-

lamalarının, böylesine önemli bir kamusal alanda çalışmaya yeterli düzeyde olmadığı gerçeğidir. Çok izlenen ayrıca haber ve medya etiği konusunda hassas olduğunu her fırsatta beyan eden ulusal ölçekte yayın yapan bir kanalımızda, sadece güzel olması dolayısıyla haber spikeri olarak ekrana çıkartılan ayrıca fonetik ve diksiyon kelimelerinin varlığından habersiz biçimde haber okuyuşuna göz yumulan eski bir mankenimizin bu durumuna neden göz yumulduğunun cevabını yukarıda vermeye çalıştığımız ipuçlarından yola çıkarak bulabiliriz.

Sonuçta genel olarak denilebilir ki, popülist bir yaklaşım modeli içinde olan görsel-işitsel medya kolay halk avcılığı, lümpen burjuva adet ve beğenisi ile toplumdaki kültürel yozlaşma sayesinde, kendi tecimsel kaygılarının gereklerini toplumun gözünden, kullandığı bu ve buna benzer enstrümanlar sayesinde çok kolay kaçırabilmekte, asıl amacını örtüp saklayabilmekte diğer yandan ise, böylesi bir davranışı da "halkın isteği böyle" bahanesi arkasına gizlenerek perdelemektedir.

Bu perdeyi indirecek olan ise, yalnızca halkın bilgi ve bilinç düzeyidir. Unutulmamalıdır ki, eğitimsiz ve bilgisiz halk yığınlarının bulunduğu ülkelerde ne kadar iyi yasalar olsa da bunların uygulama ve sonuçlarında çeşitli sorunların ortaya çıkması kaçınılmazdır.

1. 14. EKONOMİK KRİZ VE MEDYA

Ülkemiz son yıllarda önemli bir sosyo-ekonomik krizin pençesinde adeta kıvrınır duruma gelmiştir. Aslında bu kriz, sadece bugünü ilgilendiren toplumsal bir olgu değildir. Kuşkusuz, bunun temelinde yılların birikimi yatmaktadır. Bugün Türkiye Avrupa ailesi içinde yer alma çabalarını sürdüren bir ülke konumundadır. Ne var ki, bu çabalar belirli alanlarda dikkate değer biçimde yerine getirilmekte, diğer yandan örneğin söz, fikir ve basın özgürlüğü gibi önemli konularda ise, ülke olarak henüz daha istenen seviyede olmadığımız açıkça görülmektedir.

Elbette böylesi önemli bir toplumsal buhrandan geçiş aşamasında medyaya da önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Samimi olarak itiraf etmek gerekirse, bugün özel medya kuruluşları, ülkemiz açısından üzerine düşen görev ve sorumlulukları yerine getirmemekte ya da getirememektedir.

2001 yılı Şubat ayı itibariyle, yaşamış olduğumuz son ekonomik krizde medya sektöründe işten çıkarılanların sayısı yaklaşık üç bin sayısıyla ifade edilmektedir. Elbette bu sayı, yalnızca bu sektörde fikir emekçiliği yapan gazetecilere ait değildir. Ancak bu sayının içinde, önemli ölçüde basın emekçisi bulunmaktadır. Diğerleri de, yine aynı sektörün çeşitli alanlarında çalışan emekçilerdir. Medyamızdaki durum, bu açıdan değerlendirildiğinde vahim bir tablo arz etmektedir.

Bugün Avrupa Birliği'ne tam üye olma süreci içinde bulunan Türkiye'de ne yazık ki, medyada sendikalar haklarının kullanımı ile ilgili herhangi bir gelişme sağlanamamıştır. Diğer yandan, gerek yazılı gerekse görsel-ışitsel basında 212 sayılı yasaya tabi çalıştırılmayan basındaki fikir emekçileri sorunu bütün ağırlığıyla ortada durmaktadır. Hal böyle iken yüce Atatürk'ün deyimi ile, "muasır medeniyetler mertebesine ulaşmak" ne ölçüde gerçekçi bir yaklaşım olabilir.

Unutmamalıyız ki, bu ülke atalarımızdan bize kalan bir miras olduğu kadar aynı zamanda bizim genç nesillerden ödünç aldığımız vatan toprağıdır. Her zamankinden daha sıkı bir işbirliği ve dayanışma içinde olmamız gereken bugünlerde, genç nesillerin yetiştirilmeleri ile ülkeye ve insanlık ailesine faydalı birer fert durumuna gelmelerini sağlamamız konusunda gösterilmesi gereken çaba, bu ülkede yaşayan her yetişkin vatandaşın üzerine düşen bir sorumluluk ve görevidir.

Gençlerin eğitimleri bağlamında ele alındığında, ülkemizde eğitim harcamalarına düşen genel bütçe payının çok düşük düzeyde olduğunu görmekte ve bilmekteyiz. Artık tüm dünyada, üniversite ile sektör bağlantısı olmaksızın ülkenin düze çıkması ve toplumsal ekonomik refahı yakalamasına hayal gözü ile bakılmaktadır. Örneğin, her fırsatta övdüğümüz ve geleneklerine bağlılık açısından kendimize örnek almaya çalıştığımız Japonya'da üniversitelerin ürettikleri bilgi ve bilimsel ürünlerin yüzde 98'i kamu ve özel sektör kesiminde uygulama ve kullanılma alanı bulabilmektedir. Ülkemizde ise, bu oran genel olarak yüzde 4'ü ne yazık ki geçmemektedir.

İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi, toplumsal sorumluluğunun bilincinde olan bir kurum ve bu alanın duayeni olarak, özel sektörle işbirliği ve yardımlaşmaya her zaman hazırdır. Bu konuyu, bu kurumun başındaki kişi ve en yetkili şahıs olarak buradan açıklamayı bir görev olarak addetmekteyim.

Özellikle medya alanında çalışacak elemanların yetenekli ve donanımlı yetişmesinde özel sektörün yardımlarını beklemekteyiz. Özel sektör, bugün bu fakültede eğitim gören ve gelecekte de büyük bir olasılıkla kendi elemanı olacak bugünün öğrencilerine ne ölçüde yatırım yaparsa o ölçüde de kârlı çıkacaktır. Bu bir stratejik yatırım ve vizyon meselesidir. Yatırım ne ölçüde güçlü ve büyük olursa alınacak ürün de o derecede iyi olacaktır. Bu açıdan değerlendirdiğimizde, fakültemizle sektör arasında yapılacak işbirliği konusunda, buradan açık çağrı yaptığımızı da belirtmek isteriz.

1. 15. TOPLUMSAL DENETİM VE DUYARLILIKTA MEDYANIN YERİ

Günümüzde medyanın birey ve toplum üzerindeki gücü, artık tartışılmaz biçimde kabul edilmesi gereken bir gerçeklik halini almıştır. Çağdaş bilgi toplumlarındaki önemli bir tartışma konusu ise, medyanın kaçınıcı güç olduğu ve bunun sonuçlarıdır. Montesquieu'nun 1748'de Cenevre'de yayımlanan "Yasaların Ruhu" adlı yapıtında ortaya konulan kuvvetler ayrılığı ilkesine göre ilk üç sırayı paylaşan ve aynı zamanda da çağdaş demokrasilerin temeli olarak kabul edilen yasama-yargı-yürütmenin ayrılığı ilkesi dışında geleneksel biçimde dördüncü sırayı alan medya, bugün gerçekten de kendine verilmiş olan bu pozisyonu onaylar bir tutum ve konum içinde midir? Eğer değilse bunun sonuçları ve yansımaları nelerdir? Bunları sorgulamamız gerekmektedir.

İnsanlık ailesinin geçirdiği gelişim aşamalarını tarım, sanayi ve bilgi toplumu şeklinde ele alıp incelediğimizde, toplumların yaşamında iletişim olgusunun giderek daha da önem kazanacak biçimde öne çıktığı açıkça görülmektedir. Böylesi bir gelişmenin etkisiyle, çağdaş dünyanın içinde yaşadığı bilgi toplumu düzeyindeki insanın yaşamında, geleneksel olarak yer alan tüm tanım ve tariflerin değişimi de söz konusu olmuştur.

1789 Fransız İhtilali'nin öncülüğünde ve Avrupa'da 19. yüzyılda ortaya çıkan toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel olayların etkisinde gelişimini sağlayıp olgunlaşan ulus devlet modelinin içindeki pek çok simgesel olgu da bu değişim rüzgârının önünde, ister istemez direncinin son demlerini yaşar hale gelmiştir.

Küreselleşme hareketinin başlamasıyla birlikte, dünya toplumları artık geri dönülemez biçimde birbirleriyle bir bütünleşme süreci içine girmişlerdir. Ulusal sınırlar, iletişim ağları ve küreselleşmenin de büyük katkı ve etkisiyle bugün sanal bir gerçekliğe dönüşmüştür. Ülkemizde yaşanan son ekonomik krizden örnek vermek gerekirse, krizin patlak verdiği Şubat ayının üçüncü haftasında, Türkiye'den yaklaşık bir hafta içinde 5 milyar doların yurt dışına çıkışı gerçekleşmiştir. Bundan çok kısa bir süre önce, gümrük duvarlarıyla etrafı örülmüş soğuk savaş dönemi Türkiye'sinde bu olayın gerçekleşebileceğini düşünmek bile hayaldi.

Bugün toplumumuz genç ve üstelik dinamik yapıya sahip bir görünüm

vermekte, buna karşılık üretim bakımından dünyada kendimize örnek aldığımız ülkeler açısından değerlendirdiğimizde, ise kişi başına düşen üretim ortalamamız oldukça düşük seviyelerde kalmaktadır. Toplumumuzun içinde bulunduğu diğer bir eleştiri noktası da toplumsal hafızamızın önemli ölçüde zayıflığıdır.

Yakın geçmişimizle ilgili çok önemli olaylar ne yazık ki genç nesiller tarafından bilinmemekte; bilenler ise, bu tarihsel olayları tam olarak açıklayamamaktadır. Türk toplumu açısından değerlendirdiğimizde, böylesi bir toplumsal hafıza kaybının geçmişte yapılan hatalara yeniden düşülmesi, tarihten ders çıkarılamaması gibi sonuçlara neden olacağı ise çok aşikârdır. Ayrıca bu neden-sonuç ilişkisinin doğurduğu ve toplumsal olarak içinde bulunduğumuz olumsuzlukların en önemlilerinden biri de, yukarıda da belirttiğimiz gibi, kuşkusuz böylesi bir tarih bilinci anlayışından toplum olarak yoksun olmamızdır.

Üzerinde yaşadığımız ve asırlar boyu her yönden gelen kavimlerin ve dolayısıyla da kültürlerin etkisine maruz kalmış Anadolu yarımadasının muhteşem doğa ve kültür birikiminden ne yazık ki bugün yeterince yararlanamıyoruz. Oysa elimizde bulunan bu kültür ve doğa hazinelerini çok rahat biçimde kazanca dönüştürebileceğimiz gibi bunları insanlık ailesinin ortak mirası olarak da muhafaza etmenin haklı gururunu yaşayabiliriz.

Tüm bu olumsuzluklar ve genel değerlendirmeler ışığında bakıldığında, bizim gibi homojen duruma gelememiş ve sahip olduğu kültürler ve yaşantılar bakımından temel farklılıkları içinde barındıran insan topluluklarının yaşadığı ülkelerde, medyanın önemli bir rol üstlenmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Oysa, toplum üzerindeki etkisi tartışılmaz ölçüde büyük olan medyanın, ülkemizde genel olarak gelişen olaylarla ilgili sonuçlardan yola çıkarak değerlendirmeler yaptığı, bu sonuçlara yol açan nedenleri ise, gündeme getirmeyeceği ya da tartışmadığı görülmektedir.

Zaman zaman günceli geçiştirme olarak da adlandırabileceğimiz böylesi bir tutum ve davranışın "tarafsızlık" görünümü altında gerçekleştirildiğine de tanık olunmaktadır. Oysa medya, tarafsızlık adı altında toplumun gözü önüne "neden-sonuç" ilişkilerini getirmekten kaçınmaz ve bunu erteleyemez. Medyanın tuttuğu taraf, daima toplumsal yarardan yana olmalıdır.

Diğer yandan, geniş ölçüde kabul edilen bir tanımlamaya göre medya, geleneksel olarak ulus devletin uluslaşma sürecini yaratmada sahip olduğu eğitim kurumları ya da daha uç bir örnek vermek gerekirse kolluk güçleri gibi, dış bir etken görünümü altında değil; aksine deyim yerindeyse, "ailenin bir

ferdi" gibi iç etkileşim aracı olma özelliğine sahiptir. Bunu daha da açmak gerekirse, medya aracılığıyla topluma ulaştırılan iletiler hem gönüllü olarak kabul edilme esasına dayanır, hem de etkileme alanı olarak, toplumun en temel yapı taşı olan ailede, en küçükten en büyüğe kadar istisnasız herkese eşit miktarda ve sürede ulaşır.

Bilindiği gibi, kitlesel iletişimin görevlerinden biri de toplumdaki eğitim sürecini kesintisiz sürdürmek ve okuldaki faal öğrenim yaşamını bitirmiş olan geniş halk kitlelerinin örgün eğitim kurumlarından mezun olduktan sonraki eğitim süreçlerinin devamına olumlu katkıda bulunmaktır. Bu işlev, hiç kuşkusuz, medyanın toplumsal görevleri açısından değerlendirildiğinde onun öneminin bir kez daha ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Sonuçta bu işlev toplumsal bilinç düzeyinin yükselmesi, olgunluk kazanması aşamalarında dikkat çekici bir önem arz etmektedir.

Ülkemizdeki medya açısından içinde bulunulan yer ve ortaya konulan üretim değerlendirildiğinde, pek çok olumsuzlukla karşılaşmak olası hale gelmiştir. Hatta bu olasılık o derece sık tekraredilmektedir ki, artık tekrarlar arasındaki fasilalar hemen hemen yok gibidir. Etkilediği kitle açısından değerlendirildiğinde, görsel-ışitsel kitle iletişim araçları ülkemizde geniş coğrafi bölgelere ve geniş halk kitlelerine ulaşabilmektedir. Buna karşın, bugün Türkiye’de tecimsel (ticari) yayıncılık alanında kamuya hizmet etme anlayışı yok denecek kadar azdır. Oysa medyanın ürettiği hizmet türü yarı kamusaldır. Doğal olarak burada, TRT’nin yapmış olduğu kamu hizmeti yayıncılığını istisna tutmak gerekmektedir.

Türkiye’de medya, yapısı gereği, farklı bir alanda faaliyet gösteren özel bir şirket gibi, üretimden sağlayacağı kârı en yüksek düzeye çıkarmak ve kâr marjını bu seviyede tutmak eğilimi içinde olamaz ve olmamalıdır; çünkü tecimsel de olsa medyanın önceliği kamu yararadır ve devlet tarafından medyaya sağlanan ayrıcalıkların nedeni de, bu hizmeti üretmesi karşılığında gerçekleşmektedir. Ayrıca medya, yürütmüş olduğu faaliyeti kamusal bir alanda sürdürmesinden dolayı da, kamu çıkarlarını gözetmek zorundadır.

Burada konuya eleştirel bir yaklaşım sağlamak gerekirse, ülkemizde üretilen bu hizmet türünün ne yazık ki, bu tanım ve tariflere uymadığı çok açıktır. Oysa, yetersiz olsa da bu konuda yapılan yasal düzenlemelere uyulması gereği vardır. Yasalar, onu uygulayanın adaletiyle değer kazanır ve topluma hizmet eder.

En iyi yasanın bile kötü bir uygulayıcı elinde iyi işletilemeyeceği çok açıktır. Diğer yandan medya kuruluşlarının, toplumumuz yararına ve bu alanın gereklerini göz önünde bulundurarak yayın ve yayım yapmalarının, yine toplumun

bu konuda uyanık olmasına bağı olduğunu belirtmeliyiz. Sağlıklı ve düzgün işleyen bilinçli toplumsal bir kontrol mekanizması, en iyi yasadan daha etkin ve yetkindir. Bu durumda özellikle ülkemizde yapılan ve zaman zaman çok kötü ve uç örnekler şeklinde sergilenen medya faaliyetlerinin normal ve sağlıklı bir çizgiye oturtulmasında toplum olarak görevlerimizin olduğunu unutmamalıyız.

Son tahlilde, medyanın toplum üzerinde tartışılmaz ve yadsınamaz etkisinin olduğunu söylemek kadar, medya üzerinde toplumsal kontrol ve baskının da olduğunu söylemek yanlış olmasa gerektir. Ünlü bir sözü günümüzdeki medya olgusuna uyarlayacak olursak, şunu söylemek olasıdır: "Her toplum layık olduğu medyaya sahiptir."

1. 16. GÜNÜMÜZDE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ KAVRAMI

Basın özgürlüğü olgusu, demokratik ve parlamenter ülkelerde ortaya konulmuş bir kavramdır. 17. yy'dan başlayarak yazılı basın alanında meydana gelen gelişmeler, daha sonraları basının 4. güç olarak kabul edilmesiyle sonuçlanmıştır. Günümüzde ise yazılı basın dışındaki diğer kitle iletişim araçlarının da hızla gelişmesiyle "basın özgürlüğü" kavramı giderek, daha geniş bir anlamsal içeriğe sahip olan "iletişim özgürlüğü" olarak adlandırılmakta ve kullanılmaktadır.

Her ne biçimde yapılsa yapılsın sansür, basın özgürlüğü önünde önemli bir engeldir. Çünkü tarafsız ve yeterli bilgi ve haber alamayan halkın siyasi-toplumsal tercihlerinin sağlıklı olamayacağı açıktır. Türkiye'de siyasal iktidarların basınla barışık olduğu söylenemez. Osmanlı İmparatorluğu döneminde başlayan bu çatışma, uzlaşmazlık, bugün çok farklı boyutlarda ve içerikte kendini göstermektedir. Gerek Anayasal düzeyde, gerek diğer yasalarda ne yazık ki, basın özgürlüğü adına sevindirici, umut verici değişimleri gözlemleyemiyoruz. Siyasal iktidarla barışık olmayan, kimi ticari kaygıların gereği zaman zaman siyasal iktidarla kol kola gezen bir basın, büyük çelişki gibi gözükse de, bizim ve Türkiye'nin gerçeğidir.

Aslında her dönemde iktidar konumundakiler, kendi hareket alanlarını kısıtladığı için basın özgürlüğüne karşıdılar. Bu durum gazeteciliğin varoluş nedeni olan halkı bilgilendirme ve haberlendirme işlevinden kaynaklanır. Kitleler söz konusu olduğunda; halkın özgür haber alması, düşünce ve görüşlerin özgürce iletilmesi, siyasi yetkenin de içinde bulunduğu tüm kurum ve kuruluşların serbestçe eleştirilmesi ancak kitle iletişim araçları ile gerçekleşebilir. Bu çerçevede içinde bulunduğumuz yüzyılda tüm dünyanın tartışmasız kabul ettiği bir gerçek vardır: Basın özgürlüğü sadece gazetecinin kendini ifade edebilme özgürlüğü değildir, aynı zamanda ve asıl önemlisi halkın haber alma özgürlüğüdür. Basın halkın sesi olma anlamında, çağdaş demokrasinin güvencesidir, temel dayanağıdır.

Madalyonun bir de diğer yüzüne bakmakta yarar vardır. Elbette ki düşüncelerin, görüşlerin ve haberlerin kamuoyuna ulaştırılması demokrasi açısından son derece gereklidir. Ancak gazeteci sorumluluğu ile hareket etmeyen ve kişisel ya da çıkar guruplarının sözcülüğünü yapan ve gerçekleri

saptıran, kamuoyunu yanıltan gazetecilerin varlığı da demokrasi üzerinde bir tehdittir. Burada da, iletişim özgürlüğünün gazetecilerin özgürlüğü olduğu kadar, okuyucunun da özgürlüğü olduğu ilkesinden uzaklaşmamak gerekir. Ayrıca kitle iletişim araçlarının "basın dışı" amaçlardan da uzak durması, onların güvenilirliği açısından önemlidir. Ülkemizde bu tür kötüye kullanımlar, bunların birikimi ve yarattığı olumsuz hava, zaten basının özgürlüklerinden ve eleştirilerinden tedirgin olan insanların oluşturmak istedikleri kısıtlamalara dayanak olabiliyor. Bu açıdan da basının bir özleştirici yapmasında fayda vardır. Birtakım kitle iletişim araçlarının kusurları yadsınamaz. Basının bünyesindeki bu tür zaafı halkın da basına karşı önyargılı olması sonucunu doğuruyor.

Bu bağlamda, gerçek demokrasiden yana iktidar tarafından gerçek basın özgürlüğü verilse bile, basının kendi yapısından gelen sorunları da aşması gerekmektedir. Ancak bunların, siyasi yetke tarafından sıkı bir sansür sistemiyle düzenlenmesinden çok kamuoyunun doğal mekanizmalarına bırakılması doğru olacaktır. Ulu önder Atatürk'ün de yüzyılın başlarında belirttiği gibi "Basın özgürlüğünden doğan sakıncalar yine basın özgürlüğü ile giderilebilir."

Türkiye'de basın alanında maddi yaptırımlar yoluyla Basın Ahlak Yasası'nın uygulanması ve buna uyulması 1960'tan sonra kurulan Basın Şeref Divanı'nda denenmiş ancak bu uygulama çok uzun ömürlü olmayarak Basın Şeref Divanı'nın 1967 yılında işlevsiz kalmasıyla sonuçlanmıştır. Çünkü basın alanında zorlama ve dış baskı hem basın özgürlüğüne ters düşmekte hem de gazeteciler tarafından olumlu karşılanmamaktadır. Örneğin Mussolini İtalya'sında ya da Hitler Almanya'sında görülen, gazetecilerin zorunlu olarak üye olmaları gereken Basın Odaları ve Basın Birliği gibi uygulamalar da, basının özgürlüğünü tamamen ortadan kaldırdığı gibi basın ahlakı ve birtakım değişik nedenler bahane edilmesi yoluyla gazetecilerin baskı altına alınmaları ile sonuçlanmış uygulamalardır. Bu uygulamanın değişik bir türü de ülkemizde görülmüş, 1938'de kurulan Basın Birliği o devirde gazeteciler üzerinde baskı yapılmasının aracı olarak kullanılmış, daha sonra 1946 yılında da ortadan kaldırılmıştır.

Günümüzde medya alanında görülen büyük sermayenin pazara girmesi olgusu yeni tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Tüketici kavramının medya dünyasına girişi hem okuyucu-medya ilişkilerini, hem medyanın sosyal sorumluluk anlayışını olumsuz olarak etkilemiştir. Medyanın sosyal sorumluluk anlayışındaki bozulmanın olumsuz bir tarafı da, medya etiğinde görülen değer yitimi olgusudur. Kitle iletişim araçlarında görev yapan medya çalışanları mesleki kimliklerini ve etik değerlerini korumak zorundadırlar. Bu, onların

mesleki sorumluluğu olduğu kadar aynı zamanda da hizmet verdikleri topluma karşı olan yükümlülükleridir. Unutulmamalıdır ki, özgürlük ve sorumluluk birbirini tamamlayıcı unsurlardır.

Sonuç olarak basın özgürlüğünün ve saygınlığının korunması için basının denetlenmesi görevinin, yine meslekten gelen ve bu işi gönüllü olarak yapan kişi ve kuruluşlar tarafından gerçekleştirilmesi, sadece bağımsız ve demokratik bir devlet için değil, aynı zamanda o ülke vatandaşlarının yurttaşlık görevlerini en üst düzeyde yerine getirebilmeleri için de, varılması hedeflenen bir amaç olarak anlaşılmalıdır. Aksi takdirde, yasal birtakım önlemlerin alındığı bir ortamda, basın ahlakı ve basın özgürlüğü kavramları somut olarak gerçek yaşamın içinde yerlerini alamayacaklardır.

1. 17. MEDYADA ŞİDDET OLGUSU VE MEDYATİK ŞİDDETİN TOPLUMSAL ETKİSİ

Genel bir tanımlamayla şiddet, "bir hareketin, bir gücün derecesi, sertliği" olarak tanımlanmaktadır. Buna göre şiddet, içinde barındırmış olduğu unsurlardan dolayı bireyi ve toplumu doğrudan baskı altına alabilecek bir niteliğe de sahiptir. Günümüzde şiddet olgusunun kitle iletişim araçları yoluyla ve özellikle de televizyonda verilmesi ise bireysel ve toplumsal birtakım rahatsızlıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Bu konuda yapılan araştırmalar, medyada şiddet olgusu ile yüz yüze kalan bireylerin toplumsal yaşama uyum sağlamalarının yanı sıra topluluk içinde yaşayan diğer bireylere karşı hoşgörülerinde bir gerileme olduğunu, ayrıca bu tür insanların toplumsal yaşamdan soyutlanarak bir yalnızlaşma sürecine girdiklerini ve bu ölçüde de saldırganlaştıklarını ortaya çıkarmıştır.

Ülkemizde bugün medyada, şiddet olgusunun kullanımı önemli oranda gerçekleşmektedir. Bunun, özellikle, televizyonda çocukların henüz daha yamadıkları saatlerde yayımlanması ise, olayı daha dikkat çekici hale getirmektedir. Bütün dünyada bilinip kabul edildiği gibi, medyadaki şiddet olgusu, toplumun özellikle çocuk nüfusu üzerinde çok olumsuz etkilere sahiptir.

Konuyu çocuk izleyiciler açısından somuta indirmek gerekirse, Batı'da yapılan bir araştırmada, okul çağındaki çocukların yılda yaklaşık olarak 900 saatlerini okullarında, buna karşılık ise, 1200 saatlerini televizyon karşısında geçirdikleri saptanmıştır. Bu rakamsal veriler dikkate alındığında, konuya ne ölçüde değer verilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Ancak bugün batı ülkelerinde konunun önemi kavranmış ve bununla ilgili pek çok önlem yaşama geçirilmiştir. Gerek üyesi olmak için yıllardır kapısında beklediğimiz Avrupa Birliği'nin yürütme organı olan Avrupa Birliği Komisyonu'nun, gerekse ABD'de FCC'nin (Federal Communication Commission) aldığı kararlarda konunun hassasiyetine binaen pek çok önleyici karar ve dolayısıyla da etkin yaptırım yürürlüğe konmuştur.

Diğer yandan, ülkemiz açısından ele aldığımızda, bu konuya ilişkin bazı kararların olduğunu, ancak bunların çok da etkinleştirilmediğini görmekteyiz. Örneğin intihar olayları, toplumda her zaman tepkiye yol açan, toplumsal bir travmaya neden olan, ayrıca sadece polisiye ve adli yönü olmayan, diğer yandan ise toplum ve birey psikolojisi açısından da düşünülp ele alınması gereken tür-

de olaylardır. Basın Kanunumuzun 32. maddesi, bu tür olaylarla ilgili olarak yapılacak yayınların belirli ölçüler içinde verilmesi gerektiği şeklindeki bir hükmü içerir.

Ne var ki, yasanın bu maddesi medyada intihar vakaları ile ilgili haberlerin yapılmasını belli kriterlere bağlama aşamasında pek de etkin olamamaktadır. Çünkü, ilgili yasanın bu maddesinde şu hükümlere ve cezai yaptırımlara yer verilmiştir: "İntihar vakaları hakkında haber çerçevesini aşan ve okuyanları tesir altında bırakacak mahiyette olan tafsilat ve vak'aya müteallik resimlerin yayımlanması yasaktır. Bu madde hükmüne aykırı hareket edenler 100 liradan 1000 liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar." Kanunun yürürlüğe giriş tarihi, 29.11.1960'dır.

Şimdi, böylesine sağlıksız bir yapılaşmadan çok iyi sonuçların beklenmesi ne ölçüde akılcı bir yaklaşım olur diye sormak gerekir. Burada önemle altını çizip belirtmemiz gerekirse, bu sağlıksız ortamın varlığını toplumsal yapımızın tüm alanlarına izafe etmemiz mümkündür. Sonuç itibarıyla, bir beklentiyi gündeme getirirken bunun aynı zamanda alt yapısını oluşturacak olan düzenlemeler de gerçekleştirilmelidir. Bugün, Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde, ülke olarak sadece "Gümrük Birliği" içinde yer alınmasının, global açıdan değerlendirildiğinde, herhangi bir şey ifade etmediği çok açıktır.

Almanya'nın İkinci Dünya savaşından tamamen yıkılmış ve dağılmış olarak ayrıldığını biliyoruz. Savaş sonrası Almanya'nın yeniden kurulması, canlanması ve ekonomik olarak dünyanın en üst düzeyindeki ülkeler seviyesine ulaşmasında, geçmişinde yatan entelektüel ve düşünsel alt yapının çok önemli ve dikkati çeker ölçüde katkısı vardır. Unutulmamalıdır ki, Almanya'da savaş sonrası işlerlik kazandırılarak kullanıma açılan ilk kamu binalarının arasında tiyatro salonları bulunmaktaydı.

Atatürk'ün deyişiyle ülke ve millet olarak "muasır medeniyetler" seviyesine ulaşmamız toplumsal yaşamın her alanıyla ilgilidir. Bugün, yalnızca ekonomik gelişme ve refahı kendisine hedef alan bir zihniyetin Kapıkule'den dışarı çıkması, günümüz koşulları ve dünya konjonktürü itibarıyla de mümkün görünmemektedir.

1. 18. HÜRRİYET VE SABAH GAZETELERİNDE ÇIKAN BİR KAZA HABERİNİN HABER ANALİZİ

Özellikle 1990'lı yıllarda ülkemizde yaşanan trafik terörüne verilen son kurbanlar iki üniversiteli genç oldu. Geçtiğimiz Nisan ayının son günü sabahın erken saatlerinde, Bağdat Caddesi olarak bilinen ve Kadıköy yakasının en işlek ve önemli alışveriş merkezlerinin yer aldığı bu cadde üzerinde meydana gelen kaza ile ilgili gazete haberlerinde de en az kaza kadar ilginç ve dikkat çekici unsurlar yer almakta.

Hürriyet gazetesinde, kazada ölen Selin Uras'ın mayolu bir resmi ile birlikte verilen üçüncü sayfa haberinde, kazaya karışmış olan arabalardan "çarpılan arabanın" Opel marka olduğu, Selin Uras'ın bu arabanın içinden fırlayarak yaşamını yitirdiği ve arabanın "hurdaya döndüğü" belirtilmektedir.

Yine aynı olayla ilgili olarak, *Sabah* gazetesinde çıkan fotoğraflı habere yaklaşık olarak dörtte bir sayfa büyüklüğünde yer ayrılmış olup, haberde kaza mahallinde çekilen ve ağır hasar gören arabalardan Volkswagen olanın yakından çekilmiş fotoğrafı kullanılmıştır. Burada, arabanın markasını gösteren arması, fotoğrafın tam merkezinde ve açıkça görülebilecek şekilde haberde yer almıştır.

Diğer yandan, *Hürriyet* gazetesindeki haberin aksine *Sabah* gazetesinde olayla ilgili olarak çıkan haberde, Erden Celesun ile Selin Uras'ın içinde buldukları arabanın Volkswagen marka olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla bu habere göre de, "çarpılan arabanın" Volkswagen marka, "çarpan arabanın" ise, Opel marka olduğu anlaşılmaktadır. Bu da, *Hürriyet* gazetesinde verilen haberle tezat oluşturmaktadır.

Kaza haberi açısından bir başka dikkat çeken özellik ise, *Sabah* gazetesinde Volkswagen markasının 5 kez kullanılmasıdır. Bu 5 kez kullanımın 2'si kazaya uğrayan ağır hasarlı Volkswagen marka arabanın resim altı yazısındadır. Burada adeta, ağır hasara uğramış araç fotoğrafıyla Volkswagen markası arasında bir bağlantı kurma çabası bulunmaktadır.

Her iki gazetede çıkan haberler açısından değerlendirildiğinde, Opel markasının her iki haberde de yer aldığı görülmektedir. "Hurdaya dönen Opel" ibaresi *Hürriyet*'te, "Volkswagen paramparça oldu" ibaresi ise *Sabah* gazetesinde yer almıştır.

Oysa genel bir değerlendirme yapıldığında, medyada verilen haberlerde anlamı ve anlatımı zorlayan birtakım sıfatlara yer verilmemesi, hem anlatımı sadeleştirme bakımından okuyucunun haberi daha iyi anlamasını sağlayacak, hem de meslek ilkeleri açısından doğru bir davranış biçimi olacaktır.

Haberde böylesi bir yaklaşım iki nedenle yapılabilir kanaatindeyiz. Bunlardan birincisi, bu ticari markalarla medya kuruluşu arasında ekonomik bir çıkar ilişkisinin bulunması ve bu ilişki zincirinin bir şekilde zaafa uğramasından kaynaklanan, bu ticari markaya karşı olumsuz bir hava yaratma çabası; ikincisi ise, haberi magazinleştirmek ve okuyucunun birtakım ilkel duygularını harekete geçirmek suretiyle daha çok ilgi çekme çabasından kaynaklanan bir habercilik anlayışı. Bu iki nedenin her ikisinin aynı ölçüde geçerli olması da olasıdır.

Haberde üslubun önemi bakımından aşağıdaki örnek anılmaya değer. Fransız Dışişleri Bakanlarından Clemenceau, *La Justice (Adalet)* gazetesinin Yazı İşleri Müdürüyken, işe yeni başlayan bir muhabire, haberde üslubun önemini anlatmak bakımından şunları söylemiştir: "Genç adam, bir cümle yazarken, önce bir isim, bir fiil, bir de tümleç kullanacaksın. Sıfat kullanmak istiyorsan, önce benim iznimi almalısın."

Haberin içinde yer alan sıfatların önemi ve kullanımları açısından titizlik gösterilmesi, mesleki ilkeler bakımından önem taşımakta. Yanlış ve farklı anlatımlara neden olmaktan ayrıca kişi ya da ticari kuruluşların itibarlarını kötü yönde etkilemekten kaçınmak da, bir gazetecinin en önemli toplumsal sorumluluklarının başında gelmektedir. Bu nedenle haber yapılırken, dil kullanımı ve ifadelere dikkat edilmesi, en basit mesleki ilke olarak karşımıza çıkmaktadır.

1. 19. BASINIMIZDA SON GÜNLERDE GELİŞEN OLAYLAR VE BİR DEĞERLENDİRME

Son günlerde medya dünyasında tartışılan konuların başında, *Star* gazetesinde çıkan bir haber ve bu haberin arkasında yatan gerçekler gelmektedir. Olayı hatırlanması açısından kısaca özetleyecek olursak, şu şekilde geliştiği görülecektir:

Star gazetesi, Sütüş ürünleri ile ilgili yaptığı yayında, bunların sağlık tüzüklerine uygun özelliklere sahip olmadıklarını, ayrıca halk sağlığını tehlikeye düşürecek nitelikte bazı bozuk maddeler içerdiklerini belirtmekteydi.

Ancak daha sonradan ortaya çıktı ki, bu gazete adı geçen firmanın ürünleri ile ilgili böyle bir haberi reklam alabilmek ya da başka bir deyişle "aba altından sopa göstermek" amacıyla yayımlamıştır. Doğal olarak böylesi bir yaklaşım, gazetecilik meslek ahlakı ve genel ahlak kuralları ile taban tabana zıt bir davranış modelidir.

Ancak bu olayı daha geniş bir bakış açısından değerlendirdiğimiz zaman, konunun boyutlarının tahmin edilenden çok daha değişik ve farklı yönlere gittiği görülecektir. Her şeyden önce belirtmeliyiz ki, aslında bu örnek olay sonucunda ortaya çıkan durum, bir anlık ve yalnızca tek bir gazeteye ait uygulama hatası değildir.

Nedenleri ve sonuçları ele alınıp irdelendiğinde varılan sonuçlardan da anlaşılacaktır ki, sorun sistem sorunudur. Böylesine önemli ve geniş bir kitleyi ilgilendiren sorunun tek bir olay üzerinde değerlendirilmesi ve çözüm önerilerine varılmaya çalışılması, en azından aymazlıktır. Öyleyse burada yapılması gereken, geniş bir bakış açısından sistemin sorgulanması olacaktır.

12 Eylül 1980'den sonra Türkiye'deki her kurumda olduğu gibi basında da önemli ve köklü değişimler gerçekleşti. Bugün Türk basınının içinde bulunduğu kısır döngüde kuşkusuz o dönemin payı büyüktür. 12 Eylül'den sonra basının depolitizasyonu, bu alanın magazine kaymasına neden olurken, halkın sesini duyurmadığı için de halk tabanından ve desteğinden uzak bir kurum olma durumunu gündeme getirmiştir.

Kısacası basın 12 Eylül harekâtından sonra halktan uzak, olaylara apolitik bir yaklaşım modeli ortaya koyarken, bu durum onun okuyucu kitesinden kopması ve desteksiz kalması sorununu da ortaya çıkarmıştır.

1980'li yılların sonunda Türk basın dünyası büyük sermaye hareketinin manevra alanı haline gelince buradaki kurallar da büyük sermaye grupları tarafından belirlenmeye başlamış, sonuçta kapitalist yaklaşımın mantığına uygun olarak çok satanın değerli olduğu piyasa kuralı bu dönemde işlemiştir.

Bu dönemin ardından 1990'lı yıllarda medya kuruluşları artık piyasa kurallarına göre hareket eden birer ticari firma haline gelmişlerdir. Bu mantıktan hareketle artık gazeteler en çok tiraja sahip olanın, televizyonlar ise en çok izlenenin başarılı sayıldığı bir dünyada yaşam mücadelesi vermek zorunda bırakılmışlardır.

Oysa, yazılı basının ürünü olan gazete yalnızca bir ticari meta değildir. Bunun ötesinde gazete aynı zamanda bir entelektüel yarı-kamusal üründür. İşte bu özelliği, onun tiraj başarısı göstermesinin yanı sıra içerik bakımından da inanılır ve güçlü olmasını zorunlu kılar. Durum böyleyken, gazetelerin çok satmasından öte ne sattığı da önemlidir.

Nezih Demirkent, konuyla bağlantılı olarak bir makalesinde şunları belirtmekte: "Gazetelerin çok satması elbette güzel bir şeydir, ancak satılan gazetelerin okunur olması çok daha güzeldir... Çünkü gazetecilikte önemli olan, satılır olmak kadar okunur olmaktır."

1960'lı yıllardan bu yana gazete tirajlarında 3 ile 6 milyon arasındaki oynama, o günden bu güne bu sayının artmaması ve televizyonun rekabet ortamına getirdiği olumsuz hava, yazılı basının reklam gelirlerinde düşüşe neden olmuştur.

Halk tarafından izlenmeyen, satın alınmayan yazılı basının bu açığına reklam ve pazarlama departmanları aracılığıyla kapatma yoluna gitmesi de, kuşkusuz mantıksal açıdan yadırganacak bir tutum şekli değildir.

Bir gazetede iki önemli departman olan yazı işleri ile reklam-pazarlama arasındaki denge, son yıllarda reklam-pazarlama departmanları lehine bozulmuştur. Yani artık gazeteler gelirlerinin çoğunu reklam ve pazarlama işinden kazanır hale gelmiş, sonuçta okuyucusu çok aza düşmüş gazeteler gelir beklentilerini reklam ve pazarlama işine endekslemişlerdir. Bir de bunun üzerine daralan piyasa koşulları, azalan reklam gelirleri, yüksek tiraj elde etmek pahasına zararına satış vb. nedenler de eklenince, yukarıda ortaya koyduğumuz örnek olay karşımıza çıkmıştır.

Bizce bu sonuç ve ortaya çıkan böylesi durumlar, şaşırtıcı olmamakla birlikte basınımlar açısından üzücüdür. Yapılması gereken öncelikle sistemin sorgulanması ve mesleğe emek verenlerle gazete ve medya patronlarının konuyu enine boyuna değerlendirmeleri ve gerekiyorsa özeleştirii yapmalarınıdır.

Çünkü biliyoruz ki, bugün Türkiye’de her gazetenin başında bulunan sorumlu müdür ve patronlar bu durumdan şikâyetçidir. Bir gazete açısından piyasa koşullarında olabilecek en kötü şeyin, itibarını ve okurun güvenini kaybetmek olduğunu burada belirtmek isteriz. Meslek ilkelerine ve genel ahlak ilkelerine uygun hareket tarzının benimsenmesi, gerek piyasa koşulları gerekse okuyucunun beklentileriyle de bire bir örtüşeceğinden, böylesi bir durumun gazete, gazeteci ve gazete sahibinin de çıkarına olacağı çok açıktır.

Bir gazete için önemli olan, okurun güvenini kazanmak ve bu güveni asla sarsmamaktır. Çünkü gerçek gazete, okurlarının desteği ile ayakta kalır; yoksa piyasa koşullarının o gün için oluşturduğu arz-talep dengesiyle değil.

1. 20. YEREL BASININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE GÜNÜMÜZDEKİ SORUNLARI

Bireyin kendini toplum içerisinde anlamlı kılma araçlarından ve yöntemlerinden biri basındır. Anlatım aracı basın, sözlü bilgi akışının egemen olduğu eski Yunan uygarlığında, yönetimin resmi gazetesi konumundaki Acta Diurna (Günlük Kamu İşleri)'yle karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal yapıda, yöneten-yönetilen ilişkisinin kurumsallaşmasıyla, gerek yöneten gerek yönetilen anlatım aracı edinme yoluna gitmiştir.

Yazılı basının doğuşu beraberinde yerellik kavramını da getirmiştir. Yerleşik yaşamın, şehir-kasaba biçiminde gelişimi, yayın alanı dar, okur sayısı düşük, sınırlı teknik olanaklara sahip gazeteleri gündeme getirmiştir. Geniş dağıtım alanına sahip yazılı basın araçları da denenmiştir. 18. ve 19. yüzyılda yakın çevreye ilişkin daha geniş bilgi içeren gazeteler, "yerel basın" olarak tanımlanmışlardır. Ülke genelindeki sorunların yanı sıra bölgesel, yerel sorunların gündeme getirildiği, tartışıldığı alanlardır yerel gazeteler. Yayınlandığı bölgede kendine özgü bir dünya yaratır ve yaşam savaşı verirler. Yerel basın, doğuşu ve gelişimi açısından yaygın basına benzer bir gelişim çizgisi izlemiştir.

Yerel basının işlevlerini üç ana başlık altında toplamak olasıdır. Bu işlevler üzerinde kısaca durmak gerekirse şunları söyleyebiliriz:

a- Yöneten-yönetilen ilişkisi çerçevesinde kamu hizmetlerinin sağlıklı ve doğru biçimde halka duyurulması yerel basının işlevlerinden biridir. Ayrıca, denetim, yönetenin denetlenmesi, kamuoyu yaratılması, yerel basının üzerindeki sorumluluklar arasındadır.

b- Beldelerde yerel yönetimlerin hizmetlerinin duyurulmasıyla birlikte yerel yönetim-yurttaş ilişkisinin sağlanması, yerel basının önemli işlevlerinden birisidir.

c- Yaygın basının işlevlerinden biri olan eğitim işlevi; yerel basında toplumsal kimliği ile önem kazanır. Ulusal iradenin doğru ve amaca uygun yansımada gerekli demokrasi kültürünün yerleştirilmesi, yerel basının en önemli işlevlerindedir.

Yerel basının taşıdığı biçim ve içerik bu temel işlevlerin yanına yerel, bölgesel niteliğini de eklemekte ve böylece yaygın basına göre daha farklı bir kimlik kazanmaktadır. Genel haberlerin yanı sıra yaşanan dar bölgeye ilişkin haber-

lerin yayımlanması, o bölgenin gelişimine katkıda bulunacak niteliktedir. Yaşadığı yerdeki olaylar ve gelişmeler hakkında bilgi sahibi bulunan birey, bu sorunlara karşı duyarlılık kazanır. Dolayısıyla bu duyarlılık sorunların çözümünde birlik, ortak amaç ve dayanışmayı doğurur. Kuşkusuz bu olgular da o bölgenin gelişimi konusunda önemli katkılar sağlayacaktır. Özellikle ülkemizde bu anlamda yerel basının önemi fazladır. Gelişmişliğin ülke genelinde dengeli bir dağılım göstermediği gerçeğinden hareket edersek, yerel basının ülke gelişimi açısından ne denli önemli olduğu ortaya çıkar. Örneğin ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında dönemin yerel gazeteleri mücadelenin başarıya ulaşmasında önemli bir görev üstlenmişlerdir. Yaşanan deneyimler, edinilen bilgiler, yerel basının işlevleri açısından gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Yaygın basın bu anlamda hedef kitlesi ve alanı bakımından bu görevi yerel basına göre daha genel boyutlarıyla işleyebilir. Oysa yerel basın ulusal düzeyde konular hakkında bilgi aktarırken, özellikle üzerinde durduğu yerel sorunlar, olaylar konusunda ilgi yoğunlaşması yaratmaktadır. Yerel basının böylesi bir işlevselliği vardır. İşte bu nedenle yerel basın yaşatılmalı ve desteklenmelidir.

Yerel basının sorunlarını irdelerken, farklı düzlemleri gözden uzak tutmak yanlış belirlemelerin kapısını da açacaktır. Öncelikle yerel basın Türkiye genelinde yaşanan sorunlarla birlikte ulusal düzeyde yayın yapan basın kuruluşlarının taşıdığı sorunların farklı bir değişkesini yaşamaktadır. Yerel basının sorunlarına değinmeden önce, bu sorunların değerlendirilmesinde ülkemizin ve ulusal basınımızın içinde bulunduğu konumu göz önünde bulundurmamak gerekir. Bu nitelikleri dikkate almayan bir yaklaşımın sağlıklılığı tartışılabilir. Türkiye geliştirmekte olan bir ülkedir. Dolayısıyla gelişimin sancılarını üzerinde taşımaktadır. Ekonomik sorunların ağırlığı ve kültürel yapı, büyük ölçüde ulusal basının genel niteliklerini de belirlemektedir.

İstanbul, Ankara, İzmir dışında yayımlanan gazetelerin basım tekniği üzerinde söz söylemek gerekirse, yerel gazetelerin yaklaşık yüzde 21'i ofset basım tekniğini kullanmaktadır. Geri kalanlar ise, oldukça ilkel koşullarda var olma savaşını vermektedirler. Teknolojik gelişimden yeterli pay alamayan yerel gazetelerin, ulusal gazeteler karşısında ayakta durmaları ya da genel konular karşısında okurlarına karşı yanıt verebilmeleri oldukça güçtür. Nitekim yerel gazetelerin bu bağlamda bir yarışa girmelerine gerek de yoktur. Çünkü, ulusal gazetelerin amaçlarından ve işlevlerinden görece farklı bir yapıya sahiptirler. Ancak ulusal, bir başka anlatımla yaygın gazetelerin bölgeye özgü ekler düzenlemesi, yerel basını bu gelişmiş teknoloji karşısında güç durumda bırakan bir başka etmendir.

Yerel basın, küçük ve orta ölçekli işletmelerin, kurumların gölgesinde bulunmaktadır. Gelişimi, teknolojik gelişimi izlemesi bu bağlamda oldukça güçtür. Kimilerinin de asıl işi matbaacılıktır. Bunun yanı sıra gazeteciliğe de el atmışlardır. Bu tür işletmelerin önemli bir bölümü babadan oğula kalan küçük işletmelerdir. Buna karşılık ofset tekniği ile çalışan yerel gazeteler, ya ulusal gazeteler tarafından ya da o bölgedeki sermaye açısından güçlü kuruluşlarca desteklenmektedir. Yerel basının, ekonomik sıkıntılarının yanı sıra, yetmişmiş eleman konusunda da önemli sorunları vardır. Yapılan araştırmalarla yerel gazete çalışanlarının öğrenim durumlarının düşük olduğu belirlenmiştir. Yine ekonomik sorunların doğurduğu bir başka sorun da; haber sağlanması ve kâğıt sorunudur. Kuşkusuz bu sorunların aşılması, yine ekonomik sorunların aşılmasıyla olasıdır.

Yerel basının hem yaygınlığını, hem etkinliğini olumsuz yönde etkileyen sorunların aşılması, halk içinde düzenlenecek etkin kampanyalar ve yapıcı oluşumlarla mümkündür. Elbette siyasal gölgede bırakmamak koşuluyla siyasal iktidarların da devlet gücünü, olanaklarını bu alanda kullanma gerekliliğini görmesi ve bu gerekliliği yaşama geçirmesi gerekir. Yerel basının, tüm olumsuzluklara karşın ayakta kalması, gelecek bakımından umut vericidir. Yaygın basın ve yerel basın arasında sağlanacak işbirliği de, bu umutları hiç şüphesiz daha güçlü kılacaktır.

1. 21. XXI. YÜZYILDA İLETİŞİM ALANINDAKİ GELİŞMELER VE İNTERNET GAZETECİLİĞİ

İletişim çağı olarak adlandırılan 20. yüzyıl artık gerilerde kaldı. İletişim alanında görülen gelişmeler açısından ise, günümüze oranla gelecekte çok daha büyük ve hızlı ilerlemelerin kaydedileceği, şimdiden tüm açıklığıyla belirgin olarak görülmekte.

20. yüzyılın özellikle son çeyreğinde ortaya çıkan bilgisayar destekli gazete yayıncılığının yanı sıra günümüzde internet gazeteciliği olarak da adlandırılan elektronik gazetecilik, artık mesleki uygulama alanında önemli anlayış farklılıklarını da beraberinde getirmiş durumda.

Yaygın bir deyişle gazetenin sabahları taze, akşam ise bayatlayan haber içeriği artık internet üzerinden yayın yapan gazeteler açısından kabul edilebilir bir özdeyiş olmaktan uzaktır. Böylesi bir elektronik ortamın kullanımında gazeteler, "haber zamanlılığı" açısından önemli bir kolaylığı kendilerine sağlamış görünmekte.

Network ağlarının dünyamızı kuşatması, McLuhan'ın deyimiyle "küresel köy" durumuna gelen yerkürede, artık tüm okuyucuların istenilen zamanda ve mekânda internet aracılığıyla gazeteye ulaşmalarını olası duruma getirmiştir.

İnternet gazeteciliğinin geleneksel anlamda kabul gören gazete haberciliğine yeni yaklaşımlar ve farklılaşmalar da getirdiği açıktır. Bu gelişme, geleneksel anlamda gazete haberciliğinin temel öğelerini oluşturan zamanlılık (immediacy) ve yakınlık (proximity) kavramlarının yeniden tartışmaya açılması konusunu gündeme getirmiştir.

Küresel köy durumundaki dünyamızda, artık geleneksel olarak yerel ve uluslararası düzeylerde ortaya çıkan toplumsal, ekonomik, kültürel gelişme, değişim ve dönüşümlerin birbirlerinden ayrı ayrı düşünülmesi, değerlendirilmesi, farklı algılanması olası değildir.

Üstelik, bir iletişim ağında böylesi olayların yer almaması ya da üstün körü geçiştirilmesi "okuyucular" açısından da kabul edilemez bir mesleki anlayış ve davranış biçimidir. Bu nedenle, internet gazeteciliği taze habercilik açısından gazete işletmelerine birtakım kolaylıklar sağlarken, aynı zamanda onlara önemli bir sorumluluk da yüklemiştir.

Konuyu daha da açacak olursak, bu sorumluluk, internet üzerinden yayıncılık faaliyetlerini sürdüren bir gazetenin, ortaya çıkan yerel, bölgesel ve uluslararası ölçekteki gelişmeleri daha yakından ve okuyucusunun merakını giderecek bir profesyonellik anlayışı içinde takip etme zorunluluğunu da beraberinde getirmektedir; ayrıca, internet gazeteciliği uluslararası ölçekte düşünmeyi, gazete işletmeleri ve gazeteciler açısından da zorunlu kılmaktadır.

1980'li yılların başında *CNN*'in kurucusu ve patronu olan Ted Turner'ın, o yıllarda kehanet olarak algılanan sözleri bugün, gerçekleşme aşamasını çoktan gerilerde bırakmıştır. Ted Turner, o dönemde, bilinen anlamdaki geleneksel gazeteciliğin gelecekte kaybolacağını, ortaya çıkan değişim ve dönüşümlerin bunu bir anlamda, zorunlu hale getirdiğini iddia etmişti.

Bugün içinde yaşamış olduğumuz gelişmeler açısından bakıldığında, Turner'ın görüşlerini, ülkemizde iletişim alanında görülen gelişmelere uygun biçimde yorumlamamak olası değildir. Bundan 10 yıl önce internet ve internet üzerinden yapılan gazetecilik uygulamalarıyla ilgili bir varsayımda bulunmak, işin içinde yer alan araştırmacılar ve bilim adamları dışında çoğu insanın aklından bile geçmezdi.

21. yüzyılın başlangıcında iletişim alanında ortaya çıkan oluşumlar, kuşkusuz, baş döndürücü bir hızla ve ivme kazanarak gelişecektir. İnsanlık tarihinin önemli bir dönüm noktası olan "Sanayi Devrimi" çağı, günümüzde yerini "Enformasyon Çağı"na dolayısıyla "Sanayi Toplumu" da yerini "Enformasyon Toplumu"na bırakmıştır.

Bir başka anlatımla, günümüzde bilgiyi en etkin biçimde kullanan toplumlar, dünyada süregelen önderlik yarışında en ön planda yer alacaklardır. Ülkemizdeki gazetecilik açısından, böylesi gelişmelerin dışında kalınması düşünülemez. Son tahlilde, 21. yüzyıl, iletişim kanallarını etkin biçimde kullananların yüzyılı olacaktır. Bu ise, "eşyanın tabiatı gereği" kaçınılmaz bir sonuçtur.

1. 22. İNTERNET VE İLETİŞİM DEVRİMİ

Bugün ülkeleri yakınlaşmaya ve işbirliğine mecbur eden olgu iletişim devrimi. İletişim devrimi sayesinde ticaret ve bölgesel işbirlikleri kolaylaşıyor. Yeni ekonomide bölgesel işbirlikleri etkin bir rol oynuyor.

Yeni bir çağın başlangıcı olan 2000 yılında 21. yüzyıla beraber demokrasi, insan hakları ve serbest piyasa ekonomisi gibi kavramlar öne çıkmıştır. Bilgi çağının gerekleri de ancak, serbest piyasa ekonomisinin evrensel düzenlemelere uygun olarak yürütülmesiyle yerine getirilebilecektir. Aynı zamanda ülkelerin kalkınmasında iletişim teknolojilerinin kullanımı büyük rol oynamaktadır.

Bugün dünyada ülkeleri yakınlaşmaya, barış içinde yaşamaya ve işbirliğine mecbur eden olay, iletişim devrimidir. İletişim devrimi sayesinde dünyada ticaret ve bölgesel işbirlikleri kolaylaşmıştır. Yeni ekonomide bölgesel işbirlikleri etkin bir rol oynayacaktır.

İletişim yönetimi

Öte yandan eski ekonomiyi ve yeni ekonomiyi birbirinden ayıran en büyük özellik, bilgi ve iletişimin kullanılış biçiminde yatmaktadır. Yeni ekonomi, müşteri ve yönetim arasındaki iletişim zincirini yeniden tanımlamakta ve eski ekonomide sürecin bir parçası olan iletişim olgusunu bugün sürecin bizzat kendisi haline getirmektedir. İletişim, onun doğru ve verimli olarak kullanılması bağlamında yönetilmelidir. Bu, doğru kişinin, doğru bilgiye, doğru zamanda, doğru maliyetle ulaşmasını sağlamaktır. Günümüzde parayla eş değer olan bilgiyi yaratmak, dağıtmak ve yönetmek için gereken maliyetin, küresel rekabet şartlarında, aşağı çekilmesi gerekmektedir. Bunu da ancak bilgi teknolojileriyle yapmak mümkündür. Ancak bilgi teknolojilerine yapılan yatırım eski kurum kültürleri değiştirilmeden sonuç vermemektedir. Yeni iletişim teknolojileri sayesinde bireyin bilgiye ulaşması kolaylaşmış ve bu sayede bilgiyi kaynağından aracısız olarak edinebilme olanağı doğmuştur. İnternet teknolojileri sayesinde tüketicinin doğrudan doğruya ürüne ulaşması, yeni ekonomik düzenin temel özelliklerinden biridir.

İletişim, kavramsal anlamı yanında bir uzmanlık alanı olarak ve insani boyutuyla da karşımıza çıkmaktadır. Kavramsal olarak "iletişim", doğru bil-

ğinin, doğru yere, doğru zamanda ulaştırılması anlamını kazanmaktadır. İnternet binlerce yıl sonra ilk defa insanların yüz yüze geldikleri, kendilerine sunulan ürünleri inceleyebildikleri, her konuda bilgi alabildikleri, dünyanın ilk pazar yerlerinin oluşturulmasını yeniden mümkün kılmıştır. Özellikle yeni ekonomide, üreten ve tüketen arasındaki bilgi akışının sağlanması, ekonomik bir geri dönüşe işaret etmektedir. İletişim bir sektör olarak ele alındığında ise, iletişiminin durduğu yer artık hiç olmadığı kadar meşru, hatta vazgeçilmezdir. Ürünün şekillendirilmesinde rol oynayan müşteri taleplerinin duyulması ve değerlendirilmesi iletişim sayesinde bir refleks haline gelebilmektedir.

İletişim, devlet ve özel kuruluşların mesajlarının topluma iletilmesi ve faaliyetleri hakkında toplumun bilgilendirilmesi kadar, bunun aksi yönde geliştirilmesi misyonunu da üstlenmektedir.

Üreten ve kazananlar, topluma karşı borçlarını iletişiminin yönlendiriciliğinde gerçekleştirdikleri projelerle öderlerken, insani boyutuyla ele alındığında ise iletişim, teknolojinin yardımıyla insanları hiç olmadığı kadar yüz yüze getirmiştir. Önceleri insan, kendini, yarattığı teknolojinin objesi olarak görürken, çok geçmeden insan sıcaklığını iletmenin, birbirimize kulak vermenin, bildiklerimizi paylaşmanın yeni bir yolunu keşfettiğini anlamıştır.

İnternetin vazgeçilmezliği

Bilgi ve iletişim kavramları, tüm tanımlarıyla artık dünyayı daha iyi bir yer haline getirme hedefiyle yola çıkan insanların zihinlerinde her gün erişilemez bir hızla dönüp dolaşırken, yaratıcılığımıza katkı sağlarken, bize yaratıcı olmak için yeni birer araç olarak kendilerini sunmaktadırlar. Yeni ekonomide, ekonomik değer oluşturmak, toplumsal sorumlulukları yerine getirmek ve katma değer yaratan bir toplum için iletişimi ve bilgiyi kullanmak gerekmektedir.

Bilgi, iletişim ve bunlara bağlı teknolojilerin gündeme oturması ve günlük hayatın vazgeçilmez parçaları olmaları noktasında internet, önemli bir etmen olarak devreye girmekte ve hem bilginin taşınması ve ulaşılması açısından, hem de sınırların ortadan kalkmasına yardımcı olarak üzerinden ticaret gerçekleştirilmesi açısından ulusal çıkarların yaptırım gücünü zayıflatmaktadır. İnternet, yalnızca ürün alış verişinde önemli olmamakta, asıl etkisini üzerinden sunulan hizmetler alanında göstermektedir. İnternet yoluyla dünya borsalarından alışveriş mümkün olmakta, arbitraj olanakları döviz piyasalarının salınımını azaltmakta ve gerçekten de küresel tek piyasa olgusuna yaklaştırmaktadır.

Teknolojik gelişmeler yalnızca küresel fırsatları ayağımıza getirmekle kalmamış, aynı zamanda birçok kişinin yüklü miktarda taze bilgiye ulaşarak bilgi ve yetilerini artırmalarına da yardımcı olmuştur. Coğrafya ve kanal yokluğunun zincirlerinden kurtulan bilginin paylaşılmasının ekonomik olarak bir gerekçesi de vardır. Bilgi paylaşıldıkça büyümekte, üzerine eklemeler yapılarak daha farklı fırsatları gözler önüne sermekte, bu fırsatları yakalamak da yeni kazançlar sağlamaktadır.

Bilgi sınır tanımamakta, şirketler diğer ülkeler hakkında bilgilendikçe yabancı ülkelerde yatırım yapabilmekte, tüketicide gereksinim ve talep yaratmak mümkün olmakta, daha iyi ürün ve hizmeti tanıyan tüketici rekabeti körtüklemekte, daha iyi ürün ve hizmeti almakta, fiyatlar ise düşmektedir. Bilgi akışı o kadar hızlıdır ki, çalışanlar dünyadaki gelişmeleri takip etmekte, eriştikleri fikirlere kendilerinininkileri eklemekte ve yeni, hiç denenmemiş sonuçlara varmaktadır. Sonuçta çalışanlar daha nitelikli hale gelmektedirler. Birer üretim faktörü olarak çalışanların üretime katkısı o kadar artmaktadır ki, onlar şirketlerin sermayesinde geleneksel olarak yer alan elle tutulup gözle görülebilen varlıklardan daha önemli bir yer tutmaya başlamışlardır. Bilgi, iletişim ve bunlara bağlı teknolojilerin günlük hayatın vazgeçilmez parçaları olmaları noktasında internet, hem bilginin taşınması ve ulaşılması açısından, hem de sınırların ortadan kalkmasına yardımcı olarak üzerinden ticaret gerçekleştirilmesi açısından ulusal çıkarların yaptırım gücünü zayıflatıyor.

Her gün değişim

İş ve ilişki süreçleri, neredeyse insanlık tarihi kadar eskidir; iletişim ve bilgi süreçleri bilgi ve iletişim teknolojilerinin ortaya koyduğu sınırsız olanaklarla bu süreçleri, neredeyse tamamen değiştirmiş, kurumların değer zincirinde en güçlü halkalar haline gelmişlerdir. Bütün bunlar olutken iş yapış biçimleri dahil, üretim, müşteri ilişkileri, iletişim çalışmaları gibi her şey, her gün değişmektedir. İnternet aracılığıyla monitörümüze gelen bilginin üzerine herkes yenilerini eklemekte, herkes bilgiyi bir biçimde değiştirmekte ve bu bilgi kısa sürede yeni bir yönü işaret eder hale gelmektedir.

Örneğin bütçede iletişime ayrılan payın mutlaka şirkete bir yarar olarak geri dönmesi gereklidir. Eğer emek, zaman ve para harcayarak gerçekleştirilen iletişim faaliyetleri bir amaca hizmet etmiyor ve sadece şirketin isminin birkaç gün boyunca konuşulmasından öte işlev taşımıyorsa, o zaman bu yatırım boşa gitmiş demektir. Örneğin sadece kurum ya da marka bilinirliğinin yüksek

olması ille de o kurumun hisse değerinin yükselmesini ya da o ürününün satın alınmasını sağlamamaktadır. O gün söylenenlerin, önceden söylenenler ve sonradan söyleneceklerle bağlanacağı, bütün bunların da şirketin genel stratejisiyle ilişkilendirileceği, gerekli mesajların ilgili kişilere ulaşacağı, sürekli ve tutarlı çalışmalar yapılabilirdir. Bu çalışmalar, hedef kitlenin gözünde markanın konumlandırılmasına katkıda bulunacak ve şirketin aldığı kararlardan, performansından olumlu ya da olumsuz etkilenecek tüm kişi, kurum ve kuruluşları kapsayan sosyal paydaşların algılarını etkileyecektir. Bu etkilemenin hedef kitleyi, hedeflenen davranış değişikliğine götürmesi ise, iletişim çalışmalarının en büyük geri dönüşüdür.

Her şeyde olduğu gibi, iletişim çalışmalarında da en kritik başarı faktörü, müşteri memnuniyeti olmalıdır. Müşteri odaklılık yaklaşımından farklı olarak birey, müşterileri ile iş ortaklığı anlayışı çerçevesinde çalışmalıdır. Bu ilişki, karşılıklı etkileşim ve bundan her iki tarafın da değer kazanması ilkesi üzerine oturmaktadır.

1. 23. İNTERNET UYGULAMASININ GETİRDİĞİ KAZANIMLAR

21. yüzyılda insanoğlu, daha önceki yüzyıllarda olduğundan çok daha büyük ve önemli değişimleri ve dönüşümleri görmeye aday. Bu sonucun ortaya çıkışında iletişim teknolojilerinin hiç kuşkusuz etkisi çok büyük. Tarım ve sanayi toplumundan sonra insanlığın çağımızda gelmiş olduğu aşama, bilgi toplumdur. Bu kavramın günümüzde gerek bireysel gerekse toplumsal yaşamda büyük ölçekte değişikliklere neden olduğunu söylemek içinse, uzak görüşlü olmaya gerek olmadığı açıktır.

Bilgi toplumu aşamasına gelmiş batılı toplumlarda, iş tanımlamalarının yanı sıra toplumsal düzeydeki pek çok kavram da artık tartışılır ve yeniden irdelenir hale gelmiştir. Bu arada iletişim teknolojilerinin, elektronik ortamlar aracılığıyla çağdaş insana sundukları yeniliklerle de, modern toplumun gelişimine büyük ölçüde katkıda bulunduğunu belirtmeliyiz.

Çok yakın bir gelecekte, artık toplum bireylerinin elektronik ortamlar yoluyla demokratik yaşam sürecine doğrudan katılımları söz konusu olacaktır. Böylece 21. yüzyıldan başlayarak toplumlar, temsili demokraside karşılaşmış oldukları yetersizlikleri ve sorunları da doğrudan demokrasi yöntemiyle çözümlenebileceklerdir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, içinde bulunduğumuz yüzyılın, insanoğluna büyük olanaklar sunacağı ortadadır.

İletişim teknolojileri açısından ele alındığında 20. yüzyılın sonu ile 21. yüzyılın başında ortaya çıkan gelişmeler, gerçekten de yakın geçmişte hayal edilemeyecek düzeydedir. Kuşkusuz bu teknolojik gelişmenin en önemli sonuçlarından biri de, internet ve tüm dünyada hızla artan internet kullanımı olmuştur.

Haber alma gereksinimi, insanoğlunun en önemli gereksinimlerinden biridir. Sosyal etkileşim ve bireyler arasında gelişen iletişim, bireyin sosyalleşmesinde önemli yeri olan bir olgudur. Bu gerçekten hareket ederek, günümüz dünyasında, bireylerinin birbiriyle iletişim kurmadıkları toplumlara toplum denebilmesi olanaksızdır. Bir başka deyişle, çağımız insanının ya da çağdaş bireyin sosyalleşmesinde ve topluma kazandırılmasında, ortak paylaşımın ve toplumsal iletişimin önemi ve değeri çok büyüktür.

İletişim teknolojilerinde kat edilen mesafe ve elde edilen kazanımlar,

günümüz insanına haber alma bağlamında pek çok kolaylığın getirilmesini sağlamıştır. İnternetin 1960'lı yılların başında askeri amaçlarla kullanıma konulduğu bilinmektedir. Ancak daha sonraları, soğuk savaş döneminin bitimiyle sivil amaçlara hizmet eder duruma gelmiştir.

1990'lı yılların başında "elektronik gazetecilik" kavramı çok yeni bir deyimken günümüzde bu uygulama alanı medya kuruluşlarının gündemini işgal etmekte ve ülkemizdeki basın kuruluşları, bugün artık internet ortamını kullanarak günlük nüshalarını yayımlamaktadırlar.

Gelişen ve yenilenen iletişim teknolojileri artık bireylere oturdukları yerde "home printing" yani "ev baskısı gazete" üretimini olanaklı hale getirmiştir. Kısaca belirtmek gerekirse bu yeni gelişme, insanlara evlerinde diledikleri şekilde ve kendi istekleri doğrultusunda internet yoluyla gazetelerini üretmeleri olanağını sağlamaktadır. Böylece okuyucu, elektronik ortamın kendisine sağladığı olanaklardan yararlanarak dilediği yazar, gazeteci ve enformasyondan oluşan kendi gazetesini oluşturabilmektedir.

Böylesi bir girişim, bir yandan elektronik ortamda çağdaş bir uygulamanın gerçekleştirilmesi, diğer yandan ise, baskı ve dağıtım masraflarının ortadan kalkması anlamına gelmektedir. Elektronik yayıncılık bu bağlamda ele alındığında, dağıtım konusunda daha önceleri karşımıza çıkan sorunları da ortadan kaldırmıştır.

Böylece isteyen herkes, internet yoluyla dünyanın her yerinden istediği zaman dergimize ulaşabilecektir.

1. 24. İNTERNETTE GAZETECİLİK UYGULAMASINDA KALİTE ARAYIŞLARI VE ÜNİVERSİTE-SEKTÖR İŞBİRLİĞİ

Günümüzden bakıldığında açıkça görülmektedir ki, 21. yüzyıl gerçek anlamda bir iletişim devrimine sahne olacaktır. Bu açıdan değerlendirdiğimiz zaman, içinde yaşadığımız milenyumda insanoğlu, geçmiş yüzyıllarda ortaya konulan kurumsal ve yapısal alandaki pek çok değişim ile dönüşümü art arda ve sürekli bir şekilde yaşamaktadır ve yaşayacaktır. Bu, bir anlamda 21. yüzyılda ortaya çıkan, bireysel ve toplumsal varoluşun da kaçınılmaz bir sonucu olarak görünmektedir.

İçinde yaşanan yüzyılın en önemli karakteristiği, hiç kuşkusuz, küreselleşme süreci ve bu sürecin getirmiş olduğu, geçmişten farklı olarak algılama ve oluşum ortamlarıdır. Bu farklılaşma ve oluşumlar gerek toplumsal yapıları gerekse bu toplumlarda yaşayan bireyleri de doğrudan etkilemektedir.

Bireysel ve toplumsal mirasın kuşaktan kuşağa aktarımında, kamuoyu oluşumunda ve ham olarak tarihsel bilgilerin ilk derlenip toparlanma yeri olan geleneksel türdeki gazetelerin yanında internetin kullanımının yaygınlık kazanmasıyla günümüzde, elektronik gazetecilik ya da internet gazeteciliği olarak anılan yeni bir gazetecilik türü ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Esas itibarıyla, soğuk savaş sürecinin bir ürünü olan internetin ilk uygulama örnekleri, bu süreçte askeri amaçlı olarak ani bir saldırı veya duruma karşı refleks niteliğinde olacak şekilde ortaya konulmuştu. 1989 Kasım'ında "duvar"ın yıkılması ve iki kutuplu dünya oluşumunun sona ermesiyle internet, artık küreselleşmenin en önemli simgelerinden biri durumuna gelmiştir.

Bu dönemde, yani küreselleşme sürecinde, önemli toplumsal kurumların internet uygulamasından etkilenmemesi ya da buna yönelmemesi ise, artık söz konusu değildir. Konuya bu açıdan yaklaştığımızda, geleneksel gazetecilik uygulamasının ve okuyucunun internet karşısındaki durumu da açıklığa kavuşturulması gereken bir soru tümcesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye açısından ele alındığında, internet üzerinden yapılan gazete yayınlama sürecinin çok uzak bir geçmişe sahip olmadığı, buna karşın, gelecekte geniş ölçekli uygulama alanlarına yayılacağı çok açık biçimde görülebilmektedir.

Ülkemizde telekomünikasyon alanındaki gelişme çizgisi dikkat çekici biçimde iyileşmiş ve ilerlemiştir. 1970'li yılların sonu hatta 1980'lerin başında belirli bir merkeze kayıt verilerek ve saatlerce beklenerek gerçekleştirilen telefon görüşmeleri bugün artık yerini kıtalararası mobil telefonlarla görüşme biçimine bırakmıştır.

Bundan çok değil, 10 yıl öncesinde insanımızın hayal etmesi bile çok zor olan gelişmelerin ortaya çıktığı günümüzde, internet üzerinden yapılan gazete yayımlama uygulamasının Türkiye açısından, henüz çok yeni bir alan olduğunu söylemek gerekmektedir. Somut veriler üzerinde konuşmamız gerekirse, internet üzerinden gazete yayımlanması ülkemizde ilk olarak 1995'te gerçekleştirilmiştir. Diğer yandan, yalnızca internet aracılığıyla yayımlanan, basılı nüshası piyasaya verilmeyen, tamamen elektronik uygulama sınırları içinde kalan bu alanın ilk örneğine ise, 1996 yılı başında rastlamaktayız.

Geçtiğimiz yüzyılda, radyonun altın çağına ulaşmasının üzerinden 30 yıl gibi bir süre geçmesi gerekmişti. Televizyonun bu düzeye ulaşması ise yaklaşık olarak 15 yıllık bir süreci kapsamaktaydı. İnternet ise günümüzde tüm kitle iletişim araçlarının yaygınlık kazanması için gerekli sürenin çok altında bir zaman diliminde günümüz insanı tarafından geniş biçimde kullanılır duruma gelmiştir.

Bu açıdan değerlendirildiğinde, internet gazeteciliği geleneksel gazeteciliğe, bugün olmasa da gelecekte hiç kuşkusuz, bazı engellemeler ya da kayıplar getirecektir. Buna göre geleneksel basın ya da yazılı basın kuruluşlarının karşı karşıya kalacakları başlıca sorunları şu şekilde sıralamak olasıdır:

- 1- Yazılı basının pazar payının daralması,
- 2- Gazete satış rakamlarında düşüş,
- 3- Pazar ortamında sıcak para akışındaki güçlükler ve sorunlar,
- 4- Reklam harcamaları ile gazete girdilerindeki maliyet artışları,
- 5- İnternet ve televizyonların gazetelere oranla reklamcılar tarafından daha çok tercih edilebilir duruma gelmesi.

Diğer yandan çeşitli Batı ülkelerinde ve Japonya'da yapılan araştırmalarda, özellikle genç kuşakların yazılı basına yönelimlerinin azaldığı ortaya çıkmıştır. Bu durumda, internet gazeteciliğinin geleceğin dünyasındaki yeri ve öneminin,

bugün sanıldandan görece daha fazla olacağını söylemek, yanlış olmasa gerektir.

Bugün dünyada yazılı basın alanında faaliyet gösteren tüm gazeteler, sanal alemin bu yeni gazetecilik uygulaması karşısında ortaya çıkan rekabet ortamını çok yakından hissetmektedir. Ayrıca böylesi bir meydan okumanın sonuçlarının ne olacağını da bugünden kestirmek oldukça güçtür.

Ancak ortaya çıkan bu görece yeni durum karşısında, özellikle iletişim fakültelerindeki öğretim programlarının yeniden gözden geçirilmesi ve geleneksel olarak yazılı basında faaliyet gösteren gazetelerin bu sürece ayak uydurmaları zorunlu hale gelmiştir. Özellikle ülkemizde yaşanan ekonomik krizin yanı sıra, diğer pek çok sorunun da etkisiyle diğer tüm alanlarda olduğu gibi ekonomik bir buhran yaşayan medya kuruluşlarımızın, internet gazeteciliği gibi basım, dağıtım ve hammadde girdisi açısından hemen hemen sıfır düzeyde bir parasal harcamayı gerektiren uygulama sahasına daha etkin biçimde yönelmesi gerekmektedir.

Bu sonuç itibarıyla konuya yaklaşıldığında görülmektedir ki, iletişim uygulamaları alanında, medya kuruluşları ile üniversitelerin ve özellikle de iletişim fakültelerinin sıkı bir işbirliği içinde olması gerekmektedir. Bu konuda, burada özellikle büyük medya kuruluşlarımıza bir çağrı yaparak, ileride iş verecekleri elemanların yetiştirilmesini sağlayan iletişim fakültelerine küçük de olsa bir miktar kaynak aktarmalarını ve araç gereç yardımıyla bulunmalarını beklediğimizi vurguluyoruz. Medyamız, uzun yıllar boyunca, özellikle makine ve donanıma yapmış olduğu yatırımları, ne yazık ki insan kaynağına yapmamıştır. Bu fırsat, aynı zamanda, böylesi bir uygulama yanlış içinde olan medyamız için de bir aklanma olanağı yaratacaktır. Bu çağrımızın yanıt bulması dileğiyle hepinize saygılarımı sunuyorum, teşekkür ediyorum.

1. 25. İLETİŞİM DÜNYASINDA SON DÖNEMDE İNTERNETLE İLGİLİ GELİŞMELER

Yazılı basın bütün dünyadaki görsel-işitsel medyanın birbirine kenetlenmişliğinden nasıl etkilenecek sorusu herkes tarafından düşünülürken, taraflar arasındaki yakınlaşmalar medya dünyasında bir alt üst oluşun işaretidir. Amerikan Araştırma Kabinesi Mac Kinsey, bu tür bir devrimin internet sayesinde başladığından emindir. Dünya Gazeteler Birliği'nin (AMJ) 14 Eylül'de Rio de Janeiro'da yaptığı toplantıda, gazetelerin geleceğinin belirsizliğini koruduğu sonucuna varılmıştır.

İlk saptama: İnternet, birçok kişinin kuşku duyduğu gibi gazetelerin ve dergilerin hayatını tehlikeye atmamış, 10 yılda reklamlardan gelen gelirler ABD'de olduğu gibi Avrupa'da da gazetelerin de kârını artırmıştır. Mac Kinsey'in araştırmacılarına göre basın grupları ilk sayısal devrim dalgasının üzerine gitmeyerek kendi haline bırakmışlardır. Hiçbir basın kuruluşunun internet sitesi, tarihsel ünlerine rağmen, ABD'de en çok izlenen 10 ağın arasında yer alamamıştır. Buna paralel olarak 13 gün üzerinden hesaplandığında, internet incelenme oranı ayda 6,5 saat olarak belirlenmiştir. Bunların yüzde 42'si televizyonla ilgili, yüzde 19'u günlük okumalarla ilgili, yüzde 16'sı ise dergilerle ilgilidir. 2005 yılında ağ üzerindeki internet inceleme oranı yılda 170 saati geçecektir. Bu oranın 150 saatini günlük gazeteler, 80 saatini ise dergiler oluşturacaktır. Bununla beraber internet gazete reklamları için henüz bir tehdit değildir. Bu ağa yatırılmış 1 dolar bile gazeteler için kaybedilmiş değildir. Ama Mac Kinsey'in yaptığı çalışmaya göre bütçe transferleri reklamcılarının tutumlarından dolayı hız kazanabilecek ve hat üzerinde yeni kullanıcılar olabilecektir. Araştırma Kabinesindekilere göre 2 teknolojik yenilik, devrimin bundan sonraki aşamasını belirleyecektir. Geniş banttan yayın yapan bir internet şebekesi, görsel-işitsel ve yazılı verilerin aktarımını hızlandıracaktır.

Mac Kinsey'e göre 3 önemli nokta olan içerik, yayın ve reklamın gelişmesi gerekmektedir. Bu internet sitelerinin gelirleri, esas olarak editörlerin hisse senetleri üzerindeki payından, yabancı ortaklardan ve veri bankalarının kullanımından gelmektedir. Kuvvetli bir büyümenin yaşandığı yıllardan sonra, dergilerin okunma oranlarında eskiye oranla bir azalma olmuştur. Yeni medyaların rekabetine rağmen, yapılan bir anket sonucunda dergilerin okunma

oranlarının %0,6 olduğu saptanmıştır. Orandaki düşüş %1,1'dir. Örneğin aylık dergilere gelince; 45,6 milyon Fransız en az 1 dergi okumaktadır. Onlardan % 10'u başlıkların % 26,5'ini incelemektedir. Bu erozyon birkaç istisna dışında televizyon basınına da etkilemektedir. Genelci haftalık dergiler (*L'Express, Le Nouvel Observateur, Marianne, Paris Match* vb.) ve de altı adet haftalık dergi (*TV Magazine, Télé 7 Jours, Femme Actuelle, Télé Z, Télé Loisirs*) yedi milyon okuyucu çizgisini aşmıştır.

Gazete ve dergilerin bundan böyle yalnızca okuyuculara değil aynı zamanda onların geleceklerini belirleyecek olan sağlayıcıları tüketicilere yönelmesi gerektiği açıktır.

Aynı zamanda telsiz-internet ve WAP teknolojileri, bilgiye her yerden ve istenildiği anda ulaşılmasını sağlayacaktır. Her iki durumda da, basın grupları kendilerini bir dizi güçle mücadele eder durumda bulacaklardır. Onlara birinci derecede gereken, yayımladıkları haberin içeriğine uyum sağlamaktır. Aynı zamanda program arzlarını, tamamlayıcı unsurlarla çeşitlendirmelidirler. Ayrıca okuyucularına yakın olan günlük gazetelerin, okuyucuların ilgi alanlarını belirlediği ve ona göre ürünler verdiği bir gerçektir.

Bu yeni medya dünyasında var olmak için basın grupları ve dergiler, uz iletişim, televizyon ve kablolu yayın sağlayıcıları ile kenetlenmek ve onlara gereksinim duydukları içerikleri sağlamak zorundadırlar. Mac Kinsey aynı zamanda "bilgilendirme aracı olma" rolünde basın gruplarının üst düzeyde yer aldığını söylemektedir. Bu konunun uzmanları "kâğıda yazma ile tıklama" işlemini bir araya getirmeye çalışmaktadırlar. Ağ üzerinde yapılan bu rekabette, veri bankaları yazılım aletleri dağıtım üzerinde avantaj sağlamaktadırlar.

Açıklama yapmak ve yapılan bu açıklamalarla insanları rahatlatmak, internetle iletişimin ilk yönergeleridir. Gelişmelerin başlangıç noktasında yeni iletişim biçimleri doğurur gibi gözükse de, geleneksel reklam, web'in karşısında rahatsız oluyor gibidir. İnternetin sanallığı tek engel değildir. Yeni ekonomiyle reklam dünyasının önündeki zorluklar hedef kitlenin kendine özgü olmasından kaynaklanmazken, reklamverenlerin de kendine özgü özellikleri vardır. Hémisphère Droit Reklam Ajansı'nın yöneticisi Frank Tapiro, EuroRSCG grubundan ayrılarak yeni teknolojilerde uzman olan Europstat'a katıldıktan sonra, yeni ekonomide bu reklamverenlerin çok ham olduğunu ve şirketlerinin uzmanlık alanlarını bile açıklamakta güçlük çektiklerini belirtmiştir. Oysaki en iyi reklam ajansı bile, ne istediğini bilmeyen bir müşteri için hiçbir şey yapamaz.

Markaların hızla arttığı, gereksinimlerin farklılaştığı bir ortamda, bu

kültür eksikliği büyük bir handikaptır. Reklam dünyasının yaşadığı sorun ancak reklam ajanslarının bilgisayar şirketlerine yakınlaşmasıyla çözülebilir. Örneğin E-Brand reklam şirketi, geleneksel reklamcılığın yaratıcılarıyla eb dünyasının uzmanlarını birbirleriyle kaynaştırmayı düşünmektedir. Ancak bu yöntemle reklamverenler var olan rekabet piyasasında kendilerine pay kapıp, kazanç miktarlarını artıracaklardır.

1. 26. YARININ KARŞILIKLI ETKİLEŞİMİ İNTERNETLE ANLAM KAZANIYOR

Bugüne kadar, uzaktan kumanda aletleri, televizyon ile karşılıklı etkileşimde tek araç oldular. Zapping adı verilen uzaktan kumanda ile kanal değiştirme işlemi, televizyon izleyicisine, bin kanal demetinin içinden seçim yapma olanağı sağlamakta ve böylece bir tür özerklik vermektedir.

Hard disklerin, modemlerin, dijital yayınların ortaya çıkışı, yayımcılıkta yeni bir nesil yaratarak, izleyicileri medyanın karşısında daha da bağımsız kılmıştır. Örneğin Fransa'da yapılan bir araştırmadan elde edilen istatistiksel verilere göre, Fransızlar günde üç saat elli dakikalarını, ekran adı verilen bu tuhaf camın karşısında geçirmektedirler.

Televizyon yayınları aracılığıyla gerçekleştirilen karşılıklı etkileşimin tohumları atılmıştır. Teletext programları, işitme engelliler için bazı programların altyazılandırılması, meteoroloji ve trafik ile ilgili programların yayımlanması, karşılıklı etkileşimi geliştirmek yönünde atılmış adımlar olmuştur.

Fakat bütün bu karşılıklı etkileşim hizmetleri Microsoft'ununkilerin yanında çok yoksul kalmaktadır. France-Télécom Şirketi'nin Fransa'nın Rennes kentindeki araştırma laboratuvarları, geleceğin karşılıklı etkileşiminde çok etkili rol oynayacak dijital televizyon üzerinde çalışmalarını sürdürmektedirler.

Digital Video Broadcasting-Multimedia Home Platform (DVB-MHP)'un, Sun Microsystems'in ürettiği teknolojiyi kullanarak yürüttüğü çalışmada, televizyon izleyicilerinin, televizyonları aracılığıyla internete girebilmelerini amaçlamaktadır.

Met@Tele adı verilen bu proje sayesinde, televizyon izleyicileri zenginleştirilmiş programlara giriş yapabileceklerdir: Ekranda küçük şekil belirir belirmez, uzaktan kumanda aletinin bir tuşuna basarak, opera programları, grand prix otomobil yarışları, çeşitli futbol takımlarının yaptıkları maçların skorları gibi birçok bilgiyi anında ekranda görebileceklerdir.

İzleyici, burada ayrıca, haftalık program yayınları rehberini de bulabilecek ve ona göre programların seçimini yapıp kaydını yaptırabilecektir. İzleyiciler, bir araştırma motoru sayesinde, bir filmin ekrandaki yayın tarihini bulabilecekleri gibi, bir aktörle ilgili bilgileri de ekranda görebileceklerdir.

Elektronik mesajlar, internette inceleme yapabilmek gibi olgular da mümkündür. Yalnızca yazının yazıldığı harf karakterlerinin televizyon ekranından okunabilecek büyüklükte olması gerekmektedir.

Bu uygulama sayesinde televizyon ekranları çift amaçlı kullanım özelliğine kavuşmuş olmaktadır. Böylece, televizyon ekranları hem televizyon yayınlarının alıcısı, hem de internet terminalleri olma görevi üstlenmektedir. Bu uygulama ile evinde bilgisayarı olmayan aileler de internet sitelerini okuma olanağını elde edeceklerdir. Burada televizyonun kişiselleştirilmesi söz konusudur.

Bu projenin oluşturulmasında kullanılacak Wokup adlı yazılım aletleri hazırdir. Geriye, yanıtlanması gereken bir tek soru kalmaktadır: Bu soru da, bütün bu çabaların televizyon izleyicisinin ekran karşısındaki edilgenliğini yenip yenmeyeceği sorusudur.

1. 27. İLETİŞİM VE TOPLUM ARASINDAKİ İLİŞKİNİN ÖNEMİ

En geleneksel anlamda iletişim mektup alma ve gönderme, telefonlaşma ve benzeri türde haberleşme, posta hizmetleri, ulaşım ya da elektrik devresi, elektronik bağlantısıdır. İletişim teknolojisidir, sanattır, gazeteciliktir; kitle iletişimi ya da kişilerarası ilişkidir. Medya, iletişim teknolojileri, sözsüz iletişim, dahası sessizlik bile iletişim sözcüğünün anlamı içindedir. Çağdaş dünyada iletişim, devletlerin süregitmesini, ticaretin yürütülmesini, toplumsal düzenin sağlanmasını ve eğitimin çağdaşlaşmasını sağlamaktadır.

"İletişim, insanın türsel özelliği olan toplumsallaşabilme yeteneğinin bir yansımasıdır. Doğal ortamına uyumlanmayı dolaysız olarak yapma durumundaki diğer canlı türlerinin aksine, insan, doğal ortamındaki fırtınalara, soğuğa, göllere, denizlere vb. uyumlanmak için 'ayı' olmak, 'balık olmak' zorunda kalmamış; bunu, 'toplumsallaşırılığı' ile, oluşturduğu kültürü aracılığıyla yapmıştır."

Genelde iletişim, bir yerden, bir kişiden, bir makineden bir başkasına herhangi bir ortamdan yararlanarak bilgi göndermedir. İki yönlü bir süreç olarak tanımlandığında ise haberleri, düşünceleri, duyguları vb. bildirme ve düşünceleri paylaşma ya da değiş tokuş etme etkinliği, bilgi, haber, düşünce ya da görüş alışverişi, iletidir.

İletişim toplumsal bir işlev olarak tanımlanmıştır. İletişimi, en genel anlamında tüm düşünce, olgu ve veri iletimi ile paylaşımını kapsayan bireysel ya da toplumsal bir olgu olarak tanımlarsak, iletişim sürecinin yararlılığını bireysel ve toplumsal açıdan irdeleyebiliriz. Bireysel açıdan; deneyimlerin, tepkilerin, duyguların paylaşılmasını sağlayan iletişim, bireyler arasındaki etkileşimin temelidir. İletişim kuran kaynak, simgeler kullanarak bir başkasının kavrama yetisini iletişim süreciyle istediği biçimde etkileyebilir. Hedef de, iletişim kaynağından gelen simgeleri algılayıp yorumladıktan sonra yanıt vermek, belirli bir tepki göstermek için iletişim sürecinden yararlanabilir. Toplumsal açıdan, toplumsal iletişimin işlevleri, genelde kaynak açısından bilgilendirmek, öğretmek, eğlendirmek ve önermek ya da ikna etmek; hedef kitle açısından da anlamak, öğrenmek, eğlenmek ve karar vermek diye sıralanmaktadır.

İnsanların büyük bir toplum içinde, toplumu oluşturan diğer alt gruplarda

ve kültürlerde yaşamaları, onları ve sosyal grupları birbirleri ile etkileşime zorlar ve böylece her insan grubu, toplumsal ilişkilerin bir tür şebekesi olarak ortaya çıkar. Bu ilişkiler ise ancak iletişim aracılığıyla gerçekleştirilebilir. Öte yandan, her insan toplumu, bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, gelenek ve göreneklerden ve insanın toplumun bir üyesi olarak elde ettiği bütün yeteneklerden oluşan bir kültüre sahiptir. Toplumun oluşturan bireyler bu kültürü sosyalleşme yolu ile kazanırlar. Sosyalleşmenin sağlanması için de, kişiler ve toplumsal gruplar arasında iletişim zorunludur. Başka bir deyişle, iletişim toplum için yaşamsal bir süreçtir.

1. 28. İLETİŞİM İLE TRAFİK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN BOYUTLARI VE ÖNEMİ

Her geçen gün artan trafik kazaları, birçok insanın ya hayatını kaybetmesine ya da sakat kalmasına neden olmakta, ayrıca ortaya çıkan zarardan dolayı ülke ekonomisine büyük yük getirmektedir. Her ne kadar tedbirler alınarak kazalar önlenmeye çalışılıyorsa da, istenilen sonuca ulaşılamamaktadır. Artırılan cezalar, sıkı denetimler sonuç vermemektedir. Türkiye'nin en büyük sorunlarından olan trafik konusunun çözümünde birincil hedef kitle, hiç şüphesiz çocuklar olmalıdır. İstenilen sonuca ulaşmada eğitimin önemli bir yeri olduğu düşüncesinden hareket edildiğinde, iletişimcilerin ve iletişim dünyasının üzerine büyük görevler düşmektedir.

Yazılı, görsel ve işitsel alanlardaki kitle iletişim araçlarının etkin ve yoğun şekilde kullanılmasına paralel olarak, hedef kitleye yönelik mesajlar ulaştırılmalıdır. Bu bağlamda da uzmanlaşmış iletişim bilimcilere büyük sorumluluklar düşmektedir.

Emniyet Genel Müdürlüğü Trafik Hizmetleri Başkanlığı ile iletişim uzmanlarının ortaklaşa çalışmalarıyla belirlenen zamanlarda ve uygun mecralarda, çocuklarla gençlere, eğitici ve eğlendirici aktiviteler doğrultusunda temel kurallar uygulamalı olarak öğretilmelidir. İçerikleri, iletişim bilimcilerin gözetiminde hazırlanacak eğitici çizgi film ve tiyatro oyunları aracılığıyla kurulan yüz yüze iletişim sayesinde, öğrenciler, belli başlı trafik kurallarını daha iyi öğreneceklerdir. Düzenlenecek resim, makale ve şiir yarışmalarıyla gençlerin trafik bilincine ulaşmaları ve konunun önemini kavramaları sağlanabilecektir. İletişim uzmanlarının gözüyle ortaya konulacak sorunların ve çözüm önerilerinin geniş kitlelere ulaştırılmasını sağlamak için, belirli dönemlerde okullarda seminerler düzenlenmeli ve karşılıklı fikir alışverişine gidilmelidir.

Gerek radyo, gerekse televizyon reklamlarında, kuruluşlarca belirlenecek ve izleyici-dinleyici kesiminin en yoğun olduğu saatlerde, trafik kazalarını önlemeye yönelik toplumsal yararı hedefleyen "Sosyal Amaçlı Reklamlar"a ağırlık verilmelidir. Korku ve dehşet yaratmadan, her yaş grubuna hitap edebilecek tarzda trafik kuralları ile ilgili temel alışkanlıkları kazandıracak bilgileri verici ve tedbirleri artırıcı programlar hazırlanmalıdır. Ancak yürürlükteki kanunların yaptırım gücünün yetersiz kaldığı, meydana gelen kazaların ne yazık ki azalma göster-

memesinden anlaşılmaktadır. Bundan dolayı ağır cezaların vakit kaybedilmeden kanunlaştırılması ve toplumun daha duyarlı bir yaklaşım sergilemesi sağlanmalıdır.

Günümüz ekonomik şartları doğrultusunda her şeyi devletten beklemek, bir hayli yanlıştır. Bunun için hava durumu ile spor programlarında görüldüğü gibi, programlardan ayrı verilmeleri şartıyla, karayolları durumu ve karayollarında emniyetli ulaşım içerikli bölümlerin, sponsor firmalar tarafından desteklenmeleri sağlanmalıdır. Yine düzenlenecek kampanyalar ile eğitici amaç taşıyan broşür-kitapçıkların basılmasına ve dağıtılmasına destek verecek firmalar da, hiç şüphesiz kamuoyu gözünde olumlu puan toplayacak ve sektöründe saygın bir yer edinecektir. İletişim dünyası mensuplarının katkılarıyla trafik konusunda bilinçli bir kuşağın yetişmesinden, kuşkusuz toplum ve iç dinamikleri kazançlı çıkacaktır.

1. 29. RÜZGÂR NEREDEN ESER?

Yön kavramı insanoğlunun var oluşundan bugüne yaşamını biçimlendiren önemli öğelerden birisidir. Yerleşim biçimini, yapısını yöne göre değerlendiren insan, göçebe yaşamdan yerleşik yaşama geçişinde de toprağa bağlılığını, topraktan edineceğini de bir ölçüde yön kavramıyla açıklığa kavuşturmuştur.

Bugün için insanın fiziksel yön kavramından öte, ciddi anlamda bir kültürel yön kavgası, tartışması, baş ağrısı vardır. Rüzgâr gülüne benzetilen insan, rüzgârın esiş yönüne göre değişim göstermekle suçlanmaktadır. Bir anlamda "güçsüz insan" kavramı, günümüz insanının temel özellikleri arasında sayılmaktadır. Uyarlayan, etkin, yönlendiren, değiştiren, dönüştüren insan yerine, uyarlanan, edilgen, yönlendirilen, değiştirilen, dönüştürülen insan, dikkatleri üzerinde toplamaktadır. İnsan bu yönüyle dikkatleri üzerinde toplarken öte yandan bir başka değişim de uluslar arasında gözlenmektedir.

Toprağa bağlanan insan, tarih boyunca savaşlarla, toprak mücadelesi kesitleriyle dolu yeni bir görünüm kazanmaya başladı. Dünyada söz ve eylem merkezi olma koşulunun artık toprak büyüklüğünden çok, kültürel egemenliğin iksirli gücünde bulunduğu gerçeği kavrandı. Bu gücün karşısında ise, korunmaya muhtaç zavallı, güçsüz insan vardı çünkü... Coğrafi sınırların genişlemesi o denli anlamlı değildi. Buna karşılık çağın güçlü silahı, artık sınır tanımayan kitle iletişim araçları yerini çoktan almıştı.

Kitle iletişim araçları karşısında koruyucu bir ulusal kültür politikası izlemek, sınırları bu bağlamda aşılmaz duvarlarla kapatmak, siyasal iktidarların zorlu görevleri arasında yer almıştır; ancak bugüne kadar bu bağlamda izlenen politikaların başarılı olduğunu söylemek güçtür. Siyasal iktidarlar her ne kadar öznel güçleriyle bu durumun karşısında durmak isteseler de, karşısındaki nesnel koşullar bu isteme yanıt verecek konumda değildi.

Kitle iletişim araçları alanında gözlenen bir büyük tehlike ve karmaşa da üretim açısından dikkatleri çekmektedir. Bu alanda yatırım yapmanın parasal açıdan güçlüğü, bu alanı önemli sermaye güçlerinin at koştuğu bir alana dönüştürmüştür. Büyük üretim kaynaklarının ortaya çıkması, bir anlamda ulusal yayın kuruluşlarının da parasal güçlüklerden ötürü bu büyük kaynaklara eklenmesine yol açmaktadır. Üretim sıkıntısı çeken ve büyük mali desteklere gereksinim duyan yapılara imza atamayan ulusal yayın kuruluşları,

çözümü, dış kaynaklarda arama yoluna gitmiştir.

Egemenliğin bir başka renge büründüğü çağımızda kitle iletişim araçlarının bu durumu önemli sorunları gündeme getirmiştir. Kültürel varsıllığın toplumsal yaşamın önemli dinamiklerinden biri olduğu bilinmektedir. Yine kültür ve kitle iletişim araçları arasındaki sıkı bağ da tartışma götürmez bir gerçektir. Bu koşullarda kültürün güç odaklarının etkisi altında kalması ve bu güç odaklarının istediği yönde biçimlenmesi, toplumsal yaşamın sağlığı açısından önemli sayrılıkların habercisi konumundadır. Üretim açısından belli bir amaç doğrultusunda biçim ve içerikte tek tipleşen kaynaklar, ulusal kültürel değerleri tehdit eder konuma gelmiştir. Bu durum karşısında siyasal iktidarların ulusal bir kültür politikası doğrultusunda, yayın kurum ve kuruluşlarını desteklemesi, yönlendirmesi, bir anlamda ulusal egemenliğin vazgeçilmez koşuludur.

1. 30. XXI. YÜZYIL VE MEDYA

21. yüzyıl şüphesiz beraberinde pek çok yeniliği getirecektir. İnsanoğlunun bilimde ve teknolojiye ne tür bir gelişme çizgisi içinde olduğu göz önünde tutulduğunda, bunu düşünme bağlamında büyük ölçeklere varmanın gereksinimini de inkâr etmek mümkün değildir. 2000'li yıllara sayılı günlerin kaldığı günümüzde açıkça görülen bir gerçek de, 21. yüzyıldaki insan yaşamında iletişimin önemli ölçüde yer tutacağı biçimindeki öngörüdür.

Batı uygarlığı, 17. ve 18. yüzyıllarda yakaladığı ve özellikle Sanayi Devrimi ile elde ettiği ivmeyi 19. yüzyılda da sürdürmüştür. 20. yüzyıl ise adeta geride kalan üç asırda elde edilenlerin, bir anlamda kullanıldığı yüzyıl olarak dikkatleri çeker.

20. yüzyılda insanoğlu, bundan önceki yüzyıllarda pozitif bilimler alanında elde edilen birikimin ürünlerinden yararlanmış ve bu birikime yeni oluşum ve gelişmeleri eklemiştir. Sonuçta, içinde yaşadığımız yüzyıla, bu dönemdeki en belirgin olgunun adı verilerek anılmaya başlanmıştır. Bu çağ, "Atom Çağı"dır. Atom, bu yüzyıla damgasını vuran, insanlık tarihinin gördüğü en büyük paylaşım savaşını kesin olarak bitiren, gerçek anlamda en önemli öğelerin başında gelmektedir.

Bu veri ve düşüncelerden hareketle kesin olarak denilebilir ki, 21. yüzyıl "İletişim Çağı" olarak anılacaktır. 1789 Fransız Devrimi ile ortaya çıkan "ulusçuluk" akımı ve kesinlik kazanan "ulus devlet" kavramı, günümüzde Batı Avrupa'da etkisini yitirmiştir.

Bugün Balkanlar'da görülen etnik ve dini kökene dayalı savaş ise, ileride yerini, muhtemelen bölgede federatif yapıya sahip devletlerden oluşan bir birliğe bırakacak. Artık Avrupa devletleri ulusal para birimi yerine euro'yu kullanmaya başladılar ve bu, giderek yaygın bir para birimi haline gelecek.

Diğer yandan ulusal sınırlar içinde yer alan yasal uygulamalar, yerini, evrensel hukuk normlarına bırakmış durumda. Bu sürece er ya da geç her devlet uymak zorunda, çünkü nehir yukarı doğru akıtılamaz. Bu doğal gelişme çizgisi içinde Türkiye bundan payına düşeni almıştır.

Türkiye'nin imza koyduğu uluslararası anlaşmalardan da anlaşılacağı gibi iç hukuk uygulamalarının artık bu anlaşmalara uygun olması gerekmektedir. Bilindiği gibi ülkemiz, Avrupa Konseyi üyesi olup, İnsan Hakları Sözleşmesi'ne,

Helsinki Sonuç Belgesi'ne, Paris Şartı'na ve AGİK belgesine imza koymuştur ve bu uluslararası sözleşmeler Türkiye için bağlayıcı niteliktedir.

Tüm bu gelişmeler ile insanlık ailesinin ortak bir geleceğe yönelmesinde ve ortak kararlara varma yönündeki kararlılığında en önemli etken hiç kuşkusuz, iletişim ile kitlesel iletişim araçları, kısacası medyadır.

Bugün medya, gerek ulusal sınırlar içinde, gerekse ulusal sınırlara bağlı olmaksızın, tüm dünyada insanlar arasındaki ortak gayelerin paylaşımında ve bu hedeflere yönelik ideallerin oluşturulmasındaki iklimi yaratan yegâne araçtır.

Ülkemiz açısından düşünüldüğünde, çoğu kez çeşitli eleştirilere uğramasına karşın, medyanın toplumsal yaşamımızda önemli bir işlev üstlendiği görülmektedir. Günlük yaşamımızı gözden geçirdiğimizde, etrafımızdaki pek çok aksaklık bizi rahatsız eder duruma gelmiştir. Buna karşın medya, bu aksaklıkları dile getiren ve demokratik yaşamımızın en önemli parçası olma durumundadır.

Kuşkusuz, her türlü acımasız eleştiriye ve bazen bizlerin de katıldığı yergilere rağmen, medya yaşamımızın değişmeyen bir ögesi. Üstelik bir başka açıdan değerlendirildiğinde de, medya, ülkemizde kendini eleştiren kurumların başında yer almakta.

Bu açıdan dinamik bir yapıya sahip olan Türk medyası, kuşkusuz, toplumsal seviyenin yükselmesiyle birlikte, kendi seviyesinde de kaçınılmaz yükselişi hissedecek ve yaşayacaktır. Susurluk'tan İlksan'a, İSKİ'den Cıvagate'e kadar, tüm toplumsal kokuşmuşluk odaklarının ortaya çıkarılması aşamasında medyanın katkılarını bugün kimse inkâr edemez.

Günümüzde medya, kim ne derse desin, Türk toplumu açısından değerlendirildiğinde, üzerine düşeni iyi ya da kötü yerine getirmektedir. Son olarak, Oral Çalışlar olayında da görüldüğü gibi, medyadan başka hiçbir kurum Çalışlar'a destek sağlamamıştır.

Mesleki şovenizme kapılmaksızın kendi yaptıklarına eleştirel yaklaşabilen ya da yaklaşmaya çalışan medyamız, her şeye rağmen, ülkemizdeki demokratik yaşam ile insan hak ve özgürlüklerinin tartışmasız ilk akla gelen savunucusudur.

Öncelikle, bu ülkenin bir vatandaşı ve bir eğitimci olarak dileğimiz, 21. yüzyılda ülkemizin, ulu önder Atatürk'ün gösterdiği hedefler doğrultusunda çağdaş uygarlık seviyesini yakalamış olmasıdır. Kuşkusuz, bu alanda Türk medyasına çok önemli görevler ve sorumluluklar düşmekte. Önümüzdeki günlerde, bu görev ve sorumlulukların bilincine daha iyi varmış bir Türk medyasını görmek ve izlemek dileğiyle....

1. 31. TÜRKİYE'NİN ÇEVRE POLİTİKALARINA GENEL BİR BAKIŞ VE TÜRK BASININDA ÇEVRE SORUNLARININ ELE ALINIŞI

Çevre sorunlarıyla ilgili genel bir bakış açısı oluşturmadan önce şu gerçekleri belirtmeliyiz: Birincisi, insanoğlunun çevre ile ilgili sorunlarının ortaya çıkışı Sanayi Devrimi ile başlamış ve günümüze kadar ivme kazanarak gelmiştir. İkincisi ise, çevre sorunları tüm insanlığı ilgilendiren ulusal sınır tanımayan global bir olgudur.

Birinci saptamamızı ele alıp burada açıklamamız gerekirse, insanoğlu ne zaman kendini doğanın üzerinde görmeye başlayarak doğadan kopuk ve "doğa merkezli" yaşam yerine "insan merkezli" bir yaşama geçmişse, o zaman çevre sorunlarını çok yakınında hissetmiş, hatta bunlarla ilgili sorunlardan dolayı rahatsızlık duymaya başlamıştır.

İkinci saptamamızda ortaya koyduğumuz düşünce gayet açıktır. Doğanın kirlenmesi, çevre sorunları ve kirlilik, hiçbir zaman ulusal çapta düşünülmeyecek düzeyde önemli bir sorundur. Tüm bunlara ek olarak, eğer çevre sorunları bu hızla gelişirse 21. yüzyılda insanoğlu önemli sorunlar yaşayacaktır demek kalıyor.

Bu görüşten hareketle denilebilir ki, böylesine büyük ölçekte önem taşıyan bir soruna kimse arkasını dönemez. Dolayısıyla bu sorun gerek ulusal, gerekse uluslararası düzeyde ele alınıp tartışılması, ayrıca çözüm üretilmesi gereken bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Genel anlamda değerlendirecek olursak, çevre politikaları, her ülkede farklı hedeflere yönelmiş olmakla birlikte, ortak bir paydada toplanabilirler. Bunlardan birincisi, vatandaşların sağlıklı bir çevrede yaşamalarının sağlanması; ikincisi, ulusal bir miras olan çevre değerlerinin korunup geliştirilmesi ve bunun toplumsal düzeyde ele alınmasıdır.

Türkiye 1960'lardan başlayarak çevre politikalarını yasal metinlere sokmuş ve anayasal düzeyde bunları dile getirmiştir. Örneğin 1961 Anayasası'nın 49. maddesindeki hüküm şu şekilde kaleme alınmıştır: "Devlet, herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşamasını sağlamakla ödevlidir." Bu görüş, doğrudan bir çevre politikasını yasal bir metne yansıtılmamakla birlikte, insan sağlığının

korunması bağlamında devlete görev veriyor ve bunun da sağlıklı bir çevreyle olası olduğu yorumunu yapıyordu. Bu yasal metnin kaleme alındığı dönemde ülkemizde çevre sorunları hakkında henüz bir uyanışın bulunmadığını da burada belirtmek, konunun daha açık biçimde kavranmasını sağlayacaktır.

1961 Anayasası ardından gelen 1982 Anayasası ise çevreyi doğrudan ilgilendiren 56. maddesinde şunları belirtmektedir: "Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamak hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek, devletin ve vatandaşların ödevidir."

Görüldüğü gibi geçen yıllar Türkiye'de çevre bilincinin istenen düzeyde olmasa da, gelişmesine neden olmuş ve bunun doğal sonucu olarak bu görüş anayasal metne de yansımıştır. Ancak burada herkesin kabul edeceği gibi, bir hükmün yasal metinlerde belirtilmesi, onun vatandaşlar tarafından aynı önem ölçüsünde kabul görmesi anlamına gelmemektedir.

Çevre gibi önemli bir konunun vatandaşlar arasında dikkate alınmasının en önemli etkenlerinden biri de, kuşkusuz basındır. Kamuoyunun belirli bir nokta üzerinde odaklaşmasının vazgeçilmez ögesi olarak basını görmekteyiz.

Son yıllarda basının kamuoyu üzerindeki etkinliği çeşitli olaylar dolayısıyla yaratılan kamuoyu desteği ile somut ve belirgin şekilde görülmüştür.

Dolayısıyla çevre gibi önemli bir konuda da basının desteği çok gerekli ve değerlidir. Yukarıda, Türkiye'de yazılı basının gelişme çizgisini incelerken belirttiğimiz gibi, 1980'li yılların özellikle ikinci yarısında basında görülen holdingleşme, tekelleşme eğilimi ve büyük sermayenin bu alana girmesi olgusu, birtakım çevrelerin çıkar hesaplarını, Türk halkının çıkarlarının önüne geçirmiştir.

Kısaca belirtmek gerekirse, büyük sermayenin çıkarları, toplumsal yararın önünde yer alır duruma gelmiştir. Özellikle 1990'lı yılların ikinci yarısında ülkemizde medya, işadamlarıyla politikacıların çıkar ilişkilerini düzenleyen bir aracı kurum haline gelmiştir. Son yıllarda yaşanan siyasal ve ekonomik olaylar bunun en belirgin ve somut göstergesidir.

Diğer yandan, açıkça belirtmek gerekirse, Türkiye'de yerel basın ulusal basındaki patronaj sisteminin baskısı altında kalmakta ve gelişmesi özellikle önlenmeye çalışılmaktadır. Çünkü yerel basının gelişmesi, zaten çok kısıtlı olan pazarın daralması demektir; bu ise ulusal çapta yayın yapan gazetelerin işine gelmemektedir.

Oysa çevre gibi duyarlı bir konuda soruna sahip çıkılmasının en önemli

hareket noktalarından biri de güçlü bir yerel basın ve onun ortaya koyacağı toplumsal muhalefettir. Unutulmamalıdır ki çevre sorunları globaldir, ancak bu sorunlarla mücadele öncelikle yerel muhalefetle gerçekleşir ve daha sonra ulusal ve uluslararası arenaya taşınabilir. Bu bağlamda yerel basının önemini burada bir kez daha altını çizerek belirtmeliyiz.

Türkiye’de ulusal çapta yayın yapan basın organlarında yer alan çevre haberleri, yukarıda belirttiğimiz toplumsal ve ekonomik nedenlere bağlı olarak çok kısıtlı ve belirli çerçeveler içinde sınırlı kalmaktadır.

Ülkemizde basın organlarında ele alınarak topluma yansıtılmaya çalışılan çevre sorunlarının başlıcaları, daha çok toplumsal düzeyde heyecan yaratmaya ve dikkati çekmeye yönelik olanlar biçiminde sınıflanabilir.

Örneğin Türkiye’de yaz aylarında sıcak günlerin başlamasıyla ortaya çıkan orman yangını haberleri gazetelerin birinci sayfalarında yer alabilmektedir. Diğer yandan, çevreyi sürekli biçimde zehirli atık maddelerle kirleten sanayi kuruluşlarına ilişkin haberleri birinci sayfada görmek olası değildir.

Yangın haberlerinin sansasyonel bir tarzda ve fotoğraflarla desteklenerek birinci sayfada verilmesi, tirajın artırılmasına yönelik bir yaklaşım biçimi olarak görülürken, kronik hale gelmiş çevre kirlenmesi olayının toplumda o derece ilgi görmeyeceği düşünüldüğünden, üzerinde fazla durulmamaktadır.

Dolayısıyla burada da görülmektedir ki, büyük sermayenin elindeki ulusal basın, doğrudan çevre ile ilgili haberlere yer verirken bile, tiraj olgusunu göz önünde bulundurmaktadır.

1. 32. TELEVİZYON ALANINDAKİ SON GELİŞMELERE BİR BAKIŞ

Televizyon programlarının karşılıklı takasındaki ticari denge yeni dünya ülkelerinin lehine gelişirken, Fransa, programlarını İtalya ve Almanya'ya satmaktadır. Fransız yapımı çizgi filmler, bilim-kurgu filmleri, belgesel filmler, uluslararası düzeyde en çok alıcı bulanlar arasında yer almaktadır. Her yıl Fransız yapımı televizyon programlarının ihracatındaki büyümenin hafiflemesine rağmen, görsel-işitsel programların karşılıklı takası ABD'nin lehine doğru kaymaktadır. Bu konuda 15'lerin aldığı koruyucu önlemlerin fazla işe yaradığı söylenemez. Avrupa'daki televizyon kanallarının çoğalması, Avrupa ile yeni dünyadaki ticari açığı yeni dünya lehine büyütmektedir.

Bir Avrupalı radyo-televizyon gözlemcisine göre bu açık 1998 yılında 6.6 milyar dolara ulaşmıştır. Oysa ki bu açık, 1997 yılında 5.89 milyar dolar, 1996 yılında ise 5.64 milyar dolardı. Avrupa'ya ihraç edilen Amerikan filmlerinin getirdiği gelir 1.5 milyar doları bulurken, Amerikan televizyon kanallarının getirdiği gelir 2.8 milyar dolar, İngiltere'nin televizyon programlarının ihracından elde ettiği gelir 550 milyon dolar, diğer Avrupa Birliği ülkelerinin toplam ihracatı ise 156 milyon dolardır. Bu Amerikanlaşma bağlamında Fransızlar, kendi televizyon ve radyo programlarını satmak için 1994'ten beri örgütlü bir çalışma sürdürmektedirler. İtalya, Fransız programlarının ilk alıcısı olarak Almanya'nın önünde yer alırken, krizin vurduğu Asya, Latin Amerika ve Rusya'da sonuçlar 1999 yılıyla aynıdır. Fransız programlarının ihracatı bu ülkelerde ve Afrika Kıtası'nda düşüşe uğramıştır.

Bunun yanı sıra dış satımı yapılan programlar arasında da bir tür hiyerarşi oluşurken, bu sıralamada ilk sırayı 213 milyon frankla çizgi filmler almaktadır. İkinci sırada 192 milyon frankla bilim kurgu filmleri gelirken, üçüncü sırada 159 milyon frank ile belgesel filmler görülmektedir. Daha sonra 108 milyon frank ile oyunlar-çeşitlemeler, 55 milyon frankla röportaj ve haberler gelirken, müzik ve canlı yayın gösteri programlarının ihraç geliri ise 21 milyon franktır. Birçok ülkede herkesin izleyebileceği saatte program yayımlama eğilimi bu piyasaya girmeyi zorlaştırırken, kanalların sayısının katlanması, kablo ve uydu yayınlarının varlığı, bu konuda yapılması gereken hamleleri ve sözleşmeleri zorunlu kılmaktadır. Bu durum dağıtımçı şirketlerin bir noktada yoğunlaşma

eğilimini göstermektedir. Büyük hukuk ve hak bildirelerinin hazırlanması bazı firmaların iflasına neden olurken, bugün halen Fransa'da birçok bağımsız üretici uluslararası satış yapmamaktadır. Avrupa görsel-işitsel sanayisini desteklemek için alınan önlemler aralık ayında tamamlanacaktır. Yeni ortaya çıkacak olan bu medya artı planı, nöbeti 5 yıllığına devralacaktır. Şimdilerde her yıl ihracat potansiyeli olan yapıtlar için 9 milyon euro harcanmaktadır. Bu paranın büyük kısmı da alt yazı ve promosyon malzemelerine harcanırken, Fransızlar, uygulanan bu ortak sistemden olabildiğince yararlanmaya çalışmaktadırlar.

Televizyon reklamlarındaki gelişmeleri örnekle incelerken, çarpıcı bir tabloyla karşılaşmaktadır: Fransa'da özel kanallar, reklamların ilk altı ayındaki sonuçları öğrenir öğrenmez, tarifeleri yükseltmek için dava açmıştır. Fransa'daki tarifelerin Almanya ve İngiltere'ye göre daha düşük olduğu savunulurken, bu fiyat Büyük Britanya'da 16.7 euro, Almanya'da 15.6 euro iken Fransa'da yalnızca 14.2 euro'dur. *TF 1* ve *M6* ilk altı ayın sonunda reklam gelirlerinde bir patlama olduğunu duyurunca, *France Télévision* da 1999 yılının ilk altı ayına göre yüzde 10'luk bir zararı olduğunu açıklarken, *France 2* ve *France 3* televizyon kanalları kayıplarının 214 milyon frank olduğunu ilan etmişlerdir.

France Télévision'un Reklam Bölümü Başkanı Philippe Santini, bu rakamlara karşı değildir. Ancak yalnızca kanalların net gelirlerinin hesaba katılmasının gerektiğini söylemektedir. Reklam hacmindeki yüzde 26'lık düşüğe rağmen, *France Télévision* geçen yıl elde ettiği net rakamların aynısını elde etmiştir. Radyo televizyon yasasına göre 2001 yılında reklam süreleri 8 dakikaya düşecektir. İlk altı ay *France Télévision* yüzde 5 daha fazla reklam alacaktır. *France Télévision*, tarifelerdeki bu ılımlılığın tek sorumlusu değildir. *TF 1*'de kendisinin genelci mini kanalı *TF 6* için reklamverenler aramaktadır. Televizyonlar, basına ya da medya dışına doğru yapılabilecek bir yatırım transferinden korkarlarken, reklamverenler de tutarsız bir davranış sergilemektedirler; kanallara tarifeleri yükseltmeleri için baskı yaparak kanallarda boşluk elde etmeye çalışmaktadırlar.

1. 33. DÜNYANIN ÖNDE GELEN ŞİFRELI TV KANALI: *BskyB*

Televizyon yayıncılığının günümüzde önemli bir yere sahip olduğu gerçeği yadsınamayacağı gibi şifreli televizyon yayınlarının ülkemizde olduğu gibi dünyada da giderek yaygınlaştığı görülmektedir. Televizyon alanında yaşanan yenilikler ve hızla meydana gelen değişimler, günümüzde son derece çarpıcı bir konumdadır. Dünyanın önde gelen şifreli televizyon kanallarından *BskyB*, Manş ötesinin tartışmasız lideridir ve İngiltere'deki her 5 evden biri *BskyB*'ye abonedir. Halen 5 milyon aboneye sahip olan Sky dijitalin 300'ün üzerinde kanal ve karşılıklı etkileşim hizmetleri bulunmaktadır. Dijital yayıncılık teknolojisi kendi yapısının doğal bir gereği olarak etkileşimliliği ve karşılıklı veri iletimini sağlamaktadır.

Uzmanların gözünde uydu şebekesinin gücü yıllık raporlarla ölçülememektedir. Bu da *BskyB*'yi şifreli televizyon kanallarının lideri konumuna getirirken, 1 milyon abonesiyle en büyük rakibi *On Digital*'e meydan okur durumdadır.

Haziran 2001'de, öngörülenden altı ay önce *BskyB*'nin tamamıyla dijital yayına geçmiş olacağı belirtilirken, bu yayılım çerçevesinde her şeyin açık olacağı görüşü hakimdir. Tony Ball tarafından yönetilen şirket bütün kıtaya yayılmış durumdadır ve Alman *Premiere World* televizyonunun % 24 katılımı bunu doğrular niteliktedir. Hiyerarşik sıralamada Murdoch'tan hemen sonra gelen Tony Ball tarafından yönetilen kanal, 80'li yılların sonlarında başarısızlığa uğramış, ancak şimdilerde *Sky Global Networks*'ün bünyesinde toplanmıştır. Bu alanda Tony Ball'dan sonra da, *News Corporation*'ın Genel Müdürü Peter Chernin gelmektedir.

BskyB'nin gücü, markasının ününden, televizyonda spor programları yayımlama hakkı portföyünün zenginliğinden ve dünya şirketi olma hırsı içinde olan sağlam bir ekip tarafından yönetilmesinden gelmektedir. Analistler, şirketin pazarlama ve müşterilerinin en ufak gereksinimlerini ortaya çıkarma konularındaki yeteneğine karşı duydukları hayranlığı gizleyememektedirler.

Chelsea, Leeds, Manchester United gibi birçok İngiliz kulübünün 1. ligdeki maçlarını naklen yayımlayabilmek için çok büyük yatırımlarla anlaşma yapan *BskyB*, abonelerine bir tanesi 24 saat yayın yapan 5 spor kanalı sunmaktadır. *Sky Sports* yalnızca futbol maçlarını değil, aynı zamanda rugby ve kriket karşılaşmalarını da yayımlamaktadır. Tüm bunların yanı sıra gazeteciler yıldız

futbolcuların sırlarını ve antrenörlerin sıcak tepkilerini yayımlamayı tekellerinde bulundurmaktadırlar.

İngiltere - Almanya maçı sırasında *Sky Sport* Wembley Stadı'na 70'in üzerinde kamera yerleştirmiştir. Bu rakam BBC'nin 10 katıdır. Sinemaya harcanan çaba da pahalıya mal olmuştur. *Sky One* isimli eğlence kanalını beslemek için, *BskyB*, 20th Century Fox ile yapılan anlaşmalarla, Hollywood'un süper yapımlarını, soap-opera dizilerini gösterebilme olanağı tanımıştır. BskyB yakın zamanda İngiliz komedileri alanına da girmiştir. Dijital alandaki bir başka kozu da sürekli haber yayını yapan *Sky News* kanalındır. Stili insanların endişelerine yanıt vermeye yakındır. Haber kanalı sayesinde hedef kitlesini genişletmiştir.

Bu şirket, bundan böyle, kardeş şirketi Fox'un aksine, İngiltere'nin 100 büyük kuruluşu arasında yer almaktadır. Murdoch kültürü, imparatorluğun diğer kollarına oranla Osterley'de daha az görülmektedir. *BskyB*, Elisabeth Murdoch'ın gidişiyle yakın zamanda program ve film yapımcılığında kendi kanatlarıyla uçar duruma gelecektir. Elisabeth Murdoch'ın gidişi, sanayi hanedanlığına düşman olan Londralı analistleri rahatlatmıştır. Dijital abonelerin sayısının aşamalı olarak artmasının, İngiltere'deki büyüme hızına bağlı olduğu görüşü yaygınlık kazanmaktadır. Bütün bu gelişmeler yanı sıra, İngiliz-Amerikan ortaklı kablolu yayın şebekelerinin, NTL adı altında bir araya gelip spor karşılaşmaları ile filmlerin yayın hakları konusunda rekabete girmeleri gibi belirsizlik yaratan bir durum da yaşanmaktadır.

Bilgi iletişim teknolojisi, uydu aracılığıyla yapılan dijital televizyon yayıncılığı hızla gelişmektedir. Sonuç olarak, televizyon yayıncılığı alanında dünya çapında önemli bir yere sahip olan *BskyB*'nin, bu alandaki çeşitli yatırımlarla büyümesini giderek güçlendirdiği bir gerçektir.

1. 34. AGB ÖLÇÜMLERİ VE ELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM

TRT'nin 2 kanalının yayın hayatına başladığı 1986 yılı Ekim ayında Türkiye'de çoğu insan, gelecekte yaşanacak kanallar arasındaki rating savaşından kuşkusuz haberdar değildi. Ancak Türkiye'de 1990'lı yılların hemen başında *Magic Box Star1* televizyonu ile başlayan ticari (tecimsel) televizyon yayıncılığı, daha sonraki yıllarda Star televizyonunun yanına birçok kanalın eklenmesiyle çok kanallı bir sisteme dönüşmüştür. Burada, bu kanalların sayısal bakımdan çok olmasının, çok sesliliğin getirildiği anlamına gelmediğini de belirtmeden geçemeyiz. Yani bir ülkede çok kanallılığın olması, çok sesliliğe eşit değildir. Bugün Türkiye'deki durum da budur.

Diğer yandan çok kanallı sistem, doğal olarak gerek yayıncıların, gerekse bu kanallara reklam veren kuruluşların, izlenme oranlarını saptama yönündeki eğilim ve isteklerinin de ortaya çıkmasına neden olmuştur. Türkiye'de böylesi bir gereksinimin karşılanması, yurt dışı kökenli bir kuruluş olan AGB tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu kuruluş, Türkiye çapında yaklaşık 2000 hane bazında örneklem almak koşuluyla yürüttüğü ölçüm sonuçlarını, TIAK adlı kuruluşa ve kamuoyuna düzenli aralıklarla aktarmaktadır. Kısa adı TIAK olan, Televizyon İzleme ve Araştırma Komitesi'nin direktifleri doğrultusunda ölçümlerini yapan ve sonuçlarını açıklayan AGB'nin bu ölçüm panelinin sonuçları ve ölçüm yöntemleri, ayrıca akademik nitelikli bir denetim kurulu tarafından da belli belirsiz aralıklarla denetlemeye tabi tutulmaktadır. AGB'yi denetleyen bu akademik kurul, TIAK tarafından tam yetki ile donatılmış olup, başında Eskişehir Anadolu Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Ali Atıf Bir bulunmaktadır.

AGB, yapmış olduğu araştırmalarda TIAK adlı kuruluşa bağlıdır ve bu kuruluşun belirlediği gereksinimler ve stratejiler doğrultusunda araştırmalarını yönlendirmektedir. AGB, Türkiye'de bu araştırma işine ihale yöntemiyle girmiştir ve ileride farklı araştırma kuruluşları ülkemizdeki bu araştırma ve ölçüm işini yüklenebilirler. Kısa adı TIAK olan kuruluşun bünyesinde televizyon kanallarının, reklam ajanslarının ve reklamveren firmaların yetkili temsilcileri bulunmaktadır. Kısacası TIAK, ülkemizde pek görmeye alışık olmadığımız bir sivil toplum kuruluşu olarak dikkat çekmektedir. AGB'nin yapmış olduğu ölçümler, yukarıda da belirtildiği gibi örneklem alınarak gerçekleştirilmekte ve

zaman içinde, bu örneklem kümesi içinde yer alan hanelerin değiştirilmesi suretiyle de, belirli bir nesnellığe ulaşılmaya çalışılmaktadır. AGB adlı bu kuruluşun yapmış olduğu ölçümler tamamen elektronik ve dijital bir ortamda ve bilgisayarlar vasıtasıyla gerçekleştirilmekte, en ufak bir aksilik, anında müdahale edilmek suretiyle giderilmektedir. Örneğin ölçüm aracı bağlı olan bir hanede, 12 saat boyunca aynı televizyon kanalının seyredildiği saptandığında, bu ölçüm aracının bulunduğu haneye kadar gidilmekte ve herhangi bir aksilik ya da gayri-tabii durumun olup olmadığı saptanabilmektedir.

AGB'nin yapmış olduğu ölçümlerin, 5 yaş üzerinde 28-30 milyon insanı kapsayacak büyüklükte ve ülke çapına yayılmış bir eğilim saptama ve izleme oranı ölçme işi olduğu, kuruluş yetkililerince ifade edilmektedir. Zaman zaman AGB ölçümleriyle ilgili olarak, çeşitli program yapımcıları ve televizyon kanallarından eleştiriler yükselmektedir. Ancak bunlar, ratingi düşen program ya da kanalların hezeyanları olmaktan öteye geçememektedir. Böylesi titiz bir sistemde bunun aksi de düşünülemez. Burada işin asıl sorun taşıyan yönü ise, gerçekten Türk toplumunun böylesi kalitesiz programları isteyip istemediğidir. Sonuç bizzat karamsardır; çünkü gerçekten Türk halkı bu program formatını ne yazık ki itirazsız -bazı aydın çevreler hariç- talep etmektedir. Son günlerde ülkemizde kullanılan reklam formatlarına bakıldığında, bu kalitesizlik ve kültürel erozyon kendini çok açık biçimde ele vermektedir.

Bugün televizyon reklamlarının çoğu, bozuk şiveli ve aksanlı konuşan reklam filmi kahramanları ile; bir şekilde deformasyona uğramış, yaşamı boyunca sanat adına elde edilmiş hiçbir başarısı bulunmayan, sözde "sanatçı"larla doludur. Ne yazık ki, ülkemizde toplumsal yapının niteliksel açıdan durumu bu olup, böylesi kalitesiz bir ortam kendi izleyicisini yaratmakta ve bu kısır döngü süreklilik arz etmektedir. Ülkemizde, kişi başına düşen ortalama eğitim süresinin 3,6 olduğu, yani toplumsal ortalama bazında ilkokul mezunu bile olmadığımız dikkate alınacak olursa, akla şu soru gelmektedir: "Acaba bizler toplum olarak hak ettiğimizden çok daha fazla mı kendimizi önemseyip, dikkate alıyoruz?"

1. 35. REKLAM DÜNYASINDAN SON GELİŞMELER

Reklam dünyasında son dönemde ortaya konan türler ve uluslararası çalışmalar, gelişen teknolojiye bağlı olarak önemini artırmış ve cirolar inanılmaz boyutlara ulaşmıştır. Ancak planlama ve uygulama aşamalarında bazı değişimler gözlemlenmektedir. Örneğin reklamveren, seçtiği satış zincirinin genel koşullarına göre hareket edip, daha sonra seçtiği bu zincirin özelliklerini içeren tarife üzerinden para ödemektedir. Bununla birlikte kuramla uygulama arasında bir nüans bulunmaktadır. Ekranların süresi değişkendir ve önceden duyurulan saatlere her zaman uyulmamaktadır. Böylece, önceden verilen saate göre alınan bir frekans, daha geç bir saat için kullanılmaktadır. Bu uygulama *Vérimedia*'nın ilgisini çekmektedir. Françoise Guillemont tarafından 1991 yılında yapılan bu öneri, müşterilere reklam sözleşmelerinin uygulanmasını denetleme olanağı tanımaktadır. *Vérimedia*, bu saatlerde bir değişiklik yapılması durumunda, tarifede ortalama yüzde 8'lik bir artış öngörmektedir.

Televizyon reklamlarına giremeyen bazı sektörler, internet sitelerinin promosyonunu yaparak bu yasağın etrafında toplanmayı ummaktadırlar. Hükümet ise yıl sonuna gelmeden, basını, sinemayı, yayınevlerini ve dağıtımçıları ilgilendiren bir senaryoya, bir statü kazandırmak istemektedir. Fransa'da Magazin Gazetecileri Sendikası, *La Tribune*, *Les Echos*, *Le Monde* gibi günlük gazetelerin reklam dağıtımçıları, yaz aylarından beri televizyon reklamlarına girebilmek için savaşılmaktadırlar.

1986 yılındaki radyo televizyon yasası ve 27 Mart 1992'de yayımlanan bir kararname bu dört sektöre Fransız kanallarındaki televizyon reklamlarına girmeyi yasaklamıştır. Bu kısıtlama, basın-yayıncılığın en mütevazı şirketlerini koruma kaygısını beraberinde getirmiştir. Büyük dağıtımçıları ilgili yasaklamaya gelince; bunun amacı özellikle de reklam tarifelerinin yüzde 28'ini temin eden yerel gazeteleri korumaya yöneliktir. Radyo Televizyon Üst Kurulu (CSA) internetin kendine özgü ekonomik bir sektör olduğunu söyleyerek yeni bir tartışma başlatmıştır. Bu durum, yasaklı sektörlerin de televizyonda reklam yapmalarına olanak tanımıştır. Aralarında *Hachette*, *Filipacchi*, *Media-Prisma*, *Presse Emap* gibi büyük grupların da yer aldığı Magazin Gazetecileri Sendikası, bir komitenin oluşturulmasını istemektedir. İçlerinde *Le Nouvel Observateur*, *Le Canard Enchaîné*, *Marianne* ve *Valeurs Actuelles* gibi grupların olduğu Profesyonel Fikir Gazetecileri Sendikası ise tüzük değişikliğine karşı çıkmaktadır.

SPPMO Başkanı François Orcival'a göre, televizyon reklamlarının basına açılması en alt tabakadan halka inmeyi önleyecektir. Yerel basın temsilcileri daha da ileri giderek tartışmanın yalnızca internet siteleri üzerinde değil, kendileri üzerinde de yapılabileceğini ifade etmişlerdir. Birçok yerel günlük gazete, yerel televizyonlarda çeşitlendirmeye gitmeyi tasarlamaktadır. Bu kanalların hesaplarını dengeleyebilmek için büyük miktarda reklama ihtiyaçları olacaktır. Yayınevleri ve sinema temsilcileri ise her tür açılıma karşıdılar. Ulusal Yayımcılar Sendikası ve Ulusal Sinema Merkezi, liberalleşmenin sektörler bünyesinde çok ağır dengesizlikler meydana getireceği görüşünde birleşmektedirler. Durum ticari radyolar için daha az nettir. Eğer reklamların serbestisiyle kayıpları büyük olursa, o zaman televizyon kanallarındaki reklamlarda da serbestiye gidilsin denmektedir. Bu durum, *MTV* ve *RTL 9* gibi yabancı kökenli kanallar için daha da zordur. Bu konuyla ilgili gereken çözümün yıl sonu gelmeden bulunması gerekmektedir. Çünkü 2001 yılında başlayacak seçim dönemi, bu tür tartışmalar için uygun değildir.

Medyanın üzerinde bir endişe rüzgârı esmektedir. Yeni ekonominin getirdiği birkaç aylık bir esenlik durumunun ardından internet değerlerinde görülen soğuma, geleceğin perspektifi üzerinde endişe yaratmaktadır. Petrol fiyatlarının el yakmaya başlamasından bu yana, yeni ekonominin bazı lokomotif değerlerinde de düşüş meydana gelmiştir. Birçok faktör düşündürüyor ki medya kuruluşlarının yıl sonunda ulaşacağı uzun vadeli büyüme yüzde 10'u aşamayacak. Bunun yanında cep telefonu şirketlerinin reklam piyasasına girmesi de, reklam harcamalarının ritminin yavaşlamasına yol açmıştır. Bütün bu somut etmenlere, ihmal edilemeyecek psikolojik etmenleri de eklemek gerekmektedir. Geçen yılki bütün reklamverenler reklam yatırımlarını artırmaktadır. Büyüme hızının zamana yayılmaya başlamasından itibaren, endişe duyulması gereken konular da daha büyük önem kazanmıştır. Aralarındaki bütün benzerliğe rağmen yazılı basın, radyo ve televizyona oranla bu durumdan daha az etkileneyecektir. Amerika'daki büyüme hızının yavaşlaması da, bu durumun etkisinin daha da büyüyeceğinin ilk işaretidir.

Uluslararası konjonktürdeki dalgalanma daha güçlü olsa bile, örneğin Fransa gelecek yıl kamu kanallarının ekranlarında gösterilen reklamların süresini 8 ile 10 dakika azaltacaktır. Bu da Trautman yasasının doğal bir sonucu olarak fiyatların yükselmesini beraberinde getirecektir. Televizyonlardaki bu konjonktürel koruma, domino etkisiyle diğer medyalara da yansacaktır. Bazı reklamcılar yazılı basına, radyo ya da afişlere yatırım yapacaklardır. Endişe verici ekonomik göstergelerin de ötesinde 2001 yılının takvimi 2000 yılına oranla

daha az ümit vaat etmektedir.

Bazıları ise halen iyimserliğini korumaktadır. 2002 yılı seçimleri yaklaşınca, devletin siyasete ayırdığı bütçe tüketimi karşılayamaz, fakat bu durumda bile reklam bütçelerinin büyümesi de kendiliğinden olamaz. Sipariş defterleri dolu olduğundan bazı reklamcılar, özellikle de otomotiv sektöründekiler, teslimat süresini uzatmaktan ve bunun müşterilerde hoşnutsuzluk yaratmasından korkmaktadırlar.

1. 36. YENİ RTÜK YASASI

Son yılların en tartışmalı yasa tasarılarından olan Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Yasa'da değişiklik yapan yasa tasarısının TBMM'ce kabulü yeni tartışmalara neden oldu. Yeni RTÜK Yasasının, tekelleşmeye yasal kılıf hazırlayacağı, medya patronlarının kamu ihalelerine katılmalarına ve borsada işlem yapmalarına izin verilmesiyle de ekonomik sahada haksız rekabete yol açacağı iddia ediliyor. Nitekim söz konusu yasa, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından da, demokratik geleneklere, temel hak ve özgürlüklere, hukuka ve anayasal ilkelere uygun düşmediği gerekçesiyle TBMM'ce bir daha görüşülmek üzere geri gönderildi.

Muhalefet ve kamuoyundan gelen tüm tepkilere ve "Medya patronları için çıkarılıyor" eleştirilerine rağmen, koalisyon ortağı partiler tarafından desteklenen yasa, yayıncılık alanında olduğu gibi RTÜK'ün yapısı ve işleyişinde de birçok önemli değişiklik getiriyor. Yasa, 'şeffaflaşma' başlığı altında, mevcut medya patronlarına ekonomik hareket alanı sağlarken, yerel ve küçük medya kuruluşlarını ceza kısıncasına alıyor. Yasa aynı zamanda internet ortamındaki suçları da ceza kapsamına alarak bir ilki gerçekleştiriyor.

Medya patronları memnun

Tasarının yasalaşması için gece mesaisine kalan TBMM Genel Kurulu'nda 54'e karşı 198 oyla kabul edilen 4676 Sayılı 'Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, Basın Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ile Kurumlar Vergisi Kanunu'nda Değişiklik Yayımlanmasına Dair Kanun', devlet ihaleleri için dava dosyaları üst mahkemelerde bekleyen medya patronlarını mutlu etti. Eski yasaya göre bir medya kuruluşunda yüzde 10'dan fazla hissesi bulunanlar kamu ihalelerine giremezken, yeni yasayla medya patronlarının kamu ihalelerine girme engeli kaldırılıyor, aynı zamanda borsada işlem yapabilmelerinin önü açılıyor. Buna ek olarak, eski yasaya göre bir tüzel ya da özel kişi, bir medya organının yüzde 20'sinden fazlasına sahip olamazken, yeni yasayla yüzde 20'den fazlasına, hatta birden fazla medya kuruluşuna dahi sahip olabiliyor.

Tekelleşen medya

Yasa değiştirilmeden önce, aynı özel radyo ve televizyon kuruluşunda bir

ile üçüncü dereceye kadar kan ve sıhri hisismlar aynı zamanda pay sahibi olamıyor; bir hissedarın, bir kuruluşdaki pay tutarı, ödenmiş sermayenin yüzde 20'sinden ve birden fazla kuruluşta pay sahibi olanların bu kuruluşlardaki tüm paylarının toplamı da yüzde 20'den fazla olamıyor; bu kural, hissedarın bir ile üçüncü dereceye kadar kan ve sıhri hisismları için de uygulanıyordu. Belirli bir özel radyo ve televizyon kuruluşunda yüzde 10'dan fazla payı olanlar devletten, diğer kamu tüzel kişilerinden ve bunların doğrudan ya da dolaylı olarak katıldıkları teşebbüs ve ortaklıklardan herhangi bir taahhüt işini doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak kabul edemiyor ve menkul kıymetler borsalarında işlem yapamıyorlardı.

Yasa'nın 13. maddesiyle değiştirilen 3984 Sayılı Yasa'nın 29. maddesinin, (d) bendine göre ise, Üst Kurul tarafından düzenlenecek yönetmeliğe uygun olarak her yıl yapılacak yıllık ortalama izlenme oranı ölçümlerine göre, yıllık ortalama izlenme ya da dinlenme oranı yüzde 20'yi geçen bir televizyon ya da radyo kuruluşunda, bir gerçek ya da tüzel kişinin ya da bir sermaye grubunun sermaye payı yüzde 50'yi geçemiyor; gerçek kişinin payının hesaplanmasında, üçüncü derece dahil olmak üzere, üçüncü dereceye kadar kan ve sıhri hisismların payları da aynı kişiye ilişkinmiş gibi hesaplanıyor. Aynı maddenin (e) bendine göre ise, bir gerçek ya da tüzel kişi ya da bir sermaye grubunun, yüzde 50'den fazla payına sahip olduğu bir televizyon ya da radyonun yıllık ortalama izlenme ya da dinlenme payının yüzde 20'yi geçmesi durumunda, Üst Kurulu tarafından yapılacak bildirimden itibaren doksan gün içinde, ortağı bulunduğu televizyon ya da radyodaki paylarının bir bölümünü halka arz ederek ya da bir kısım paylarını satarak sermaye payını yüzde 50'nin altına indirmesi; yıllık izlenme ya da dinlenme oranının aşımı birden fazla televizyon ve radyodaki paylarının toplamı nedeniyle oluşmuş ise, bu oranın yüzde 50'nin altına indirilecek biçimde yeterli sayıda şirketin satılması gerekiyor.

Böylelikle metinden çıkarılan kurallar ve yapılan yeni düzenlemelerle, sahip oldukları televizyon kanalları ya da radyoların yıllık ortalama izlenme ve dinlenme oranı yüzde 20'yi geçmemek koşuluyla bir gerçek ya da tüzel kişi ya da sermaye grubuna, bir ya da birden fazla televizyon veya radyo kuruluşunun tümüne ya da bir kısmına sahip olabilme, kamu ihalelerine girebilme ve menkul kıymetler borsalarında işlem yapabilme olanağı sağlanmış oluyor.

Yayınclığın, gerek yayın organı, gerekse hisse sahipleri ve üçüncü derece dahil olmak üzere üçüncü dereceye kadar kan ve sıhri hisismları veya bir başka gerçek ve tüzel kişinin haksız çıkarları doğrultusunda kullanılmaması,

yayıncılığın haksız bir amaç ve çıkara alet edilmemesi ve haksız rekabete yol açılmaması denilerek, medyanın haksız rekabete neden olabilecek gücü engellenmeye çalışılmış ise de, bu soyut anlatımlı ilkelerin, kamu ihalelerinde yaratılabilecek haksız rekabeti ve borsa işlemlerinde oynanacak oyunları engellemesi zor görünmektedir. Ayrıca, düzenlemelerin karşıt kavramından, yayın kuruluşlarının 'haklı çıkarları' destekleyici içerikte yayın yapabileceği sonucuna varılmaktadır. Konuya yayın kuruluşlarının kamu ihalelerine giren sahipleri yönünden bakıldığında, bu tür destekleyici yayınların 'haklı çıkarı' savunduğu kolaylıkla öne sürülebilecektir. Böylece, bir kamu hizmeti olan medyanın bireysel çıkarlara hizmet edecek ticari nitelik kazanmasının önündeki tüm engeller kaldırılmıştır. Oysa dünyada, medya-serbest piyasa ilişkilerinin demokrasiler için yozlaştırıcı tehlike ve tehditlerinden söz edilmektedir.

Halbuki, Anayasa'nın 167. maddesinde belirtildiği üzere; devletin para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemlerini sağlayıcı ve geliştirici önlemleri alması, piyasalarda fiili veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önlemesi gerekirken, 4676 Sayılı Yasa ile yapılan ve yukarıda belirtilen düzenlemelerle görsel ve işitsel medya alanında tekelleşme ve kartelleşmenin önlenmesi olanaksızdır. Tekelleşen ya da kartelleşen görsel ve işitsel medya, bir yandan ekonomik alanda haksızlık yaratabilecek bir güce ulaşırken, öte yandan da haber alma özgürlüğünü kısıtlayabilecektir. Basın özgürlüğü, düşünce ve kanaat özgürlüğünü tamamlayan ve onun kullanılmasını sağlayan bir özgürlüktür. Basın özgürlüğü, kamu güçleri karşısında olduğu kadar, özel güçlere karşı da korunmalıdır. Bu bağlamda, medya tekelinin oluşmasına karşı gerçek sınırlamalar koymak, medyanın çok sesliliğini koruyucu önlemler almak, devlete düşen bir ödevidir.

Basındaki çoğulcu yapının kaybolması, doğrudan demokrasiye yönelen bir tehdit olarak algılanmaktadır. Tekelci mülkiyet yapısının yayın içeriğine, belli bir yöne eğilimli yayın içeriğinin ise okuyuculara olan etkisi herkesçe malumdur. Haber almada çoğulculuk sağlanamazsa, siyasal süreç ve haber almaya dayanan pek çok başka sosyal ilişki zarar görebilmektedir. Demokratik toplumlarda basın ve siyasal sistem arasında ortak yaşamsal bir ilişki vardır. Kendi kendisini yöneten bir halkın, kararlar alabilmesi için bilgilenmeye ihtiyacı mevcuttur. Bu nedenle fikirler ve karşıt fikirler sınırsız bir açıklıkla ortaya konmadığında, halkın doğru kararlar alması zorlaşır ve demokrasinin kendisi de işlemez hale gelir.

Cumhurbaşkanı Ahmet Necet Sezer'in de belirttiği gibi, dünyada, medya-serbest piyasa ilişkilerinin demokrasiler için yozlaştırıcı tehlike ve tehditlerinden

söz edilmektedir. Ülkemizde olduğu gibi henüz demokrasisi yeterince gelişmemiş, sağlam temellere oturmamış, özelleştirmesini tamamlayamamış ülkelerde, medyanın devlete karşı taahhüde girmemesi, yaşamsal önem taşıyan bir ilke olarak görülmektedir. Devletle ticari ilişkilere giren medya sahiplerinin, siyasal iktidar lehine yayın yaparak ya da tam tersine baskı oluşturarak kamu ihalelerini alına avantajını sağlayabileceği kuşkusu, yukarıda sözü edilen ilkenin korunmasının ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Serbest piyasa ekonomisinin en büyük özelliği rekabet ortamının yaratılmasıdır. Birçok radyo ve televizyon kuruluşuna sahip olan kişi ya da sermaye grubuna kamu ihalelerine girebilme hakkının tanınması, bu özellikle de bağdaşmamaktadır. Görsel ve işitsel medyanın kamuoyunu etkileme gücü, dolayısıyla bu gücün kötüye kullanılması olasılığının yüksekliği, Batılı ülkelerde medya sahipliğinin diğer iş alanlarından ayrılmasına, bu ayrımı sağlayacak önlemler alınmasına neden olmuştur. Medya gücünü kötüye kullanma olasılığı, kamu yararı ve kamu düzeni ile doğrudan ilgilidir. Devletin bu gücü dengeleyecek önlemleri alması, kamu yararı ve düzenini sağlamanın gereğidir.

Basın Kanunu'nda yapılan değişiklikler

Anayasa Komisyonu'ndaki görüşmeler sırasında RTÜK Yasası'na, basın cezalarını artıran maddelerin eklenmesiyle de, deyim yerindeyse büyük medya kuruluşlarına gün doğdu.

Yeni düzenlemeyle Basın Kanunu'nda yer alan para cezaları günün koşullarına göre yeniden artırıldı. 'Caydırıcılığı sağlamak' amacıyla yapılan bu düzenlemeyle mevcut yasadaki para cezaları en az bin katına çıkarıldı. Buna göre, ulusal düzeyde yayın yapan kuruluşlara 125-250 milyar lira arasında, bölgesel, yerel ya da kablo ortamında yayın yapan kuruluşlara, kapsadıkları yayın alanındaki il ve ilçe nüfusuna göre 60-100, 10-60, 20-40 ve 5-10 milyar lira arasında idari para cezası uygulanabilecek; radyo yayınları için uygulanacak para cezaları, bu tutarların yarısı kadar olacak. Yasayla öngörülen para cezaları ve tazminatlar, bölgesel yayın yapan kuruluşlarda yarısına kadar, yerel yayın yapan kuruluşlarda üçte birine kadar indirilebilecek. Ancak bu bile, sermayeleri son derece kısıtlı olan bazı ulusal ve özellikle de yerel medya kuruluşlarının verilen para cezalarını ödemelerinde kolaylık sağlamıyor. Çünkü cezalar ödenecek kadar yüksek. Ayrıca kuruluşa, RTÜK tarafından eylemin ağırlığına göre 3 aya kadar gelir getirici yayın yapma yasağının verilebiliyor olması da, söz konusu medya kuruluşlarını zor koşullar altına sürükleyecek niteliktedir. 4676

Sayıli Yasa değişikliği ile dzenlenen para cezaları, belli sermaye gruplarının elinde olmayan ulusal, özellikle yerel ve bölgesel televizyon, radyo ve basın kuruluşları için amaç-araç orantısını gzetmeyen boyuttur. Dolayısıyla da bu durum, cezaları edemediğinden ve reklam alamadığından dolayı birçok medya kuruluşunun kapanmasına yol açabilecek. Bu da dev sermayeli medya kuruluşlarının işine yarayacak. Basın çok sesliliğini yitirecek.

Halbuki basın, parlamenter demokrasilerin vazgeçilmez bir yapı taşıdır. Kamuoyunu oluşturma, aydınlatma ve ynlendirme gibi son derece önemli bir grevi yerine getiren basının, bu grevini icrası sırasında özgür, her türlü baskıdan uzak ve tarafsız olması lazım gelir. Kamuoyunun oluşmasında en önemli araç olan basın, toplumun malıdır, milletin müşterek sesidir. Bu özelliğini kaybedip belli çıkar gruplarının hizmetine giren basın, tamiri mümkün olmayan arızalara sebebiyet verebilecektir.

Yeni RTÜK

Yeni yasaya göre, RTÜK'ün yeni üyeleri, en az 4 yıllık yükseköğrenim görmüş, meslekleriyle ilgili konularda kamu veya özel kuruluşlarda en az 10 yıl görev yapmış, mesleki açıdan yeterli bilgi, deneyim ve devlet memuru olma niteliğine sahip, 30 yaşını doldurmuş kişiler arasından seçilecek. Üst Kurul üyelerinden 5'i, siyasi parti gruplarınca TBMM Başkanlık Divanı oluşumuna göre belirlenecek kontenjan dahilinde, TBMM Genel Kurul'u'nca seçilecek. Tahmin edileceği gibi, yapılan seçimlerde genellikle siyasi kimliği olan kişilere öncelik tanınacaktır. Çünkü yeni yasa buna zemin hazırlamaktadır. Halbuki bu kanunla, çok önemli görev ve yetkilerle donatılan Üst Kurul'a siyasi kimlikli kişilerin seçimine olanak sağlanması doğru olmayacağı açıktır. Yeni yasaya göre, idari para cezaları RTÜK'ün gelirleri arasında yer alıyor. Yeni belirlenen para cezalarının ne kadar yüksek olduğu düşünülürse, bu kararın da ne kadar doğru olduğu kuşku uyandırır niteliktedir.

RTÜK'ün gelirleri

RTÜK'ün gelirleri, TV kanal ve radyo frekansı yıllık kira bedelleri ile radyo ve televizyon kuruluşlarının yıllık brüt reklam gelirlerinden alınacak yüzde 5 paylardan oluşacak. Gerektiğinde, TBMM Başkanlığı bütçesinin transfer tertibinde, Üst Kurul için ödenek yer alacak. Özel radyo ve televizyon kuruluşlarından alınacak yayın izin ve lisans ücretleri, Hazineye gelir kaydedilecek.

Türkiye'de ulusal, bölgesel ve yerel çapta TV kanal ve radyo frekans planları ile radyo ve televizyon yayınlarına esas olan frekans bantları ile ilgili çalışmalar yapma yetkisi, Telekomünikasyon Kurumu'na ait olacak. Kurum, ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak planları inceleyip, gerekirse değiştirebilecek ve 4 ay içinde Haberleşme Yüksek Kurulu'na sunacak. Kurul, kendisine gelen başvuruları 6 ay içinde sonuçlandıracak.

Yayın izni isteminde bulunan kuruluşların yerine getirmeleri gereken teknik ve mali yeterlilik şartları ile diğer ön koşullar, Üst Kurul tarafından yönetmeliklerle belirlenecek. 3984 Sayılı Yasaya göre RTÜK tarafından yaptırılan ulusal radyo ve televizyon frekans planları, bir hafta içinde Telekomünikasyon Kurumu'na devredilecek. Telekomünikasyon Kurumu, gerekirse planları değiştirebilecek ve dört ay içinde Haberleşme Yüksek Kurulu'na sunacak. Yayın izni isteminde bulunan kuruluşların yerine getirmeleri gereken teknik ve mali yeterlilik şartları ile diğer ön şartlar, Üst Kurul tarafından yönetmeliklerle belirlenecek. Yayın iznini alan kuruluşlar, bu izni, şebeke ve istasyonlarını devredilebilecekler.

İletişim fakültelerine ücretsiz frekans tahsisi meselesi

Bu bağlamda, Üst Kurul tarafından, üniversitelere radyo frekansı tahsisi konusu gündeme gelmektedir. Özellikle devlet üniversitelerinin, frekans tahsisi için talep edilen son derece yüksek meblağları karşılaması neredeyse imkânsızdır. Ancak, üniversitelerde, özellikle de iletişim fakültelerinde, Radyo-TV bölümlerinde verilen kuramsal derslerin pratiğe çevrilmesi aşamasında öğrencilerin kamuoyuna ulaşabilmesi ve gerçek bir radyo ortamında yayın yapabilmesi büyük faydalar sağlayacaktır. Tahmin edileceği gibi, kuramsal bilgilerle donatılan öğrenciler, iletişim fakültelerinden hiçbir pratik bilgi almadan mezun olduklarında ve gerçek hayatta bir çalışma ortamına girdiklerinde bocalamakta ve uzun süre uyum sağlamakta güçlük çekmektedir. Bu durum da işverenin, okullu değil de alaylı, ama tecrübeli elemanlar aramasına neden olmakta ve fakülte mezunu iletişimciler salt tecrübe eksikliğinden işsiz kılarken piyasayı tecrübeli (!) ama niteliksiz elemanlar doldurabilmektedir. Bu durumun önüne geçilebilmesi ve iletişim fakültesi öğrencilerine daha kaliteli eğitim verilebilmesi açısından, öğrencilerin, öğretmenlerinin rehberliğinde öğrendikleri kuramsal bilgileri pratiğe dökebilecekleri gerçek bir radyo ortamına sahip olmaları, kamu görevi yapan iletişim araçlarının toplum açısından işgal ettiği önem göz önünde tutulursa, son derece faydalı olacaktır. Ancak, ödenekleri son

derece kısıtlı olduğundan, devlet üniversitelerinin büyük meblağlar tutan frekans ücretlerini ödemesi mümkün olmayacaktır. Bu durumda RTÜK'e düşen görev, en azından üniversitelerin iletişim fakültelerine ücretsiz olarak radyo frekansı tahsis etmesidir.

RTÜK'ün alacağı bu kararda, göreve geldiği günden itibaren, aldığı kararlar ve gösterdiği kararlı tutumuyla kamuoyunun büyük sevgisini ve takdirini kazanan Sayın Cumhurbaşkanımız Ahmet Necdet Sezer'in de olumlu katkılarının olacağını ümit ediyoruz. Eğitime hak ettiği değeri verdiğinden kuşkumuz olmayan, yüce önder Atatürk'ün yolunda ilerleyen gençlerimize, geleceğin bilinçli ve sorumluluk sahibi genç iletişimcilerine desteğini esirgemeyeceğinden eminiz.

E ä i T i M

2. EĞİTİM

2. 1. KÜRESELLEŞMENİN EĞİTİMDEKİ ROLÜ VE TÜRKİYE’NİN EĞİTİM SİSTEMİNE GENEL BİR BAKIŞ

21. yüzyıla girerken küreselleşme her boyutuyla tartışılmaya, avantaj ve dezavantajlarıyla değerlendirilmeye başlandı. Özellikle Avrupa Birliği’ne adaylığımızın kesinleştiği ve tam üyelik için gerekli çalışmaların başladığı şu günlerde, Türkiye için küreselleşme standartlarının ulusal kültürü zedelemekten oluşturulması daha da önem kazanmaktadır.

Ulusal kültürü zedelemekten diyoruz, çünkü biliyoruz ki, küreselleşme ilk olarak ekonomik anlamlar çağrışırsa da, sosyal ve kültürel anlamda da pek çok etkileri bulunmaktadır. Türkiye’den örnekler vermek gerekirse, küreselleşme süreciyle birlikte Türk pazarına giren Pizza Hut, Mc Donald’s vb. yiyecek şirketlerinin, geleneksel Türk damak tadının yanında, İngilizce deyimiyle bizleri "fast food"a alıştırdığını söyleyebiliriz. Başarılı pazarlama stratejileri sayesinde "kids menü" denilen ürünler ile çocuklarımızın damak tadı değiştirilmektedir. Bu kids menülerin yanında bir Hollywood filmi kahramanlarının oyuncakları promosyon olarak çocuklara dağıtılmakta, böylece çocuklarımıza damak tadının yanında Amerikan kültürü de uzun bir süreç içerisinde aşılanmaktadır. Çünkü çocuk, yiyeceğinin yanında gördüğü oyuncakın filmini de seyretmek istemekte ve filme kurgulanmış imgeler sırasıyla çocuğun zihnine yerleştirilmektedir. Bilinçli aileler bile, toplumun bu genel gidişatından ötürü çocukların isteklerine karşı gelememektedir.

Uzun bir dönem içerisinde ise Türk kültürü, ekonomisi baskın Avrupa ve Amerika kültürü altında ezilmeye başlamaktadır. Bizlerin çocukluğunda folklor gibi etkinliklere katılmak ön plandayken, şimdiki çocuklar "banal" diye nitelendirdikleri bizim kültürümüzün en önemli parçası olan halk oyunlarına gerekli ilgiyi göstermemektedirler.

Küreselleşmenin bizim için en zararlı yanı burada ortaya çıkmaktadır. Küreselleşme ile birlikte ulusal kültür, dil, gelenek ve görenekler yavaş yavaş yok olmaktadır. Ulusal kültürümüzün yıpranmaması, çok bilinçli bir politikayı ve ince bir sağduyuyu gerektirmektedir.

Ancak, küreselleşmenin, pazarın açık olduğu ve kitle iletişim araçlarının işlevlerini yerine getirebildiği bölgelerde daha çok yayıldığını düşünürsek; Türkiye'nin batı bölgelerinde küreselleşmenin doğu bölgelerimize oranla daha hızlı yayıldığı gerçeği ortaya çıkacaktır. Bu da kitle iletişim araçlarının özellikle televizyon, sinema ve internetin, küreselleşmenin yayılmasında birincil etkeni oluşturduğu yönündeki tezimizi doğrulamaktadır.

Küreselleşmenin, bir ulus tarafından en yararlı biçimde kullanılması ve uygulanmasının sağlanması için doğru bir eğitim sistemi gerekmektedir. Doğru derken; bilginin üretileceği, üretilen bilginin kısa bir süre içerisinde edinileceği bir eğitim sistemini kastediyoruz. Küreselleşme ortamında ulusal kültürün ve ekonominin ezilmemesini sağlamak, genç nesillere gerekli eğitim şartlarını kurmak ve onları bu bilgi teknolojileri alanında en üst seviyede yetiştirmektir. Yaşadığımız çağ öyle bir çağdır ki, bilgilerini yenilemeyen, yerinde sayan ve uzmanlaşmayan kişiler hemen arenadan silinmektedirler. Türkiye'nin de, küreselleşme ortamına uyum sağlaması için bize göre öncelikle eğitim alanında acilen gerekli reformlara gitmesi gerekmektedir. Türkiye'nin atıl anlamda eğitim veremediğini düşünürsek ya da eğitimde fırsat eşitliğinin yokluğunu göz önünde bulundurursak, kat etmemiz gereken yolun uzunluğu tüm çıplaklığı ile gözler önüne serilecektir.

Öncelikle Batılı ülkelerin küreselleşme bağlamında eğitim alanında getirdikleri yeniliklerden söz etmek istiyoruz. "Milattan önce 400'lü yıllarda, Sokrates'in, Platon'un ve Aristoteles'in, öğrencilerine verdikleri eğitimi bir düşünün; 10-15 kişilik sınıflarda, bir odada, hocalarının verdiklerini dinliyorlar. Bu yılların üzerinden 2500 yıl geçmiş olmasına rağmen, halen öğrenciler bir sınıfta öğretmenleri eşliğinde ders yapıyorlar." Ancak Türkiye'de bir sınıfta, 50-60 öğrencinin olduğu düşünülürse, sistem 2500 yıl sonra iyiye gideceğine, bizim açımızdan kötüye bile gitmiştir diyebiliriz

"Amerikalılar sınıflarda uygulanan bu eğitim sistemini artık yargılamaya başladılar; sınıfı hapishane, öğrencileri de mahkûm olarak nitelendirerek, bu sistemin özgürleştirilmesi gerektiğini söylüyorlar. Amaç, artık yaşam boyu öğrenmeyi sağlamak. Küresel eğitim reformu, geleneksel eğitim modelinin sınırlarını ortadan kaldırıyor." Geliştirilen yeni iletişim teknolojileri dünyanın her yerindeki öğrencileri eğitebilecek düzeye geldi ve bunun mutlaka Türkiye'ye de uygulanması gerekmektedir. Eğer gerekli reformlar yapılmazsa, Türk insanı hızlı bir biçimde konunun dışında kalacaktır.

"Dünyadaki az eğitimli iki milyon kişi bu yeni bilgi teknolojileri sayesinde

eğitim görme olanağına sahip olacak ve bireysel öğrenme kapasitesine göre eğitim yapılabilecek. İşin en iyi yanı ise, bu mucizevi eğitimin, şu anda harcanandan daha az bir bütçe ile gerçekleştirileceğidir."

Özellikle yükseköğretimde küreselleşmenin etkileri daha çok görüldüğü için yazımızda yükseköğretimin iyileştirilmesi ve çağdaşlaşmaya ayak uydurması için çeşitli konularda görüşler belirtilecektir.

"Artık geleneksel eğitimin yerine; tele eğitim, siber ortamda etkileşimli yaşam boyu eğitim, eleştirel eğitim gibi kavramlardan bahsediliyor. Özellikle araştırma merkezli üniversitelerde yukarıda sözünü ettiğimiz eğitim tipleri kullanılıyor. Bu tip üniversitelere National Technological University, Amerika Açık Öğretim Üniversitesi, EUROSPACE, Tv Ontario, Phoenix Üniversitesi örnek gösterilebilir."

Türkiye’de de artık bu tip eğitim sistemlerinden yararlanılmaktadır. Bu eğitim sistemlerinin benimsenmesi, öğretim üyesi bakımından batı kadar şanslı olmayan doğu üniversitelerinin gelişmesi açısından da bir şanstır. Bu sistemler ile Türkiye’nin sayılı üniversitelerinin öğretim üyeleri, yaptıkları en son araştırmaları Türkiye’nin her yerine eşit bir biçimde yayma olanağına sahip olacaklardır. İyi üniversitelerin teknolojik eğitim alanındaki rekabeti kalitenin de artmasını sağlayacak ve üniversite eğitiminde ve araştırma metodlarında radikal değişiklikler geliştirilecektir.

"Eğer geleneksel üniversiteler hızlı bir biçimde eğitimlerinde yenilik yapmazlarsa, öğrencileri çağın gerisinde kalma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaklardır. Çünkü artık bireysel başarı sisteminin yerini, takım başarı sistemi almaktadır."

"21. yüzyılda öğrencilerimize takım çalışması, eleştirel düşünce ve sürekli öğrenme kavramları öğretilmelidir. Bugünkü eğitim sistemi takım çalışmasını engelleyecek düzeydedir. Bugün Toplam Kalite Yönetimi ve Zaman Merkezli Yönetim, takım çalışmasını ve iyi bir iletişimi gerektirmektedir. Bu nedenle öğrenciler de bu yeni yönetim sistemlerine kolayca adapte olmak için bu anlayış çerçevesinde bir eğitim görmelidir. Ancak geleneksel eğitim bireysel başarıyı teşvik ettiği için interaktif eğitim, takım çalışmasının öğrencilere benimsenmesinde daha önemli bir rol oynamaktadır."

Kısacası geleceğin eğitim sistemi, öğrencilere öğrenmenin yollarını öğreten bir sistemi benimseyecektir. "Günümüzde bilgi, insan nüfusuna göre 200.000 kez daha fazla artmaktadır. 21. yüzyılda insanların yaşadıkları dünyada başarılı olmalarının şartı, bilgiye ulaşmanın ve öğrenmenin yollarını bilmelerinden

geçmektedir. Günümüzün en iyi eğitimcileri bilgisayar, software, interaktif CD-Rom, internet ile eleştirel düşünceyi, yaşam boyu öğrenimi ve takım çalışmasını öğretiyorlar."

Türkiye'de özel sektör, eğitim kuruluşlarından daha aktif ve büyük bir hızla yeni dünyaya adapte olmaktadır. Bu nedenle öğrencilerimizin özel sektörde yer almaları ve başarılı olmaları için yukarıda bahsettiğimiz eğitim anlayışının tüm üniversitelerimizde uygulanması gerekmektedir.

Halen üniversitelerimizi kısıkcı içerisinde tutan ezberci eğitim bir an önce terk edilmeli, öğrencilerin bilgiye ulaşmalarının öğretildiği bir eğitim sistemi oturtulmalıdır. Üniversitelerimizde hâlâ sınıfta sadece öğretim üyesinin verdiği kadarıyla yetinen öğrenciler bulunmaktadır. Aslında geçmişte ilkokul ve lise eğitimlerinin yetersizliklerinden kaynaklanan bu yanlış anlayış, bir anda üniversitelerde de değişmemektedir. Bu nedenle Türkiye'nin küreselleşmeye uyum sağlayabilmesi için üniversitelerin yanında acilen ilkokul ve lise eğitimlerinde de reformlara gidilmesi gerekmektedir. Ezberci eğitim sistemi, kesinlikle küreselleşme içerisinde uygulanan yeni eğitim sistemlerine aykırı bir modeldir. Türkiye bu sistemi ısrarla devam ettirmeyi sürdürdüğü takdirde, ne yeni eğitim sistemlerine, ne de küreselleşmeye ayak uydurabilecektir.

Ayrıca lise eğitiminde de artık branşlaşmaya gidilmeli, öğrencinin ilgi alanlarına ve yeteneklerine göre ders programları oluşturulmalıdır. Öğrencilerin gelecekte seçmek istedikleri meslek ile bağdaşmayan dersler zorla öğrencilere verilmemelidir. Ancak YÖK'ün üniversitelerde bile uzmanlaşmaya giden araştırmacılara LES gibi bir sınavı zorunlu tutması, master ve doktora için şart koşması bile düşündüklerimizin Türkiye için ne kadar uzak olduğunu açıkça göstermektedir.

"Yunan döneminden beri bilgi 10 milyon kez artmış ve 21. yüzyılda belki bir 10 milyon kez daha artacaktır. Bazı araştırmacılar artık Rönesans adamının sonunun geldiğini, üst seviyede bir uzmanlaşmanın geçerli olduğunu belirtiyorlar. Bilginin bu kadar hızlı bir biçimde artması ve medyanın bizi bilinçli bir biçimde bilgi bombardımanına maruz bırakmasından ötürü, istediğimiz gerçek bilgiye ulaşmak olanaksızlaşmıştır. Bu nedenle, yukarıda dediğimiz gibi bilgiye ulaşmanın yollarının bilinmesinin önemi artmıştır. Bu arada disiplinler arası çalışmalar da önem kazanmıştır. Örneğin, International Space University'nin tüm dünyaya ulaşabilen 30 interaktif uydu kampüsü vardır. Bu üniversitenin öğrencileri disiplinler arasında çalışmakta, bir takım halinde bilgi üretmektedirler."

Belki Türkiye'deki eğitim eşitsizliğinin ortadan kaldırılmasının en önemli yolu global eğitim sisteminin kabul edilmesidir. Sadece bir bilgisayar ağı ile dünyada ortaya çıkan tüm bilgiler Türkiye'nin her köşesindeki öğrenciye ulaşacaktır. Bu belki de bir okulun inşa edilip, öğretmenlerin tayin edilmesinden daha ucuz olacaktır.

Bu arada öğretmenlerin kalitesi de eğitimi doğrudan etkileyen bir unsurdur. Günümüzde öğretmenler ve öğretim üyeleri, maddi koşullardan ötürü kendilerini sosyal ve kültürel açıdan geliştirme olanağından yoksun kalmaktadırlar. Mezun oldukları dönemlerde vermeye başladıkları bilgileri, emekli olmaya yaklaştıkları 25 yıl sonra bile aynı seviyede vermeye devam etmektedirler. Türkiye'de eğitim politikası içerisinde öğretmenlerin ücret artışları da ciddi bir biçimde incelenmelidir. Ayrıca öğretmenlerimizin çağdaş bilgi ortamlarına uyum sağlamaları için sık aralıklarla mesleki eğitimlere tabi tutulmaları gerekmektedir. Öğretmenlerimizin küreselleşme boyutunda öğrencilerine gerekli bilgileri aktarabilmeleri, onların da gerekli eğitimleri almalarından geçmektedir.

Günümüzde eminiz ki daha interneti duymamış olan pek çok eğitimci vardır. Bunda, bilgisayar eğitiminin sadece özel okullarda verilmesinin de etkisi bulunmaktadır. Daha önce de dediğimiz gibi eğitimde fırsat eşitliği tanınmadığı takdirde, Türkiye sınırları içerisinde eğitim alanındaki uçurum git gide büyüyecektir. Eğitim sadece durumu maddi açıdan iyi olanların tekelinde olmamalıdır. Küreselleşme içerisinde var olmanın tek koşulu, bir ulusun, her bireyine aynı eğitimi verebilmesinden geçmektedir. Yoksa bir ülkenin bir kısmının kendi içerisine kapalı kalması, bir kısmının ise çağdaş ülkeler arasında yer alması düşünülemez. Bu şekilde bir eğitim gerçekleştiği takdirde, gelecekte bu uçurumlar sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan pek çok zorluklar doğuracaktır.

"Son dönemlerde derecelendirme sistemi eskisi kadar geçerli değildir. Sınavlarda genellikle iyi not alan ve iyi derecelerle mezun olanlar, daha sonraki dönemlerde bilgilerinin çok azını hatırlayabilmektedirler. Günümüzün çoğu başarılı işadamı, eğitimleri süresince çok iyi derecelere girememiş, iyi notlar alamamış öğrencilerdir. Doktoralı uzmanlar, analizlerin pratik bir biçimde değerlendirilmesinde yetersiz kalabilmektedir." Bu nedenle derecelendirme sistemi artık Türkiye'de de tekrar gözden geçirilmeli, uygulamaya yönelik bir eğitime doğru yönlendirilmelidir.

"Geleneksel eğitim sisteminde öğretmen sınıfta bilgisini öğrencilerle paylaşır ve öğrencinin deneyim edinmesini sağlayacak hiçbir metot denenmez. Yeni bilim adamları, chat programları, videotape'ler, okumalar, CD-Rom'lar ve

web siteleriyle öğrencilerin, öğretmenin sınıfta verdiği bilgilerden daha geniş bilgiler edinebilecekleri görüşündeler. Öğrenciler bu yolla daha iyi, daha hızlı bir biçimde öğrenebilirler."

"Arthur Clarke'ın bundan 20 yıl önce ortaya attığı elektronik öğretmen kavramı, bugün kişisel bilgisayarlarla rekabet edebilecek global kitle tüketim ürünü haline gelmiştir." Bize göre siberpace eğitimin anahtarı internettir. İnternet bugün Türkiye için vazgeçilmez bir bilgi kaynağıdır. En kısa zamanda internetin tüm eğitim sisteminin içerisine dahil edilmesi gerekmektedir.

İnternet sayesinde öğrenciler ilgi duydukları her alanda, istedikleri anda bilgiye ulaşabilmektedirler. Özellikle internetteki kütüphaneler, üniversite araştırma merkezleri, spesifik bilgiye ulaşmada hem araştırmacıların, hem de öğrencilerin vazgeçilmez kaynaklarıdır. Bugün internet olanaklarıyla dünyanın bir yerinde çıkan bir dergideki makaleye, makaleyi yazan kişiye ulaşarak görüş alış verişi yapılabilmektedir. Geçmişte sadece uluslararası konferanslarla sağlanan bu bilgi iletişimi, bugün kendi evinizden ya da okulunuzdan bir monitörün başında doğrudan yapılabilmektedir. Bu örnek de aslında yeni eğitim teknolojilerinin geçmiştekilere oranla ne kadar ucuza çıktığının bir göstergesidir. Önemli olan, bu yeni eğitim teknolojilerinin kurulma aşamasında, eğitimcilere ve öğrencilere doğru bilgi aktarımının sağlanması ve bilgiye ulaşma metodlarının öğretilmesidir.

İnternet, bilginin küreselleşmesinde en büyük etkidir. Çünkü artık bilgi sınıflardan dışarıya internet sayesinde çıkmıştır. Bir konuyu tartışacağımız gruplar da, internet sayesinde globalleşmiş, ulusal sınırlarını aşmıştır.

"İnternet chat grupları, World Wide Web bilgi merkezleri, interaktif CD-Rom'lar ve diğer modern elektronik eğitim sistemleri, günümüzdeki okulların ve üniversitelerin kapatılması anlamına gelmemelidir." Yukarıda sözü edilen eğitim sistemleri temel eğitim sisteminin üstündedir. Temel öğrenme gerçekleştirilmeden üstüne mekanik eğitim kurulması çok tehlikelidir. Demokratik süreç, öz saygı ve karar verme süreçlerine çok zarar getirebilir. Bu nedenle öğrenciler bu seviyedeki bir eğitim sistemine geçmeden önce, temel bir eğitimden geçirilmelidirler. Ancak, Türkiye'deki temel eğitim sisteminde görülen yetersizlikler göz önüne alındığında, üst seviyedeki elektronik eğitim sistemine geçişte ciddi aksaklıklarla karşılaşılabilir.

Türkiye internet ve diğer modern eğitim sistemlerinin kullanımı açısından diğer ülkelere göre daha başlangıç aşamasındadır. Türkiye'nin, bu sistemlere geçmeden önce, geleneksel eğitim sistemini çok ciddi bir biçimde tartışması ve

radikal değişikliklere gitmesi gerekmektedir. Bugünkü eğitim sistemi artık yozlaşmış ve çağdaşlaşmaya yanıt veremeyecek düzeydedir. 60-70 kişilik lise sınıflarında ya da 100 kişilik üniversite amfilerinde, öğretmenlerin, öğrencilerini tanımadan verdikleri eğitimin, günümüzde hiçbir geçerliliği ve yararı yoktur. Bugün 20-25 kişilik sınıflarda eğitim alan şanslı öğrencilerin bilgi seviyesi ve kalitesi, hemen kendini gözler önüne sermektedir.

Bilginin globalleşmesi, düşünce özgürlüğünü de beraberinde getirdiği için Türkiye'nin demokratikleşme süreci ile de yakından ilgilidir. Daha konuşma ve yazma özgürlüğünün tam olarak benimsenmediği ülkemizde, bilginin globalleşmesi ve herkesin bilgiyi özgürce yayması, Türkiye'nin şartlarına ters düşmektedir. Bu nedenle, globalleşen bilginin tam anlamıyla kullanılabilmesi için Türkiye'nin demokratikleşme sürecini de bir an önce tamamlaması gerekmektedir. Geçtiğimiz günlerde basında yer alan bir habere göre dört ortaokul öğrencisine, derslerinin boş geçmesini, kendi yazdıkları pankartlarla protesto etmeye kalkıştıkları için dava açılmıştır. Artık globalleşme sürecinde bu tür olayların yaşanmaması gerekmektedir. Kişilerin eğitim alma haklarına ve düşüncelerini açıkça dile getirme özgürlüklerine saygı duyulmalıdır.

Yukarıda, küreselleşmenin eğitim alanında tüm dünya ülkelerine yansımaları ve Türkiye'nin bu eğitim sisteminin neresinde olduğuna dair bazı görüşler ortaya konmuştur. Amacımız, Türkiye'nin sosyal, kültürel ve bilimsel açıdan diğer dünya uluslarının gerisinde kalmaması için gerekli eğitim reformlarının yapılmasıdır. Ancak gerçekleştirilecek bu eğitim reformlarında unutulmaması gereken en önemli unsur, bunun sürekli bir politika haline getirilmesidir. Bugünün hükümeti ile başka, yarının hükümetiyle başka bir yolla uygulanacak reformlar, yarardan çok zarar getirir. Belirlenecek politika başarıya ulaşıncaya kadar, tüm hükümetler tarafından eksiksiz uygulanmalıdır. Politikaların sürekli değiştirilmesi, özellikle eğitim alanında bizim yönlendirmemize gereksinimi olan öğrencilerimizin geleceğini, yani Türkiye'nin geleceğini etkileyecektir.

2. 2. TÜRKİYE'DEKİ İLETİŞİM FAKÜLTELERİ VE SORUNLARI

Türkiye'deki iletişim fakültelerinin sorunlarını Türkiye gerçeğinden, ulusal eğitim-öğretim politikasından ve Türkiye'deki yükseköğrenimin genel yapısından ayrı düşünmek mümkün değildir. Kısaca diğer tüm durumlarda olduğu gibi bu konuda da öznel ve nesnel özellikleri dikkate almak gerekir. Ancak sınırlı olanaklar, sorunu tüm yönleriyle ele almamıza yeterli değildir. İçinde bulunduğu durumla yetinmemek, daha iyisini, güzelini ortaya koymak, sürekli gelişimi, ilerlemeyi hedeflemek, 21.yüzyılın insan yapısının gereğidir.

Geleceğe yatırım yapan ülkeler için yükseköğrenimin değeri yadsınamaz. Ulusal gelirin paylaşımında yükseköğrenimin payı, o ülke için hedeflenen amaçların da bir göstergesidir. Türkiye gibi ülkelerin, gelişim ve ilerleme için eğitime olan gereksinimleri ise tartışma götürmez bir gerçektir. Üniversitelerin bütçeden gerektiği oranda yararlanması, hedeflenen düzeye varmada önemli bir bileşenin güçlendirilmesi anlamını taşımaktadır. Ne yazık ki, ülkemizin içinde bulunduğu koşullarda, yükseköğrenimin bütçeden yeterli desteği aldığı söylenmek mümkün değildir. Öğretim elemanlarının ücret sorunları oldukça sık gündeme gelen bir sorundur. Öğretim elemanlarının yaşam düzeylerindeki düşüklük, bilimsel üretimi olumsuz yönde etkilediği gibi, beyin göçüne de yol açmaktadır. Ücret sorunu, özel üniversitelere ve piyasaya dönük bir yönelime de neden olmaktadır. Ayrıca, öğretim elemanlarına yurt dışına çıkma olanaklarının sağlanması, dallarına ilişkin bilimsel araştırmalar yapmaları, evrensel bilgiye ulaşılması bakımından önem taşımaktadır.

Önceleri başka fakültele bağlı birer enstitü iken, daha sonra yüksekokul ve fakülte konumuna kavuşan iletişim fakülteleri; bu süreçle birlikte son yıllarda tüm olanaklarını kullanarak, sorunların içerisinde nitelikli öğrenim verme çabasına girmişlerdir. İletişim fakültelerinde öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısı oldukça fazladır. Bir yandan nitelikli öğretim elemanı sağlama uğraşısında olan iletişim fakülteleri, aynı zamanda öğrenci sayısının düşürülmesini, öğretimin niteliği açısından zorunlu görmektedir. ÖSYM sisteminde ve üniversite öncesi eğitimde yapılacak yeni düzenlemelerle öğrencilerin seçimlerinin tesadüfi olmasının önüne geçilmelidir. Her iki öğeden kaynaklanan tesadüfi seçimler, öğrencinin üniversite eğitiminde önemli uyum sorunlarına yol açmakta-

dır. Bu bağlamda 5-6 Mart 1999 tarihlerinde Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi öncülüğünde düzenlenen 14 iletişim fakültesi dekanının katıldığı toplantıda, özel yetenek sınavıyla öğrenci alımı konusunda prensip kararı alınmıştır.

İletişimde yabancı dilin önemi göz ardı edilemez. Öğrencilerin istenilen düzeyde birer iletişimci olmaları için yabancı dil bilmeleri kaçınılmazdır. Oysa ortaöğretim sürecinde yabancı dil sorununu çözemeyen öğrenci, üniversite öğrenimi boyunca gördüğü yabancı dil derslerinde de, ortaöğretimin bir tekrarını yapmaktadır. Etkin ve etkili bir dil kullanımı ise laboratuvarında ve sayıca az bir ortamda yaşam bulur. Yabancı dil sorununun ortaöğretim sürecinde çözüme kavuşturulmasıyla birlikte, iletişim fakültelerine hazırlık çerçevesinde bir yıl üst düzey yabancı dil eğitiminin verilmesi, çağın bir zorunluluğudur. Ayrıca sınav sisteminde yapılacak bir değişiklikle, Türkçe-sosyal ağırlıklı puanla öğrenci alan iletişim fakültelerine öğrenci seçiminde iyi derecede yabancı dil şartıda eklenmelidir.

Sistemden kaynaklanan yığılmalar, fakültelerin sınırlı olanaklarını da zorlamaktadır. Öğrenci sayısının çokluğu, öğrenimin niteliğini düşüren ayrı bir etmendir. Özellikle uygulamalı derslerde, öğrencilerin sınırlı olanaklardan yararlanması, sayı çokluğu yüzünden zorlaşmaktadır. Öğrencilerin geleceğe yönelik kaygıları, daha öğrenim sürecinde piyasaya yönelmeye yol açmaktadır. İş bulma kaygısı, öğrencinin yetişmesi açısından sorunlar yaratmaktadır. Sadece bir fakülteyi bitirip diploma sahibi olma isteği ya da erkek öğrencilerin askere geç gitme planları uğruna fakülteye girmeleri; bu bölümlerde gerçekten öğrenim görmek isteyen öğrencilerin yolunu kapatmaktadır.

İletişim fakültelerinde öğrenim gören öğrencilere ilişkin istatistiki bilgiler incelendiğinde, ilginç sonuçlara ulaşılmaktadır. Son verilere göre toplam öğrenci sayısı 1882 olan İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde, Gazetecilik Bölümü 573 öğrencisiyle birinci sırada gelmektedir. 450'sini erkek öğrencilerin oluşturduğu bu tabloda, kız öğrencilerin sayısı sadece 123'tür. Oysa Marmara, Gazi, Anadolu ve Ankara gibi üniversitelerin iletişim fakültelerinde bir denge söz konusudur. (Tablo I) İstanbul ve Marmara İletişim Fakülteleri başta olmak üzere, fakültelerin halkla ilişkiler bölümlerinde denge kız öğrencilerden yana ağır basmaktadır. Bunda, kamuoyunun kafasında yaygın kanı olan dış görünüş, zerafet ve güzelliğin bu meslekte tercih sebebi olduğunun etkisi büyüktür. (Tablo II) Radyo-TV ve Sinema Bölümüne bakıldığında denge yine az da olsa kız öğrencilerden yana ağır bastığı görülmektedir. (Tablo III) Öğrenci kontenjanları incelendiğinde, İstanbul ve Marmara İletişim Fakülteleri başta olmak üzere, üç büyük şehirdeki 5 fakültenin sıralandığını

görmekteyiz. (Tablo IV) Fakültelerin son sınıf öğrenci mevcudiyetlerine bakıldığında ise, başta İstanbul ve Marmara İletişim Fakülteleri olmak üzere, bölüm ayrımı gözetilmeksizin 4. sınıflarda bir yığılma gözlemlenmektedir. (Tablo V) Bunun nedeni ise, çeşitli sebeplerle derslerden uzak kalan öğrencilerin, alt sınıflardan derslerinin birikmesiyle mezun olamamalarıdır. Rakamlara bakıldığında bir yığılmanın söz konusu olduğu halen öğretim yapılan 14 iletişim fakültesinin aksine; 2000 yılında öğrenci alımına başlayacak Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi, Gazetecilik ve Halkla İlişkiler bölümleri, 20'şer öğrencilik kontenjan planlamasıyla iyi bir örnek model teşkil etmektedir.

-TABLO I -

Gazetecilik Bölümü	Erkek (Topl.)	Kız (Topl.)	Toplam
İÜ İletişim Fak.	450	123	573
Marmara Ü.	403	408	811
Gazi Ü.	157	123	280
Anadolu Ü.	88	95	183
Ankara Ü.	158	141	299

-TABLO II -

Halkla İlişkiler Böl.	Erkek (Topl.)	Kız (Topl.)	Toplam
İÜ İletişim Fak.	179	316	495
Marmara Ü.	142	338	480
Gazi Ü.	95	134	229
Ankara Ü.	93	233	326
Bilgi Ü.	42	171	213

-TABLO III -

Rd-TV-Sinema Böl.	Erkek (Topl.)	Kız (Topl.)	Toplam
İÜ İletişim Fak.	268	292	560
Marmara Ü.	199	240	439
Bilgi Ü.	66	92	158
Gazi Ü.	137	139	276
Ankara Ü.	153	182	335

-TABLO IV-

İletişim Fakülteleri	Toplam
İstanbul Ü.	1882
Marmara Ü.	1861
Bilgi Ü.	1022
Ankara Ü.	960
Ege Ü.	850

-TABLO V-

İletişim Fak.	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf
İstanbul Ü.	235	257	313	1053
Marmara Ü.	248	257	278	948
Ege Ü.	185	51	208	256
Anadolu Ü.	116	110	119	291
Gazi Ü.	151	153	179	302

İletişim fakültesi mezunları, iş konusunda önemli bir haksızlığı, açılan sınavlarda kendilerine yer verilmemesiyle yaşamaktadırlar. Öğrenim süresince toplumbilimde güçlü temel eğitim edinen mezunlar, örneğin müfettişlik, kaymakamlık sınavlarına kabul edilmemektedir. Oysa öğrenciler, hukuk, iktisat, kamu yönetimi alanında temel eğitimi almaktadır. Buna karşılık müfettişlik sınavlarında işletme, iktisat, hukuk mezunlarına olanak tanınmaktadır. Özellikle kamuda bulunan açık kadrolarda diğer toplumbilimlerde eleman yetiştiren fakültele tanınan haklar, iletişim fakültelerine de tanınmalıdır.

Yükseköğrenim ve özel sektör arasındaki uzaklık önemli sorunlardan biridir. İletişim fakülteleri de kendi bünyelerinde bu türden sorunlar yaşamaktadırlar. Sektör, kendilerine insan kaynağı sağlayan fakültele karşı ilgisiz bir durumdadır. Oysa sektör, kendi beklentilerine yanıt verecek nitelikli eleman yetişmesine destek olmak zorundadır. Yine iletişim sektöründe var olan örgütlenmeler, fakültelerin uzağında kalmaktadır. Öğrenci sayısında yaşanan aşırı yoğunluk, özel sektördeki kuruluşların sınırlı sayıda öğrenciye staj olanağı tanımalarına yol açmaktadır. Bu bağlamda halkla ilişkiler şirketlerinin üye

bulunduğu Halkla İlişkiler Derneği, üyelerine İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü öğrencileri için her yıl belli sayıda öğrenci stajı için zorunluluk koymalıdır. Böylelikle halkla ilişkiler alanında eğitim almış heveslilerin, halkla ilişkileri meslek edinerek uzmanlaşmaları sürecine katkıda bulunulabilir. Halkla ilişkiler alanında mankenden, fotomodelden, torpilli kişilerden çok, halkla ilişkiler uzmanı görmemiz belki böylelikle sağlanır.

Basın Konseyi, Gazeteciler Cemiyeti yine bu tür bir uygulamayla gazete, radyo ve televizyon kuruluşlarına yönelik böylesi yaptırımlar, uygulamalar getirmelidir. Yerel basının siyasal iktidar tarafından desteklenmesi ve canlılık kazandırılması gerekir. Çünkü yerel basın, gazetecilik bölümü mezunu öğrencilerin istihdamı için önemli bir olanaktır. Ayrıca yerel gazeteleri bünyesinde toplayan yerel örgütlenmeler, yerel gazeteleri de böylesi bir uygulamaya dahil etmelidir. Yerel gazeteler birer aile gazetesi ya da lise mezunu elemanların etkin bulunduğu bir yapıdan kurtarılmalıdır. Yerel gazeteler, çağdaş toplum yapısında yerel sorunlara karşı duyarlılık sağlanmasında önemli bir işleve sahiptir. Yine özel radyo ve televizyon kuruluşları, iletişim fakültesi mezunlarına öncelik tanımalıdırlar. Eleman alımında aranacak ölçütlerden biri de iletişim fakültesini bitirmek olmalıdır. Bu bağlamda iletişim fakülteleri ile sıkı bir işbirliği içerisinde, görüş alışverişinde bulunulması gerekmektedir.

Görüldüğü gibi iletişim fakültelerinin sorunları da, Türk yükseköğreniminin yaşadığı sorunlardan çok farklı değildir. Ancak, genel sorunlar içerisinde geleneksel yapılarıyla diğer fakültelerle karşılaştırıldığında, iletişim fakültelerinin gözetildiğini söylemek güçtür. Gerek akademik açıdan, gerek bütçe açısından, iletişim fakülteleri şu an paylarına düşenden daha fazlasını istemektedirler.

Önümüzdeki süreçte iletişim fakülteleri mesleki örgütlenmeler, sektör ve kamu kurumlarıyla bu yönde ortak bir tutum yaratma yönünde girişimde bulunacaktır. Sözü edilen amaç ve hedefler doğrultusunda gerekli girişimlerin sağlanması için bir dayanışma ortamı yaratılmak istenmektedir. Bu konuyla ilgili meslek örgütlerinin, sektörün tüm kurumlarının iletişim fakültelerine olan desteklerini artırmaları gerekmektedir.

2. 3. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NİN HEDEFİ 2000'Lİ YILLAR

İstanbul Üniversitesi Senatosu, son günlerde birbiri ardına aldığı kararlarla üniversitenin dünya ölçeklerinde ve 2000'li yıllara hazır bir öğretim kurumu olmasının alt yapısını bugünden sağladı.

İstanbul Üniversitesi Senatosu, 25 Mart 1999'da, çağdaş eğitimin önemli öğeleri arasında yer alan tüm dünyada kabul edilen yarıyıl sistemi, kredili sistem, bağıl değerlendirme, teorik ders saatlerinin azaltılması, uygulamalı ders saatlerinin artırılması gibi eğitim-öğretim faaliyetleri açısından, üniversitede olumlu bir değişimin ortaya çıkmasını sağlayacak olan ilkeleri oybirliği ile kabul ederek yürürlüğe koydu.

Ayrıca, Üniversite Senatosu, 29 Nisan 1999'da, yine oybirliği ile almış olduğu karar uyarınca, Lisans Öğretim ve Sınav Çerçeve Yönetmeliği'ni günün koşullarına ve dünya standartlarına uygun biçime getirerek, ileride, dünyadaki diğer üniversitelerle entegrasyonda çıkabilecek olası sorunların çözümlerini de bugünden üretmiş oldu.

Böylece yıllardan beri Türk öğrencilerin diğer ülke üniversitelerinde yaşamış oldukları akreditasyon sorununa da tutarlı bir çözüm getirebilecek değişikliklerin alt yapısı oluşturuldu.

Rektör Prof. Dr. Kemal Alemdaroğlu, son günlerdeki gelişmeler ve konuya ilişkin olarak 22 Temmuz 1999 Perşembe günü Senato toplantısındaki basın toplantısında yaptığı değerlendirmede şunları belirtti:

"Üniversitemiz üst yönetiminin ve senatosunun öncelikli ve en önemli hedefi, öğrencilerimize daha nitelikli eğitim sunmaktır.

Bu hedefe ulaşmak isteyen üst yönetimle, yapılan yenilikleri kabul etmek istemeyen ve üniversitemizi yıllardır süre gelen eğitim anlayışına bağımlı kılmak isteyen bazı öğretim üyeleri arasındaki fikir ayrılığı, kamuoyuna çarpıtılarak yansıtılmıştır.

Bizler, üniversitenin 'öğrenci merkezli' bir anlayışla eğitim ve öğretim vermesinden, öğrencimize en nitelikli ve çağdaş eğitimin sunulmasından yanayız. Bu anlayışın, iki bin üç yüz öğretim üyemizin özverili çalışmaları ile gerçekleştirileceğinin de bilincindeyiz."

İstanbul Üniversitesi, ayrıca son zamanlarda ortaya koyduğu bilimsel, eğitim-öğretim, öğrenci ve kültürel etkinlikleriyle de kamuoyundaki dikkatleri üzerinde toplamaktadır.

2. 4. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NDEKİ DEĞİŞİM VE GELİŞMELER

Son günlerde medyada gündemi işgal eden konulardan biri de İstanbul Üniversitesi bünyesinde yaşanan bazı gelişmelerdir. Dışarıdan bakıldığında, bir hayli karışık görünen olayların altında yatan gerçekler, aslında çok da kafa karıştıracak türden değil.

Üniversite senatosu tarafından toplantılarda alınan kararlara birtakım çevrelerin ve bazı medya kuruluşlarının da desteğiyle bazı öğretim üyeleri karşı çıkmakta ve bunlar çeşitli zamanlarda kamuoyuna sansasyonel biçimde yansıtılarak yapay gündem maddeleri yaratılmaktadır.

2000 yılına hazırlanırken ve 3 bin yıllık tarih döneminin eşliğinde, dışarıdan bakıldığında bu tür tartışmaların, deyim yerindeyse bir bardak suda fırtına koparmaktan öteye gidemediği, konunun içindekilerce gayet iyi bilinmektedir.

Oysa İstanbul Üniversitesi, Rektör Prof. Dr. Kemal Alemdaroğlu'nun görevi resmen eski rektör Prof. Dr. Bülent Berkarda'dan devraldığı 5 Ocak 1998'den bugüne kadar, pek çok yeniliğin ve başarının altına imzasını atmıştır. Ne yazık ki, gündemdeki gereksiz tartışmalardan ötürü bunlar kamuoyuna yeterince ve gereğince yansıtılamamıştır.

Avrupa'da ve Amerika'da çeşitli üniversitelerle araştırma ve öğrenci değişim programları üzerinde anlaşmalar imzalanmış, böylece ülkemiz üniversitelerine de bu alanda örnek oluşturacak önemli bir çalışmanın önderliği yapılmıştır.

Bu üniversitelere birkaç örnek vermek gerekirse; Amerika'da "Ball State University", "Clinch Valley College of the University of Virginia", Polonya'da "Univerystet Marii Curie-Skolodowskiej", İsveç'te "Swiss Institute of Allergy and Astma Research", Almanya'da "Freie Universitaet, Berlin" "Berlin Teknik Üniversitesi Nükleer Fizik Bölümü" gibi daha bir çoğunu sıralamak mümkündür.

Ayrıca yapılanlara ve gelişmelere ek olarak bir başka yenilik de, 1999-2000 eğitim-öğretim yılında Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi'nin öğretime başlayacak olmasıdır.

Dört yıllık Ulaştırma Yüksekokulu'nun da hava, kara ve deniz bölümlerinden oluşacak biçimde yine 1999-2000 eğitim-öğretim yılında faaliyete geçirilme çalışmaları devam etmektedir.

Tüm bunlara ek olarak, artık tüm dünya ile entegrasyonun vazgeçilmez parçası olarak kabul edilen yabancı dil konusunda, isteğe bağlı yabancı dil hazırlık sınıflarının oluşturulması kararı, 1998 yılında, İstanbul Üniversitesi tarafından alınmıştır.

Geçmişi çok eskilere dayanan, logosunda kuruluş yılı olarak 1453 yılı yazılı bulunan İstanbul Üniversitesi, 1930'lu yılların sonu ile 1940'ların başında dünyanın önde gelen öğretim kurumlarından biriydi. Bugün İstanbul Üniversitesi yönetimi, yeniden dünyanın en önde gelen üniversitelerinden biri olmayı hedeflemektedir.

O yıllarda çeşitli ülkelerden yurdumuza gelen, Mustafa Kemal'in girişimleriyle ülkemizde bilimsel çalışmalarına devam eden ve İstanbul Üniversitesi mensubu da olan pek çok yabancı bilim adamının bıraktığı mirası, bizler bu kurumun üyeleri olarak, bugün de onurla taşımaktayız. Geçmişten aldığımız inanç ve gurur, bizlerin en büyük çalışma gücüdür. Bugün artık çatışma ve kavga değil, el ele verip gönülden işbirliği yapma zamanıdır.

Yüzyıllardan beri gelen mücadele ve karmaşa döneminin gelişmeye, her şeyden öte insanlığa bir şey katmadığı görüldü artık. Değişim ve dönüşümler kuşkusuz her insanı başlangıçta ürkütür. İnsanoğlu, tabiatı gereği değişime karşı koyar. Bu, onun genlerine kodlanmış, eski çağlardan günümüze getirdiği çok masum bir özelliğidir.

Bir başka biçimde söylemek gerekirse, statu quo'yu koruma eğilimi, insanın içgüdüsel bir davranışdır. Çağımız bilim ve aydınlık çağıdır. Tüm bu kaygılardan arınmak ve doğruyu geç de olsa bulmak da, en çok, doğadaki tek düşünme yetisine sahip varlık olan insanoğluna yakışır.

Bugün tüm dünya, Marshall McLuhan'ın çok önceden söylediği gibi bir iletişim entegrasyonu ile "küresel köy"e dönüşmüş durumdadır. Artık Almanya, İngiltere, ABD gibi ülkeler, kendi standartlarında eğitim yapan üniversite mezunlarıyla iş yapmak istiyor.

Ya da Avrupa'nın tek devlet haline dönüşeceği günlerin yakın olduğu günümüzde artık çifte standarda yer yok, çifte standart yapana da uygar dünyada hiç mi hiç yer yok. İşte bu nedenle, İstanbul Üniversitesi yapmış olduğu girişimlerle kendi alanındaki çifte standartları yok etmeye çalışmakta. Yıllardan beri "böyle gelmiş böyle gider" zihniyeti, artık yerini akılcı ve ilerici bir zihniyete bırakmış durumda.

Bir üniversitenin üç ayrı fakültesinin aynı bölümlere sahip olması, hem

öğrenci, hem üniversite, hem de gelecekte ülke açısından büyük sıkıntılar yaratacak bir uygulamadır. Bundan önce bu şekilde bir uygulamanın yapılmış olması, bundan sonra da böyle olmasını gerektirmemektedir.

Tüm dünya üniversiteleri birbirleriyle uyumlu hale gelme çabası içinde ve öğrencilerin notlarıyla okudukları dersler açısından "akreditasyon"u gündeme getirmişken, İstanbul Üniversitesi'nin bundan kaçınması düşünülemezdi.

Nasıl ki bir doktor, hastasının sağlık durumunun gerektirdiği tıbbi müdahaleyi zorunlu da olsa uyguluyorsa, burada da yapılan o olmuştur. Varsın biraz hastanın canı yansın, ama hayatı kurtulsun.

Değişim öyle güçlü bir seldir ki, önünde duranları da önüne katarak yoluna devam eder. Günümüzden yaklaşık iki bin yıl önce bugün ülkemizin turizm cenneti olan Efes'te yaşamış ve bir anlamda vatandaşımız olan ünlü filozof Herakleitos'un yine kendi gibi ünlü sözü o günlerden bugünlere bizlere ışık tutar nitelikteki bir öğretiyi içinde barındırmaktadır: "Panta Rei" -Her şey akar- ya da daha açık bir anlatımla vurgulamak gerekirse, "değişimi değiştiremezsiniz."

2. 5. KÜRESELLEŞEN DÜNYADA BİLGİ TOPLUMU

Günümüzde küresel bilgi toplumu yaratmak bütün ülkeleri içine alan bir girişimdir. Çağımızda geleneksel bilgiler hızla değerini kaybetmekte, politikacılar, memurlar, yerel yönetim bürokratları, işverenler, sendika yöneticileri, ana-babalar ve öğrenciler, değişen koşulların getirdiği yeni bilgileri hızla öğrenmek zorunda kalmaktadırlar. Aslında gelişen dünyada eğitim sistemi, ekonomik, teknolojik ve yapısal değişimin talep ettiği yeni koşullara yanıt vermek ve aynı zamanda bu süreçlere katkıda bulunmak zorundadır.

Nitekim Avrupa ve Kuzey Amerika'da internet kullanımı baş döndürücü boyutlara ulaşmıştır. Gelişmiş ülkelerdeki internetin kullanım yaygınlığı ve gelişimi dikkate değerdir: 2003 yılında bugün 150 milyon olan on-line kullanıcı 500 milyona erişecek, 2000 yılı sonunda 1 milyar web sitesi olacaktır. Bu da her kullanıcıya bir web sitesi anlamına gelmektedir. Günümüzün 150 milyon internet kullanıcısının %90'ı yüksek gelirli yani gelişmiş ülkelerdendir. Bu nedenle bilgiye sahip olanlarla olmayanlar arasındaki uçurum da büyüyecektir. Ancak telefon ücretleri düşünce, iletişim daha kolay, ucuz ve genel olacaktır. Yeni teknolojilerin potansiyelini görmek için durumu kötü ülkelerin ve insanların bunlara ne kadar erişebildiğini ölçülememiz gerekmektedir. Yapılan harcamalarla bu olasıdır. Ancak erişimi güçlendirmenin başka bir yolu da, insanları eğiterek bilgiye ulaşmalarını sağlamaktır. Bu da daha çok gen ve mühendislik alanlarında eğitimin gerekliliği anlamına gelmektedir.

Örneğin otobanların çoğalmasıyla otomobil satışları da artmış, bilgi teknolojisinin gelişmesiyle de edebiyatçıların sayısında artış görülmüştür. Aslında banka eğitimi, örneğin finanse edilebilen en geniş kaynaktır. 1990'larda eğitime yatırım yıllık ortalama 2 milyar dolardır. Ayrıca uzaktan eğitime de yeni teknolojiler sağlanmaktadır. Dünya Bankası, Global Knowledge Partnership'i de desteklemektedir. Bu kuruluş, telekomünikasyon araştırmalarını desteklediği gibi gelişmiş ülkelerdeki ve yerel bölgelerdeki eğitim, iletişim erişim sistemlerini de desteklemektedir.

"Enformasyon teknolojisindeki en hızlı büyüme, yatırımların yıllık %10 dolayında artış gösterdiği yazılım alanında gerçekleşmektedir. Havayolları, telekomünikasyon, elektronik, banka ve sigortacılık gibi sektörler, işçi başına ya da satış yüzdesi olarak enformasyon teknolojisine en fazla harcamayı yapmaktadır. Dördüncü aşama, ileriye doğru yol almak için en büyük potansiyeli elde

edebileceği kendi alt yapısını oluşturmaktır. İskandinavya, İsviçre ve Hollanda'da da, enformasyon teknolojisine yapılan harcamaların GSMH'ye oranı ABD'dekine çok yakındır. Hemen ardından Britanya, Almanya ve Fransa gelmektedir. Ekonomilerindeki gelir düzeyine oranla belki de bir miktar daha az harcama yapmaktadırlar. Güney Avrupa ekonomileri ise bunu oldukça geriden izlemektedir. Bu ekonomilerin, ABD ve Kuzey Avrupa'daki teknolojik değişime ayak uydurabilmek için, harcamaların GSMH'ye olan oranını 3 katına çıkarması gerekmektedir."

Bilişim Devrimi'nin ulaştığı boyutları sergileyen istatistikler bir hayli çarpıcıdır: "Bugün yeryüzünde 300 milyon kadar kişisel bilgisayar vardır. Yani her 20 kişiye bir bilgisayar düşmektedir. Ama önümüzdeki birkaç yıl içinde, yaşayan her 13-14 kişiye bir bilgisayar düşmesi beklenmektedir. ABD'de ise inanması güç ama her 2,5 kişiye bir bilgisayar düşmektedir. Çok yakın bir gelecekte, televizyonu olan herkesin internet bağlantısı da olacağını varsayabiliriz. ABD'deki yetişkin nüfusun yarısından çoğu internete bağlıdır. %28'i ise interneti evlerinden her gün kullanmaktadır. Güney Kore, 1 milyon ev kadınına internet kullanımını öğretmek üzere bir kurs programını başlatmaktadır. Brezilya'da vergi beyannamelerinin yüzde 85'i internet aracılığıyla maliyeye iletilmektedir."

Ülkemizin büyük ölçüde bu tartışmaların dışında kaldığı görülmektedir. Dünya Bankası Raporu'na göre, Türkiye temel eğitimini 8 yıl olarak sürdüren ülkelerden biridir. Ayrıca Türkiye GSMH'nin sadece yüzde 1,5'ünü eğitime harcamaktadır. Bu rapora göre, ilköğretimde okullaşma oranı yüzde 89'larda gerçekleşmektedir. Diğer eğitim seviyelerinde okullaşma oranı daha da düşüktür. Kuşkusuz Türk eğitiminin sayılamayacak kadar çok sorunu vardır. Ancak bunlar arasında en çarpıcı olanı, küresel bilgi çaığında temel eğitimin yetersiz kalması ve uluşça "ilkokul mezunu" dahi olamayışımızdır.

Bilgisiz bilgi çağına girilemeyeceği çok açıktır. Kaçınılmaz çözüm evrensel eğitimidir. Okulda ortalama 3,5 yıl kalan bireyleri ile Türk toplumunu "enformatik cehalet" beklemektedir. 2000'li yılların yıldızı bilgisayar dahisi Bill Gates, Türkiye'de "her okula internet" projesine tam destek vermekte, hayatımızı kuşatan teknolojiyi okuyabilmek için temel okur-yazarlığın yetmeyeceğini, bu yüzden "evrensel okur-yazarlığa" geçmek gerektiğini vurgulamaktadır. Bu yeniden yapılanan dünyanın gerisinde kalmamak için ülkemiz de her ilköğretim okuluna bir internet girişimine destek vermekle çağı yakalamada gerçekçi bir yaklaşım gösterecektir.

KÜLTÜR

3. KÜLTÜR

3. 1. GÜNÜMÜZDE KÜLTÜREL YOZLAŞMANIN BOYUTLARI

İnsanoğlunun topluluk halinde yaşamasından ortaya çıkan 'kültür' bu birliklilik sayesinde beslenir ve gelecek kuşaklara da aktarılacak olan bir miras özelliğini taşır. Adet, gelenek-görenek diye sınıflandırabileceğimiz bazı kavramlar, bir toplumun diğer bir toplumdan ayırt edilebilmesini sağlayan yegâne kültürel özelliklerdir.

Toplumun yaşam standartları, teknolojisi, diğer toplumlarla ilişkisi değiştikçe kültürü de bazı farklılaşmalara uğrar. Çünkü toplum yapısı statik değildir; dolayısıyla onu çelik bir kalıp gibi yüzyıllar boyu aynı şekilde korumak mümkün değildir. Bunun en belirgin örneği, kozmopolit yapıdaki toplumlarda görülür. Etkileşimin yoğun olduğu bu yapıda insanlar, her ne kadar kendi alışkanlıklarını koruyor görünseler de, aslında çevrelerindeki farklı oluşumları fark ederler ve belleklerine yerleştirirler. Belli bir süre sonra bu eylemlerden bazıları kendi alışkanlıklarına karışır.

Tüm bu etkileşimler belli bir potada eritilip temeldeki kültürle uyumlu bir şekilde benimsenirse, kültür beslenmiş, zenginleşmiş olur. Ancak dağınık ve bilinçsiz bir özenme sonucunda alışkanlığa dönüştürülürse, 'kültür yozlaşması' şeklini alır. İkilem içinde kalan toplum yapısı da bozulmaya başlar.

Kültür yozlaşması, genellikle teknolojik ve bilimsel gelişmelere ayak uydurarak uygarlık seviyesine ulaşmaya çalışan, Üçüncü Dünya ülkelerinde yani gelişmekte olan ülkelere görülür. Bunun nedeni, gelişmiş ülkelere uyum sağlamak isterken, alt yapıları hazır olmadığı halde onların yaşam standartlarını taklit etmeye çalışmalarıdır. Teknoloji ve bilim alanındaki birikimleri benimserken, olumlu olumsuz kültürel özellikleri de kendi üzerine bir elbise gibi geçiren bu toplumlar, sonunda özlerinden gittikçe uzaklaşan, yoz bir yapıya dönüşürler.

Ülkemiz ve diğer tüketici kültürler açısından ele alınması gereken bir diğer konu, bu tür kültürlerin teknolojik, ekonomik ve içeriksel açıdan üretici kültürlerle bağımlılığıdır. Tüketici kültürlerin kitle iletişim araçlarını üretebilecek teknolojileri yoktur. Bu yüzden teknolojiyi üretici kültürlerden satın alırlar.

Ancak üretici kültürler, araştırma yapmak için ihtiyaçları olan kaynakları, tüketici kültürlere eski teknolojiyi satarak kazanmaktadırlar. Böylelikle tüketici kültürler hem teknolojik, hem de teknolojiyi almak için ekonomik olarak üretici kültürlere bağımlı olmaktadır. Kitle iletişim araçlarındaki içeriksel bağımlılık, ekonomik sonuçlarının yanında bazı kültürel sonuçlar da doğurmaktadır. Yurt dışından satın alınan yayınlarda dikkat edilmeyen konu, o yayınların başka bir kültürün özelliklerine göre hazırlanmış olmasıdır. Dolayısıyla ülkemizde yayınlanan çok sayıdaki yabancı kaynaklı programla topluma farklı bir kültürün kültürel değerleri, değer yargıları, yaşam tarzları benimsetilmeye çalışılmaktadır. Bu durum toplumsal bir yozlaşmanın kapılarını aralamaktadır.

Kültürel yozlaşmayı iletişim süreci ve sosyoloji açısından da ele almak mümkündür:

İletişim süreci açısından kültür yozlaşması

Medyanın etkisi ile yığınsal iletişim araçlarının iletişim sürecine getirdiği bu değişiklikler sonucunda, toplum, kendi dışında gelişen, ağızdan iletişimin her türlü biçim ve içeriğinin özgür, eşitleyici, sınırsız ve çift yönlü yapısını ve çeşitliliğe yönelik kültürel yapılarını kendi bünyesine katmaktadır. Egemen olan kültürel ekonomik yapının değer yargılarına uygun biçim ve içerik koşullarının işlendiği tek yönlü iletiler de, tekdüze yığınsal kültürlerle dönüşmekte çok etkili olan araçların üreticisi olmaktadır.

Sosyoloji açısından kültür yozlaşması

Her sosyal kurum ve değer gibi kültür de değişmektedir. Kültür değişmesi, maddi ve manevi kültür unsurlarının değişikliğe uğraması ya da yerine yenilerinin meydana gelmesidir. Kültürün bütün unsurları aynı hızla değişmez. Maddi kültür daha çok değişime uğrar. Kültür unsurları, zamanla ve genellikle kimliklerini bozmadan değişikliklerinden, değiştiklerini kısa zaman aralıkları içerisinde görmek güçtür. Toplum yaşantısı ilk bakışta değişmiyormuş gibi gözüktür. Bu değişim kolayca fark edilmez. Her toplum, kendi içinden ya da dışından gelen etkilerin altında değişikliğe uğrar. Ne kadar tutucu olursa olsun, hiçbir toplum bu kuralın dışına çıkmaz. Çünkü toplum dinamik bir gerçekliktir. Bundan dolayı her toplumun sosyal yapısı, kurumları ve davranış örnekleri ne kadar katı ve sabit görünürlerse görünsünler, sürekli değişimlere uğrarlar.

Değişme, önceki bir duruma ve varlığa göre farklı bir durum ya da varlığın meydana gelmesidir. Sosyal değişme, bir toplumun yapısında, kurumlarında ya da kurumlarının birbirleri ile olan ilişkilerinde meydana gelen değişimlerdir.

Örnek vermek gerekirse; aile yapısının güçlülüğü ile bilinen Türk toplumunda 1950'lerde uyuşturucu sözü pek bilinmezken, sigara içen kişiler belli statülere sahipken, bugün sigara içme yaşı ortaokul seviyelerine kadar inmiş, uyuşturucu özellikle gençleri tehdit etmeye başlamıştır. Çok geniş bir kültürel mozağe sahip olan Türkiye'nin bugün belki de en önemli sorunu kültürel yozlaşmadır. Türk halkının giderek artan büyük bir kesiminde etkili olan bu değerler yitimi, toplumsal yaşantının da tamamını etkilemektedir. Türk kültürünü incelediğimizde, tüketici bir kültür olduğunu açıkça görebilmekteyiz. Piyasada olan ürünlerin birçoğunun yabancı sermaye ürünü olması, bu durumun en çabuk göze çarpan örneğidir. Konuyu iletişim sektörü olarak incelediğimizde de durum aynıdır. İzlenen filmler, TV programları, okunan kitaplar çoğunlukla yabancı kaynaklıdır. Başka ülkelerin ürünlerinin, yaşam biçimlerinin evimizin, işyerimizin, okullarımızın içine bu denli etkin bir biçimde girmesi, toplumumuzda kopyacılığa, taklitçiliğe neden olmuş, bu da beraberinde kaçınılmaz sonu, yani kültürel yozlaşmayı getirmiştir. Çeviri hataları ve senkron tutturma kaygılarından kaynaklanıp günlük konuşma dilimizde sıkça kullanılır hale gelen "woow", "haydi çak", "kendine iyi bak" gibi söylemler, üretici kültürlerin toplumumuzdaki etkilerine iyi bir örnek olarak gösterilebilir.

Kitle iletişim araçlarının aynı anda çok sayıda insana ulaşır olması ve özellikle onları etkileme konusundaki yüksek başarısı, onları çağımızdaki en önemli araçlar haline getirmektedir. Bu sebeple kitle iletişim araçları tüketici kültürlerde özellikle kültürel yozlaşmaya neden olduğu için hem bir dost, hem de bir düşman olarak algılanmalıdır. Sonuç olarak ülkeler arası etkileşimde sınırların kalktığı günümüzde yabancı üretimin hayatımıza girmemesi söz konusu olmayacağı gibi, yararlarının da yadsınamayacağı göz önüne alındığında, tüketici bir kültür olan Türk kültürü, üretici kültürlerin etkilerine teslim edilirse yozlaşmayı sürdürüp, belki de tamamen kendi özelliklerini kaybedecektir. Gerekli önlemleri alıp yeterli sağduyuyu göstermezsek, kültür yozlaşması bizi, ipi başkalarının elinde olan kuklalara dönüştürecek, fiksirsiz insanlar seviyesine indirecektir. Bundan yıllar önce ulu önder Atatürk'ün sadece topraklarımızı değil, kültürümüzü, milli irademizi de kurtardığını unutmamalı; kendisinin de defalarca belirttiği gibi 'Kendi kültürüne sahip çıkarak çağdaş uygarlık seviyesine ulaşan bir toplum' olmalıyız.

3. 2. KÜRESELLEŞMENİN ENFORMASYON TEKNOLOJİLERİ VE SOSYOKÜLTÜREL ETKİNLİKLER ÇERÇEVESİNDE EĞİTİME ETKİSİ

20. yüzyılda ulus devlet modelinde somutluk kazanmış olan temsili demokrasi kavramı, iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve günlük yaşamın içinde etkin ve kapsamlı biçimde yerini almasıyla konumunu yavaş yavaş doğrudan demokrasiye bırakacak gibi görünüyor. İnternet üzerinden yapılacak kamuoyu yoklamaları ve referandumlar artık 21. yüzyılda görmeye alışacağımız uygulamalar olarak karşımıza çıkmakta.

Böylesine etkin biçimde kullanılacak olan teknolojilerin ise, önemi ve değeri kuşkusuz her geçen gün artmakta. George Orwell'in de öngördüğü gibi ileride insanlar belirli bir merkezden gözlenip yönetilecekler. İşte böylesi bir durumda ortaya çıkan en önemli ve kaçınılması gereken etki de, çok seslilik görüntüsü adı altında tek sesliliğin egemen kılınmasıyla ortaya çıkacak durumdur.

Son yıllarda ABD'de, rekabeti olumsuz yönde etkilediği gerekçesiyle Bill Gates'in Microsoft firmasının faaliyetlerinin, Amerikan resmi makamlarınca belirli ölçüde kısıtlanması, rekabetin sürdürülmesi bağlamında anlam taşıyan bir girişimdir. Bu gelişme, aynı zamanda, ABD'de 1890'da Sherman Act antikapital yasası ile başlayan sürecin bir uzantısıdır. Burada ortaya konulan iddia ve kısıtlama nedeni ise çok açıktır. Yapılan uygulama, Microsoft firmasının ürettiği internete ulaşma programlarının piyasa şartlarındaki rekabet ortamını olumsuz etkileyerek bir tekel oluşturması ve bundan dolayı bilgi kaynağına ulaşma yollarını adeta tekeline geçirmesine karşı önlem alınması gereksiniminden kaynaklanan bir düzenlemedir.

Küreselleşme olgusu aynı zamanda kendi içinde sahip olduğu ikircikli bir yapıyı da beraberinde taşımaktadır. Küreselleşerek birbirine bağlı küçük ünitelerden oluşan bir dünyasal yapının yanı sıra aynı zamanda küçük küçük uluslardan oluşan bir siyasi bölünüm. Bugün yerküremiz üzerinde var olan böylesi bir yapılanmayı olumsuz yönde etkilemeksizin, küreselleşme sürecinin sürdürülmesi, kanaatimizce, küreselleşmenin içinde bulunduğu en önemli sorunların başında gelmektedir. Kısacası küreselleşirken değişik yerel sosyo-kültürel, ekonomik vb. özellikleri korumak zorundayız.

Küreselleşme, insanoglunun eğitim süreci üzerinde, bu sürecin uzaması

gibi olumlu bir katkıyı getirirken, diğer yandan skolastik bir yapıya dönüşme riskini de kendi içinde barındırmaktadır. Tek kaynaklı bir eğitim sürecinin ileride gelişecek totaliter bir yapılanmayı doğuracağını görmek ise çok da zor olmasa gerekir. Küreselleşme boyutunda ortaya çıkan sorunlarda tekelleşme olgusu ön plana çıkmış ve önem kazanmıştır.

Gerek ekonomik gerekse enformatik alanda ortaya çıkacak olan tekelleşmenin toplumsal yapıyı olumsuz gelişmelere götürmesi kaçınılmaz gibi görünmekte. Denilebilir ki, ulussuz ya da uluslararası sermayenin küreselleşme nedeniyle özgürleşmesi ile halkın ve halk katmanlarına dayanan demokratik yönetimlerin özgürleşmeleri her zaman aynı paralelde olmayabiliyor. Günümüzde, önemli yapısal değişimler ve dönüşümler geçirmiş olan kapitalist anlayış, bu bağlamda ele alındığında, birincil hedefi olan "kâr etme" olgusundan vazgeçecek gibi görünmemektedir. Bu açıdan ele alındığında, küreselleşmenin demokratik yaşam açısından etkin ve kazançlı biçimde kullanılması için antikapital yasalarının yaşama geçirilmesi gerekmektedir.

Günümüz dünyasında teknolojik gelişimin çok hızlı bir biçimde oluşması bilgi akışını da süratlendirmiştir. Bilginin hızlı dönüşümü, medya alanının daha fazla gelişmesinde ve toplumsal kültürlerin de biçimlenmesinde temel rolü oynamaya başlamıştır. Küreselleşmenin ekonomik ve sosyokültürel boyutları açısından ortaya konulması gereken bir gerçek de, az gelişmiş ülke kültürleri üzerinde yapacağı olumsuz etkidir. Global tüketim kültürü ya da popüler kültür olarak adlandırabileceğimiz olguya, medya ve küreselleşme bağlamında daha bağımlı duruma gelen gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin, bu süreçte, kültürel değerlerini ve yöresel niteliklerini hızla yitirmeleri ya da bunları tüketim nesnesi durumuna dönüştürmeleri de kaçınılmaz olarak görülmektedir.

Küresel kapitalist sistemin, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülke halkları ve ekonomileri üzerindeki olumsuz etkilerinden biri de, bu ülkelerde yaşayan insanların neyi, nasıl ve ne için üretme ve tüketme gereksiniminde olduklarına bakmaksızın tüketim kültürünü körüklemesinden kaynaklanmaktadır. Bunun en somut örneğini ülkemizde de görmekteyiz ve bu tüketim şahlanması, büyük ölçüde medya eliyle gerçekleştirilmektedir.

Küreselleşen dünyamızda her türlü kültürel ürün paraya endeksli bir kazanç sağlama metası haline gelirken ticari anlamdaki ilkesel değerlerin de ortadan kalktığı görülmektedir. Bu aşamada en önemli ölçüt, bireyin ne kadar tükettiği ve bu tüketimi ile toplumsal yapı içinde kendine sağladığı sosyal statüdür. Böylesi bir anlayışı küçük çocukların dünyasında bile görebilmekteyiz.

Artık eski masal kahramanlarının yerini ticari metaya dönüştürülmüş mitolojik varlıklar almış bulunmakta. Bu varlıklar her gün evimize t-shirt, çıkartma, bilgisayar da oyun programı vb. ürünler olarak girmekte.

Sosyokültürel alanda Amerikan orijinli ürünler gerek sinema filmleri gerekse medya aracılığıyla toplumsal yapının en uç noktalarına kadar inebilmekte ve bu etkileşim insanlar üzerinde bir tüketim alışkanlığının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Kapitalist gelişmiş ülkeler, aşırı üretimle elde ettikleri ve satmak için pazar arayışı içinde oldukları ticari ürünlerine yeni pazarlar bulmak durumundadırlar. Bu pazarların ortaya çıkışı ve kitlenin tüketime hazır hale getirilmesi görevini ise küreselleşen dünyamızda medya üstlenmiştir. Gelişmiş ülkeler, ürettikleri mallara pazar bulma girişimlerinde, içinde buldukları siyasi ve kültürel oluşumları da kullanmaktan geri kalmamaktadırlar.

Bu bağlamda ele alındığında, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne aday ülke olma konumu da manidardır. İnsan ve azınlık hakları, hukukun üstünlüğü gibi kavramlar, esas itibarıyla çok uluslu sermayenin gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerden öncelikli talepleridir. Nedeni ise çok açıktır. Çağdaş dünyada uluslararası sermaye, artık kendisi için düzenlenmiş ve uygulamaya konmuş ayrıcalıklı yasal düzenlemelerle, yaptığı yatırımların güvenlik güçlerince korunduğu totaliter ve otoriter dikta rejimlerinde iş yapmak istemiyor. Bunun yerine uluslararası sermaye, serbest piyasa koşullarının tam anlamıyla güvence altına alındığı, yapılan yasal düzenlemelerin evrensel hukuk normlarına uygun olduğu ülkelerde çalışmanın, uzun vadede kendisi için daha güvenilir olduğunu görmüş bulunuyor. Türkiye, önüne gelen AB üyesi olma fırsatını iyi değerlendirmek ve kullanmak zorundadır. Bugünden yarına hemen sonuç vermeyecek bazı düzenlemelerin ise, hiç zaman geçirilmeden uygulamaya konması gerekmektedir.

1923'te kurulan Türkiye Cumhuriyeti devleti, o dönemde, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak için önemli atılımlar ortaya koymuştur. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, Atatürk'ün önderliğinde yapılan o atılımlar da bir küreselleşme ve çağdaş dünyaya entegre olma çabasıydı. Ancak o dönemdeki küreselleşme ile 21. yüzyıldaki küreselleşme hareketi arasında önemli nitelik farklılığı vardır.

Dünya, birinci küreselleşme sürecini kapitalizmin doğuşu ve ulus devletlerin oluşumu ile yaşadı. Bugün ise küreselleşme hareketinin, deyim yerindeyse, ikinci aşaması yaşanmaktadır. Bu aşamada kapitalizm önemli bir yapısal değişiklik geçirmiş ve uluslarüstü bir görünüm almıştır. Artık neyin, nasıl, kime satılacağı, üretimde kullanılacak emeğin nitelikleri vb. konulardaki kararlar

sınır tanımsızın uluslararası sermaye tarafından belirlenmekte ve yürürlüğe konmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin de bu gelişmelerden ve süreçten olumsuz olarak etkilenmemesi, her alanda yapacağı düzenlemelere ve değişimlere bağlıdır. Bunun, çağdaş dünyaya küreselleşme bağlamında ayak uydurmanın en önemli kuralı olduğu çok açık biçimde görülmektedir.

21. yüzyılın enformasyon çağı olduğu düşünülecek olursa buna uygun düzenlemelerin her alanda gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Gelecek kuşakların küreselleşme sürecinde ortaya çıkacak gelişmeleri kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaları, etkin ve içi doldurulmuş eğitim programlarını almalarıyla mümkündür. Bunun için yapılacak düzenlemelerin de dikkatle gözden geçirilmesi, dünyayla entegrasyonda önemli bir öge olan yabancı dilin etkin biçimde öğretilmesi, ülkemiz açısından dikkate alınması gereken konulardır.

Önümüzdeki dönemin özellikleri dikkate alındığında, küreselleşme süreci iki yüzü keskin kılıca benzetilebilir. Bu araç eğer ustalıklı kullanılırsa, kendi hesabımıza kazanım elde etmemiz mümkün olacaktır. Ancak böylesi bir duruma uyum sağlama yeteneğini gösteremezsek, bu durumda zarar görmemiz de, kaçınılmaz bir sonuç olarak karşımıza çıkacaktır.

3. 3. KÜLTÜR

Kültür, davranışlarımızın öğrenilmiş kesiti, toplumda elde edilmiş değerlerdir. Bir grubun üyeleri tarafından paylaşılan alışkanlıklar, kabul edilen davranış, tutum ve değerler, o grubun kültürünü oluşturur. Dinamik bir yapıya sahip olan ve daima değişen kültür, toplumun sosyal yapısına yön verir. Öğrenme ve karşılıklı toplumsal ilişkiler aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılır. Kültür genel olarak bir topluluğun toplumsal alışkanlıklarının tümünü içermekte ve insan gruplarının etkinlikleri sonucunda ortaya çıkmaktadır. Kültürün kuşaktan kuşağa aktarılması ortak bir dilin varlığı ile olanaklıdır.

Teknolojinin getirdiği olanaklardan yararlanılarak günümüz insanının kültürel evreni, dış gerçeği anlamlandırması ve algılaması, en yaygın ortam olan dili kullanan teknik araçların etkisi altında olmaktadır. Tüm yaşamımızı belirleyen kültürel ortam, kendini en güçlü şekilde dilde hissettirmektedir. Toplumda düzenin kurulabilmesi, sürekliliğin sağlanabilmesi için, kültürel değerlerin daima sonraki kuşaklara aktarılması gerekmektedir. Bir toplumun geçmişten aldığı ve geleceğe aktardığı değerler bütünü olarak kültür, toplumsal yaşamın bir birikimi ve sosyal miras olarak değerlendirilebilir.

Sosyal antropologların kültürle ilgili düşünceleri ise büyük ölçüde Edward Tylor'ın yapmış olduğu kültürün bilgi, inanç, sanat, ahlak ve gelenek olarak öğrenilmiş yapıyı gösterdiği şeklindeki tanıma dayanmaktadır. Bu tanım, kültür ile uygarlığın bir ve aynı şey olduğu görüşünü içerir. Kültürel yaşayış, uygar insanı ilkel insandan ayırmaktadır. Marx ise kültürü, doğanın yarattıklarına karşın, insanın yarattığı her şey olarak tanımlamaktadır. Bir bakıma insan tarafından biçimlendirilen, geliştirilen ve gereksinimlerine uygun hale getirilen her şeyin kültürü oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Bir toplumun kültürü tarihi gelişim süreciyle değerlendirilmelidir. Aynı zamanda iletişim ve teknoloji alanındaki yenilikler de kültürün gelişimini hızlandırmaktadır. Günümüzde toplumlar arasındaki kültür farkları iletişim araçları sayesinde gün geçtikçe biraz daha azalmaktadır. Çeşitli toplumsal grupların kültürleri, içerikleri yönünden birbirlerinden ayrılırlar. Büyük toplumların kültürleri arasında farklılıklar bulunduğu gruplar, aynı bir toplum içindeki alt grupların kültürleri arasında da farklılıklar vardır. Zaman içinde artan gereksinimler ve yeni deneyimler bir toplumda var olan kültürü değiştire-

bilmektedir. Çağımızda ekonomik gelişme, kentleşme ve öğrenim düzeyinin yükselmesi gibi nedenlerle birlikte insanların kültürel tüketimleri çeşitlenip, artmıştır.

İletişim teknolojilerinin gelişmesi, farklı kültürel kimliklerin ortaya çıkmasına ve toplumda mozaik bir kültürün yaşanmasına neden olur. Kültürün kendine özgü nitelikleri her toplumsal yapı için yeniliklerin benimsenme ya da kabul edilme süreçlerini farklılaştırmaktadır. Toplumların kültürleri belirli bir tarihsel süreç içinde, sahip olunan teknolojik düzeyle ilişkili olarak ve diğer kültürlerle karşılıklı etkileşim içerisinde evrimleşerek meydana gelmektedir.

Kültür kavramı soyut olmakla beraber, kavramın içerdiği değişkenler ve ilişkiler, yaşayan, gözlemlenen, gelişen ve değişen olgulardır. Bu değişken kurumlar, herhangi bir kültür sisteminde var olabilmek için doğal bir çevre üzerinde yer almalı ve o çevreyle ekolojik bir denge içinde bulunmalıdır. Bu durumda kültürün gelişmesinde çevrenin de etkisi olduğunu söyleyebiliriz. Ancak çevre, kültürü bütünüyle belirlemez. İnsanlara birtakım olanaklar sunar, insanlar kendisini yaratan kültürü kısmen aynı şekilde yenileyerek, kısmen de değiştirerek sürdürür.

Atalarımızdan bize miras kalan kültür, bizi yaratırken, bizim o mirasa kattıklarımızla birlikte gelecek kuşaklara miras kalır, onları yaratır. Kültür, tüm canlı varlıklar gibi, yaşar-gelişir-değişir ancak ölümsüzdür. Kültür canlı bir varlık olan insanla birlikte yaşar, gelişir ve değişime uğrar. Ancak kültürler arasındaki değişimlerde yeniliklerin kabul edilip benimsenmesi çok kolay olmayabilmektedir. Değişim her toplumda aynı hız ve düzeyde gerçekleşmemektedir. Kimi toplumlar bu değişime daha kolay uyum sağlamakta, kimileri ise direnç göstermektedirler.

Yüksek bir kültür düzeyine bağlı olarak Türkler, Anadolu yerlilerince özümsememiş, aksine Anadolu'ya hakim olmuşlardır. Öyleyse kültürümüzün tarihi kaynaklarının Orta Asya'ya kadar uzandığını söylememiz mümkündür. Bunun yanı sıra Türklerin sahip çıktığı İslam kültürü aslında, bir *doğu* ya da *güney* dini değil *batıyı batı* yapan Yahudi - Hıristiyan geleneğinin bir uzantısıdır. Bu durumda çağdaş Türk toplumunun *batının* kültür kaynakları üzerinde yerleşerek ve kök salarak gelişme göstermiş bir kültür sentezi olduğunu da söyleyebiliriz. Ülkemiz izlediği kültür politikasının sonucu olarak daha yabancı kültürlerin etkisi altında kalmaktadır. Diğer toplumlardan düşünceler ve modeller ithal edilmektedir. Bu durum kültürümüzün zenginleşmesi açısından bir kazanç gibi görülse de milli kültür sentezine varmamızı güçleştirmektedir.

Kültürümüzün varlığı ve geleceği 21. yüzyıla uygun düzeye varmamızı gerektirmektedir. Bu şartlar altında geçmiş ve tarihsel yanlışları gerekçe göstermeden, bugünü yaşayarak çağdaş ve uygar bir ülke olabileceğiz. Ülkemizde sıkıntılar içerisindeki bir 'milli kültür' anlayışına karşı evrensel kültür alternatifleri önerilse de kavramsal bir ikilem söz konusudur. Tanımı ve varlığı gereği kültür, toplumsal ve milli özelliklere sahiptir.

Türkiye'nin en önemli kültür sorunu, kendi birikimlerini yeterince değerlendirmekten yoksun oluşudur. Gerek düşünsel gerek sanatsal alanlarda birtakım modellere kendimizi zorla adapte etmeye çalışmaktayız. Oysa *batı kültürü* anlayışı etki altında olmayı değil, tam aksine bu kültüre katkıda bulunmayı gerektirmektedir. Batılı bilim adamlarının *doğunun* kültür kaynaklarına eğilmelerinde de bu anlayışın etkisi büyüktür. İşte günümüzdeki en büyük sorun da bağımlılıktan kendimizi kurtaramamak ve özgün olamamaktır. Ulusça üzerimize düşen sorumluluk kültürel yönden çağdaş dünyaya neler katmamız gerektiğini düşünmektir. Batılılaşmanın *Türk kültürüne* büyük etkileri olmuştur.

Tanzimat'tan günümüze *batı kültürünün* yoğun etkisi kendini göstermiş olsa da kültürel birikimlerimizin çok köklü oluşu, kültürümüzün yok olmasını önlemiştir. Bu yönden *batı kültürü*, çağdaş dünyadaki yerimizi bulmamızda dolaylı yoldan etkili olmuş, hiç şüphesiz etkili olmaya devam etmektedir. Bu da *batı kültürü* içinde kişilik kazanan bir *Türk kültürü* olacaktır.

RÖPORTAJLAR

4. SUAT GEZGİN'LE YAPILAN VE ÇEŞİTLİ GAZETELERDE YER ALAN BAZI RÖPORTAJLAR

4. 1. YENİ GÜNDEM GAZETESİNDE 23 KASIM 1997 TARİHİNDE YAYIMLANAN RÖPORTAJ

Türk medyasının içinde bulunduğu çıkmazın toplumsal yapıda yaşananlara paralel olarak geliştiğini, medya plazaların habercilikten kopuşun simgesi olarak abideleştiğini belirten Prof. Dr. Suat Gezgin, sözkonusu plazalarda astronomik rakamlarla maaş alan köşe yazarlarına karşılık sosyal güvenlikten yoksun muhabirlerin çalıştığına dikkat çekti.

Şahsi ve politik çıkarlara hizmet eden medya kuruluşunun ya da medya mensubunun halka verebileceği hiçbir şey olmayacağını ifade eden, İÜ İletişim Fakültesi Dekan Yardımcısı Prof. Dr. Suat Gezgin'le medya üzerine konuştuk.

- Türk medyasının içinde bulunduğu çıkmazı nasıl değerlendiriyorsunuz?

Medya, her toplumsal olayda olduğu gibi, içinde bulunduğu ve görev yaptığı toplumun yapısına uygun olarak şekil alır. Unutulmamalıdır ki, medya çalışanları da ne olursa olsun toplumsal yaşamın birer ürünüdürler. O halde toplum, bizlere birleşik kaplar prensibine bağlı olarak şekil verir.

Toplumsal yapıda, her kurum nitelik olarak eşit seviyede yer alır. Yani, bir toplumda sağlık hizmetlerindeki aksaklık düzeyi neyse, hukuk sisteminde de benzer ya da birbirinin türevi olan sorunlar vardır. Veya sosyal güvenlik alanında büyük problemler yaşayan bir toplum eğitimde de aynı oranda sorunla karşı karşıyadır.

Türkiye'de medyanın içinde bulunduğu çıkmaz aslında toplumsal düzlemde yaşanan problemlerin ortaya çıkardığı yozlaşma ve aşınmadan kaynaklanmaktadır. Devletten teşvik ve kredi alınarak kurulan medya plazaları aslında gerçek habercilikten kopuşun birer simgesi olarak abideleşmişlerdir.

Eski masallardaki sırça köşkler artık 'sırça plazalar'a dönüştüler. Ne yazık ki, bu plazalarda yaşayan, görev yapan gazeteciler ve televizyoncular, kısacası medya mensupları halktan kopuk yaşıyorlar. Sırça plazalarda toplumdaki soyut bir yaşam süren üst düzey yönetici-gazeteci medya mensupları, örneğin Kuzey Irak'a röportaja giderken bir gün içinde uçakla gidip uçakla dönebilmektedirler. Bu, gazetecinin doğal ortamdan kopuşu ve gözlemlerinde de objektiflikten uzaklaşmaları anlamına gelir.

- Medyanın içinde bulunduğu durum göz önüne alındığında, eğittiğiniz iletişim öğrencileri gelecekte medyayı olumlu noktaya çekebilecekler mi sizce?

Ülkemizde bugün, medyanın içinde bulunduğu konum, toplumsal açıdan değerlendirildiğinde, ne yazık ki kendisinden beklenen yerde değildir. Bizler, kendi öğretim kurumumuz olan İÜ İletişim Fakültesi'nde öğrencileri mesleki yaşamlarında kullanacakları teorik ve pratik bilgilerle donatarak onları mesleğe hazırlamak çabası içindeyiz. Ancak belirttiğimiz gibi, kurumlar, içinde buldukları toplumsal yapıdan etkilenirler. Bu nedenle günümüzde maddi bir dünya görüşü üzerine kurulmuş olan düşünce sistemimiz, medyamızı da derinden etkilemiştir. Dolayısıyla, bir insanı toplumdaki soyutlayamayacağımıza göre, medya mensubu olan ya da ileride okulumuz öğrencilerinin de toplumdaki tamamen ayrı bir düşünce yapısına sahip olmalarını beklemek, şu andaki uygulama açısından bakıldığında oldukça iyimser bir yaklaşım olacaktır kanaatindeyim. Bu, makro düzeyde ele alınması ve düşünülmesi gereken sosyal politikalar açısından da yaklaşım sağlanması koşulu olan bir konudur. Sorun aslında toplumsaldır. Sorun, uzun vadeli fakat kaliteli eğitim ve öğretim meselesidir. Fakat, sorun sadece medya alanında çalışacak iletişimcilerin eğitimi olarak anlaşılmamalıdır. Bu aynı zamanda toplumun köklü ve kaliteli eğitimden geçme gereksinimi ile ilgili bir sorundur. Ancak eğitilen toplum doğruyu görebilir ve seçebilir. O halde, yalnızca medyadan doğru hareketi beklemek yanlış olacaktır. Toplum baskısı medyayı doğru yapmaya zorlamalıdır.

- İletişim fakültelerinin gerek teknik, gerekse nitelik olarak eğitimdeki işlevi sizce yeterli mi?

Sadece okulda görülen eğitim yeterli değildir. Yeterlilik görece bir

kavramdır, aynı azlık ya da çokluk gibi. Ortaya konan pasta ne kadar çok parçaya bölünürse, payların doyuruculuğu o derece azalır. Son on yılda popülist politikalar nedeniyle genel olarak üniversitelerin öğrenci kapasiteleri artırılırken, ne yazık ki, bu artış oranında maddi olanaklar eğitim kurumlarına sağlanmamıştır. Dolayısıyla sayısal artış oranında da olanakların azalması konusu gündeme gelmiştir. Bizler, eğitimciler olarak öğrencilerimize elimizdeki olanakların azamisini vermeye çalışmaktayız. Ancak bu iyi niyetli yaklaşımımıza rağmen, fakültemizin gereksinim duyduğu, uygulamalı derslerde kullanılacak araç gereç için yeterli demek olası değildir. Teknik donanımın daha da zenginleştirilmesi ve elde atıl olarak bulunanların verimli alanlara kaydırılması ve kullanılması, bizim gibi uygulama yönü ağır basan eğitim kurumları için çok büyük öneme sahiptir. Bu nedenle çabalarımızı bu yönde yoğunlaştırmış bulunmaktayız.

-Türk medyası, nitelik açısından dünya medyasının neresinde?

Kanaatimce, bugün Türk medyasının dünya çapındaki medyalarla kıyaslanması yapılırken iki nokta baz alınmalıdır. Birincisi, medyamızın sahip olduğu teknik olanaklar, ikincisi ise, medyamızın insan kaynakları açısından değerlendirilmesi. Türkiye’de medya, teknik imkânlar bakımından dünya ülkeleriyle boy ölçüşebilecek olanaklara sahiptir. Ancak ne yazık ki, daha önce de belirttiğimiz gibi, insan faktörüne yapılan yatırımlar çok kısıtlı kalmaktadır. Astronomik rakamlarla ifade edilen maaşlar alan köşe yazarlarının çalıştıkları medya kuruluşlarında sosyal güvenlikten yoksun muhabirler görev yapabilmektedir. Medyamız, bu pragmatik ve oportünist Anglo-Amerikan yapılanmasından bir an önce kendisini sıyrarak, ‘star sistemi’ne son vermeli ve gerçek görevine geri dönmelidir.

- Bu nasıl olabilir?

Bu da, iyi eğitilmiş medya mensuplarının yanı sıra iyi eğitilmiş medya izleyicisinin varlığına bağlıdır. Toplumsal baskı ve zorlama olmadan medyanın kendinden beklenen düzeye gelmesi, görevlerini yerine getirebilmesi olası değildir.

- Politik ya da şahsi çıkarlar için kullanılan medyanın sizce halka verebileceği bir şey olabilir mi?

Bir ülkede gazeteler, televizyonlar kişisel bazı çıkar çatışmaları uğruna kullanılıyorsa o ülkede medya sırtını izleyicisine dayayamaz ve devletten kazanç sağlamaya, teşvik ve kredi almaya mecbur kalır. Bir gazete ya da televizyon izleyicisiyle var olur. Eski Yunan filozofu Protagoras'ın dediği gibi, "Her şeyin öncüsü insandır. Var olanların varlığı da yok olanların yokluğu da ona, yani insana bağlıdır". Bu anlamda medya da hizmet ettiği kitle için vardır. Halka hizmet eden medya, halk tarafından izlenir ve sahiplenilir. Şahsi ve politik çıkarlara hizmet eden medya kuruluşu ya da medya mensubunun halka vereceği hiçbir şey olamaz.

- Son günlerde herkes medya-siyaset ilişkisinden yakınır oldu. Bunların başında da yine bazı gazeteciler ile siyasetçiler geliyor. Siz Türkiye'de medya-siyaset ilişkisini nasıl görüyorsunuz, nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ülkemizde medya-siyasetçi ilişkileri *batıda* görülen örneklerini aratır niteliktedir. 1995 Aralık ayı genel seçimlerinde bazı ulusal televizyon kanallarının ve gazetelerin açıkça parti ve parti başkanlarının lehinde veya aleyhinde çalışmaları görülmüştü. Ne yazık ki, ülkemizde siyasilerle medya mensuplarının ilişkileri ya çok sıcak ya da çok kopuktur. Her iki durumun da mesleki açıdan sakıncalı olduğunu belirtmek isterim. Sonuç olarak, ülkemizde medya-siyasetçi ilişkileri mesleki açıdan, istenen düzeyi ne yazık ki yakalayamamıştır.

- Türkiye'de gerçek gazete okuru sizce ne kadardır? Zira, gazeteler promosyonla ayakta duruyorlar, mevcut tirajların yarısı promosyon nedeniyle... Dolayısıyla, verebileceğiniz ortalama okur rakamı, toplumun okuma (bilinç) düzeyini de gösteriyor. Bu durumu değerlendirir misiniz?

Türkiye'de gazete tirajları 1960'lı yıllardan bu yana gözle görülen bir gelişme eğilimi içine girememiştir. Halkın sorunlarına eğilmeyen gazeteciliğin yanı sıra, Türk halkının okumaktan ve basılı kâğıttan soğutulması da bu sonucun ortaya çıkmasında önemli bir etkidir. 1960'lı yıllardan bu yana Türkiye'nin nüfusu ikiye katlanırken, gazete tirajları bu süre içinde 3-6 milyon

arasında oynadı. Bu dönemde okuma yazma oranı artarken, gazete okuyan sayısında artış görülmedi ya da bu rakam çok önemsiz şekilde arttı. Bu şartlar altında da artması zaten beklenemezdi. 1990'lı yıllarda ortaya çıkan promosyon furyası gazete okuyucusunu artırmak bir yana, bakkalına ya da gazete bayisine, "Sen gazeteyi bırak, bana hediyesini ver" diyen bir avantacı grubun ortaya çıkması ile sonuçlandı.

Türk basını kârı amaçladığı için kaliteyi boş verdi. Halbuki çok satan çok kalitelidir anlamına gelmez. Aksine çok satanın kalitesi tartışmaya her zaman açık olmuştur. Örneğin *Le Monde* gazetesi Fransa'nın en çok satan gazetesi değildir. Oysa, bütün dünyada güvenilirliğinden şüphe edilmeyen, itibar sahibi, haberine ve yorumlarına güvenilen gazetelerin başında gelir. Ne yazık ki, bugün medyamız kâr amaçlı çalıştığı için pastadan daha fazla pay alma çabasıyla bu yanlış tutumunu sürdürmektedir. Kısacası Türk medyası bindiği dalı kesmektedir. Promosyon da artık ileride gazeteleri kurtaramayacak, üstelik gazeteler, bu promosyon harcamalarıyla daha da büyük mali yük altına gireceklerdir. Sözlerimi bu duruma uygun bir söyleyişle bitirmek istiyorum, "Kimileri vardır ki onları her zaman aldatabilirsiniz, kimilerini ise bazen aldatabilirsiniz, fakat herkesi her zaman aldatmanız imkânsızdır".

4. 2. *BİZİM KAMPÜS* DERGİSİNİN KASIM 1998 TARİHLİ SAYISINDA YAYIMLANAN BİR RÖPORTAJ

Şu anda İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekan Yardımcılığı ve Gazetecilik Bölüm Başkanlığı görevlerini yürüttüğü İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde önemli çalışmalarda bulunan Suat Gezgin, bir öğrenci velisi gibi bütün öğrencilerle içli dışlı. Daha çok toplumbilim derslerinde eğitim veren Suat Bey, bir antropoloji hayranı. Kendisiyle Cumhuriyetimizin 75. yılı dolayısıyla üniversite ve üniversitelilerimiz üzerine görüştük.

- Cumhuriyetimizin 75. yılı ile ilgili genel değerlendirmeniz nedir?

Cumhuriyet, ülkemizin teokratik bir yönetim sisteminden laik sisteme geçişidir. Bu, aynı zamanda "kulluk" anlayışından "vatandaşlığa" geçişin de simgesidir. Ulusal mücadele yıllarının yokluğu düşünüldüğünde hangi güç koşulların üstesinden gelinerek nerelere ulaşıldığı daha iyi kavranacaktır. Kısaca belirtmek gerekirse Cumhuriyet ülkemizin çağdaşlığa ulaşmasında en önemli adım araçlarından biridir.

- 75. yıl dolayısıyla birçok kutlama etkinliği gerçekleştirildi. Bu konuda İstanbul Üniversitesi'nin gerçekleştirdiği ya da gerçekleştireceği bir çalışma var mı?

Üniversitemiz her şeyden önce Cumhuriyetin en eski bilim kurumu olması dolayısıyla böyle bir sorumluluğu doğal olarak üstlenmiş bulunmaktadır. Bu nedenle Cumhuriyetin 75. yılı bizler için de son derece farklı bir anlam taşımaktadır. Bu görüşler doğrultusunda üniversitemiz 75. yıl etkinlikleri çerçevesinde belgesel film çalışması yapmakta ve yazılı medya organlarında çeşitli tanıtım ve kutlama faaliyetlerinde bulunmaktadır.

- Sizce üniversite eğitiminin yaşamımızdaki yeri ve önemi nedir?

Üniversite insanoğlunun yaşamında elde ettiği her türlü bilgiyi saklama ve

değerlendirme, ayrıca bunları dönüştürüp değiştirerek günlük yaşamda uygulamaya konmasına ön ayak olacak en önemli kurumdur. Bir toplumun üniversiteleri onun gözü kulağı kısacası duyu organlarıdır. Üniversite evrensel değerlerin topluma aktarıldığı en önemli üst yapı kurumudur ve onlar insanoğlunun en önemli ortak mirasıdır. Bu nedenlerle toplumlar üniversitelerini çok iyi korumalı ve ondan çok değerli bilgiler öğrenmelidir. Ancak bu sayede insanlık gelişir ve yücelebilir. Bu nedenle üniversite eğitimi insanoğlunun yaşamında çok ayrı ve seçkin bir yere sahiptir.

- Hepimiz yakından takip ediyoruz. Türkiye’de yükseköğretimin pek çok sorunu var. Bu böyle devam edecek mi? Siz ne düşünüyorsunuz?

Bence, bu sorunu çok daha geniş bir perspektiften değerlendirmekte fayda var. Biliyorsunuz, ‘birleşik kaplar kanunu’ olarak adlandırılan bir fizik kanunu var. Bu kanun, doğal olaylar kadar toplumsal olayların bir payda altında birleşmesinden şekillenen etkileşimlere açık bir canlı organizma gibidir. Bugün üniversitelerimiz sorun yaşıyor, bu doğrudur. Ancak buna karşın adalet mekanizması ya da sağlık kurumları çok iyi çalışır durumda mıdır? Öyleyse bu sorun ülkemizdeki kurumsal yapılanmanın ortak sorunudur. İnsan malzemesi bu tür olaylarda en önemli etkendir. Yani istediğiniz kaliteli ve gelişmiş alet ve donanımı sağlamanı onu kullanacak kalifiye insanı yetiştirmediyse her zaman hüsrana uğrarsınız. O halde Türkiye ne zaman insanlarını iyi yetiştirir, onlara insan olmanın onuruna yakışır koşullarda eğitim olanakları sağlarsa sorunlarının da üstesinden ancak o zaman gelecektir. Bunun içinde üniversite sorunu da bulunmaktadır. Bakınız II. Dünya Savaşı’ndan sonra Almanya, Japonya ve İtalya bu söylediklerimizin en canlı örneği olarak karşımızdadırlar. Önemli olan birtakım fiziki koşulların varlığı ya da yokluğu değildir. Temelde yatan insan varlığı tüm bunların ötesindedir.

- Siz daha önce yurtdışında da bulundunuz. Türkiye’deki üniversite eğitimi ile dışarıdaki üniversite eğitimi karşılaştırır mısınız?

Her şeyden önce doğal olarak maddi koşullar farklı. Bunun ötesinde, Anglo-Saksonların deyişiyle, "insan üniversiteye kafasını göndermelidir" yoksa vücut olarak o mekânda bulunmak önemli değildir. Türkiye’de insanlar eğitim

ve öğretimin belirli bir yaşa kadar devam edebileceği varsayımından yola çıkmaktadırlar. Oysa Batı ülkelerinde insanlar sürekli kendilerini yenileme ve öğrenme uğraşı içindedirler. Ayrıca ülkemizde ortaöğretim eleme fonksiyonunu yitirmiştir. Öğrenciler kısa yoldan, çeşitli sınav hakları tanınarak liseden mezun edilmekte, sonra da üniversite kapılarına dayanmaktadırlar. Oysaki, örneğin Almanya’da elitçi bir sistem vardır. Yani kısaca özetleyecek olursak eğitim sistemi yüksek öğrenim yapacak kapasitedeki öğrencileri diğerleri içinden ayıklar ve onlara olanaklar sunar. Diğer yandan öbürlerini de göz ardı etmez. Onlara da bir meslek öğretir. Araba tamircisi, kuaför ya da tezgâhtar bile okulludur. Yani bu işi okulundan öğrenip o pozisyonu kazanmaktadır.

- 75. yılı dolayısıyla cumhuriyetimiz çeşitli açılardan değerlendiriliyor. Türkiye Cumhuriyeti en büyük inkılabı eğitim konusunda gerçekleştirdi. ‘Yüksek Öğretim’, başka deyişle ‘Üniversite Eğitimi’ olması gerektiği gibi mi? Sizce nasıl olabilirdi? Cumhuriyetimizin 75. yılını bu bağlamda değerlendir misiniz?

Yukarıda da belirttiğimiz nedenlerden dolayı üniversite eğitimi ne yazık ki, ülkemizde olması gereken düzeyde değildir. Cumhuriyetimizin 75. yılında bu sorunları yaşıyoruz. Ancak önemli olan tanıyı doğru koymak ve tedaviyi doğru yapmaktır. Üniversitelerdeki eğitimin istenen seviyeye ulaşması bir anlamda da ülkenin diğer sorunlarının çözümlenmesiyle paralel olarak gerçekleşecek gibi görünmektedir.

- Siz cumhuriyetimizin en köklü üniversitesinde öğretim üyesisiniz. İstanbul Üniversitesi uluslararası üne sahip olmasına rağmen teknik donanımın eksik olduğu konusu sık sık gündeme geliyor. Bu konuda İstanbul Üniversitesi bir atılım gerçekleştirecek mi?

Kuşkusuz, uluslar arası çapta kabul görmeyen önemli koşullarından biri de eğitimin gerektirmiş olduğu teknik donanıma sahip olmaktır. Bu gerçekten hareketle, İstanbul Üniversitesi özellikle Sayın Rektörümüz Prof. Dr. Kemal Alemdaroğlu’nun da kişisel ilgisiyle pek çok alanda gerekli girişimlerde bulunmuş ve bulunmaya da devam edecektir. Bir anlamda, bu gelişmeyi üniversitemiz tarihinde yeni bir atılım dönemi olarak da değerlendirmek olasıdır.

- Son olarak, üniversitelilere aktarmak istediğiniz mesajlarınız var mı?

Üniversite gençliğine başarı için çok çalışmaları ve hiçbir zorluktan korkmamaları gerektiğini hatırlatmak isterim. Günümüzde zaman, en önemli ve pahalı değer. Zamanı en iyi şekilde değerlendirmek ise en büyük bilgelik. Bu yüzden boşa geçecek zaman bizim ve ülkemizin zararınadır. Bu nedenle genç arkadaşlarıma boşa vakit geçirmemeleri gerektiğini bir kez daha hatırlatmak istiyorum.

4. 3. PROF. DR. SUAT GEZGIN İLE YAPILAN VE 15 EKİM 2000 TARİHİNDE CUMHURİYET GAZETESİNDE YAYIMLANAN RÖPORTAJ

Sonunda olacaklar oldu... Başta Türkiye Gazeteciler Cemiyeti olmak üzere bütün gazetecilik meslek örgütlerinin meslek ahlakı, tekelleşme, yanlış habercilik eğilimlerine karşı yaptıkları uyarılar uzun yıllar duymazdan gelindi. Gazeteciler sendikal haklarından bile yoksun bırakıldılar. Kimse ilgilenmedi. Hele hükümetler... Oluşan düzenden memnun bile oldular ki hiçbir yasal düzenlemeye gitmediler. Ama artık deniz bitti gibi görünüyor. Bir ya da birkaç gazetecinin Murat Demirel'den milyonlarca dolar para aldığı anlaşıldı. Ne kadar inkâr da etseler sonuçta kimlerin, hangi ilişkiler içinde oldukları su yüzüne çıkıyor. Bir zamanlar Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nin yüzüne bile bakmak istemeyenler şimdi meslek ahlakının neredeyse şampiyonu kesilmişler. Girdikleri ilişkileri yadsıdıkları gibi süttten çıkmış ak kaşık rolünü oynuyorlar. Ülkemizde basın ve medyanın, gazetecilerin getirildikleri durumu, meslek ahlakını ve yasal düzenlemeleri İÜ İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölüm Başkanı Prof. Dr. Suat Gezgin'le konuştuk.

- Prof. Dr. Suat Gezgin, dünyanın her yerinde tartışılan ``basın" ve ``etik" konusundaki görüşlerinizi alabilir miyim?

Türk basını, özellikle 1990'lı yıllarda, önemli ve toplumu derinden etkileyen skandalların ortaya çıkmasında ya da bunların örtbas edilmemesinde etkin bir rol oynamıştır. ``Susurluk" bu olayların en belirginini ve başta gelenidir. İşte böylesine etkin ve önemli bir kurumsal yapının mutlak surette ``etik" bir kimliğinin olması kaçınılmaz bir zorunluluktur. Örneğin ABD'de 1920'li yıllardan başlayarak basın alanında mesleki etik kuralları saptanmış ve uygulamaya konulmuştur. Bazı gelişmiş Avrupa ülkelerinde bizden çok önceleri bu konudaki ilkesel doğrular ortaya konmuştur. Bizim ülkemizde ise bilindiği gibi bu konudaki ilk ciddi girişim, 27 Mayıs 1960 İhtilali sonrasında oluşturulan ``Basın Şeref Divanı" ve bu kuruluşun saptadığı ``Basın Ahlak Yasası" ile gerçekleşmiş ve daha sonraları medyada çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından bu ilkeler geliştirilerek bunlar birer ilkeler manzumesi şekline getirilmiştir. Bu

konuda günümüzde, ortaya konulmuş iki önemli referans çalışmayı burada belirtmeden geçemeyeceğim. Bunlardan birincisi ``Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'' tarafından yayımlanan ve toplumun tüm kesimlerine açık olarak çeşitli görüşme ve tartışmalar sonucunda 18 Kasım 1998'de son şeklini alarak ilan edilen ``Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumlulukları Bildirgesi''dir. Diğeri ise 1986'da ``Basın Konseyi''nin ortaya koymuş olduğu ``Basın Ahlak İlkeleri''dir. Ancak bu ilkeleri saptayıp ilan etmek yeterli olmamaktadır, asıl mesele bunların nasıl ve hangi yaptırımlar kullanılarak uygulanacağıdır. Basında, meslek ahlak ilkeleri açısından belirtilmesi gereken önemli bir nokta, böylesi ilkelerin isteğe bağlı olarak uygulandığı ve yaptırımlarının da insan ve toplum vicdanı olduğudur. Nitekim, 1960'lı yılların hemen başında kurulan ``Basın Şeref Divanı''nın işlevselliğini yitirmesindeki en önemli etken, yaptırım gücünün olmamasından ve daha sonraki aşamalarda da bu yaptırımın çok güçlü hale getirilmeye çalışılmasından kaynaklanmıştır. Diğer yandan, basında etik ilkelerin cezai yaptırımlara bağlanarak uygulanmaya çalışılması ise söz ve basın özgürlüğü açısından son derece sakıncalı bir duruma yol açacaktır.

Kıscacası bir tür "otokontrol" mekanizması geliştirmek, basının doğasına en uygun yöntem olacaktır. Ancak bu otokontrol mekanizmasının zamanla kendi içinde "otosansüre" dönüşmesine de asla izin verilmemelidir. Tabii bu arada bilinçli okur kitlelerinin olduğu, özellikle *batılı ülkeler* ve Japonya'da basının denetiminin en önemli öğelerinden biri de okuyucu kitesidir. Son olarak bu bağlamda hatırlatılması gereken dikkate değer bir uygulama, gazetelerdeki "okur temsilcisi" ya da "ombudsman" uygulamasıdır ki bu, basının işlevsel ve yapısal özelliklerine önemli ölçüde uyum ve katkı sağlayan bir uygulama görüntüsü vermektedir.

- Türkiye'de gazetecilik mesleğinin, halkın gerçekleri öğrenmesi veya halkın bilgi edinme hakkı bakımından nasıl yapıldığı konusunda görüşleriniz ve bir akademisyen olarak öğrencilere gazetecilik mesleğinin öğretilmesindeki ilkeleriniz nelerdir?

1990'lı yıllarda ulusal basınımızın Babiâli'den İkitelli'ye taşınma eylemi yalnızca bir mekân değişimi olarak algılanmamalı, diğer yandan bu gelişme bir nitelik değişiminin de en önemli göstergesi olarak değerlendirilmelidir. Basınımız artık kendi sırça köşkünde günlük yaşamın koşuşturmasından uzakta yapay gündemlerle kendini avutmaktadır. Halkın içinde gezmeyen, olayları

masa başında öğrenen bir gazeteci, halkın sorunlarına ne ölçüde eğilebilir ya da onlara hangi gerçekçi çözümleri üretebilir? Eskiden sadece gazetecilik yapıp çay simitle karın doyurulurken bugün dolgun maaşlarla üst düzey bürokratlardan veya siyasetçilerden, birlikte yenilen akşam yemeklerinde ya da sabah kahvaltılarında gazete için beyanat alınmaktadır. Sonra da, "ben falancayla akşam yemeğinde şu meseleyi konuştum" biçiminde gazete köşelerinde yazılar çıkmaktadır. Yarın bu "falanca şahsın" çok önemli bir suiistimali görüldüğünde ise bunun topluma yansıtılmasında o gazetecinin sıkıntı ile karşılaşacağı hiç düşünülmemektedir. Yöntem değişince doğal olarak nitelik de değişmiştir. Bir akademisyen olarak eğitim verdiğimiz öğrencilerimize, günümüz koşullarında yapılan tüm yanlış uygulamaları göstermeye, bu konuda onların dikkatini çekmeye ve doğruları öğretmeye çalışıyoruz. Ne yazık ki, piyasa koşullarına çıkan öğrenciler o koşulların gereğine uygun olarak davranmak zorunda kalıyorlar. Kısacası, teori ile pratik birbirini tutmuyor.

- Medyada tekelleşme olgusunun yarattığı sorunlar sizce nasıl çözülmelidir? Bunun ötesinde medya kuruluşlarının çıkarlarını ön planda tuttuğu ileri sürülerek haber yazan, yorum yapan veya köşe yazısı yazan gazetecileri nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bugün dünyanın en önemli kapitalist gücü olan ABD'de bu konu üzerinde çok durulmaktadır. Microsoft firması hakkında Amerikan Yüksek Mahkemesi'nin tekelleşmeyi önleme yönünde aldığı karar, bu konuya o ülkede ne ölçüde önem verildiğinin en büyük göstergesidir. İlk anti tekel yasası olan Sherman Act 1890 tarihinde ABD'de yürürlüğe girmiştir. Bizde ise 1990'lı yıllarda oluşturulan Rekabet Kurulu, bilindiği gibi dış ülkelerin özellikle Avrupa Birliği'ne üye olma sürecinde yapılmış zorlama bir oluşum olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bu örneklerden yola çıkarak diyebiliriz ki, makro düzeyde sistem sorgulanmadıkça ve önlemler alınmadıkça tekelleşme olgusunun önüne geçmek oldukça zor görünmektedir. Tekelleşme olgusunun medya alanına getirdiği en büyük sakınca da bu tip medya kuruluşlarının holdingleşmesidir. Sonuçta medya çalışanları da, holdingin birer üyesi ve onun kâr maksimizasyonuna katkıda bulunma yönünde çaba gösteren birer elemanı durumuna geleceklerdir. Böylesi bir durumda, rotatif işçisinden köşe yazarına kadar gazetenin her çalışanı holdingin çıkarlarını gözetken bir tutumu gerek açık gerekse kapalı biçimde benimser durumda olacaktır. Doğal olarak bu durum basın'ın toplum-

sal işlevine ters düşecektir. Ülkemizdeki köşe yazarlığı konusunda bir hatırlatma yapmak isterim. Bizim basınımızda görülen türden, her gün her konuda yazı yazan köşe yazarı tipi artık dünyada az görülen bir örnektir. Batıda hangi konu ele alınıp işleniyorsa o konunun uzmanına köşe yazısı yazdırılır. Son tahlilde diyebiliriz ki, bizim ülkemizde olduğu gibi köşe yazarlığı bir uğraş alanı durumuna gelirse ve medyadaki ekonomik yapılanma da böyle olursa sonuçta kendi holdinginin ya da kuruluşunun zararına yazı yazmayan, etliye sütliye dokunmayan köşe yazarı tipi kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Eskiden sisteme muhalif olan gazeteler daha çok alınıp okunur ve böylece de tirajdan para kazanırlardı, günümüzde ise gazete veya medya kuruluşlarının gelir kaynakları değişik taraflara yönelmiş durumda; bütün mesele aslında bundan ibaret.

- İletişim fakültelerinin Türkiye'deki durumu nedir? Öğrenci sayısı, öğretim ve eğitimin kalitesi veya mezun olan öğrencilerin medyada iş bulabilme veya işe girme konusundaki zorlukları nelerdir?

Mezun öğrenciler, medyada ilk önce stajyer olarak işe başlamakta, çok az ücretlerle ve ağır koşullarda çalıştırılmaktadır. Bunların bir kısmı, medya kuruluşlarında kalıcı olarak görevlendirilmektedir. İşe girme konusunda, genel olarak iletişim fakültesi mezuniyeti yeterli olmamakta, diplomanın yanı sıra girişkenlik, referanslar, yabancı dil, deneyim, sosyal ilişkilerin güçlü olması gibi ek özellikler aranmaktadır. Bütün bunlara karşın iletişim eğitilmişler, geleceğe yönelik iyimser umutlarını korumaktadırlar. Bu konuda yapılması gerekenler, devletin iletişim eğitimi yapan kurumlara yeterli parasal kaynak ayırmasıdır ki, bu da RTÜK gelirlerinin belli bir kısmının bu fakülteye aktarılması ile çözüme kavuşturulabilecek bir konudur; ayrıca medyaya belirli oranda da olsa iletişim fakültesi mezunlarını çalıştırma zorunluluğunun getirilmesi ve telif haklarını düzenleyen yasa ile medyada anti tekel yasalarının vakit geçirilmeden Meclis'ten geçirilerek yürürlüğe konulması biçiminde sıralanabilir.

- Hükümet, Kopenhag kriterleri çerçevesinde kendine bir takvim belirledi. Bu takvim çerçevesinde de bazı yasalarda değişiklik yapılacak. Örneğin düşünce ve ifade özgürlüğünün sınırları genişletilecek. Acaba mevcut yasalar bakımından yapılması düşünülen değişiklikler gazetecilik mesleğini bu çerçevede olumlu etkiler mi veya sizce yazı yazmak, haber yapmak konusundaki ifade özgürlüğünün "sınırları" var mıdır ve ne olmalıdır?

Tanzimat'tan günümüze kadar geçen süreçte sivil toplum ve devlet karşısında birey haklarının korunmasına ilişkin hangi yasal düzenleme varsa, tümü batıdan gelen etkiler altında kalınarak yapılmış. Tanzimat Fermanı ile başlayan *batılılaşma* maceramız bugün de devam ediyor. Burada dikkat çekilmesi gereken en önemli olgu devletin vatandaşı için gereken rahatlatıcı yasal düzenlemeleri ancak zorunlu kalındığında hayata geçiriyor olması. Oysa batı toplumlarında elde edilen haklar belirli bir mücadele sürecinden geçilerek kazanılmaktadır. Örneğin gerek sosyoekonomik gerekse sosyokültürel açılardan toplumumuzdan çok daha ileri düzeydeki bazı Batı toplumlarında kadınların seçme ve seçilme hakkı bizim ülkemize oranla yenidir. Ancak o ülkelerde bu tür kazanılmış hakların insanların ellerinden alınması da o oranda güç olmaktadır. Yani kolay elde edilen bir şeyin kaybedilmesi de kolay olmaktadır. Ülkemiz açısından durum değerlendirildiğinde yine bir tür devlet düzenlemesiyle karşı karşıyayız demek, olasıdır. Ancak yine de belirtmek gerekir ki, kuşkusuz Kopenhag kriterleri çerçevesinde "söz ve fikir özgürlüğü" bağlamında yapılacak düzenlemeler ülkemiz açısından önemli açılımlar sağlayacaktır. Bu bağlamda değerlendirecek olursak, fikir açıklamanın sınırı suça teşvik etmeyle sınırlı olmalıdır. Yani bir yayın eğer insanları suça ve bu yöndeki eylemlere teşvik eder bir nitelik taşıyorsa bu durumda zararlıdır ve yasaklanabilir. Ancak fikir düzeyinde kalan ideolojik ve siyasal yaklaşımların yasaklanması bir ülkede fikir ve görüş zenginliğinin elde edilmesi açısından zafiyet yaratacak niteliktedir.

- Aynı ilkeler çerçevesinde yarım yüzyıldır var olan, uygulanmayan ve giderek kaldırılacağı ileri sürülen 212 Sayılı Yasa ile değişik 5953 Sayılı Basın İş Yasası olarak adlandırılan yasanın uygulanması hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu çerçevede medyada sendikal örgütlenmenin içinde bulunduğu koşullar sizce nedir?

Öncelikle belirtmek gerekir ki, 212 Sayılı Yasa Türkiye'deki basın emekçileri açısından önem taşıyan bir düzenlemedir. Aslında 212 Sayılı Yasanın ruhunda, 27 Mayıs 1960'tan sonra ülkemizde görülen görece özgürlükçü ve demokrat bir açılımın izleri mevcuttur. 1960 İhtilali sonrasında sosyal alanda yapılan en önemli düzenlemelerin başında, bu yasal değişiklik gelmekteydi. Ancak bugün Türkiye, basın faaliyetlerinin içerdiği anlam, içerik ve kapsam açısından çok daha gerilere gitmiş durumda. Kısaca belirtmek gerekirse, günümüzde teknolojik olanaklar en üst düzeydeyken insan malzemesine yapılan

yatırım çok sınırlı kalmıştır. İşte, 212 Sayılı Yasanın basında fikir emekçilerine uygulanmamasındaki en önemli nitelik bozulması buraya odaklanmaktadır. 212 Sayılı Yasanın uygulanması ülke açısından ve basın çalışanları açısından önemli açılımları hatta demokratikleşmeyi beraberinde getirecektir; çünkü bu yasa basında çalışan fikir emekçilerinin işverenden bağımsız hareket etmesine olanak sağlarken onların özlük haklarında da önemli iyileştirmeler yapmaktadır. Bugün 212'yi hak ettiği halde bu yasa çerçevesinde çalıştırılmayanlar 1475 Sayılı Yasaya dahil olarak sigortalı ancak basındaki fikir emekçilerinin sahip olması gereken bazı haklardan mahrum olarak görevlerine devam etmektedirler. Böylesi bir durum doğal olarak diğer tarafları da olumsuz etkilemekte ve basın emekçilerinin yıllardır sürdürdükleri sendikalaşma hareketini de baltalamaktadır. Türkiye'de, medyada holdingleşme ve tekelleşme sürdüğü ve 212 Sayılı Yasa her hak edene uygulanmadığı takdirde, basın çalışanlarının sendikalaşması da bir ütöpik düşünce olarak kalmaya mahkumdur.

- "Etik" veya "meslek ilkeleri" Türkiye gazetecileri için yeterli mi? Nasıl olmalı?

Basında uygulanan etik ilkeler sonuç itibarıyla vicdani müeyyideye sahip olması gereken, mesleki olarak doğru davranış kurallarıdır. Ancak bizim gibi ülkelerde daha mahkemeden çıkmış ve sonuca bağlanmış kararlar uygulanmazken bu tür müeyyidesi oldukça hafif kalan ilkelerin uygulanmasında önemli sorunlar çıkacağı aşikârdır. Meselenin asıl can alıcı noktası, bu tür ilkelerin yeterli ya da yetersiz oluşu değil bunların uygulanacağı toplumsal yapının sahip olduğu parametrelerdir. Örneğin bugün İngiltere'de yazılı bir anayasa olmasına karşın teamüller ve sağduyu, yazılı yasanın yapabileceğinden çok daha etkin ve kalıcı kararlar alınması olanağını bu ülke yöneticilerine vermektedir. Kısaca belirtmek gerekirse, önemli olan ilkelerin ya da yasaların iyiliği kötülüğü değil, bunu uygulayacak kadroların ve kamu vicdanının bu uygulamaya yetkin ve kendini hazır hissetmesidir.

- İletişim fakülteleri ile Türkiye'de mevcut gazetelerin, radyoların veya televizyonların ilişkileri nelerdir? Öğrencilerin staj yapması veya çalışması konusundaki zorluklarınız nelerdir ve nasıl aşmayı düşünüyorsunuz?

İletişim fakülteleri ile Türkiye'de mevcut medya kuruluşlarının ilişkileri yetersizdir. Bu yetersizlik, fakültelerin kendi gazete ve dergilerini, radyo ve televizyonlarını kurmaları ile giderilmeye çalışılmaktadır. Staj yapılması konusu önemlidir; çünkü bu konu öğrencinin okul hayatı ile çalışma hayatı arasındaki uyumluluğunu sağlayıcı önemli bir etkidir. Stajın önemi ve gerekliliği, medya kuruluşlarınca anlaşılmıştır. Konuya bilimsel ve akademik düşünce ile bakılabilmesi, bilimsel olarak tüm sorunların ele alınabilmesi için, stajlar iletişim fakültelerinin denetimine verilmelidir. Eğitim ve iş hayatı birbirine yaklaştırılmalı, uyumlulaştırılmalıdır. Fakat bu, iş hayatına uyum gösterebilme amacıyla ödünler verilmesi, basit popülist yaklaşımlarda bulunulması anlamına gelmemelidir. Medya kuruluşlarında staj yapma olanağının daha kolay elde edilebilir olması sağlanmalıdır. Bu konuda üniversitelere yetki tanınmalı, sektör üniversite/fakülte işbirliği üst düzeyde gerçekleştirilmelidir. Böylelikle, medya olumlu ve yapıcı bir yönde gelişim sürecinden etkilenebilir. Son tahlilde denilebilir ki, iletişim fakültelerinin yetki bakımından gelişmesi ve güçlenmesi, ülkedeki demokrasinin gelişimi ve toplumun düşünsel açılımının sağlanmasına olumlu ve önemli katkı sağlayacaktır. Bu konuda, devletin etkin ve düzenleyici bir rol oynaması gerekmektedir.

- Son olarak Türkiye, basın yayın dünyası, gazetecilik mesleği veya geleceği bakımından söylemek istedikleriniz nelerdir?

Türkiye'de basın, teknolojik açıdan pek çok ülkeyi geride bırakacak kadar ileri durumda. Ancak bu teknolojik yapının içinin de doldurulması gerekmekte. Bunun da en önemli koşulu insana yatırım yapılmasıdır. Ne var ki, ülkemizde basın çalışanları arasında ücretler dikkate alındığında önemli farkların olduğu görülmektedir. Örneğin "star" diyebileceğimiz bir gazeteci ile bir muhabir arasında ücret farklılığının yanı sıra özlük hakları bakımından da adeta bir uçurum bulunmaktadır. Bu ise basın mesleğinin ve gazeteciliğin gelişmesine engel oluşturmaktadır. Gazetelerin tekelleşme olgusundan mutlaka kurtarılması, asıl görevleri olan kamuoyu yaratma, bunu siyasi iktidara yansıtma ve haber verme işlevine bir an önce dönmesi gerekmektedir. Türkiye'de genel anlamda basın artık bir yan uğraş olma niteliğindedir. Bunun için gazetede çalışan fikir emekçilerinin mutlak surette gazetelerin yayın politikaları hakkında söz sahibi olması gerekir. Böylesi bir durumun sağlanması için de sendikalaşma ve 212 Sayılı Yasanın çalışanlara uygulanması önem taşımaktadır. Basın en eski ve hâlâ en önemli kitle

iletişim aracı olma özelliğini korumakta. Bugün radyoların, televizyonların yayınları o an için dikkat çekse de yazılı basın kalıcı olması, arşivlenebilmesi gibi özelliklerinden dolayı hâlâ diğer iki kitle iletişim aracına oranla üstün taraflar içermektedir. Söz ve görüntü ne ölçüde kalıcılık özelliğinden uzaksa yazılı basın da o ölçüde kalıcıdır. Bu nedenle internetin ve diğer kitle iletişim araçlarının meydan okumasına karşın gazete, toplumsal yapıda her zaman kendine kalıcı bir yer bulacaktır. Ülkemiz açısından ele alındığında denilebilir ki, Türk basınının gelişimi ülkedeki demokratik yaşamın gelişmesi ile paralel biçimde olacaktır. Karşılıklı olarak bu ikisi birbirlerini etkileyecektir. Bunun için de toplumsal yapının değişmesi, gelişmesi ve dönüşmesi önem taşımaktadır. Bu sonucun elde edilmesinde ise en önemli öge iyi eğitim almış, demokratik refleksleri gelişmiş bir toplumsal yapıdır. Geleceğin dünyası bu tür toplumların dünyası olacaktır.

4. 4. 21 OCAK 2001 TARİHLİ CUMHURİYET GAZETESİNDE YAYIMLANAN BİR RÖPORTAJ

"Gazeteci; bir bilginin, haberin yayımı ya da yayımlanmaması karşılığı hiçbir maddi veya manevi avantajın peşinde olamaz. Gazeteci, devlet başkanından milletvekiline, iş adamından bürokratına kadar, haber kaynağı olarak kabul edilen kişi ve kurumlarla iletişimini ve ilişkisini meslek ilkelerini gözeterek yürütür". Bu cümleler, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin gazeteciler için bir anayasa niteliğinde olan "Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi"nin 11. maddesinde yer alıyor. Ama, gazetecinin belli durumlardaki ahlak anlayışı ve davranışını düzenleyen bu kuralları takan kim? Gün geçmiyor ki bankacıardan maaşa bağlı, eski generallerle işbirliği içine girmiş ve onların mikrofonluğunu yapmış, Milli İstihbarat Teşkilatı adına çalışan, iş takipçiliği yapan gazeteciler bulunduğu kamuoyuna yansımaları. Türkiye'deki kokuşmuşluk, bozulmuşluk önce basın ve medya sektöründe mi yansımaları buldu ve halkalar halinde giderek genişledi? Sektörümüzde sadece bir büyük, birkaç da küçük grubun bulunması, medya patronlarının artık gazeteci değil, salt iş adamı oluşları kuşkusuz haberciliğin arka plana itilmesine ve çıkar ilişkilerinin ön plana alınmasına yol açtı. Bu anlayıştan da çalışan gazeteciler nasiplerini aldılar. Sendikalaşmayı, örgütlenmeyi umursamaz oldular. "Ben alacağım paraya bakarım" çizgisini tutturdular. Tutturdular ama.. şimdi bu çizgi kırıldı. Bunu hâlâ görmemek için gözlerin bağlı olması gerekiyor. Gözlerden bu bağ nasıl açmalı? Bu aymazlıktan nasıl kurtulmalı? Pislik dolu bağırsaklarımızı nasıl boşaltmalı? Sektörümüzü, dolayısıyla da kamuoyunu etkileyen bozulmayı, kirlenmişliği TGC başkanı Nail Güreli ve İÜ İletişim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Suat Gezgin'le konuştuk.

• Gazeteci iş takibi yaparsa yerini mankenler doldurur •

- Gazeteciler, haber etiğini ön planda değerlendirerek devletin sorumlu biremleriyle ne ölçüde yakın ilişki içinde olabilirler? Ahbap-çavuş ilişkisi meslek etiğine ne ölçüde zararlıdır?

Gazetecilik mesleği ortaya çıktığı günlerden beri diğer mesleklerden daima farklı bir platformda değerlendirilmiştir ve kanaatimizce de bu yaklaşım mode-

li doğrudur. Bilindiği gibi gazeteciler toplum adına denetleme işlevini yerine getirirler ya da getirdikleri varsayılar. Özellikle bu işlevsellik, bizim gibi temsili demokrasilerin varolduğu ülkelerde olmazsa olmaz bir görev olma önemi arz eder. Ancak bu görevin yerine getirilmesinde de kuşkusuz bazı önemli noktaların gözden kaçırılmaması gerekir. Örneğin, ele aldığımız konu açısından belirtmek gerekirse, gazetecilerin haber kaynaklarıyla çok yakın ilişkiler içine girmeleri onların nesnel değerlendirmeler yapamamalarına neden olacaktır. Bu ise okuyucu ya da izleyicinin gerçeklerden haberdar olma yerine yanlış haberlere ulaşması sonucunu doğuracaktır. Haber kaynağına yakınlık belli bir oranda olursa savunulabilir tarafı vardır. Ancak haber kaynağı gazeteci üzerinde etkinlik kurar, onu manipüle edecek şekilde etkilerse bu durum hem okuyucu hem de gazeteci açısından son derece sakıncalı bir gelişme olur. Gazeteci, haberle ilgili verileri toplarken kendi çabalarını ön plana çıkarmalıdır. Aksi takdirde, haber kaynağı olarak kullandığı kişi ya da kişiler veya kuruluşlar onu kendi çıkarları doğrultusunda kullanacaklardır.

• Güven mesleği •

Batı'da gazetecilik uygulamalarında bir muhabire çok uzun süreli olarak, örneğin polis muhabirliği yaptırılmaz. Nedeni ise, o muhabirin kendisini belli bir süreden sonra polis gibi hissetmesi ve artık olaylara polis gözüyle bakmasından kaynaklanmaktadır. Bir başka örnekte ise belli spor kulüplerinin muhabirleri artık kendilerini o kulübün taraftarı ile özdeşleştirip, kulüp ile ilgili haberlere o gözle bakabilmektedirler. Çok bilinen bir tanımlamaya göre ise haber, başkalarının bilmemesi gereken bilgilerin tümü olarak tarif edilmektedir. Buna göre aslında burada, haberin toplumda sansasyon yaratan bölümüne dikkat çekilmiştir. Buna göre, hangi haber kaynağı kendisini zor duruma düşürecek bilgiyi gazeteciye verir? Özetlemek gerekirse, gazeteciler haber kaynaklarıyla olan ilişkilerini çok iyi ayarlamalı ve hiçbir zaman inisiyatifi karşı tarafa kaptırmamalıdır.

- Gazeteciler bugünlerde çok şüphe altındalar. Kamuoyu araştırmalarının sonuçlarına bakıldığında gazetecilere güven kalmadığı gözlenmekte. Bu konuyu nasıl değerlendirirsiniz?

Gazetecilik, esas itibarıyla güven mesleğidir. Eğer bu meslekte okuyucu-

nun güvenini yitirirseniz artık size mesleki yaşam şansı kalmamış demektir. Yazdığı yazıya, verdiği habere güven duyulmayan bir gazetenin ya da gazetecinin piyasa koşullarında tutulması önemli ölçüde imkânsızlaşır. Bugün ne yazık ki, Türkiye’de medya organları ve burada çalışan gazeteciler büyük ölçüde zan altındadırlar. Eskiden halk arasında gazetelerin yazdıklarına tartışmasız inanılırdı ve "eğer gazete yazıyorsa doğrudur" denilirdi. Bugün ise "gazete yazıyorsa yalandır" kanısı toplumumuzda önemli ölçüde kendisine taraftar bulmaktadır. Ancak burada Türkiye’deki gazete ve gazetecilerin hakkını da teslim etmek durumundayız. Örneğin, Susurluk Skandalı sırasında Türk medyasının tutum ve davranışı son derece tutarlıdır. Ancak Türkiye’de istifa etme veya yetersizliğini kabul etme gibi erdemli davranış modelleri henüz gelişmediği için o dönemde medyanın bu tutumu olumlu sonuçlara ulaşmamış ve çabalar karşılıksız kalmıştır. Ancak burada önemli bir noktayı belirtmeden geçemeyiz. Bugün batıda gazete ve gazetecilere karşı toplumsal güvenin giderek azaldığı yönünde araştırma sonuçlarına rastlanmaktadır. Örneğin ABD’de geçen yıl yapılan bir araştırmada halkın, gazetecilere karşı duymuş olduğu güvenin giderek azaldığı saptandı. Sonuçta her meslek grubunun içinde yoz ilişkiler ve bazı çürümeler bulunuyor. Ancak gazetecilik gibi çok göz önünde olan mesleklerin mensuplarının hareketleri ve hataları da buna paralel olarak dışarıya daha kolay yansıyor ve daha acımasız şekilde eleştiriliyor. Üstelik bu mesleğin mensupları bir de başkalarını eleştirme yetkisine ve ayrıcalığına sahiplerse, bu durumda gazetecilerin yapmış oldukları hataların toplumsal platformdaki yansımaları daha güçlü olabilmektedir ve bu doğaldır, aynı zamanda da kaçınılmaz bir olgudur.

- Gazeteci iş takipçisi, TÜSIAD üyesi, MİT görevlisi olabilir mi?

Batı basını ve medyasında özellikle ABD’deki gelişmeler bu konuda ortaya koyulabilecek en önemli ve dikkat çekici örneklerdir. Pentagon belgeleri olayında Amerikan basın mensupları ve gazete sahiplerinin, üstelik başkan Richard Nixon’un ulusal güvenlik gerekçesiyle mahkemeye başvurmuş olmasına rağmen, basının ana görevinin kamuoyunu "bilgilendirme" ve "aydınlatma" olduğu düşüncesinden hareket ederek, bu belgeleri yayımlama konusunda göstermiş oldukları kararlılık hem kendi toplumlarında hem de tüm dünyada demokrasiyi benimsemiş ve özümsemiş insanlar tarafından takdirle karşılanmıştır. Bu belgelerin yayımlanması, ABD’de hiçbir şekilde ulusal güvenliği sarsmadığı gibi, sıradan ABD vatandaşı tarafından Vietnam batağına

hükümetin hangi hataları sonucunda saplanıldığının öğrenilmesi açısından da olumlu bir sonuç ortaya çıkarmıştır. Bu bir anlamda toplumsal yapıda bir "katarsis" in (temizlenme, boşalma) ortaya çıkmasını sağlamış, sonuçta toplum eksisiyle artışıyla sisteme sahip çıkmıştır. Bugün ülkemiz açısından dikkate alındığında Türk toplumunun da geniş ölçekli bir "katarsis" e gereksinim duyduğunu söylemek yanlış bir tanı olmasa gerekir. Bu açıdan bakıldığında Türk basını, dünyayı algılama açısından, o seviyeye ulaşma açısından daha işin başlangıcındadır. İlk Türkçe gazetenin 1831'de sarayın koruma ve kollaması sonucunda yayınlandığı bilinmektedir. Devletin ve resmi söylemin o günden bugüne az ya da çok ancak daima basında kendine yer bulduğunu söylemek olasıdır.

• Holdingleştiler •

Son yıllarda, özellikle medyanın İkitelli'ye taşınmasından sonra holdingleşerek kredi ve teşvik gibi ekonomik birtakım çıkarlar peşine düşen büyük medya kuruluşlarının tam bağımsızlığından söz etmemiz güçleşmiştir. Bugün yalnız medya için değil, Türkiye'deki tüm kurumlar için geçerli olması gereken bir anlayışın artık zihinlere yerleşmesi gerekmektedir. O da şudur: Artık herkes kendi işinin gereğini yapmalıdır. Gazeteci asıl görevinin gereğini yerine getirmeyip iş takibi veya MİT'çilik yaparsa oradaki boşluğu da manken ya da şarkıcı veya film starı doldurur.

- Bir gazetecinin, bir iş adamı tarafından maaşa bağlanmasını ne şekilde değerlendirirsiniz?

Bir ülkede iktidar paylaşımı çeşitli şekillerde gerçekleşebilir. Konu bu bağlamda ele alındığında siyasal iktidarlar kadar ekonomik iktidarları da göz önünde bulundurmamak gerekmektedir. Siyasal iktidarlar tarafından baskı altına alınan gazete veya gazeteciler olduğu gibi, ekonomik açıdan da baskı altında tutulan gazete ya da gazetecilerin varlığından söz etmek olasıdır. Siyasal iktidarlar medya kuruluşlarını ve gazetecileri çeşitli yaptırımların yanı sıra değişik imtiyazlarla kendilerine bağlarken, ekonomik iktidar sahipleri de nitelik olarak aynı uygulamalar içine girebilirler ve ekonomik iktidarlar da siyasal iktidar sahipleri gibi bu konuda farklı uygulama şekillerine sahiptirler. Reklam yoluyla bir gazetenin baskı altına alınmasından, gazetecilerin çeşitli şekillerde parasal

olarak ödüllendirilmelerine kadar her türlü uygulama, ekonomik iktidarların yaptırımlarına birer örnek olma niteliğini taşımaktadır. Konuya mesleki etik açısından baktığımızda ise, bir gazetecinin meslek kuruluşu dışında başka bir kuruluş ya da şahıstan belirli miktarda ve belirli periyotlarda para almasının uygun bir davranış modeli olmadığını çok açık biçimde ortaya koymak gerekmektedir. Bir iş adamından maaş alan bir gazeteci, yarın o iş adamı hakkında yazı yazmak gerekse nasıl yazabilir? İşte bundan dolayıdır ki eskiden mesleğin duayenleri basın sektörüne dışarıdan gelen ve patron olan kişilere her zaman kuşkuyla bakarlardı. Ancak günümüzde medya kuruluşlarının patronlarının ticari ilişkileri, onların medya patronu olmalarından kaynaklanan kamusal sorumluluklarının önünde yer almaktadır.

Kısaca belirtmek gerekirse günümüzde ticari kaygı kamusal sorumluluğa galebe çalmıştır. Son tahlilde denilebilir ki, ticari ilişkilerin yanı sıra bir gazetecinin çıkar ilişkileri ile belirli kuruluş ya da kişilere bağlanması onun üstlenmiş olduğu kamusal sorumluluğu yerine getirmesinde önemli bir engel teşkil eder.

4. 5. 30 AĞUSTOS 2001 TARİHLİ NOKTA DERGİSİNDE YAYIMLANMIŞ BİR RÖPORTAJ

İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi, dünya ölçeğinde basın özgürlüğü konusunda aktardığı bilimsel çalışmaları nedeniyle Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından "Basın Özgürlüğü Ödülü"ne değer görüldü. İÜ İletişim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Suat Gezgin ile Türkiye'de basın özgürlüğü, basında tekelleşme ve iletişim fakültelerinin ve basının karşı karşıya kaldığı sorunlar üzerine konuştuk.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, Basın Özgürlüğü'nün önemini vurgulamak amacıyla Basın Özgürlüğü'nü savunan, bu uğurda çaba harcayan kişi ve kuruluşlara 1989 yılından bu yana Basın Özgürlüğü Ödülü veriyor. Bu ödüller, basında sansüre ilk kez gazeteciler tarafından son verilisin yıl dönümü olan ve Basın Özgürlüğü için mücadele günü olarak anılan 24 Temmuz'larda sahiplerine sunuluyor. 2001 yılının Basın Özgürlüğü Ödülü'nü ise kurum bazında İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi aldı. 1950 yılında, "Gazetecilik Enstitüsü" olarak kurulan, daha sonra Yüksekokul ve İletişim Fakültesi olarak hizmet veren İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi'nin mesleki yayınları, dünya ölçeğinde basın özgürlüğü konusunda aktardığı bilimsel çalışmaları, panel, seminer gibi sürekli etkinlikleri dikkate alınarak ödüle değer görülen İletişim Fakültesi'nin Dekanı Prof. Dr. Suat Gezgin ile İletişim Fakültesi'nin "Basın Özgürlüğü" ödülünü aldığı bugünlerde, Türkiye'de basın özgürlüğü, tekelleşme ve iletişim fakültelerinin ve medyanın karşı karşıya kaldığı sorunlar üzerine konuştuk.

Nokta: Gazeteciler Cemiyeti'nin bu yılki "Basın Özgürlüğü" ödülünü kurum olarak İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi aldı. Bu ödülün sizin için anlamı nedir?

Gezgin: Söz ve basın özgürlüğü olgusu, demokratik ve parlamenter ülkelerde ortaya konulmuş olan kavramlardır. Basının halka ve rejime karşı yerine getirmesi gerekli olan görevler sosyal sorumluluk teorisi bağlamında formüle edilir. Buna göre basının bağımsız olması onun toplumsal görevlerini yerine getirmesinde önemli bir kilometre taşıdır. Kamuoyu oluşturması ve yön-

lendirmesindeki rolünden ötürü son derece önemli ve etkili bir görev üstlenmiş durumda olan basın, taraflı ve doğru olmayan bilgilerle oluşturacağı kamuoyunun ise ne derece sağlıklı kararlar alacağı ve bunun da demokrasinin gelişimine ne denli olumsuz etkilerde bulunacağı malumdur. Yasama, yürütme ve yargı mekanizmalarının dışında kalan dördüncü bir kontrol mekanizması durumunda olan basının özgür olması onun görevini sıhhatli bir şekilde yerine getirebilmesi açısından önem taşır. Dolayısıyla basın özgürlüğü şakaya gelmez bir konudur. Geleceğin iletişimcilerini yetiştiren iletişim fakülteleri olarak öğrencilerimize sorumluluk ve meslek ahlakı bilincini aşılamamız bizim en asli görevimizdir. Bu bağlamda yaptığımız çalışmaların takdir toplaması bizim için son derece sevindirici olmuştur.

Nokta: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi'nin yapısı ve gelecekteki hedefleri hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Gezgin: İletişim fakülteleri, önceleri başka fakülterle bağlı birer enstitüyken daha sonra yüksekokul ardından da fakülte konumuna gelmiştir. İletişim fakültelerinde öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısı fazladır. Bir yandan nitelikli öğretim elemanı sağlama uğraşında olan iletişim fakülteleri, diğer yandan öğretim niteliği açısından öğrenci sayısının düşürülmesini zorunlu görmektedir. Sistemden kaynaklanan yığılmalar ve öğrenci sayısının çokluğu bunu gerekli kılmaktadır. Bunun yanı sıra, fakültemizde kuramsal derslerin yanı sıra pratik ağırlıklı çalışmalara da daha fazla zaman ayrılması düşünülmektedir.

Nokta: Tekrar basın özgürlüğüne dönmek istiyorum. İletişim Fakültesi'nin Dekanı olarak sizce Türkiye'de gerçek bir basın özgürlüğünden söz edilebilir mi?

Gezgin: Türkiye'de devletin getirdiği sınırlamalar açısından bakarsak "evet, basın özgürlüğü var" diyebiliriz. Çünkü, Türk basını devletin iç ve dış güvenliğine zarar vermediği müddetçe -ki bu tür sınırlama Türkiye dışında tüm ülke basınları için de geçerlidir- dilediği konuyu araştırıp yayımlamakta, istediğini yazıp söyleyebilmektedir. Dolayısıyla basının kanunlardan yana bir problemi yoktur. Türkiye'de basın özgürlüğünü kısıtlayan temel neden, basının kendi yapısından kaynaklanmaktadır. Bundan kastımız, basındaki tekelleşme ve bu

sayede haddinden fazla güçlenip toplumsal ve siyasi, ekonomik sahada haddinden fazla söz sahibi olan medya patronlarının takındığı tutum, izlediği politika sonucu gazete çalışanlarının içinde bulunduğu şartlar ve çalışma koşullarıdır. Gazeteciler dilediği konuyu araştırıyorsa, yazıyorsa bunun sebebi devletin getirdiği yasal sınırlamalar değil, gazetecinin çalışmakta olduğu medya kuruluşunun sahibi olan kişinin menfaati gereği, bizzat onun tarafından getirilen sınırlamalardır ki bu menfaatler de çoğunlukla siyasi arenadaki bazı gruplarla örtüşmektedir.

Nokta: Türk basınının bugün karşı karşıya kaldığı temel sorunlar nelerdir?

Gezgin: Tekelleşme, devlet-siyaset-medya ilişkisinin gereğinden fazla sıkışması, devletin çıkardığı yasalarla tekelleşmenin önünü daha da fazla açması ve medya patronlarının çok daha fazla güçlenmesine olanak tanınması, medya patronlarının gazetecilik mesleğinin dışından gelmeleri, gazete çalışanlarının bu patronlar tarafından sendikal haklarının ellerinden alınması sonucu iş güvenliğinden yoksun kalmaları ve bunun sonucunda gazete sayfalarında sıkça rastladığımız taraflı, yanlış ve de eksik bilgi içeren haberler.

Nokta: Basın özgürlüğünün yasal engellerinin dışında, basını doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilendiren birtakım yeni sorunlar da söz konusu. Basında yozlaşmanın had safhada olduğu, seviyesiz polemiklerin yaşandığı bir dönemi yaşıyoruz. İletişim Fakültesi'nin Dekanı olarak sizin bu gelişmelerle ilgili olarak yorumunuz nedir? İleriye yönelik olarak basın sektörü, bu süreçten çıkabilecek mi? Umutlu musunuz?

Gezgin: Dediğimiz gibi, basın özgürlüğü yasal yollardan çok gazete patronlarının bizzat kendileri tarafından kısıtlanmaktadır. Yeni patronlar gazeteyi ticari birer kuruluş olarak addetmekte ve salt daha fazla tiraj, dolayısıyla da itibar ve güç elde edebilmek uğruna kamu görevi yapan doğru, tarafsız ve bilgilendirici bir gazete yerine, iddia edildiği üzere, halkın çoğunluğunun talep ettiği türden, daha hafif, okunması kolay, bol resimli ve de patronların memnun etmekle yükümlü olduğu belirli grupların menfaatleri doğrultusunda hazırlanan gazeteyi okurların önüne sunmaktadır. 1980'li yılların sonunda Türk basın dünyası, büyük sermaye hareketinin manevra alanı haline gelince

buradaki kurallar da büyük sermaye grupları tarafından belirlenmeye başlamış, sonuçta kapitalist yaklaşımın mantığına uygun olarak çok satanın çok değerli olduğu piyasa kuralı bu dönemde işlemiştir. Bu dönemi izleyen yıllarda medya kuruluşları artık piyasa kurallarına göre hareket eden birer ticari firma haline gelmişlerdir. Oysa, yazılı basının ürünü olan gazete, yalnızca bir ticari meta değildir, aynı zamanda bir entelektüel yarı kamusal üründür. Bu da onun inanılır, güçlü ve tarafsız olmasını gerekli kılar. Basın sektörünün bu süreçten çıkması şu anda pek mümkün görünmemektedir. Çünkü, medya-devlet-siyaset ilişkisi uyarınca, bu gidişin önünü kesecek yasal tedbirler alınmadığı gibi, destekleyici yeni yasal düzenlemeler de getirilmeye çalışılmaktadır.

Nokta: Size göre basında tekelleşme hangi düzeydedir? Tekelleşme olgusunu nasıl değerlendiriyorsunuz? Tekelleşmenin önüne nasıl geçilebilir?

Gezgin: Türkiye’de basında tekelleşme olgusu son derece ileri seviyeye ulaşmıştır. Tekelleşmeyle birden fazla yayın kuruluşunun sahibi haline gelen medya patronları, kendi görüşlerini sahibi oldukları tüm yayın organlarında savunmaya başlayınca basında çok seslilik kavramı ortadan kalkmıştır. Tekelleşmeyle birlikte, halkın doğru ve tarafsız olarak bilgilendirilmesi ve kamuoyunun belirli çıkar gruplarının menfaatleri doğrultusunda oluşturulması olgusu kendini göstermiş, dolayısıyla da demokrasi zarar görmüştür. Tekelleşmenin önüne geçmek için yeni antitröst yasalarının kabul edilmesi ve buna ters düşen yasaların da yürürlükten kaldırılması gerekmektedir.

Nokta: Ülkemizde yaşanan ekonomik kriz nedeniyle birçok gazeteci de işsiz kaldı. Bu durum, iletişim fakültelerindeki öğrencileri de yakından ilgilendiriyor. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Gezgin: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi olarak öğrencilerimizi, ders programımızda yer alan Basın Hukuku adlı ders kapsamında, sahip oldukları yasal haklarla ilgili olarak bilgilendiriyoruz. Bu bağlamda özellikle, emek ile sermaye arasındaki hukuki esaslara bağlayan ve gazete çalışanlarını işverene karşı koruyan, 5953 Sayılı Kanunda değişiklik yapan 212 Sayılı Kanunla ilgili bilgilendirmeye çalışarak, ileriki tarihlerde medya kuruluşlarında görev aldıklarında sahip oldukları yasal haklarını bilinçli bir şekilde talep ede-

bilmelerini ve böylece iş güvenliklerinin sağlandığı bir ortamda daha sağlıklı haberler üretebilmelerini amaçlıyoruz.

Nokta: Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapılandırılmasında medyanın rolü nedir? Bu konuda iletişim fakülteleri öğrencilerinin yönlendirilmesinde nasıl bir yöntem uygulanıyor?

Gezgin: Medya, kamuoyu oluşturması ve yönlendirmesindeki rolünden ötürü son derece önemli ve etkili bir göreve haizdir. İçerdiği ekonomik ya da siyasi, toplumsal haberlerle kamuoyunu manipüle etmektedir. Basın bu gücünün bilincinde olarak sorumluluk duygusuyla hareket etmeli ve doğru olmayan, sansasyonel etki yaparak ülkeyi ekonomik ya da toplumsal infiale sürükleyecek türden haberlerden kaçınmalıdır. Son zamanlarda basınımızda sıkça rastladığımız bu türden haberler ve bunların sebep olduğu durumlar, geleceğin gazetecileri olacak iletişim fakülteleri öğrencilerine birer örnek teşkil etmeli ve onların görevlerini meslek etiğine uygun bir şekilde ikeli, tarafsız, doğru olarak ifa etmeleri sağlanmalıdır.

Nokta: Türkiye'de demokratikleşmenin dünya standartlarına ulaştırılmasında medyaya nasıl bir görev düşüyor?

Gezgin: Bilindiği gibi hukuk devleti gücünü halkın iradesinden alır ve ancak doğru ve tarafsız olarak bilgilendirilen halk seçimini doğru olarak yapıp demokrasiye olumlu katkıda bulunabilir. Busının bu durumu göz önünde tutması ve hazırlayıp halkın önüne sunduğu gazetelerde bu şartlara uygun bir tutum sergilemesi gerekmektedir.

Nokta: Sizce medyanın yeniden yapılandırılmasına gereksinme var mıdır? Varsa nasıl olmalıdır?

Gezgin: Türkiye'de medyanın yeniden yapılandırılması ertelenemez bir hal almıştır. Bunun için öncelikle tekelleşmenin önü kapanmalı ve bu doğrultuda yasal düzenlemeler getirilmelidir. Gazete çalışanlarının çalışma koşulları düzeltilmeli, iş güvenlikleri sağlanmalıdır. Çıkarılacak bir yasayla medya kuru-

luşlarına üniversite mezunu olmayan -ki tercihen iletişim fakültesi mezunlarına öncelik tanınmalı- kişilerin yapacağı yeni başvurular kabul edilmemeli; böylece gazete çalışanlarının belli bir eğitim ve kültür seviyesini yakalamış, meslek bilincine sahip, bilinçli kişilerden oluşması tedrici bir şekilde sağlanmalıdır.

Nokta: Medyada insana yatırım yapılabilmesi için medya sektörü ve üniversite işbirliği alanında neler yapılmalıdır? Tarafların yükümlülükleri neler olmalıdır?

Gezgin: Medya kuruluşlarında, yukarıda bahsettiğim şekilde, üniversite mezunu, özellikle de gazeteciliğin eğitimini almış iletişimcilerin istihdam edilmesine öncelik verilmeli, maaşlar yüksek tutulmalı ve gazeteciler basın iş yasası gereği sözleşmeyle çalıştırılmalıdır. İşverenlerin, iletişim mezunu gençleri istihdam etmek istememelerinde en önemli sebebi teşkil eden pratik bilgiden yoksun olmaları sorununa bir çare olarak medya kuruluşlarında iletişim fakültesi öğrencilerine daha fazla ve daha uzun süreli staj yapma olanağı sağlanması gerekir. Böylece gelecekte bu sahada çalışacak meslek sorumluluğuna sahip, bilinçli genç gazeteciler hem teorik hem de pratik bilgi sahibi olarak mesleğe atılabilecek ve kalitenin yükselmesinde büyük rol oynayacaklardır. Ayrıca medya kuruluşlarında kurum içi eğitime de önem verilmeli ve senede iki seferden az olmamak kaydıyla, iletişim fakülteleri öğretim elemanlarının desteğiyle düzenlenecek seminerler ya da kısa süreli eğitim programlarıyla gazete çalışanlarının bilgilerinin tazelenmesi ya da iletişim alanındaki gelişmelerden haberdar edilmeleri sağlanmalıdır. Bu şekilde yürütülecek bir medya-üniversite işbirliği, basın sektörünün geleceği açısından da olumlu sonuçlar verecektir.

YAYIMLANMIŞ MAKALELER

- 1.2. Türk basınındaki polemiklere tarihsel açıdan genel bir yaklaşım (İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Aralık 1998)
- 1.8. Günümüzde gazeteci kimdir? (İlerim, 1 Aralık 1999)
- 1.10. Gazeteciliğin sonu ya da geleceği (Finansal Forum, 28 Kasım 1999)
- 1.19. Basınıımızda son günlerde gelişen olaylar ve bir değerlendirme (İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Eylül 1999)
- 1.20. Yerel basının tarihsel gelişimi ve günümüzdeki sorunları (Finansal Forum, 2 Ağustos 2000)
- 1.22. İnternet ve iletişim devrimi (Finansal Forum, 23 Ekim 2000)
- 1.26. İletişim ve toplum arasındaki ilişkinin önemi (Finansal Forum, 22 Eylül 2000)
- 1.27. XXI. Yüzyıl ve medya, (Babıalı Magazin, Haziran 1999)
- 1.28. İletişim ile trafik arasındaki ilişkinin boyutları ve önemi (Finansal Forum, 26 Eylül 2000)
- 1.29. Rüzgâr nereden eser? (Finansal Forum, 4 Eylül 2000)
- 1.32. Televizyon alanındaki son gelişmelere bir bakış (Finansal Forum, 11 Kasım 2000)
- 1.36. Yeni RTÜK Yasası (İleri, Temmuz-Ağustos 2001)
- 2.1. Küreselleşmenin eğitimdeki rolü ve Türkiye'nin eğitim sistemine genel bir bakış (Finansal Forum, 19 Temmuz 2000)
- 2.2. Türkiye'deki iletişim fakülteleri ve sorunları (Finansal Forum, 8 Nisan 1999)
- 2.4. İstanbul Üniversitesi'ndeki değişim ve gelişmeler (Cumhuriyet, 15 Mayıs 1999)
- 2.5. Küreselleşen dünyada bilgi toplumu (Finansal Forum, 12 Temmuz 2000)
- 3.1. Günümüzde kültürel yozlaşmanın boyutları (Finansal Forum, 11 Ekim 2000)
- 3.2. Küreselleşmenin enformasyon teknolojileri ve sosyokültürel etkinlikler çerçevesinde eğitime etkisi (Finansal Forum, 13 Mayıs 2000)
- 3.3. Kültür (Finansal Forum, 8 Eylül 2000)

EKLER

Kültür davranışlarımızın öğrenilmiş kesiti, toplumda elde edilmiş değerlerdir. Bir grubun üyeleri tarafından paylaşılan alışkanlıklar, kabul edilen davranış, tutum ve değerler o grubun kültürünü oluşturur. Dinamik bir yapıya sahip olan ve dalma değişen kültür toplumun sosyal yapısına yön verir. Öğrenme ve karşılıklı toplumsal ilişkiler aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılır. Kültür genel olarak bir topluluğun toplumsal alışkanlıklarının tümünü içermekte ve insan gruplarının etkinlikleri sonucunda ortaya çıkmaktadır. Kültürün kuşaktan kuşağa aktarılması ortak bir dilin varlığı ile olanmaktadır.

Teknolojinin getirdiği olanaklardan yararlanılarak günümüz insanının kültürel evreni, dış gerçekliği anlamlandırması ve algılanması en yaygın ortam olan dil kullanılarak teknik araçların etkisi altında olmaktadır. Tüm yaşamınıza belirleyen kültürel ortam, kendinizi en güçlü dide hissettirmektedir. Toplumda düzenin kurulabilmesi, sürekliliğin sağlanabilmesi için, kültürel değerlerin daima sonraki kuşaklara aktarılması gerekmektedir. Bir toplumun geçmişten aldığı ve geleceğe aktardığı değerler bütünü olarak kültür, toplumsal yaşamın bir birliğini ve sosyal miras olarak değerlendirilebilir.

Sosyal antropologların kültürel ilgilili düşünceleri ise büyük ölçüde Edward Tylor'ın yapmış olduğu kültürün bilgi, inanç, sanat, ahlak ve gelecek olarak öğrenilmiş yapıyı gösterdiği şeklindeki tanıma dayanmaktadır. Bu tanım kültürü ile uygarlığı bir ve aynı şey olduğu görüşünü içerir. Kültürel yaşayış ugarı insan ilkel insandan ayrılmaktadır. Marx ise kültürü, doğanın yaratıklarına karşın, insanın yaptığı herşey olarak tanımlamaktadır. Bir bakıma insan tarafından biçimlendirilen, geliştirilen ve gereksinimlerine uygun hale getirilen herşeyin kültürü o-

luşturduğunu söyleyebiliriz.

Bir toplumun kültürü tarihi gelişim süreciyle değerlendirilmelidir. Aynı zamanda iletişim ve teknoloji alanındaki yenilikler de kültürün gelişimini hızlandırmaktadır. Günümüzde toplumlar arasındaki kültür farkları iletişim araçları sayesinde gün geçtikçe biraz daha azalmaktadır. Çeşitli toplumsal grupların kültürleri, etkileşimleri yönünden birbirlerinden ayrırlar. Büyük toplumların kültürleri arasında farklılıklar bulunduğu gruplar, aynı bir toplum içindeki alt grupların kültürleri arasında da farklılıklar vardır. Zaman içinde artan gereksinimler ve yeni deneyimler bir toplumda varolan kültürü değiştirebilmektedir. Çağımızda ekonominin gelişme, kentleşme ve öğrenim düzeyinin yükselmesi gibi nedenlerle birlikte insanların kültürel tüketimleri çeşitlenip artmıştır.

İletişim teknolojilerinin gelişmesi; farklı kültürleri kimliklerin ortaya çıkmasına ve toplumda varolan kültürü değiştirebilmesi adına neden olur. Kültürün kendine özgü nitelikleri her toplumun yapı için niteliklerin benimsenme ya da kabul edilme süreçlerini farklılaştırmaktadır. Toplumların kültürleri belirli bir tarihsel süreç içinde, sahip olunan teknoloji düzeyiyle ilişkili olarak ve diğer kültürlerle karşılıklı etkileşim içerisinde evrimleşerek meydana gelmektedir.

Kültür kavramı soyut olmakla beraber, kavramın içerdiği değişkenler ve ilişkiler, yaratılan, gözlemlenen, gelişen ve değişen olgulardır. Herhangi bir kültür sisteminde bu değişken kurumlar var olabilmeleri için doğal bir çevre üzerinde yer almalı ve o

Kültür



Prof. Dr.
SUAT SEZGIN

çevreyle ekolojik bir denge içinde bulunmalıdır. Bu durumda kültürün gelişiminde çevrenin de etkisi olduğunu söyleyebiliriz. Ancak çevre, kültürü bütünüyle belirlemez. İnsanlara birtakım olanaklar sunar, insanlar kendisini yaratan kültürü kısmen aynı şekilde yenileyerek, kısmen de değiştirerek sürdürür.

Atalarımızdan bize miras kalan kültür, bizi yaratırken, bizim o mirasa katkılarımızla birlikte gelecek kuşaklara miras kalır, onları yaratır. Kültür, tüm canlılık gibi, yaşar-gelişir-değişir ancak ölümsüzdür. Kültür canlı bir varlık olan insanla birlikte yaşar, gelişir ve değişime uğrar. Ancak kültürler arasındaki değişimler de yeniliklerin kabul edilip benimsenmesi çok kolay olmayabilmektedir. Değişim her toplumda aynı hız ve düzeyde gerçekleşmemektedir. Kimi toplumlar bu değişime daha kolay uyum sağlamakta, kimileri ise direnç göstermektedirler.

Yücecek bir kültür düzeyine bağlı olarak Türkler, Anadolu yerlilerince özümsemiş aksine Anadolu'ya hakim olmuşlardır. Öyleyse kültürümüzün tarihi kaynaklarının Orta Asya'ya kadar uzandığını söyleyememiz mümkündür. Bunun yanı sıra Türklerin sahip çıktığı İslam kültürü aslında, bir Doğu ya da Güney dindediği Batı'yı Batı yapan Yahudi - Hristiyan geleneğinin bir uzantısıdır. Bu durumda çağdaş Türk toplumunun Batı'nın kültür kaynakları üzerinde verleşerek ve kök salarak gelişme göstermiş bir kültür sentezi olduğunu da söyleyebiliriz. Ülkemiz izlediği kültür politikasının sonucu olarak daha yabancı kültürlerin etkisi altında kalmakta-

dır. Diğer toplumlardan düşünceler ve modeller ithal edilmektedir. Bu durumda kültürümüzün zenginleşmesi açısından bir kazanç gibi görülebilir, milli kültür sentezi ne varmış güçleştirmektedir.

Kültürümüzün varlığı ve geleceği 21. yüzyıla uygun düzeye varmamıza gerekmektedir. Bu şartlar altında geçmişle ve tarihsel yanıyla gerekeceği göstermeden, bugününün yaşayarak çağdaş ve uygar bir ülke olabileceğiz. Ülkemizde sınırları içerisindeki bir "milli kültür" anlayışına karşı evrensel kültür alternatifleri önerilirse de kavramsal bir ikileme söz konusudur. Tanımı ve varlığı gereği kültür, toplumsal ve millî özelliklere sahiptir.

Türkiye'nin en önemli kültür sorunu, kendi birikimlerimizi yeterince değerlendirmekten yoksun oluşudur. Gerek düşünsel gerek sanatsal alanlarda birtakım modelleri kendimizi zorla adapte etmeye çalışmaktayız. Oysa Batı kültürü anlayış etki altında bulunmuyormuz, tam aksine bu kültüre katkıda bulunmama gerekmektedir. Batılı bilim adamlarının Doğu'nun kültür kaynaklarına eğilmelerinde de bu anlayış etki büyüktür. İşte günümüzdeki en büyük sorun da bağımsızlığın kendimizi kurtaramamak ve özgün olamamaktır. Ulusça üzerimize düşen sorumluluk kültürel yönden çağdaş dünyaya neler katmamız gerektiğini düşünmektir. Batılılaşmanın Türk kültürüne büyük etkileri olmuştur.

Tanzimattan günümüze Batı kültürünün yoğun etkisi kendini göstermiş olsa da kültürel birikimlerimizin çok köklü oluşu, kültürümüzün yok olmasını önlemiştir. Bu yüzden Batı kültürü, çağdaş dünyadaki yerimizi bulamazda dolaylı yoldan etkili olmuş, hiç şüphesiz etkili olmaya devam etmektedir. Bu da Batı kültürü içinde kişilik kazanan bir Türk kültürü olacaktır.

Basın özgürlüğü demokrasilerin güvencesidir!

Refahiyol hükümetinin hazırladığı yeni "Basın yasa taslağı" yoğun eleştiriler almaya devam ediyor. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Suat Gezgin konuya ilişkin tahillerinde basın özgürlüğünün her şeyden önce halkın haber alma özgürlüğü olduğunu, dolayısıyla çağdaş demokrasinin güvencesini kimsenin yok edemeyeceğini vurguluyor

Suat Gezgin

Refahiyol hükümetinin yeni "Basın yasa taslağı", basın özgürlüğü ve kullanımı ile ilgili tartışmalarında konuya ilgili bazı bilgi boşluklarının olduğu kanısındayım. Bunlardan en önemlisi sansürün tanımı ve içeriği ile ilgili olmaktadır. Sansür, iktidar sahiplerinin korunmasını/savunulmasını zorunlu gördükleri toplumsal ve ahlaki ilkelere zedeleyeceğine inandıkları, düşüncelerin/eğilimlerin ifade edilmesini engellemeye yönelik bir girişimdir. İktidar sahiplerinin tuş amaçla, devletin elindeki yasa koyucu-uygulatıcı gücünü kullanarak düşüncelerin yayılmasını engellemeye olarak tanımlanabilir.

Anayasa'nın 28. maddesinde "Basın hürdür, sansür edilemez... Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır" denilmektedir. Sonuç olarak Anayasa'daki bu maddeyle sansür yasaklanmıştır.

Ancak her zaman sansür direkt biçimiyle karsımıza çıkmıyor. Yeni "Basın yasa tasarı" hazırlayıcılarının iddia ettikleri gibi "Sansür yayının basılmadan engellenmesi. Bizimki sansür değil. Anayasanın öngördüğü sınırları dışına çı-

kalması halinde hukuki ve cezai müeyyide uygulanmaktadır" dersiniz dolaylı sansürü tarif etmiş olursunuz. Burada bir açıklama yapmak lazımdır. Sansür çeşitli biçimlerde kendisini gösterebilir. Anayasa ve kanunlarla düşünce ve görüş bildirmede yasaklar varsa bu doğal olarak basına da yansıtacaktır.

Oto-sansür ve oto-kontrol

Buna 'dolaylı sansür' denir. Ya da gazeteci diğer haberini-yazısını yazarken ya da yazdıktan sonra gazetesinin-kendisinin ceza alacağını çözümlü yaptırımlarla karşı karşıya kalacağını bilecek, çeşitli bölümlerini çıkartıyorsa veya yurttışatmaya çalışıyorsa bu da 'oto-sansür'dür. Şu önemli çığıyı belirtmekte yarar vardır.

Oto-sansürü olumlu anlamı olan oto-kontrol ile karıştırmamak gerekir. Oto-kontrol yazının ya da düşüncüyü ifade eden kişinin özgür iradesi ile doğru ile yanlış ayırması bunu haberine-yazısına yansıtmasıdır. Yani yine bir hür ifade söz konusudur. Her ne biçimde yapılsa yapıl-sın sansür, basın özgürlüğü ölüme önemli bir engelidir. Çünkü tarafsız ve yeterli bilgi ve ha-

ber alamayan halkın siyasi-toplumsal tercihlerinin sağlıklı olamayacağı açıktır.

Aşlında her dönemde iktidar konumundakiler, kendi hareket alanlarını kısıtladığı için basın özgürlüğüne karşıdır. Bu durum gazetecilerin varoluş nedeni olan halkı bilgilendirme ve haberlendirme işlevinden kaynaklanır. Kitleler söz konusu olduğunda; halkın özgür haber alması, düşünce ve görüşlerin özgürce iletilmesi, siyasi yetkinin de içinde bulunduğu tüm kurum ve kuruluşların serbestçe eleştirilmesi ancak kitle iletişim araçları ile gerçekleştirilebilir.

Bu çerçevede XXI. yüzyıla yaklaştığımız şu günlerde, tüm dünyanın tartışmasız kabul ettiği bir gerçek vardır; Basın özgürlüğü sadece gazetecinin kendini ifade edebilme özgürlüğü değildir, aynı zamanda ve asıl önemlisi halkın haber alma özgürlüğüdür.

Basın halkın sesi olma anlamında, çağdaş demokrasinin güvencesidir, olmazsa olmaz yapı taşdır, temel dayanağıdır. Bununla birlikte iletişim özgürlüğünün gazetecilerin özgürlüğü olduğu kadar, okuyucunun da özgürlüğü olduğu ilkesinden uzaklaşmamak gerekir. Ayrıca kitle iletişim araçlarının 'basın dışı' amaçlardan da uzak durması güvenilirliği açısından önemlidir.

Ölkenizde bu tür kötuye kullanımlar, bunların birikimi ve yaratığı olumsuz hava, zaten basının özgürlüklerinden ve eleştirilerinden ter-digin olan insanların oluşturmak istedikleri kısıtlanmalar dayanak olabiliyor. Bu açıdan da

basının bir öz-eleştiri yapmasında fayda vardır. Bir takım kitle iletişim araçlarının kusurları in-car edilemez. Basının bünyesindeki bu tür za-afılar halkın da basına karşı önyargılı olması so-nucunu doğuruyor. Hürriyet Gazetesinde ya-yınlanan Sonarın yaptığı araştırma sonuçları-na ilişkin sonuçlar ortaya çıkmıştır. Anketle gö-re halkın yüzde 59.1'i sansür yasasını onaylamı-yor. Taraumen ve kısmen onaylayanlar ise yüz-de 32.4.

Yasa çıkarsa yolsuzluklar artar

Buna karşın böyle bir yasa çıkarsa yolsuzluk-lar çoğalacaktır diyenlerin oranı yüzde 71.7, ya-ni matematiksel bir hesaplama 71.7-59.1= yüzde 12.6'lık bir oran yolsuzlukların çoğalmasına karşın basının denetlenmesi gerekliliğine in-anıyor.

Bu bağlamda basının gerçek demokrasiden yana bir iktidar tarafından gerçek basın özgür-lüğü verile bile, kendi yapısından gelen sorun-ları da aşması gerekecek. Ancak bunların siyasi yetke tarafından sıkı bir sansür sistemiyle dü-zenlenmesinden çok kamuoyunun doğal meka-nizmalarına bırakmak doğru olacaktır. Ulu Önder Atatürk'ün de yüzyılım başlarında belir-ttiği gibi basın özgürlüğünden oluşan sakinclara yine basın özgürlüğü ile gidilebilir.

Prof. Dr. Suat Gezgin, İstanbul Üniversitesi İle-tişim Fakültesi öğretim üyesi

Çocukların yaşam mücadelesi

Birleşmiş Milletler, çocukların yaşam standartlarının asgari düzeyde belirlenmesi konusunda çalışmalarını sürdürüyor. Konuyla ilgili komisyon üç temel hedef belirledi: Çocukların mutluluğu, hakları ve olumsuz koşulları giderilmesi...

SAADET GÖZGEL

Birleşmiş Milletler, evvelki tasarı ve yazışmaların sonuçlandırılması amacıyla bu hafta gerçekleştirilen toplantıda, çocukların yaşam standartlarının asgari düzeyde belirlenmesi konusunda çalışmalarını sürdürüyor. Komisyon üç temel hedef belirledi: Çocukların mutluluğu, hakları ve olumsuz koşullarını giderilmesi...

Temel hedefler

Savaş ve çatışma bölgelerinde bulunan çocuklar, Aile Akrabaları, Sosyal Hizmet Kurumları, Okullar ve diğer kuruluşlar tarafından korunmalı ve desteklenmelidir. Çocukların mutluluğu, hakları ve olumsuz koşullarını giderilmesi... Çocuklerin mutluluğu, hakları ve olumsuz koşullarını giderilmesi...

Çocukların mutluluğu, hakları ve olumsuz koşullarını giderilmesi... Çocukların mutluluğu, hakları ve olumsuz koşullarını giderilmesi... Çocukların mutluluğu, hakları ve olumsuz koşullarını giderilmesi...

Seks istismarı

Çocuk istismarı, çocukların fiziksel, ruhsal ve sosyal hayatlarına zarar vermektedir. UNICEF verilerine göre, 1994 yılında bir milyondan fazla seks istismarı vakası kaydedildi. Çocukların mutluluğu, hakları ve olumsuz koşullarını giderilmesi...



Sağlık Harcamalarına Ayrılan Bütçe Payı

Amerika Birleşik Devletleri	Yüzde 17
Çin	Yüzde 15
Fransa	Yüzde 13
Almanya	Yüzde 12
İtalya	Yüzde 11

Mayat Riskli Olan Çocukların Oranı (Her 1000'de)

Amerika Birleşik Devletleri	10
Çin	10
Fransa	10
Almanya	10
İtalya	10

Her yıl milyarlarca çocuk, yoksulluk, açlık, hastalık ve diğer risklerle karşılaşmaktadır. Bu riskleri azaltmak için uluslararası kuruluşlar ve hükümetler bir araya gelmektedir. Çocukların mutluluğu, hakları ve olumsuz koşullarını giderilmesi...

Kız öğrenciler

Beklenenin aksine, kız öğrencilerin okuma oranları erkek öğrencilere göre daha düşüktür. Bu durumun nedeni, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, kız çocukların ev işleriyle meşgul olmasıdır. Çocukların mutluluğu, hakları ve olumsuz koşullarını giderilmesi...

Yeni bir dünya için, çocukların okuma oranlarının artırılması gerekmektedir. Bu amaçla, uluslararası kuruluşlar ve hükümetler bir araya gelmektedir. Çocukların mutluluğu, hakları ve olumsuz koşullarını giderilmesi...



Çocukların mutluluğu, hakları ve olumsuz koşullarını giderilmesi... Çocukların mutluluğu, hakları ve olumsuz koşullarını giderilmesi...

Çocuk İşçilerin Oranı

15-18 yaş arası çocukların işçi oranı

Amerika Birleşik Devletleri	15.5
Çin	10
Fransa	10
Almanya	10
İtalya	10

Çocukların mutluluğu, hakları ve olumsuz koşullarını giderilmesi... Çocukların mutluluğu, hakları ve olumsuz koşullarını giderilmesi...

Temel eğitim

Çocukların mutluluğu, hakları ve olumsuz koşullarını giderilmesi... Çocukların mutluluğu, hakları ve olumsuz koşullarını giderilmesi...

Eğitim Harcamalarına Ayrılan Bütçe Payı

Amerika Birleşik Devletleri	Yüzde 17
Çin	Yüzde 15
Fransa	Yüzde 13
Almanya	Yüzde 12
İtalya	Yüzde 11

Savaşan çocuklar

15 Yaş Altında Savaşan Çocukların Bulunduğu Ülkeler: Afganistan, Çekoslovakya, Etiyopya, Haiti, Irak, İran, Kazakistan, Kırgızistan, Laos, Lübnan, Myanmar, Nepal, Pakistan, Filipinler, Rusya, Suriye, Tacikistan, Tayvan, Vietnam, Yemen, Zimbabve. 15 Yaş Altında Savaşan Çocukların Sayısı: 11 milyon. 15 Yaş Altında Savaşan Çocukların Yaşadığı Ülke: Afganistan, Etiyopya, Haiti, Irak, İran, Kazakistan, Kırgızistan, Laos, Lübnan, Myanmar, Nepal, Pakistan, Filipinler, Rusya, Suriye, Tacikistan, Tayvan, Vietnam, Yemen, Zimbabve.



Prof. Dr. Suat Gezgin, Fransa' da Aix Marsilya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji ve Etnoloji Bölümü' nde öğrenim gördü. Master ve Doktora çalışmalarını Paris VI Üniversitesi' nde gerçekleştirdi. Lisansüstü öğrenimi süresince aynı zamanda Aix Marsilya Üniversitesi' nde Asistan, Başasistan görevlerinde bulundu. Lisansüstü öğrenimini tamamladıktan sonra Fransa' da Aix Marsilya Üniversitesi' nde Doçentlik kadrosunda görev aldı.

Yaklaşık 20 yıllık Fransa deneyiminden sonra Türkiye' ye döndü. Gerek Türkiye' de gerek Fransa' da Hürriyet Gazetesi Dış Haberler temsilciliği görevlerinde bulundu. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi' nde Gazetecilik Bölüm Başkanlığı ve Dekan Yardımcılığı görevlerinde bulunan Prof. Dr. Suat Gezgin, 1 Aralık 2000 tarihinde İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanlığı görevine atandı.

Satış fiyatı:2.800.000 TL
indirimli fiyatı: 2.240.000TL